

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 455
Παρασκευή
28 Δεκεμβρίου 19
Δρχ. 200

ΠΕΙ Ο ΠΑΝΟΣ Ο ΧΡΟΝΟΣ ΑΣ ΤΙΟΡΤΑΣΟΥΜΕ ΠΑΙΔΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΦΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 – Τηλ. 36.02.007

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Τζαίημς Τζόυς

ΚΕΦΡΟΣ

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Τζαίημς Τζόυς

Μετάφραση
Σωκράτης Καψάσκης

Ο Οδυσσέας είναι ο απολογισμός μιας μοναδικής μέρας, της 16 Ιουνίου 1904. Ο χώρος είναι συγκεκριμένος, το Δουβλίνο. Ένας πολίτης αυτής της πόλης, ο Λεοπόλδος Μπλουμ, ξυπνάει το πρωί και φεύγει για τη δουλειά του. Οι κοινωνικές, οι επαγγελματικές και οι συναισθηματικές υποχρεώσεις του καθυστερούν την επιστροφή του μέχρι τις πρώτες ώρες της επόμενης ημέρας.

Αυτή η αργοπορία επιστροφής δεν συνιστά τη μοναδική ομοιότητα με το αρχαϊκό του πρότυπο.

Η δράση είναι ελάχιστη, όμως η τεχνική του «εσωτερικού μονόλογου» που επινοεί ο συγγραφέας για την έκθεση της αφήγησής του, του παρέχει τη δυνατότητα να σχολιάσει με ακρίβεια και με λεπτομέρειες όλο το πλέγμα των σχέσεων των προσώπων που λαμβάνουν μέρος σ' αυτό το σε μικρογραφία έπος. Ο μεσήλικας κύριος Μπλουμ, καθώς και ο νεαρός Στήβεν Ντένταλους (που παίζει το ρόλο του ομηρικού Τηλέμαχου), ανασυνθέτουν και επανεξετάζουν μέσα στους συλλογισμούς τους όλα τα προβλήματα που θίγει και ο Έλληνας ποιητής. Το ενδιαφέρον του σύγχρονου αναγνώστη εστιάζεται τόσο στις ομοιότητες του μύθου, όσο και στις διαφορές και στις ανατροπές του, οι οποίες τον βοηθούν στην εξαγωγή συμπερασμάτων κατ' αρχήν για μια σύγκριση του κόσμου μας με τον κλασικό κόσμο, και δεύτερον για την ανίχνευση της ηθικής και πνευματικής πορείας του σύγχρονου κόσμου μας μέσα στον οποίο ζούμε.

ΣΤΗ ΔΙΚΗ ΜΑΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΣΤΙΣ ημέρες των εορτών επικρατούν συνήθως αισθήματα αγάπης, συμπόνοιας, αλληλεγγύης και «φιλανθρωπίας». ΜΗΝΥΜΑΤΑ επί μηνυμάτων, που δεν στερούνται υστεροβουλίας, συνοψίζουν τα πεπραγμένα του παρελθόντος έτους και δίνουν το διάγραμμα των εξελίξεων και των στόχων για το ερχόμενο. Ποντάρουν στις ελπίδες και προσδοκίες, στην αισιόδοξη ψυχική διάθεση και ευφορία που γεννούν οι μέρες αυτές. ΔΕΝ ΕΧΟΥΜΕ τη διάθεση να πλήξουμε τις προσδοκίες αυτές. Ούτε τη ματαιότητα, αυταρέσκεια και αλαζονία των πολιτικών μας ηγετών, όλων των κομμάτων, που έχουν προ πολλού περάσει στην τρίτη ηλικία, έχουμε τη διάθεση να θιζουμε ή να υποσκάψουμε. Η ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ εκτίμηση της κατάστασης δεν προσφέρει φυσικά αχτίνες φωτός και δεν μπορεί λογικά να εντοπίσει πηγές αισιοδοξίας, δυστυχώς όχι μόνο για τη χρονιά που μπαίνει. ΑΥΤΟ δεν σημαίνει ότι πρέπει κανείς να παραδοθεί στη μοιρολατρεία ή να βυθιστεί στην απογοήτευση. ΜΟΝΟ η δράση των πολιτών μπορεί πλέον να αφυπνίσει τα πολιτικά κόμματα από τον μακάριο λήθαργό τους, να τα υποχρεώσει να αλλάξουν τις ηγεσίες τους και να ανοίξουν το δρόμο προς τον πραγματικό εκσυγχρονισμό της χώρας. ΓΙΑΤΙ κανείς πλέον δεν μπορεί να κλείνει τα μάτια του μπροστά στο γεγονός ότι οι σημερινοί ηγέτες των πολιτικών κομμάτων αποτελούν πραγματική τροχοπέδη για την εξυγίανση και ανανέωση της πολιτικής ζωής του τόπου. ΕΧΟΥΝ όλοι τους γευθεί την εξουσία. Έχουν όλοι τους μετέλθει τα ίδια μέσα. Έχουν όλοι τους χρησιμοποιήσει διπλά μέτρα και σταθμά ανάλογα με τα «συμφέροντα» της συγκυρίας. Έχουν καταφέρει ανεπανόρθωτα πλήγματα κατά της αξιοπιστίας της πολιτικής, ως διαδικασία έντιμη, πολιτισμένη και ελεύθερη που αποσκοπεί σε ένα γενικότερο καλό.

ΤΟ ΜΟΝΟ ΑΝΤΙΔΟΤΟ απέναντι σε αυτή την κυριολεκτική εξαχρείωση, που έχει προσλάβει δραματικές και επώδυνες διαστάσεις, είναι η δράση των πολιτών που πρέπει να πάρουν ξανά την πολιτική από τα χέρια των μηχανισμών. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ μπορεί και πάλι να γίνει μια συναρπαστική υπόθεση, ατομική και συλλογική, κομματική ή όχι, αν οι πολίτες στοχεύσουν ακριβώς στο να την επανεντάξουν σε ένα σύστημα αξιών και να της προσδώσουν την αναγκαία ευαισθησία για τους διάφορους χειμαζόμενους κοινωνικούς χώρους που υφίστανται τις συνέπειες μιας ανεργμάνιστης λιτότητας, αν επιδιώξουν να υπερασπίσουν και να διεκδικούν τον ατομικό και συλλογικό χώρο για την άσκηση ελευθεριών και δικαιωμάτων, αν, αν... ΑΥΤΕΣ οι μικρές αλλά ζωντανές εστίες αντίστασης, δημιουργίας, αυτογνωσίας, αυτενέργειας και δράσης των πολιτών σε πάρα πολλούς τομείς —δείγματα υπάρχουν αρκετά— με συγκεκριμένες αξίες και στόχους, αποτελούν και το ελπιδοφόρο μήνυμα των ΝΕΩΝ ΚΑΙΡΩΝ που έχουν ήδη ανατείλει ερήμην μας. ΓΙΑΤΙ η μεν κυβέρνηση, κοινωνικά και πολιτικά αυταρχική, σχοινοβατεί, παραπαίει και κλυδωνίζεται ενώ εξοφλά γραμμάτια προς την Άκρα Δεξιά. Τα δε κόμματα της αντιπολίτευσης όχι μόνο δεν είναι έτοιμα να αναλάβουν κυβερνητικές ευθύνες, όπως τα ίδια ομολογούν, αλλά και περι άλλα τυρβάζουν. ΑΥΤΗ η χώρα, αφού δοκίμασε όλα σχεδόν τα σχήματα, έχει σοβαρό πρόβλημα διακυβέρνησης, πολιτικής ηγεσίας και αξιοπιστίας. ΘΑ υποχρεωθεί να καταπιαστεί σοβαρά με τα προβλήματα αυτά, προβλήματα ζωής και θανάτου για τη χώρα, μόνο όταν οι πολίτες το θελήσουν και το επιβάλλουν. ΕΙΝΑΙ μια πρόκληση που πρέπει όλοι να αποδεχτούμε με πάθος και αισιοδοξία, για να δημιουργήσουμε τη δυνατότητα αληθινών πολιτικών επιλογών ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ. ΑΛΛΙΩΣ θα μείνουμε εγκλωβισμένοι και καταδικασμένοι στην επιλογή του μικρότερου κακού, δηλαδή της αυτοκαταστροφής.

ΠΕΡΙ
ΕΧΟ
ΜΕΝΑ

• Περίοδος Β΄
• Χρόνος 17ος
• Τεύχος 455
Παρασκευή 28 Δεκεμβρίου 1990
δρχ. 200

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

ΦΑΚΕΛΟΣ: ΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ	
Χρ. Κυριαζής, Γ. Φλώρος, Ν. Χίος	20
Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	
Το Σύνταγμα και οι «φορείς» της ανώτατης εκπαίδευσης	24
ΕΡΕΥΝΑ: Ο Μαρξ και η Αριστερά σήμερα	
ΑΛΕΚΟΣ ΑΛΑΒΑΝΟΣ	
Ας θάψουμε τον δογματικό μαρξισμό για να αναστήσουμε τον Μαρξ	34
ΚΩΣΤΗΣ ΛΙΟΝΤΗΣ	
ΛΩΡΕΝΣ ΝΤΑΡΕΛ: Όπως τον θέσπισε ο πόλεμος	44
ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ	47

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
ΑΝΤΗΝΩΡ	
Η ηγεμονία του συντηρητισμού και η Αριστερά	4
ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ	6
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	8
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ	28
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	36
ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ	42
ΒΙΒΛΙΟ	52
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	56

Τα αδιάφορα σφυρίγματα του Ανδρέα πριν από τη δίκη	11
Κ.Β.	
Ρωσική ρουλέτα	12
ΤΕΤΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	
ΑΛΒΑΝΙΑ: Το τελευταίο οχυρό	13
Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	
Πολιτείες ακυβέρνητες	14
Κ. ΑΝΤΩΝΑΚΟΣ	
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: Και διηγώντας τα να κλαις...	16

Η ηγεμονία του συντηρητισμού και η Αριστερά

ΟΙ ΦΕΤΙΝΟΙ «αγραινούντες ποιμένες» μπορεί να είχαν προβλέψει την επιψήφιση του προϋπολογισμού Σαμαρά από τη Βουλή, αλλά όχι και την παραίτηση του Έντβαρντ Άμβροσιγιέβιτς Σεβερντνάντζε, που αποτέλεσε «το» γεγονός του δεκαπενθημέρου, με κραδασμούς ως τα χρηματιστήρια του Τόκιο ή της Νέας Υόρκης... Τι σημαίνει, όμως, η παραίτηση αυτή; Ήταν μόνο μια «προειδοποίηση» —προς τον σοβιετικό λαό και τον Γκορμπατσώφ— ότι η περεστρόικα κινδυνεύει από τους συντηρητικούς και αντιδραστικούς του Λαϊκού Κογκρέσου; Ενείχε ένα στοιχείο διαμαρτυρίας για το ότι ο Γκορμπατσώφ άφησε —ως ένα βαθμό— ακάλυπτο τον Σεβερντνάντζε, που δεχόταν, τον τελευταίο καιρό, τις σφοδρότερες επιθέσεις των «ούλτρα» του σοβιετικού Κογκρέσου, αλλά και κάποιων επιδοξών δικτατόρων, με επωμίδα «συνταγματάρχη»; Ήταν μια υπόμνηση ότι η περεστρόικα, για να κατισχύσει, θέλει «αρετήν και τόλμην» και όχι «συνεννοήσεις» και συμβιβασμούς;

ΟΠΩΣ ΚΑΙ αν έχει το πράγμα, βέβαιο είναι πως η περεστρόικα περνά δύσκολες ώρες. Η δραματική επισήμανση του Σεβερντνάντζε («οι δημοκράτες φεύγουν, οι μεταρρυθμιστές κρύβονται, η δικτατορία πλησιάζει...»), ασφαλώς δεν είναι τυχαία. Όσο για τους κάποιους «συμβιβασμούς» του Γκορμπατσώφ —που πράγματι υπήρξαν— δεν χωρεί αμφιβολία πως εκφράζουν «συσχετισμό δυνάμεων» σε επίπεδο κορυφής και όχι ενδοτισμό, από πλευράς

του σημερινού Σοβιετικού προέδρου.

ΟΠΩΣ ΑΝΑΜΕΝΟΤΑΝ, ο προϋπολογισμός που κατέθεσε η κυβέρνηση πέρασε, με σχετική ευκολία, από την Βουλή. Ο πρωθυπουργός Κ. Μητσοτάκης παραδέχθηκε ότι ο προϋπολογισμός, με περικοπές στα κονδύλια υγείας και παιδείας, είναι προϋπολογισμός λιτότητας, αλλά ότι σηματοδοτεί ένα «νέο ξεκίνημα». Όσο για τον πληθωρισμό, που ήδη κινείται σε επίπεδο 23%, επανέλαβε ότι στόχος της κυβερνητικής πολιτικής είναι να τον μειώσει, για τον επόμενο χρόνο, στο 16-17%. Από την πλευρά του ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ Α. Παπανδρέου προεξόφλησε «λιτότητα χωρίς ελπίδα» —και συνεχή αδιέξοδα— ενώ η Μαρία Δαμανάκη, που για πρώτη φορά πήρε μέρος, από πλευράς Συνασπισμού, σε συζήτηση σε επίπεδο αρχηγών κομμάτων, χαρακτήρισε τον προϋπολογισμό ως τον αντιλαϊκότερο που είδε η χώρα από τη μεταπολίτευση ως σήμερα.

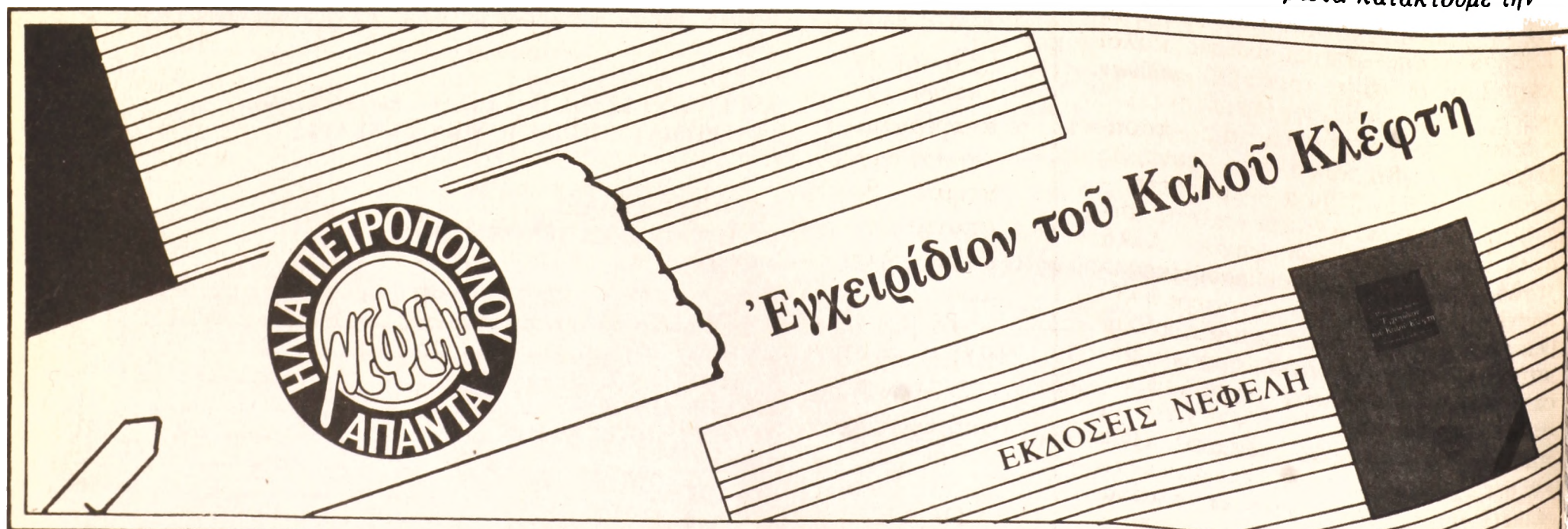
Προϋπολογισμός και «ανταρσία»

ΩΣΤΟΣΟ το «εντυπωσιακό στοιχείο», κατά τη διαδικασία επιψήφισης του προϋπολογισμού, ήταν η «ανταρσία» 28 βουλευτών του ΠΑΣΟΚ (ανάμεσά τους Θ. Πάγκαλος, Μελίνα Μερκούρη, Μαρία Φαραντούρη, κ.ά.) που αισθάνθηκαν την ανάγκη να διαφοροποιηθούν από την «γραμμή Παπανδρέου», καταψηφίζοντας και τα κονδύλια για την εθνική άμυνα. Αν η ανταρσία των «28» θα ματαιώσει ή όχι το ταξίδι του αρχηγού στην χιονισμένη Ελβετία («I am dreaming of a white Christmas», κλπ.), δεν είναι, ως τη στιγμή που γράφονται οι γραμμές αυτές, γνωστό. Ματαίωσε όμως προγραμματισμένη συνεδρίαση του Εκτελεστικού Γραφείου, αφού έχει αποδειχθεί πλέον —η εμπειρία από το «Πεντελικόν» είναι καταλυτική...— ότι «συνωμότες» ελλοχεύουν και μέσα στο όργανο αυτό. Αλλά τι πρότερον και τι ύστερον, κατά που θα έλεγε και ο αξέχαστος Τάσος Βουρνάς... Εδώ εμφανίζονται πρώην υπουργοί Οικονομικών του ΠΑΣΟΚ —όπως ο «αχάριστος

Παπαντωνίου»— οι οποίοι ζητούν να παύσει το ΠΑΣΟΚ να είναι «κόμμα αρχηγικό» και να μετεξελιχθεί σε «κόμμα δημοκρατικό», λες και το ΠΑΣΟΚ —επί Ανδρέα Παπανδρέου— δεν είναι κόμμα δημοκρατικό, ότι δεν λειτουργούν τα συλλογικά όργανα, ότι δεν ισχύουν οι δημοκρατικές διαδικασίες... Τι προηγήθηκε της ανταρσίας των «28», δεν είναι απολύτως σαφές. Μερικοί λένουν ότι οι «28» έχουν κουρασθεί πλέον από τις υποτονικές εμφανίσεις του αρχηγού στη Βουλή, ανίκανου να αντιμετωπίσει έναν «πολυμήχανο Μητσοτάκη, που τον φέρνει, κάθε τόσο, καπάκι»... Άλλοι λένουν ότι το ποτήρι ξεχείλησε όταν ο αδύναμος αρχηγός έσπευσε να εκφράσει... «ικανοποίηση» για κάποια απίθανη «διορθωτική» παρέμβαση του κ. Μητσοτάκη: Εντάξει, είπε, δέχομαι ότι επί των ημερών του ΠΑΣΟΚ, η Ελλάδα δεν ήταν «εξευτελισμένη», αλλά (μόνον) «αναξιοπύστη». Και ο Α. Παπανδρέου συγκατένευσε!

ΩΣΤΟΣΟ, το πρόβλημα είναι βαθύτερο και πέραν των εμφανίσεων Παπανδρέου, στη Βουλή. Ο αρχηγός αμφισβητείται, σε ευρύτατη κλίμακα. Αμφισβητείται από τους «τεχνοκράτες κεντρώους» (Κ. Σημίτης, κ.ά.) που δέχονται ότι η κατεάσταση «δεν τραβάει άλλο». Με την ομάδα συμπράττει και ο πρώην υπουργός Απ. Λάζαρης, καθώς και άλλοι πρώην υπουργοί, οι οποίοι —σε θεωρητική, έστω, βάση— δεν θα απέκλειαν συνεργασία με ομάδα «εκσυγχρονιστών» της Νέας Δημοκρατίας: Όταν ο Γκένσερ συνεργάζεται και με σοσιαλδημοκράτες και με χριστιανοδημοκράτες, στη Γερμανία, γιατί πρέπει να αποκλείσουμε ανάλογες συνεργασίες και εδώ —λέγουν.

ΑΛΛΑ Ο Α. Παπανδρέου αμφισβητείται και από τους «ιδεολόγους σοσιαλιστές» (Γ. Γεννηματάς, κλπ.), οι οποίοι —σε θεωρητικό και αυτοί επίπεδο— δέχονται τη συνεργασία με την Αριστερά. Οι «ιδεολόγοι» αυτοί κατανοούν ότι η επάνοδος στην «αυτοδυναμία» είναι δυσχερέστατη υπόθεση και ότι η σχολή Παπανδρέου: «Πρώτα κατακτούμε την

αυτοδυναμία και, εν συνεχεία, καλούμε την "παραδοσιακή" Αριστερά να συμ-
πράξει σε ένα δικό μας κυβερνητικό
σχήμα» (!) είναι όχι μόνον ανέφικτη,
αλλά και εξευτελιστική για την Αριστε-
ρά.

ΟΙ ΜΟΝΟΙ που δεν αμφισβητούν τον
Α. Παπανδρέου είναι οι λαϊκιστές
—αυριανιστές— στο σημερινό τουλάχισ-
τον επίπεδο σχέσεων τους με την ηγε-
σία. Προωθούν, αντιθέτως, μια τάση ά-
κρατης προσωπολατρίας του Α. Πα-
πανδρέου, για να εξευτελίσουν κάθε
άλλο πρόσωπο ή αξία μέσα στο κόμμα.
Όσοι, συνεπώς, θέτουν θέμα δημοκρα-
τικής λειτουργίας του ΠΑΣΟΚ ή όσοι α-
νακινούν θέμα διαδοχής —του Α. Πα-
πανδρέου παραμένοντος, έστω, στη θέ-
ση του επιτίμου προέδρου του κινήμα-
τος —είναι άθλιοι «συνωμότες». Οι μό-
νοι «φυσικοί διάδοχοι» του αρχηγού έ-
τσι, είναι οι πούροι λαϊκιστές, αυτοί
που έχουν τη δύναμη να χλωροφορμι-
ζουν —και ακόμα καλύτερα, να απονε-
κρώνουν— τη συνείδηση του λαού.

Οι πρώτοι οκτώ μήνες...

ΚΑΙ ΕΝΩ αυτά συμβαίνουν στο ΠΑ-
ΣΟΚ, τα πράγματα στην κυβέρνηση δεν
πάνε καθόλου καλύτερα. Την ημέρα
που έφθανε στην Αθήνα η έκθεση του
ΟΟΣΑ, με τις δυσοίωνες προβλέψεις
της (αύξηση της ανεργίας μέσα στα
1991, στασιμότητα των επενδύσεων,
μείωση του εισοδήματος των εργαζομέ-
νων, κλπ.), ο πρωθυπουργός, μιλώντας
στο υπουργικό συμβούλιο (την περα-
σμένη Τετάρτη) ζητούσε από τους υ-
πουργούς του περισσότερη «φαντα-
σία»! Κατά τα άλλα —τους είπε— στο
πρώτο οκτάμηνο της κυβερνητικής
μας θητείας, τα πήγαμε καλά! Όσο για
κάποια άλλα «φαινόμενα» —απουσία
συντονισμού, αλλά και πολιτικής, μα-
θητές και φοιτητές στους δρόμους, δά-
ναιο από την ΕΟΚ που δεν έρχεται, τρο-
μοκράτες να χτυπούν την πολιτική
καρδιά της Αθήνας, κ.ά. —δεν χρειά-
ζεται να φιλολογούμε πολύ! Όλοι οι υ-
πουργοί μας —ακόμα και ο «μη ερασι-
τέχνης» υπουργός Δημόσιας Τάξης κ.
Ι. Βασιλειάδης— είναι άνδρες καλοί
και αγαθοί, οι οποίοι «ουδεμίαν ευθύνην
φέρουν» για ό,τι γίνεται γύρω τους...

ΒΕΒΑΙΑ τα οικονομικά μας —παρα-
δέχεται ο κ. Μητσοτάκης— συνεχώς
σκαλώνουν. Και βέβαια —προσθέτει—
φταίει το ΠΑΣΟΚ, μια και «πληρώνου-
με εμείς τα δικά του σπασμένα»... Αλλά
τι γίνεται με τις λογής κυβερνητικές ε-
παγγελίες; Πώς και δεν κατάφερε η κυ-
βέρνηση να πωλήσει έστω μια προβλη-
ματική; Πώς και δεν διαμόρφωσε μια
οποιαδήποτε πολιτική προσλήψεων
στο δημόσιο; (Το ότι δεν γίνονται
προσλήψεις, ουδείς το πιστεύει). Πώς
και δεν μπόρεσε να εξουδετερώσει έναν
κύριο Κριστόφερσεν, ο οποίος ολοένα
και θέτει νέους όρους για το δάναιο από
την ΕΟΚ; Και να έχουν άραγε, άδικο

κάποιοι αναλυτές που λένε ότι «οι πρώ-
τοι οκτώ μήνες» δεν ήταν οι δυσκολό-
τεροι και ότι με το 1991 τα πράγματα
θα σφίξουν ακόμα περισσότερο;

Τα συμβαίνουντα στην Αριστερά

ΜΕΣΑ ΣΤΟ δεκαπενθήμερο που επι-
σκοπούμε, η ΚΕ της ΕΑΡ ενέκρινε (με
ψηφους 60 υπέρ, 23 λευκά, 7 κατά και 2
αποχές) το σχέδιο πρότασης του εκτε-
λεστικού της γραφείου για μια «Εθνική
Κοινωνική Συμφωνία». Η πρόταση κα-
τεβαίνει στις οργανώσεις του κόμμα-
τος (για περαιτέρω επεξεργασία), ενώ
το κείμενο στάλθηκε, επίσης, στα κόμ-
ματα που απαρτίζουν τον Συνασπισμό,
καθώς και σε διάφορες κοινωνικές ή
συνδικαλιστικές οργανώσεις, ΓΣΕΕ, Α-
ΔΕΔΥ, ΣΕΒ, ΓΣΕΒΕΕ, ΕΦΕΕ, ΤΕΕ, ΚΕΔ-
ΚΕ, κ.ά. Η πρόταση —όπως τόνισε ο
γραμματέας της ΕΑΡ Φώτης Κουβέλης,
κλείνοντας τις εργασίες της κεντρικής
επιτροπής— δεν προωθεί λύση οικου-
μενικής κυβέρνησης ή κυβέρνησης ε-
θνικής ενότητας. Επιχειρεί, όμως, να
διαρρήξει συγκεκριμένες περιχαράκω-
σεις της πολιτικής, αλλά και της λογι-
κής της Αριστεράς στη χώρα μας. Και
αμέσως παρακάτω: «Θα τολμήσει η Α-
ριστερά να πει τα πράγματα με το όνομά
τους ή θα σέρνεται πίσω από την χωρίς
επιχειρήματα αντιπολίτευση, με αποτέ-
λεσμα να διευρύνεται η ηγεμονία του
συντηρητισμού»;

ΜΕ ΤΗΝ πρόταση της ΕΑΡ δεν συμ-
φωνεί —μέχρι στιγμής, τουλάχιστον—
η ηγεσία του ΚΚΕ, η οποία, καθώς το
κόμμα προχωρεί προς το συνέδριό του,
σταθμίζει με πολλή προσοχή το κάθε
της βήμα. «Ε όχι, και να μας σουρουν
ότι αγόμεθα και φερόμεθα από την
ΕΑΡ»... Στο μεταξύ, κι ενώ συνεχίζεται
ο προσυνεδριακός διάλογος, οι «σκλη-

ροί» γίνονται ακόμα σκληρότεροι. Και,
βέβαια, ο «υπαρκτός» αρχίζει να κα-
ταρρέει ακόμα και στην Αλβανία (εκεί-
νο το άγαλμα του Στάλιν, στην κεντρι-
κή λεωφόρο των Τιράνων, αποκαθελώ-
θηκε και αυτό —«Χαίρε ότι εμαράνθη-
σαν οι των μύθων καθοδηγηταί»...),
αλλά η παραίτηση του Σεβερντνάντζε
στη Μόσχα «αναπτέρωσε» το ηθικό
των δικών μας «συντηρητικών»... Η
περεστρόικα κλυδωνίζεται. Και εκεί-
νος ο «απίθανος Σεβερντνάντζε» που
έφθασε να λέει ότι η «πάλη των τάξε-
ων» δεν ισχύει σε θέματα εξωτερικής
πολιτικής και ότι έχει αντικατασταθεί
από το «κοινό συμφέρον της ανθρωπό-
τητας», ευτυχώς έφυγε από το υπουρ-
γείο Εξωτερικών. Το παν, συνεπώς δεν
έχει χαθεί! Αν πέσει ο Γκορμπατσώφ,
αν κρατήσει η Κούβα, αν κρατήσει ο
«υπαρκτός» στην Ασία, πολλά μπο-
ρούν να γίνουν ακόμα. Επιτέλους, ο
κόσμος όλος δεν είναι η Ευρώπη... Και
δικαίως ο Χαρίλαος Φλωράκης όταν
ρωτήθηκε αν συμφωνεί με την άποψη
του Αλ. Αλαβάνου ότι η ευρωπαϊκή Α-
ριστερά χρειάζεται ένα νέο μανιφέστο,
απάντησε: «Τι θα πει ευρωπαϊκή Αρι-
στερά; Εμείς έχουμε τη δική μας ταυτό-
τητα»...

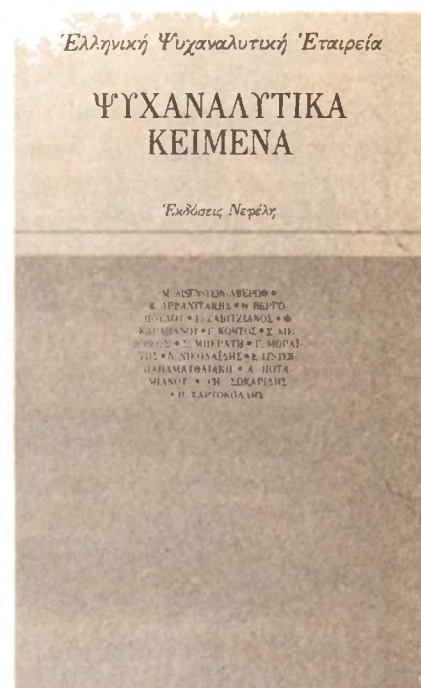
ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ, βέβαια, μπορεί να
κατέχεις. Το θέμα είναι τι πέραση έχει
όταν η Αριστερά περνάει την κρίση που
περνάει, όταν «βυθίζεται στη θανατερή
νάρκη κάποιων παγωμένων ιδεών»...
Σε μια εποχή επανάστασης της επιστή-
μης και της τεχνολογίας, το «παλιό»
δεν μπορεί παρά να νικηθεί από το
«καινούριο». Και η Αριστερά μόνο ό-
ταν αλλάξει, όταν εκσυγχρονισθεί,
μπορεί να ατενίσει το Αύριο! Άντε, και
Καλή Χρονιά!

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Τό βιβλίο αυτό αποτελείται από κείμενα 14
Έλλήνων ψυχαναλυτών που ζούν και εργάζονται
σ' όλο τον κόσμο και οι οποίοι ακολουθώντας τά
Έχνη του Freud και τίς δικές τους ανακαλύψεις
επεξεργάζονται κλινικά και θεωρητικά θέματα,
αναφέρονται στην ιστορία, τούς μύθους, τή λογο-
τεχνία, στή σχέση ψυχανάλυσης και άλλων έπι-
στημών, βοηθώντας πέρα από όλα τά άλλα νά
άποτιμηθεί ό τρόπος μέ τόν όποιο εκφράζεται
διεθνώς ή ψυχανάλυση από τούς Έλληνες έπιστή-
μονες.

Τό βιβλίο αυτό εκδίδεται σέ συνεργασία τής
Έλληνικής Ψυχαναλυτικής Έταιρείας και τών
εκδόσεων Νεφέλη, μέ άφορμή τά πενήντα χρόνια
άπό τόν θάνατο του Freud.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 9 • 106 79 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 363.99.62 – 360.47.93

Ημερο δηκτης

ΤΕΤΑΡΤΗ 12.12.90 — ΔΕΥΤΕΡΑ 31.12.90

Κυρίες και κύριοι, φίλοι κι εχθροί, συγγενείς και ξένοι, τα ψέμματα τέλειωσαν, μέχρις εδώ ήταν: ο **Ημεροδηκτης** δεν αντέχει άλλο. Με το τέλος του 1990 θα τελεστήσει κι αυτός. Βρισκόταν κοντά σας από το 1987, ενεφανίσθη το πρώτον δάκνων την 25η **Μαρτίου**, επέτειον της εθνικής παλιγγενεσίας και της αιώμου συλλήψεως του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, του Υιού του Θεού του Μονογενούς, του οποίου την Γέννησιν εορτάζομεν τούτες τις άγιες ημέρες. Δηλαδή, καίτοι κατά κάποιον τρόπο μαζί ξεκινήσαμε, εγώ τελειώνω —Αυτός ξαναρχίζει. Μεγάλη αδικία τούτη τη δυνατότητα περιοδικής αναγέννησης να την έχουν μόνο τα μυθολογικά όντα.

Αν λάβουμε υπόψιν μας το γεγονός ότι το 1988 ήταν έτος δίσεκτο —εξ ου και όλα τα κοσκωτικά που μας βρήκαν— και το γεγονός ότι η επιτύμβια στήλη θα αναφέρει:

**ΕΝΘΑΘΕ ΚΕΙΤΑΙ
ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ
25 Μαρτίου 1987
31 Δεκεμβρίου 1990**

με απλούς υπολογισμούς συλλάβουμε πως ο πτωχός, θνητός Ημεροδηκτης υπήρξε όλες κι όλες 1377 ημέρες. Κάποιες απ' αυτές υπήρχε αλλά απουσίαζε: την έκανε κοπάνα, ήταν σε άδεια, ήτο ασθενής ή οδοιπόρος, είχε τσακωθεί με το Αφεντικό και σιωπούσε. Όμως κι αν δεν τα έγραφε, τα έλεγε μέσα του —όπως εκείνο το φίδι των αλχημιστών που δάκνει την ουρά του και συμβολίζει πως είναι «εν το πάν».

1377 ημέρες εδώ που τα λέμε, δεν είναι και λίγες. Αν μάλιστα τις μετατρέψει κανείς σε ώρες, λεπτά, δευτερόλεπτα ο χρόνος ξαφνικά θα διασταλεί, όπως ακριβώς προέβλεψε ο Αϊνστάιν.

Θα πάρει αστρονομικές διαστάσεις: 2.000.000 λεπτά, 120.000.000 δευτερόλεπτα. Όμως, δεν ξέρω αν συμφέρουν αυτές οι μεταβολές —ίσως ό,τι κερδίζουμε σε αριθμούς να το χάνουμε σε ρυτίδες.

Τούτων ούτως εχόντων, έχει νόημα άραγε να καταγράψω τι γίνεται τούτες τις τελευταίες ημέρες του 1990; Εδώ που τα λέμε, και μέχρι τώρα τι γινόταν; μαθαίνατε τάχα τα γεγονότα από αυτές τις σελίδες; Όλα τα γνωρίζατε ήδη όταν ξεκινούσατε την ανάγνωση, ούτε μια καινούρια γνώση δεν αποκτήσατε. Γι' αυτό και οι σοφότεροι εκ των αναγνωστών του **ΑΝΤΙ** αντιπαρήρχοντο μειδιώντας τον δισέλιδο **ημεροδηκτη** —εκτός κι αν τη ματιά τους την απορροφούσε κανένα γυμνό. Το μελετούσαν προσεκτικά, το χαιρόνταν και μετά έπιαναν χαρτί και καλαμάρι να στείλουν γράμματα πως τάχα ο **Ημεροδηκτης** είναι φαλλοκράτης και πορνογράφος, διότι θεωρεί τις γυναίκες αντικείμενα κι άλλες τέτοιες ανερωτικές αηδίες.

Κι έτσι κυλούσαν οι ημέρες, οι μήνες, τα χρόνια. Κάθε δεκαπέντε, **Δευτέρα** και **Τρίτη** συνήθως, κρυβόμουν πίσω από το βουνό των εφημερίδων του δεκαπενθημέρου κι άρχιζε η ανάγνωση και η γραφή. Ξεφύλλισμα να δεις τι έγινε, χάζεμα στις φωτογραφίες, προσπάθεια να βρεθεί καμιά εξυπνάδα να διανθίσει το κείμενο, προσπάθεια να δείχνεις ότι γράφεις εν θερμώ, **ημέρα την ημέρα**, πως τάχα δεν ξέρεις ποια είναι η εξέλιξη των γεγονότων. Όρες ατέλειωτες πίσω από τον σωρό των εφημερίδων, διότι συν τοις άλλοις όλο βρισκόταν και κανένα ενδιαφέ-

ρον άρθρο να διαβάσεις, κάποια είδηση να ξεψαχνίσεις. Κατά κανόνα ο υπογράφων στο μεσοδιάστημα ούτε διάβαζε εφημερίδες, ούτε έβλεπε τις ειδήσεις στην τηλεόραση να γνωρίζει τι έχει γίνει. Μια αμυδρή ιδέα είχε για όσα είχαν συμβεί, έπρεπε και να ενημερωθεί και να σχολιάσει.

Φεύγαν όλοι κι αυτός εκεί, μόνος του, να ξενυχτάει γράφοντας, να αναζητεί κάποια καλή φωτογραφία, ένα όμορφο γυμνό. Κι όλο να καθυστερεί να παραδώσει χειρόγραφο, κι όλο να τον βρίζουν πίσω από την πλάτη του.

Γιατί, λέει, το κείμενο με τα ανακατεμένα πλάγια, μαύρα, οχτάρια, εννιάρια, πότε «τρελλό» και πότε «ευθυγραμμισμένο» ζάλιζε τη μηχανή της φωτοσύνθεσης, αργούσε να εμφανιστεί το φιλμ.

Τι να κάνουμε όμως; Με τούτα και με εκείνα τα εικαστικά κολπάκια σας πείσαμε να διαβάσετε τούτες τις γραμμές.

Και περνούσαν οι ώρες, οι ημέρες, οι μήνες, τα χρόνια. Ξέρετε τι δύσκολο που είναι να γράφει κανείς για όλα αυτά τα αενάως επαναλαμβανόμενα γεγονότα χωρίς να επαναλαμβάνονται τα γραφόμενα; Τι να βρεις κάθε φορά για το **Πάσχα**, τα **Χριστούγεννα**, τις εκλογές, που συνεχώς πάνε κι έρχονται; Τι να γράψεις τα **Σάββατα** και τις **Κυριακές** όταν τα γεγονότα καθιζάνουν και οι εφημερίδες αφιερώνουν σελίδες ολόκληρες στα αθλητικά, για τα οποία δεν έχεις ιδέα; **Δημιουργείς** ψεύτικους ήρωες, γράφεις

για φανταστικά γεγονότα, μεγεθύνεις μικροπράγματα της καθημερινής ζωής. Εμφανίζονται η **ΑΒ**, η **Μάρα**, οι **Πόντιοι**, η **λαϊκή αγορά** της **Καλλιδρομίου**, το **χωριό**, το **κρασί**, ο αγώνας για την απεξάρτηση από το **τσιγάρο**. **Ευρήματα** που εξαντλούνται, που γίνονται κι αυτά **μονότονα** —και πέφτει πάλι επάνω σου το βάρος των καθημερινώς επαναλαμβανομένων γεγονότων. Που απαιτούν **σχολιασμό**, **σαρκασμό**, **ανάποδη αντιμετώπιση**, **παιχνίδι** με τις **συμπαρηλώσεις**, με τα **υπονοούμενα**, τα **συμφραζόμενα**, τα **πολυποίκιλα σημαινόμενα** παγίων **σημαινόντων**.

Έκανε πολλά λάθη τούτη η στήλη παίζοντας πάντα με φανατισμό υπέρ ή κατά. Κι όχι μόνο επειδή η **δηκτικότητα** απαιτεί πάθος, αλλά και γιατί ο συντάκτης της παθιαζόταν με αυτά που υποστήριζε ή αυτά που αντιμαχόταν. Κι έπρεπε ο ταλαίπωρος να γεμίσει πολλές λευκές σελίδες, πώς να μην κάνει λάθη;

Τι έμεινε από τη **φαιά ουσία** και το **μελάνι** που καταναλώθηκε; Κάπου 200 πυκνογραμμένες σελίδες του **ΑΝΤΙ** καταχωνιασμένες σε ογκώδεις τόμους. Βεβαίως επ' αυτών θα ενσκήψει πλειάς φιλολόγων του 21ου αιώνας και πλείστες όσες διαμάχες θα αναπτυχθούν με αγτικείμενο την πραγματική ταυτότητα του υπογράφοντος **ημεροδηκτου**, το παρελθόν και το μέλλον του. Ίσως αναπτυχθεί και ιδιαίτερος φιλολογικός κλάδος, η **ημεροδηκτολογία** εις τον οποίον θα αφιερώνονται νεαράι **φιλόλογοι**, με μεγάλα μυωπικά γυαλιά, μα-

Κι αυτή τον θυμήθηκε, μόνο όταν άρχισε να κλαίει.

κρές πλεξούδες και βελούδινο δέρμα —ακριβώς όπως ήταν οι φοιτήτριες της φιλολογίας την εποχή που εγώ εθεράπευα τις θετικές επιστήμες.

Ούτω πως θα έχει κατακτηθεί η απωλεσθείσα νεότης, ήτοι η αιωνιότης. Όχι η νεότης που παρήλθε, αλλά η νεότης που δεν ζήσαμε, αυτή που πέρασε πλάι, όλα αυτά που νομίζουμε ότι χάσαμε, που πιστεύουμε πως έπρεπε να έχουμε κατακτήσει. Εν άλλους λόγους μένει το όνειρο.

Επομένως, δεν ενδιαφέρει τι εσείς αποκομίσατε αγαπητοί αναγνώστες —σημασία έχει τι εγώ κατέθεσα δια της γραφίδος μου μέσω της φωτοσυνθέσεως και του ταχυπιστηρίου. Εγώ αναλώθηκα σε αυτό το παιχνίδι των λέξεων για τα εφημερα γεγονότα. Εγώ ξέρω, ξανακοιτώντας τις, τι μου είχαν κοστίσει όταν τις έγραφα, πόσο ταλαιπωρήθηκα για να τις βάλω σε τάξη. Εσείς, μακρινοί και ξένοι, σπανίως αντιδράσατε σε αυτά που έγραφα, σπανίως δηλαδή οι αντιδράσεις σας έφθασαν μέχρις εμένα.

Τι κερδίσατε που κρατήσατε για σας αυτό το κάτι, το όποιο κάτι, το λίγο, το ελάχιστο ή το πολύ που σήμαινε για σας η ανάγνωση του ημεροδότη; Γιατί δεν στείλατε ένα γράμμα, δεν σηκώσατε το τηλέφωνο, δεν ταχυδρομήσατε ένα λουλούδι; Γιατί αφήνατε την τρυφερή ψυχή μου να εκπέμπει, να εκπέμπει συνεχώς σαν αυτόφωτο σώμα στο σκοτάδι; Γιατί δεν την τροφοδοτούσατε, ώστε να παίρνει ενέργεια και να την επανεκπέμπει; Δεν γνωρίζατε πως κάποια στιγμή οι νόμοι της φύσης θα επιβάλονταν, πως αεικίνητο που συνεχώς να ενεργεί δεν υπάρχει, πως οι σηματοωροί που δεν τους απαντούν κουράζονται; Ακόμη και οι τέλει νάρκισσοι έχουν ανάγκη καθρέφτη, εσωτερικού ή εξωτερικού, για να ανατροφοδοτούνται. Εγώ που διαχεόμουν στο διάστημα, τίποτα δεν έπαιρνα πίσω —αραιά και που κάποιοι έσπαζαν τη σιωπή σας, αλλά ποιος μπορεί να συντηρηθεί μόνο με επικοινωνιακά ψίχουλα; Η αλήθεια βεβαίως είναι πως ο Ημεροδότης δεν είναι θύμα μόνο της επικοινωνιακής φτώχειας αλλά και της άλλης, της

κυριολεκτικής —έπρεπε ο γράφων να αναζητήσει αλλού τα μέσα για να συντηρεί τις Φιλιππινέζες του, να γεμίζει το ρεζερβουάρ της Φεράρι, να πληρώνει τα λιμενικά τέλη της θαλαμηγού του, τις διακοπές του στις Σευχέλλες, και γενικώς να καλύπτει τα υπόλοιπα μικροέξοδά του. Και σιωπή και φτώχεια μαζί ήσαν ανυπόφορα.

Ας μην στενοχωριόμαστε όμως, αυτές τις 1377 ημέρες καλά περάσαμε μαζί —εγώ με την πολυλογία μου κι εσείς με τη σιωπή σας. Άλλοτε γελάσαμε, άλλοτε θυμώσαμε, κάπου - κάπου ξαφνιαστήκαμε, φορές-φορές συγκινήθηκαμε και λιγάκι.

Καλόν λοιπόν είναι να μπορούμε να κλείνουμε κάποια πράγματα και να ανοίγουμε άλλα —αν αντέχουμε και αν δεν φοβόμαστε να αντικρίσουμε το μέλλον. Τα ίδια και τα ίδια επαναλαμβανόμενα καταντούν αρρώστεια —γι' αυτό και το ΑΝΤΙ αλλάζει, απλώνει, αερίζεται —να φύγει η μούχλα, να εισβάλει στην τελευταία δεκαετία του αιώνας μας φρέσκο, ευάερο κι ευήλιο.

Ο Ημεροδότης όμως θα απουσιάζει —αλλά δεν θα χαθούμε μια φούχτα άνθρωποι είμαστε, γνωρίζομαστε μεταξύ μας σαν κάλπικες δεκάρες, αποκλείεται να μη συναντηθούμε —ελπίζω, βεβαίως να είστε ομιλητικότεροι απ' όσο υπήρξατε ως τώρα. Ξέρετε τι χάνετε και τι χάνεται με τη σιωπή σας; Κυρίες και κύριοι η αυλαία πέφτει, σας εύχομαι ευτυχές το 1991 κι ακόμη ευτυχέστερο το 2001. Έργα σπουδαία να πραγματοποιήσουμε όλοι μας, όσοι αγαπάμε και εκτιμάμε. Το ΑΝΤΙ να είναι καλά και να προοδεύει —και μαζί κι όλοι οι καλόγεροι του. Είς το Επανιδείν!

Δημήτριος Κ. Ψυχογιός*
ο ημεροδηκτικός

* Για να διευκολυνθεί το έργο των ημεροδηκτολόγων του 21ου αιώνα.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

Αστυνομική σειρά

ΤΖ. ΡΑΘΜΠΟΝ
Οι Ευρωδολοφόνοι

Ρ. ΝΟΓΚΕΡΑΣ
Κι αν αύριο πεθάνω...

ΝΤ. ΣΤΟΟΥΝ
Μέχρι το κόκαλο

Στα βιβλιοπωλεία Σύγχρονη Εποχή
τηλ. 36.40.713, 36.29.835
και
ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΖΩΝΤΑΝΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Σ' ΑΥΤΟ
ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

- Κοινωνικοταξική διάρθρωση
- Εις μνήμην Γιάννη Ρίτσου
- Προσυνεδριακός διάλογος

Μια εντελώς ανανεωμένη ΚΟΜΕΠ
ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Και η Κύπρος;

Είναι ακόμα νωπό το αίμα της εθνικής τραγωδίας στην Κύπρο από την προδοσία της στρατιωτικής χούντας. Ήταν βεβαία η κατάληξη. Γιατί είχε προηγηθεί η εξίσου προδοτική πολιτική του δικτάτορα Παπαδόπουλου, όταν απέσειρε την ελληνική μεραρχία από την Μεγαλόνησο το 1968, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για την τουρκική εισβολή. Κι ο περίφημος «φάκελος της Κύπρου» παραμένει ακόμα κλειστός, προφανώς για «εθνικούς λόγους», διάβαζε αλληλοκάλυψη πολιτικών ανδρών και εξυπηρέτηση της κρυφής διπλωματίας.

Κι είναι ακόμα νωπά τα τραύματα των βασανισθέντων, φυλακισμένων και διωχθέντων από το στρατιωτικό καθεστώς των συνταγματαρχών. Τραύματα που δύσκολα επουλώνονται.

Κι είναι γενικότερα ακόμα ανοιχτές οι πληγές της κατάργησης των δημοκρατικών ελευθεριών του ελληνικού λαού, ζωντανές οι μνήμες για την επτάχρονη τυραννία που έρριξε τη χώρα σε τραγωδία και σταμάτησε την ομαλή της ανέλιξη σε μια κρίσιμη ιστορική στιγμή.

Γι' αυτό είναι απαράδεκτη κάθε σκέψη για αποφυλάκιση των χουντικών —όσων ακόμα εκτίουν στις φυλακές την ποινή τους— που μεθοδεύει η κυβέρνηση και που σιγοντάρουν οι «ποικιλώνυμες πολιτικές ηγεσίες» είτε με τη σιωπή τους είτε με δηλώσεις περί χάριτος.

Ευτελείς πολιτικές σκοπιμότητες «από όλες τις πλευρές» εξακολουθούν να προκαλούν και να χλευάζουν την ιστορική συνείδηση και σχεδιάζουν να καταφέρουν ένα ακόμα πλήγμα σε ό,τι έχει απομείνει ακόμα αλώβητο στο επίπεδο της ηθικής αξιοπρέπειας ενός λαού.

Η Δημοκρατία δεν είναι βέβαια εκδικητικό πολίτευμα. Κι όλα τα αισθήματα ανθρωπιάς έχουν τη θέση τους, όταν διευκολύνουν τον ομαλό πολιτικό βίο. Οφείλει όμως να προστατεύει τον εαυ-

τό της από τους δεδηλωμένους εχθρούς της και να χρησιμοποιεί τα αποτρεπτικά μέσα που της παρέχουν οι νόμοι της «προς γνώσιν και συμμόρφωσιν».

Δεν θέλουμε να πιστέψουμε ότι ο πρόεδρος της Δημοκρατίας θα συνεργήσει με την υπογραφή του σε μια πράξη epαίσχυντου ηθικού αμοραλισμού. Γιατί, πέρα από τις νομικές διαδικασίες που προβλέπει το άρθρο 47 του Συντάγματος (περί απονομής αμνηστίας και χάριτος) το θέμα είναι κατ'εξοχήν πολιτικό κι όχι «φιλανθρωπικό». Και σαν τέτοιο πρέπει να αντιμετωπισθεί. Ο καθένας ας αναλάβει τις ευθύνες του.

Και πρωτίστως δεν πρέπει να λησμονούμε την Κύπρο· τα ενοχικά μας πλέγματα για τη μεγαλόνησο δεν θα διασκεδαστούν και με την πράξη αμνήστευσης αξιωματικών που διέπραξαν το αδίκημα της έσχατης προδοσίας. Δεν απόμεινε ούτε ελάχιστο ίχνο ντροπής;

Αποδράσεις...

Η είδηση ήταν πράγματι εντυπωσιακή. Δραπέτευσαν από τον Κορυδαλλό 81 κρατούμενοι. Ορισμένοι παραδόθηκαν μόνοι τους —είδαμε πόρτες ανοιχτές, είπαν, και φύγαμε— άλλοι πιάστηκαν, οι περισσότεροι θα κάνουν γιορτές έξω από τη φυλακή.

Πριν τις αποδράσεις οι κρατούμενοι με τις καταλήψεις είχαν διατυπώσει σειρά αιτημάτων για τις συνθήκες διαβίωσης, το εσωτερικό καθεστώς, την «κονσερβοποίηση» των κρατουμένων στις φυλακές, την τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και τον εκσυγχρονισμό του σωφρονιστικού συστήματος.

Οι αποδράσεις έδειξαν ότι οι φύλακές δεν «αντέχουν» πλέον άλλους κρατούμενους, ούτε μπορεί να λειτουργή-

Πόλεμος ή Ειρήνη;

Το 1991 κληρονομεί από τον περασμένο χρόνο το πρόβλημα της κρίσης στον Περσικό Κόλπο, του οποίου η λύση, κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο φαίνεται να πλησιάζει.

Ακόμα και η αρθρογραφία στο σοβιετικό Τύπο δεν αφήνει κανένα περιθώριο αμφιβολίας ότι το θέμα πλέον, μετά την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας, η οποία έθεσε την 15η Ιανουαρίου σαν το έσχατο χρονικό περιθώριο για την αποχώρηση του Ιράκ από το Κουβέιτ, τίθεται μεταξύ συμμόρφωσης του Σαντάμ στις αποφάσεις αυτές και πολέμου. Ο πόλεμος παρουσιάζεται αναπόφευκτος και η έκβασή του δεδομένη, αν ο Χουσεΐν δεν υποχωρήσει.

Η αμερικανική πλευρά εξακολουθεί να ενισχύει την στρατιωτική της παρουσία στον Κόλπο και έχει με το μέρος της τη διεθνή νομιμότητα για τη χρήση βίας. Η προθεσμία - τελεσίγραφο του ΟΗΕ δεν μπορεί να «ξεπεραστεί» κατά πολύ χωρίς γελοιοποίηση του Διεθνούς Οργανισμού και των εμπνευστών της απόφασής του περί δυνατότητας χρήσης βίας. Και επιπλέον τα χρονικά περιθώρια στρατιωτικής δράσης για την πολυεθνική δύναμη στενεύουν καθώς από το Μάρτιο και μετά το θερμόμετρο βράζει.

Είναι φανερό ότι τακτική του Σαντάμ είναι να κερδίσει χρόνο και να εξουδετερώσει την ημερομηνία-τελεσίγραφο. Γι' αυτό δεν αποκλείεται να κάνει κάποια χειρονομία λίγο πριν εκπνεύσει η προθεσμία, μολονότι είναι δύσκολο να δει κανείς το περιεχόμενό της, εφόσον υποχρεώθηκε να παραδώσει το «όπλο των ομήρων». Η τακτική αυτή του Σαντάμ φάνηκε επίσης στη διαμάχη για τον καθορισμό των ημερομηνιών των αμοιβαίων επισκέψεων και συνομιλιών των ΥΠΕΞ Αμερικής και Ιράκ. Προφανώς ο Σαντάμ ήθελε να μπει σε μια διαδικασία ατέρμονων διαπραγματεύσεων, ενώ οι Αμερικανοί επεδίωκαν σύντομες «κοφτές» συνομιλίες με απτά και δεσμευτικά αποτελέσματα πριν την 15η Ιανουαρίου.

Χάθηκε μια ευκαιρία για την πολιτική επίλυση της κρίσης. Και η ευθύνη βαρύνει τον Σαντάμ, ο οποίος όμως δεν αποκλείεται να ενθαρρυνθεί στην αδιαλλαξία του από τυχόν εξελίξεις στη Σοβιετική Ένωση. Ωστόσο, ελάχιστες πιθανότητες έχει ο Σαντάμ να επιτύχει τους σκοπούς του. Κινδυνεύει να τα χάσει όλα με τεράστιο κόστος, ανθρώπινο και υλικό. Δεν είναι υπερβολική, η εκτίμηση ότι η ειρήνη εξαρτάται κυριολεκτικά από τη στάση του. Ο κίνδυνος για το ολοκαύτωμα βρίσκεται στο γεγονός ότι ο Σαντάμ μη έχοντας πλέον καμιά οδό διαφυγής, παρά την καταστροφή που ο ίδιος προκάλεσε για τον εαυτό του και τη χώρα του, επιλέξει το δαπανηρότερο τρόπο «να αποθάνει μετά των αλλοφύλων».

Μια άλλη άποψη —αραβικών κύκλων— ισχυρίζεται ότι η πολιτική ανατροπή του Σαντάμ είναι θέμα ημερών. Και αυτή η «ενδοαραβική ρύθμιση», θα γίνει ακριβώς για την αποφυγή της εκατόμβης, αλλά και για την αποτροπή του ελέγχου της περιοχής από τις ΗΠΑ. Ίδωμεν...

σουν όπως λειτουργούν ως τώρα. Ορισμένοι άφησαν υπονοούμενα περί «στημένης» απόδρασης για να διευκολυνθούν η νοοτροπία της «πυγμής», αλλά και της διατήρησης καταστάσεων κάθε άλλο παρά ανθρωπιστικών στις φυλακές.

Ό,τι κι αν συνέβη οι δραπετεύσεις αποκάλυψαν το σάπιο καθεστώς που επικρατεί στις φυλακές.

...και αλλαγές

Μετά λοιπόν από την εξέγερση στις φυλακές και τη μεγαλύτερη στα χρονικά απόδραση κρατουμένων κατατέθηκε στη Βουλή και το σχέδιο νόμου που τροποποιεί διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Σωφρονιστικού Κώδικα και του νόμου περί ναρκωτικών.

Πρόκειται για ένα νομοσχέδιο που περιέχει πολλές θετικές διατάξεις. Ανάμεσα σε αυτές είναι η αποσυμφόρηση των φυλακών, η ταχύτερη απονομή της Δικαιοσύνης, η ειδική μεταχείριση των χρηστών ναρκωτικών ουσιών, η θέσπιση της ποινής της «κοινωφελούς» εργασίας κλπ.

Ωστόσο, αυτά θα έπρεπε ήδη να είχαν γίνει προ πολλού, για να μπορούμε να συζητάμε τώρα εμπράκτως για «ταχύτερη» π.χ. απονομή της Δικαιοσύνης (η περίπτωση Παπαναστασίου είναι χαρακτηριστική) ή καλύτερες συνθήκες κράτησης των κρατουμένων. Εκτός αυτού, όμως, και η υλοποίηση διατάξεων που σε άλλες χώρες εφαρμόζονται εδώ και χρόνια δεν είναι βεβαία. Η πράξη άλλωστε το πιστοποιεί σε πολλές περιπτώσεις. Μηχανισμοί και άνθρωποι βρίσκονται δεκαετίες πίσω.

Και μέχρι ν' αλλάξουν οι σημερινές καταστάσεις χρειάζονται πολλά. Ένας νόμος δεν αρκεί π.χ. για να νικήσει το «τέρας» της γραφειοκρατίας της Δικαιοσύνης, ούτε να μετατρέψει το «μαύρο» σωφρονιστικό σύστημα σε «λευκό» και ανθρωπινό...

Ρουκέτες

Ένας επαγγελματίας ποτέ δεν παραιτείται. Ακόμα και όταν οι «ερασιτέχνες» της «17N» χτυπούν κάτω από τη μύτη της Αστυνομίας, στην πλέον φρουρούμενη περιοχή της Αθήνας.

Ένας επαγγελματίας φτιάχνει νόμους «αντιτρομοκρατικούς» και την ίδια ώρα αυτοί, τους οποίους υποτίθεται ότι θέλουν οι διατάξεις τους να εξαφανίσουν, τους κονιορτοποιούν.

Ένας επαγγελματίας γνωρίζει άριστα ότι αυτοί οι νόμοι έχουν στην καρδιά τους την τρομοκρατία. Ούτε την «ακουμπούν», ούτε την πλησιάζουν. Είναι στο «είναι» τους. Μόνο που αυτή

«Τραγουδήστε μαζί μας για τη ζωή»

Όπως προαναγγείλαμε στο προηγούμενο τεύχος, με τον καινούριο χρόνο, οι κορυφίοι μας συνθέτες Μίκης Θεοδωράκης και Μάνος Χατζιδάκις πήραν την πρωτοβουλία και ξεκινούν μια σταυροφορία ευαισθητοποίησης και εγρήγορσης της κοινής γνώμης για το πρόβλημα των ναρκωτικών που παίρνει εκρηκτικές διαστάσεις στη χώρα μας.

Για το σκοπό αυτό θα δώσουν μια σειρά συναυλιών αρχίζοντας από την Αθήνα και συνεχίζοντας στη Θεσσαλονίκη και άλλες πόλεις της Ελλάδας με το σύνθημα «Τραγουδήστε μαζί μας για τη ζωή». Όλα τα έσοδα των συναυλιών αυτών θα δοθούν στις θεραπευτικές κοινότητες του ΚΕΘΕΑ και το «Περίπτερο 18» του Ψυχοθεραπευτηρίου του Δαφνίου.

Στη συνέντευξη Τύπου που έδωσαν οι οργανωτές των συναυλιών την Παρασκευή 21/12 παρατήρησαν ότι το πρόβλημα των ναρκωτικών παίρνει τεράστιες διαστάσεις γιατί συν τοις άλλοις, η νεολαία μας έχει μείνει χωρίς ιδανικά και οράματα. «Είναι τιμή για μας να πρωτοπορούμε σε τέτοιο θέμα», είπε ο Μίκης Θεοδωράκης. «Για την αντιμετώπιση αυτού του θέματος, ό,τι και να μου πουν θα το πράξω», είπε ο Μάνος Χατζιδάκις.

Οι πρώτες συναυλίες θα δοθούν στις 11, 12, 13, 15, 17 και 18 Ιανουαρίου από τον Μ. Θεοδωράκη και στη συνέχεια οι συναυλίες του Μ. Χατζιδάκι στις 23, 25, 27, 29, 30 και 31 Ιανουαρίου στο Παλλάς.

Το περιοδικό, που μαζί με τη Θ.Κ. Παρέμβαση και τη Θ.Κ. Ιθάκη συμβάλλουν στη διοργάνωση αυτών των συναυλιών, καλεί όλους τους αναγνώστες και τους φίλους, να βοηθήσουν στην εκστρατεία αυτή με τη συμμετοχή τους σε όλες τις συναυλίες που οργανώνονται.

Το πρώτο λοιπόν ραντεβού μας μετά τις γιορτές, στις 11 του Γενάρη στο Θέατρο «ΠΑΛΛΑΣ» στην Αθήνα. Για μια ζωή με ιδανικά. Για την ίδια τη ζωή.

η τρομοκρατία είναι η άλλη. Αυτή που περιορίζει τα ατομικά δικαιώματα και τις ελευθερίες. Αυτή που έχει έναν κατάλογο «υπόπτων», συνήθως ιδιών, και κάθε φορά τους φυλακίζει. Αυτή που ταυτίζει τον εισαγγελέα με την ασφάλεια. Τη Δικαιοσύνη με τους μηχανισμούς καταστολής.

Αυτή που «μπουζουριάζει» σε ειδικά κελιά «υπόπτους» —έως και σκέψεις— χωρίς να τηρούνται οι στοιχειώδεις δικονομικές διαδικασίες. Αυτή που λατρεύει τον αυταρχισμό και δίνει ψωμί στο παρακράτος.

Ένας επαγγελματίας αυτή την τρομοκρατία δεν μπορεί παρά να την θεωρεί «ερασιτεχνική». Και ως γνήσιος τζέντλεμαν —οι ναύαρχοι άλλωστε φημίζονται για τους τρόπους τους— κάνει την αυτοκριτική του: Αυτοί εδώ, της «17N», μπορεί κάποια μέρα μέχρι και τη Βουλή να χτυπήσουν. Δεν είναι πλέον ερασιτέχνες...

Ασφαλώς ένας τέτοιος επαγγελματίας, υπουργός και ναύαρχος, όπως ο κ. Βασιλειάδης, δεν μπορεί παρά να γράψει ιστορία στην αντιΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ, πλέον ένδοξη απ' αυτή του υπουργού Δροσογιάννη.

Υ.Γ. Η «17N» με τις δυο τελευταίες απόπειρες (κατά Βαρδινογιάννη και κατά των γραφείων της ΕΟΚ) έδειξε ότι

«ακουμπά» την καρδιά του κράτους.

Αυτές οι οσμώσεις και ο «αντιτρομοκρατικός» είναι που μας κάνουν να μην θέλουμε να σκεφτούμε τη συνέχεια...

Κοινωνική αλληλεγγύη

Τον φετινό χειμώνα, ένα χρόνο μετά την ανατροπή του Τσαουσέσκου, η φίλη βαλκανική χώρα υποφέρει ακόμα και η οικονομία της βρίσκεται σε αδιέξοδο. Η θολή πολιτική κατάσταση, κάνει επιφυλακτικούς τους δυτικοευρωπαίους στην παροχή βοήθειας προς τη Ρουμανία.

Σε αυτήν την απελπιστική κατάσταση, η περιθαλψη των παιδιών που έχουν εγκαταλειφθεί σε νοσοκομεία και ορφανοτροφεία είναι εξαιρετικά ανεπαρκής. Έτσι, κάθε βοήθεια, χωρίς να επιλύει τα τεράστια αυτά προβλήματα, ανακουφίζει κάποια από αυτά τα παιδιά.

Μια ομάδα φίλων, παρακινημένη από τις ιδέες αυτές πήρε την πρωτοβουλία και απευθυνόμενη σε σειρά ελληνικών επιχειρήσεων συγκέντρωσε φάρμακα, τρόφιμα, παιχνίδια και ρούχα. Όλα αυτά, φυλάχθηκαν για λίγες μέρες σε μια αποθήκη που παραχώρησε το ΥΕΘΑ και στη συνέχεια φορτώθηκαν σε

ένα βαγόνι που παραχώρησε ο ΟΣΕ και αναχώρησαν για το Βουκουρέστι.

Αναφέρουμε εδώ τις ελληνικές επιχειρήσεις που έδειξαν ευαισθησία και ανταποκρίθηκαν πρόθυμα στο κάλεσμα για βοήθεια στα παιδιά της Ρουμανίας: Φάρμακα προσέφεραν οι BIANEΞ, GLAXO, GAP, BAYER HELLAS και GALENICA, τρόφιμα οι ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΜΦΙΑΛΩΣΕΩΣ, Ν. ΒΟΣΙΝΑΚΗΣ, ΜΕΛΙΣΣΑ - Αλεξ. Κίκιζας, ΓΙΩΤΗΣ, ΕΒΓΑ και το σουπερμάρκετ SELECT, παιχνίδια οι Ν. ΚΟΥΒΑΛΙΑΣ και STAR I. Παπαδόπουλος και ρούχα η βιοτεχνία παιδικών ενδυμάτων Ελένη Κωνσταντινίδου.

Ας πεθάνουν!

Ο Δήμαρχος Πετρούπολης κ. Ν. Παξιμαδάς συστήνει στο βουλγαρικό λαό, να μην περιμένει βοήθεια από τους χορηγούμενους κομμουνιστές της Δύσης. Αυτό είναι το νόημα της απάντησής του προς την *Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων* (ΚΕΔΚΕ) στην έκκλησή της για βοήθεια από όλους τους δημάρχους της χώρας προς τον χειμαζόμενο πληθυσμό της Σόφιας. Καπιταλισμό διάλεξαν; Καλά να πάθουν οι ανόητοι, ενώ στον «υπαρκτό σοσιαλισμό» έτρωγαν με χρυσά κουτάλια. Εφόσον ελεύθερος επέλεξαν τον καπιταλισμό, ας αφεθούν ελεύθεροι να πεθάνουν. Κι ας συγκυβερνά το Σοσιαλιστικό Κόμμα (πρώην ΚΚ) στη Βουλγαρία. Στον αγώνα ενωμένοι αλλά στη μάζα χωρισμένοι. Ας αφήσουμε τους ηλίθιους καπιταλιστές της Δύσης να βοηθήσουν τον καπιταλιστικό λαό της Βουλγαρίας. Και οι δημότες της Πετρούπολης δεν απαντούν τίποτε σε αυτόν τον ανάξιο «εκπρόσωπό» τους;

Ο ρυπαρογράφος

Μπορεί να ισχυρίζεται ότι «διαβρώνει το σύστημα» και εκ του λόγου αυτού δανείστηκε το όνομά του από το ποντίκι, το ομώνυμο δημοσιογραφικό «σατιρικό» έντυπο. Στην πραγματικότητα όμως δεν ξέφυγε ποτέ από τη ρυπαρότητα που ελκύει τους πόντικες. Το θλιβερό στην περίπτωση είναι ότι σπάνια ξέφυγε από τα προσωπικά πάθη και συμπάθειες ο εκδότης του κ. Κώστας Παπαϊωάννου και το γεγονός αυτό χρωμάτισε αποφασιστικά το ήθος και το ύφος του εντύπου του. Αν προσθέσετε σε αυτά και τις διάφορες πολιτικές δουλειές θα γίνει κατανοητό γιατί η εμπάθεια αλλά και οι ιδιοτυπίες του εκδότη, οδήγησαν το έντυπο να παραπαιεί συχνά μεταξύ της πορνογραφίας και της λασπολογικής ρυπαρογραφίας. Πριν δεκαπέντε ημέρες αναρωτήθηκε «αφελώς» κατά πόσον ισχύουν όσα ο

Καλή Χρονιά με νέο «ANTI»

Ημέρες γιορτών και ευχών. Περισυλλογής και ονείρων. Αποτίμησής του παρελθόντος και σχεδίων για το μέλλον.

Στα 17 χρόνια κυκλοφορίας 455 τεύχη του «ANTI» δεν είναι και λίγα, έστω και αν φαντάζουν σαν σταγόνα στον ωκεανό του 20ού αιώνα, που πλησιάζει γνωστικός, ίσως τώρα, προς το τέλος του.

Σε αυτά τα 455 τεύχη προσπαθήσαμε να είμαστε συνεπείς στο αντί που υποσχέθηκε το «ANTI» με την έκδοσή του στους δύσκολους καιρούς της δικτατορίας. Στις 23.000 περίπου σελίδες σε αυτά τα 455 τεύχη αποτυπώθηκαν αγωνίες, ερωτηματικά, «μικρά» και «μεγάλα» γεγονότα, ιδέες και διαμαρτυρίες. Καταγράφηκαν διεργασίες σε κοινωνικούς, πολιτικούς και πολιτιστικούς χώρους.

Πολλές φορές δεν ικανοποιήσαμε το αναγνωστικό μας κοινό. Άλλες προκαλέσαμε. Άλλοτε θα χρειαζόταν πιο πολλά και άλλοτε αυστηρότερη κριτική...

«Έφηβος» πλέον το ANTI, εκεί κοντά στα δεκαεπτά του, αυτές τις μέρες κάνει τα δικά του όνειρα και σχέδια για το μέλλον.

Τα τελευταία χρόνια άλλαξαν πολλά. Κατέρρευσαν καθεστώτα και μύθοι. Οι ελπίδες όμως για έναν καλύτερο κόσμο, μια δίκαιη κοινωνία παραμένουν. Αλλά οι αλλαγές στην πληροφόρηση, την ενημέρωση, στα μέσα μαζικής επικοινωνίας είναι συνταρακτικές. Μια νέα επανάσταση γεννιέται.

Οι υποχρεώσεις και οι ευθύνες του «έφηβου» τώρα «ANTI» αυξάνουν. Έτσι με τη νέα χρονιά το ANTI επιχειρεί να αλλάξει. Να ανοίξει τη θεματολογία του. Να παρακολουθήσει γεγονότα και καταστάσεις με «άλλο» μάτι. Προϋπόθεση δύσκολη και κοπιαστική, που ελπίζουμε να κατα-

κτηθεί τεύχος με τεύχος.

Φυσικό είναι να σχεδιάσουμε την αλλαγή και της ύλης του περιοδικού. Μαζί με αυτή την ανανέωση στόχος μας είναι η διαφορετική ματιά να γίνει πλέον διεισδυτική, περισσότερο κριτική, σύγχρονη και ταυτόχρονα δυναμική.

Κριτής αυτής της προσπάθειάς μας, όπως και άλλων πρωτοβουλιών του περιοδικού στο παρελθόν, είναι ο αναγνώστης. Τη συμβολή και συμβουλή του ζητάμε και τώρα. Η «ανοιχτή γραμμή» είναι μόνιμη αναφορά μας.

Από το επόμενο τεύχος ξεκινάμε, γνωρίζοντας ότι έχουμε —σε σχέση με τις δυνατότητες άλλων— μεγάλες αδυναμίες και τεχνικές και ουσιαστικές. Πλήθος εντύπων κατακλύζει σήμερα την αγορά με εντυπωσιακό χαρτί, πολυτελέστατη εκτύπωση, πλούτο έγχρωμων φωτογραφιών κλπ. κλπ. Στόχος μας βέβαια δεν είναι να ανταγωνιστούμε αυτή την ποιότητα.

Εκείνο που υποσχόμαστε είναι η προσπάθειά μας να είναι συνεπής, έντιμη και συνεχής, μέσα στο κλίμα των νέων καιρών. Παρακολουθήστε μας: περιμένουμε τη γνώμη σας, τις αντιδράσεις σας.

Η αύξηση της τιμής στις 250 δρχ. από το επόμενο τεύχος της 11ης Ιανουαρίου ελπίζουμε να καλύψει και την οικονομική συνέπεια αυτής της προσπάθειας και ταυτόχρονα να μην δημιουργήσει προβλήματα στους αναγνώστες μας. Για τους συνδρομητές φυσικά παραμένει η πάγια προσφορά μας. Δεν θα αυξηθούν μέχρι και το μεθεπόμενο τεύχος της 25ης Ιανουαρίου γι' αυτό όσοι πιστοί προσέλθετε.

Ευχές για Καλή Χρονιά με νέο «ANTI»...

κ. Μιχ. Ζούβελος —εμπορούμενος ως γνωστόν από αφελή κατασκοπολογία— φέρεται ότι ανέγραψε: ότι δηλαδή ο εκδότης του ANTI —και υπογράφων το σημείωμα αυτό Χρήστος Παπουτσάκης— πλησίασε τις μυστικές υπηρεσίες ή σε απλοελληνικά είναι πράκτορας. Αντί να επανέλθει συννεφισμένος και ζητώντας συγγνώμη με το δικό του έστω άκομψο τρόπο, στην επόμενη έκδοσή του (20.12) επανήλθε αναρωτώμενος γιατί άραγε η «μεγάλη αποκλειστική είδηση» δεν απασχόλησε τον Τύπο εκτός μόνον από τη «Νίκη» των Κουρήδων —λες και το τελευταίο δεν ήταν αναμενόμενο λόγω της συγγενείας ήθους.

Δεν θα ακολουθήσουμε τον κ. Πα-

παϊωάννου στις υπόγειες διαδρομές του αλλά θα τον καταγγείλουμε απλώς σαν έναν άθλιο και χυδαίο ρυπαρογράφο.

Υ.Γ. Δεν θα είχε ίσως γραφτεί αυτό το σημείωμα αν ο κ. Παπαϊωάννου ήταν μόνος του. Είναι όμως γνωστό ότι ο σύμμαχός του στον πολιτικό κόσμο είναι κατ' εξοχήν ο κ. Κώστας Λαλιώτης —ατέλεχος στο Ε.Γ. του κόμματος της «αξιωματικής αντιπολίτευσης». Αυτός λοιπόν ο κύριος περιφέρεται σε'καφεενεδάκια και «εκμυστηρεύεται» ότι το ANTI και ο εκδότης του «πρακτορεύουν».

Άξιος ο μισθός και του καθ' ἑξιν ρυπαρογράφου και του κατ' ἐπάγγελμα αφελοῦς πολιτικού.

Χ.Γ.Π.

ΤΑ ΑΔΙΑΦΟΡΑ ΣΦΥΡΙΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ

Συνιστούν θλιβερή και τραγική σύμπτωση τα γεγονότα που συνέβησαν την περασμένη Παρασκευή, την ημέρα δηλαδή που διέρρευσαν οι πληροφορίες ότι ο ειδικός ανακριτής Σπύρος Σπύρου προτίθεται τη Δευτέρα να εκδώσει ένταλμα βίαιης προσαγωγής του Ανδρέα Παπανδρέου.

Την ίδια ημέρα ανακινήθηκε το θέμα της αποφυλάκισης των χουντικών για «ανθρωπιστικούς» —όπως λέγεται— λόγους και ο κ. Μητσοτάκης επεφύλαξε τον χαρακτηρισμό «εξευτελισμένη Ελλάδα του ΠΑΣΟΚ» στον Ανδρέα Παπανδρέου.

Ακριβώς δηλαδή με το πέρας του δμηνου νομοθετικού έργου της κυβέρνησης και τον «ήπιο» έως και ανούσιο αντιπολιτευτικό λόγο του πρώην πρωθυπουργού. Ακριβώς την ημέρα αυτή εκδηλώθηκε και η δεύτερη —μετά το «Πεντελικόν»— ανταρσία στους κόλπους του Κινήματος, όταν 28 βουλευτές όλων των τάσεων αντέδρασαν, εμμέσως πλην σαφώς, στα όσα συνεπάγεται για το κόμμα τους η θλιβερή στάση του αρχηγού τους και η υπόκλισή του στον Κ. Μητσοτάκη όταν αντικατέστησε τα περί «εξευτελισμένης» Ελλάδας με τα περί «αναξιόπιστης» στην οκταετία του ΠΑΣΟΚ.

Η διαφοροποίηση αυτή εξόργισε τόσο πολύ τον μεγάλο ηγέτη που δεν ήθελε καν να τους δει και ανέβαλε τηλεφωνώντας στον Άκη τη συνεδρίαση του Εκτελεστικού Γραφείου... Τέτοια αντιπολίτευση!

Αλλά τον Ανδρέα Παπανδρέου είχε «αποτελειώσει» πολιτικά η εύστοχη παρατήρηση του βουλευτή - κατηγορού κ. Ν. Κατσαρού όταν έλεγε ότι ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ *δεν είναι επικίνδυνος*. Αλλά και ούτε υποπτος φυγής. Με το διαπιστευτήριο αυτό, το ζεύγος Παπανδρέου πρόκειται να αναχωρήσει για την Ελβετία που κανονικά έπρεπε να αποφεύγει όχι μόνο για το δριμύ ψύχος της αλλά και γιατί είναι γνωστή για τα τραπεζικά της ιδρύματα. Τελικά το ταξίδι ματαιώθηκε για άγνωστους μέχρι στιγμής ...πολιτικούς λόγους.

Συνοψίζοντας: η θλιβερή και υποτονική εικόνα που παρουσιάζει ο Ανδρέας Παπανδρέου οφείλεται στις δικαστικές εκκρεμότητες και την ουσιαστική του ανάμιξη στο σκάνδαλο Κοσκωτά.

Το «ΑΝΤΙ» πέρα από την συμβολή του στην αποκάλυψη του σκανδάλου Κοσκωτά και ιδιαίτερα στην ανάμειξη και στις ευθύνες του Ανδρέα Παπανδρέου δεν έχει παύσει —σχεδόν μονότονα πλέον— να υπογραμμίζει την πολιτική και ηθική διάσταση του σκανδάλου Κοσκωτά και να επαναλαμβάνει ότι η απονομή δικαιοσύνης αφορά όλους· ανεξάρτητα από το πόσο ψηλά και εάν ευρίσκονται στην κοινωνική ή πολιτική πυραμίδα.

Βέβαια, αρκετή φαιά ουσία, καταναλώθηκε το προηγούμενο καλοκαίρι για το αν επέρχεται παραγραφή ή όχι και πολύ περισσότερο παρασκήνιο και προσκήνιο αναπτύχθηκε πρόσφατα γύρω από το εάν ο Ανδρέας Παπανδρέου είναι υπεράνω των νόμων ή όχι. Γιατί περί αυτού πρόκειται, σε τελική ανάλυση, ανεξάρτητα από τα πολιτικά κίνητρα που προσδιόρισαν την κατευναστική στάση του κ. Μητσοτάκη (όταν συνέστηνε πολιτική ομαλότητα) και τη σθεναρή αντίδραση του Συνασπισμού στην περίπτωση εκδόσεως οποιασδήποτε μορφής ενταλμάτων.

Πολύ πιθανόν να ήταν μόνον πολιτικά και τα κίνητρα που οδήγησαν τη Νέα Δημοκρατία και το Συνασπισμό το προηγούμενο καλοκαίρι να παραπέμψουν τον Ανδρέα Παπανδρέου και τους υπόλοιπους κατηγορούμενους. Όλοι κρίνονται για τις πολιτικές αποφάσεις τους. Αλλά, ο λόγος τώρα είναι στην αρμοδιότητα των δικαστικών λειτουργιών. Και προκαλεί εντύπωση το παιχνίδι «πιγκ-πογκ» που παίζεται αυτή την περίοδο ανάμεσα στους βουλευτές κατηγορούς και στον ειδικό ανακριτή, υπό την υψηλή και διακριτική εποπτεία του προέδρου του Αρείου Πάγου κ. Κόκκινου. Ο οποίος —όπως σιγοψιθυρίζουν δικαστικές πηγές— «πιέζεται» από την (άκουσον! άκουσον!) αδιάλλακτη στάση της κυβέρνησης να οδηγήσει —παρά τις διαδικαστικές δολιχοδρομίες— τον Ανδρέα στη δίκη για το σκάνδαλο Κοσκωτά.

Αλλά, η δρομολόγηση των διαδικασιών αυτών ίσως επιφυλάσσει και άλλα απρόοπτα. Το μόνο βέβαιο είναι ότι οι θεσμοί έχουν τρωθεί στη συνείδηση του ελληνικού λαού και συνεργοί σε αυτό είναι τόσο η πολιτική όσο και η δικαστική εξουσία. □

«Μη ένταλμα», ένταλμα αποφάσισε να εκδώσει κατά του προέδρου του ΠΑΣΟΚ, Ανδρέα Παπανδρέου, ο ανακριτής του Ειδικού Δικαστηρίου Σπύρος Σπύρου. Ευλόγως γεννάται το ερώτημα πώς συνέβη αυτό το οξύμορρο σχήμα. Και όμως. Το ένταλμα βίαιης προσαγωγής κατά του Ανδρέα Παπανδρέου είναι γεγονός αλλά όμως είναι «θησιγενές», δηλαδή, άμα τη εκδόσει του παύει να ισχύει. Και τούτο, γιατί, περατώνονται ταυτόχρονα με την έκδοσή του και οι ανακρίσεις. Η λύση που τελικά δόθηκε, μετά από ένα και πλέον μήνα από τότε που ο πρώην πρωθυπουργός, κλήθηκε σε απολογία μοιάζει «σολομώντεια».

Πώς όμως ο ανακριτής έφθασε σε αυτό το συμπέρασμα; Ας πάρουμε τα γεγονότα με τη σειρά, όπως καταγράφονται σε εμπιστευτικό έγγραφο που απέστειλε το πρωί της Παρασκευής 21/12 ο κ. Σπύρος Σπύρου στους βουλευτές - κατηγορούς στο σκάνδαλο Κοσκωτά.

«*Συμφωνώ*», υποστηρίζει, «*με την γνωμοδότηση των βουλευτών - κατηγορών κ. Κατσαρού και Κωνσταντινίδη την οποία ασπάζεται εμμέσως και ο κατηγορούς κ. Νίκ. Γαλανός ότι υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής σε βάρος του κατηγορουμένου Ανδρέα Παπανδρέου*».

Και στη συνέχεια: «*Από απείθεια δεν εμφανίστηκε ενώπιόν μου ο εν λόγω κατηγορούμενος...*».

Σε άλλο σημείο: «*Περαιτέρω συμφωνώ ότι δεν συντρέχουν οι λόγοι εκδόσεως εντάλματος συλλήψεως κατά του κατηγορουμένου Ανδρέα Παπανδρέου*».

«*Επιφυλάσσομαι όμως να εκδώσω ένταλμα βίαιας προσαγωγής κατά του εν λόγω κατηγορουμένου δεδομένου ότι κρίνω ότι αυτό είναι αναγκαίο για την περάτωση των ανακρίσεων κατά το άρθρο 270 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας...*».

Η λύση που τελικά επέλεξε ο ανακριτής είχε γραφεί πρώτα στο «ΑΝΤΙ» στο τεύχος του στο τέλος Νοεμβρίου. Τότε είχαμε γράψει ότι θα εφαρμοστεί «ή το άρθρο 270 παράγραφος 1 ή το 270 παράγραφος 2».

Εφαρμόστηκε το δεύτερο, σύμφωνα με το οποίο, ο Ανδρέας Παπανδρέου από απείθεια δεν εμφανίστηκε να απολογηθεί. Σε βάρος του έχουν προκύψει ενδείξεις ενοχής, άρα πρέπει βιαίως να προσαχθεί προς απολογία, διότι η αυτοπρόσωπη εμφάνισή του είναι αναγκαία. Μπορεί, όμως με την έκδοση του εντάλματος βίαιης προσαγωγής ο ανακριτής να περατώσει ταυτόχρονα και τις ανακρίσεις.

Έτσι λοιπόν και το κύρος της Δικαιοσύνης δεν ετρώθη και οι κατηγοροί δεν μπήκαν σε «μπελάδες» να εκτελούν ένα ένταλμα που ουδείς ήθελε να εκτελέσει και η κυβέρνηση ησύχασε που θα είχε την ευθύνη για την εκτέλεσή του, αφού την αναλαμβάνει η αστυνομία. Οι ανακρίσεις ολοκληρώθηκαν και για τον Δ. Τσοβόλα και Γ. Πέτσο. Μένει μόνο να κλείσει η δικογραφία και για τον Μένιο, αφού καθυστέρησε λόγω προσφυγής του για αποφυλάκιση. Αρχές Μαρτίου αναμένεται να αρχίσει η δίκη.

I.M.

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΚΗ

Ο ΕΝΤΟΥΑΡΝΤ Αμβροσέγιεβιτς Σεβερντνάντζε θα πάψει πλέον να πηγαίνει κάθε πρωί στις 9 στον έβδομο όροφο του σταλινιστικού ουρανοξύστη στην πλατεία Σμολένσκυ στη Μόσχα, όπου ήταν το γραφείο του. Ως υπουργός των Εξωτερικών που διαδέχτηκε τον Γκρομύκο το 1985 στην ευαίσθητη αυτή θέση ο άγνωστος Γεωργιανός αναδείχτηκε σύντομα σαν μια από τις σημαντικότερες φυσιογνωμίες της *περεστρόικα*. Η συμβολή του στις ιστορικές και συνταρακτικές αλλαγές που συντελέστηκαν στις σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ και στην Ευρώπη ήταν τεράστια.

ΑΛΛΑ δεν είναι αυτός ο κύριος λόγος που η παραίτησή του προκάλεσε τέτοια συγκίνηση και ανησυχία σε όλους, πλην βεβαίως εκείνων —συμπεριλαμβανομένων και των παραδοσιακών ΚΚ— που ουδέποτε κατάφεραν να συμφιλιωθούν με τη νέα εποχή. Είναι κυρίως οι δηλώσεις κατά την ανακοίνωση της παραίτησής του και οι δραματικές του προειδοποιήσεις, τόσο δραματικές μάλιστα ώστε να αφήνουν την πικρή αίσθηση της αναπόφευκτης έλευσης, του μοιραίου.

ΔΕΝ ΘΑ ΕΙΧΕ νόημα να εμπλακούμε στις διάφορες εικοτολογίες και υποθέσεις για τα κίνητρα και τα παρόμοια της παραίτησης του 62χρονου Σοβιετικού ΥΠΕΞ. Δεν είναι δυνατόν να σταθμιστεί αυτή τη στιγμή εάν επρόκειτο για μια μεγάλη θεαματική χειρονομία ή μια υπολογισμένη και συμφωνημένη λύση. Όποιες απαντήσεις και αν δοθούν στα ερωτήματα αυτά δεν μπορούν να μετριάσουν την αγωνία και την ανησυχία που κατέχει όλους για την κατάσταση στη Σ. Ένωση και τις πιθανές λύσεις που διαφαίνονται για το άμεσο μέλλον. Κοντολογίς για την τύχη του Γκορμπατσώφ και της χώρας.

Διαγνώσεις και προφητείες

ΚΑΙ μολονότι θα ήταν επικίνδυνο να επιδοθούμε σε στιγμιαίες διαγνώσεις άλλο τόσο επικίνδυνο θα ήταν να προσφύγουμε και σε στιγμιαίες προφητείες.

ΠΡΙΝ ενάμιση χρόνο, στην πρώτη του συνέντευξη σε αμερικανικό περιοδικό (TIME 15/5/89) ο Σεβερντνάντζε, απαντώντας σε αμφιβολίες που είχε εκφράσει ο Αμερικανός υπουργός Άμυνας Τσένι για τις προοπτικές της περε-

στρόικα και την πολιτική επιβίωση του Γκορμπατσώφ είπε ότι η *περεστρόικα* είναι η μόνη επιλογή που έχει η Σ. Ένωση κι ότι πρόκειται για μια διαδικασία που είναι αμετάστροπη.

ΣΗΜΕΡΑ ο Σεβερντνάντζε φθάνει να μιλεί με πλήρη συναίσθηση ευθύνης για «δικτατορία που έρχεται» και να υποστηρίζει ότι οι μεταρρυθμιστές έχουν τραπεί σε φυγή.

Σκληρές επιλογές

Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ έχει φτάσει πλέον σε ένα οριακό σημείο. Η οικονομική κρίση έχει τόσο βαθύνει ώστε το σύστημα είναι αδύνατο να διαμοιράσει ακόμα κι αυτά που έχει. Έντονη είναι η παράλυση, η χαωτική κατάσταση που είναι καρπός πολλών παραγόντων: των κομματικών και γραφειοκρατικών αντιστάσεων και των αντιδράσεων του στρατιωτικο-οικονομικού συμπλέγματος που χάνει προνόμια και δουλειές των προβλημάτων και αναδιαρθρώσεων που δημιουργούνται στη μεταβατική περίοδο προς μια οικονομία της αγοράς που έχει μεγάλο κοινωνικό κόστος. Τα πάντα πρέπει να αλλάξουν για να έρθουν «καλύτερες μέρες» αλλά, οι διαβάσεις είναι στενές, οι ρυθμοί αργοί, τα εμπόδια τεράστια.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ σύστημα χρειάζεται κάποιο βαθμό σταθερότητας αλλά και δυναμισμού για να μπορέσει πράγματι να φέρει σε πέρας με επιτυχία την οικονομική αναδιάρθρωση. Οι λύσεις όμως που μπορεί να προκύψουν θα είναι αναγκαστικά συνάρτηση των πολιτικών παραδόσεων και των συντεταγμένων του συστήματος.

ΜΙΑ, πρώτη, σοσιαλδημοκρατική για παράδειγμα εκδοχή με όλα όσα συνεπάγεται (πολυκομματισμός, οικονομία της αγοράς, πολυμορφία ιδιοκτησιακού καθεστώτος, κράτος πρόνοιας κλπ.) δεν φαίνεται να συγκεντρώνει πιθανότητες επιτυχίας.

● *Πρώτον* γιατί η αποδιάρθρωση και το χάος έχουν προχωρήσει πολύ.

● *Δεύτερον* γιατί απουσιάζει μια τέτοια παράδοση και ο πολιτικός πλουραλισμός δεν έχει κάνει μεγάλα θεσμικά βήματα, και

● *Τρίτον*, γιατί λείπουν όλες εκείνες οι θεσμικές διευθετήσεις που επιτρέπουν τις συνεργασίες και τις συμφωνίες μεταξύ των διάφορων φορέων της πολιτικής και της κοινωνίας (ανεξάρτητα

συνδικάτα εργαζομένων, εργοδοτών, κυβερνητικά όργανα) για τον επιμερισμό του κόστους της ανάπτυξης και αναδιάρθρωσης και τον επιμερισμό των πιθανών κερδών.

ΜΙΑ δεύτερη εκδοχή θα ήταν η επάνοδος σε ένα καθεστώς μπρεζνιεφικού τύπου με επανασυγκέντρωση των οικονομικών εξουσιών στο κράτος. Μια συντηρητική δηλαδή στροφή σε ένα είδος *κοινωνικού καισαρισμού* που θα μοίραζε τα υπάρχοντα αγαθά πιο δίκαια, για να καθησυχάσει την αγανάκτηση των λαϊκών τάξεων, αλλά σε συνθήκες συνεχούς στασιμότητας και φθίνουσας απόδοσης του οικονομικού συστήματος.

Σ' ΑΥΤΗΝ την περίπτωση η κομματική και διευθυντική νομενκλατούρα θα επανερχόταν στο προσκήνιο σαν κυβερνώσα τάξη με όλα τα συνεπακόλουθα προνόμια.

ΜΙΑ τρίτη εκδοχή εστιάζει αναγκαστικά την προσοχή στις αυταρχικές φλέβες του συστήματος. Μπορεί να αντλήσει από την παράδοση και να πάρει πολλές μορφές, από τον Γκορμπατσώφ τον ίδιο να ηγείται ενός υπερσυγκεντρωτικού και αυταρχικού κράτους με έκτακτες εξουσίες μέχρι «μεικτές» λύσεις με *κυρίαρχη τη θέση του στρατού*. Ο εθνικισμός θα κληθεί να παίξει σημαντικό ρόλο σαν συγκολλητική ουσία του κοινωνικού και εθνικού ιστού.

Ερωτήματα

ΠΟΙΑ από τις λύσεις αυτές θα επικρατήσει είναι δύσκολο να το προβλέψει κανείς, ούτε η έκβαση της σημερινής πολιτικής και οικονομικής κρίσης θα ακολουθήσει αναγκαστικά τα μονοπάτια αυτά. Οι συνδυασμοί μπορεί να είναι πολλοί. Υπάρχουν όμως όλες οι ενδείξεις, με αποκορύφωμα τη δραματική χειρονομία του Σεβερντνάντζε, που δείχνουν προς την κατεύθυνση του αυταρχισμού. Ποιος θα είναι ο ρόλος του Γκορμπατσώφ στα αυταρχικά σενάρια; Σε ποιους θα στηριχθεί; Πώς θα τον αντιμετωπίσει η Δύση; Ποιες θα είναι οι εσωτερικές και διεθνείς επιπτώσεις;

ΚΑΙ ΤΕΛΙΚΑ που θα βαδίσει η Ρωσία χωρίς τον Γκορμπατσώφ; Ερωτήματα στα οποία δεν αποκλείεται να έχουμε τη —δυσάρεστη— απάντηση πολύ σύντομα.

Κ.Β.

ΑΛΒΑΝΙΑ: ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΟΧΥΡΟ

της Τέτας Παπαδοπούλου

Ο Δεκέμβριος του 1989 ήταν μοιραίος για τους Τσαουσέσκου. Φέτος, ακριβώς μετά ένα χρόνο, ο *Ραμίζ Αλία* φοβήθηκε μήπως η ιστορία επαναληφθεί, τη φορά αυτή στο δικό του κομμουνιστικό βασίλειο. Έτσι, μόλις διαπίστωσε ότι οι φοιτητικές διαδηλώσεις στα Τίρανα (9-10 Δεκεμβρίου) ενδεχομένως θα ελάμβαναν επικίνδυνες διαστάσεις, αποφάσισε να γίνει μέγας υποστηρικτής των αλλαγών που ζητούσαν οι φοιτητές. Πόσο όμως μπορεί ο *Ραμίζ Αλία* να είναι πειστικός στο ρόλο του Αλβανού Γκορμπατσώφ;

Τελευταία και καθυστερημένη η Αλβανία. Να δούμε αν θα βγει από τον σταλινικό της λήθαργο. Στη «χώρα των αετών», τη χώρα-φυλακή, τη μόνη απομένουσα έπαλξη του ολοκληρωτισμού στην Ευρώπη, κάτι φαίνεται να αλλάζει.

Πολυκομματισμός, εκλογές, δημοκρατία. Οι τρεις λέξεις που έλκουν τώρα και τους Αλβανούς. Σ' αυτές τις τρεις λέξεις συμπυκνώθηκαν τα αιτήματα των διαδηλωτών - φοιτητών. Και ο *Ραμίζ Αλία* μαζί με την κεντρική επιτροπή του κόμματός του έσπευσαν, κυριολεκτικά, να τα υιοθετήσουν. Ελπίζουν, βεβαίως, πως έτσι θα διατηρήσουν τον έλεγχο της κατάστασης και την εξουσία.

Ωστόσο, το θέμα είναι πώς ακριβώς εννοούν και ποιο περιεχόμενο δίνουν στις εξαγγελίες τους ο *Ραμίζ Αλία* και οι αξιωματούχοι του κόμματος. Θα επιτρέψουν πράγματι να λειτουργήσουν ελεύθερα τα πολιτικά κόμματα; Θα σεβαστούν το αποτέλεσμα των εκλογών, οι οποίες πρόκειται να διενεργηθούν στις αρχές του 1991, εφόσον δεν θα είναι ευνοϊκό γι' αυτούς;

Μέχρι στιγμής έχουν, πάντως, δημιουργηθεί τρία κόμματα. Το Δημοκρατικό Κόμμα, το Χριστιανοδημοκρατικό και το Αλβανικό Οικολογικό Κόμμα. Το πρώτο έχει την υποστήριξη των φοιτητών και των νέων διανοουμένων της αλβανικής πρωτεύουσας. Ιδρυτικά μέλη του είναι ο οικονομολόγος Γκράμοζ Πάσκο, ο καρδιολόγος Σάλι Μπερίσα και ο συγγραφέας Μπέσνικ Μουσταφά. Στο Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα, που το «επιτελείο» του βρίσκεται στην πόλη Σκόδρα, συμμετέχουν ο αρχιεπί-

Στην Αλβανία, τα Χριστούγεννα γιορτάστηκαν φέτος, στις εκκλησίες. Η απύπνιση του θρησκευτικού φρονήματος θα επιταχύνει τις εξελίξεις που δρομολογούνται στο έσχατο και πιο αυταρχικό προπύργιο του «υπαρκτού» σοσιαλισμού και περιγράφονται στο άρθρο που ακολουθεί.

σκοπος Σίμον Ζουμπάνι, (αποφυλακίστηκε το 1989, μετά από 22 χρόνια εγκλεισμού) και πολλοί καθολικοί ιερείς. Όσο για τους Πράσινους, αυτούς ο μόνος θεσμός της σημερινής Αλβανίας που τους βρίσκει σύμφωνους είναι τα ...ποδήλατα.

Αμέσως μετά την ανακοίνωση των αποφάσεων «για τον εκδημοκρατισμό της χώρας» (11 Δεκεμβρίου), εκδηλώθηκαν βίαιες διαδηλώσεις στις μεγάλες πόλεις της Αλβανίας, στο Ελμπασάν, το Δυρράχιο και, ιδίως, στη Σκόδρα. Οι διαδηλωτές, που το Ράδιο-Τίρανα χαρακτήρισε «χούλιγκαν», επιτέθηκαν και προκάλεσαν σημαντικές καταστροφές σε καταστήματα, κινηματογράφους, βιβλιοπωλεία και διοικητικά κτίρια. Στη Σκόδρα επιχείρησαν να ανατινάξουν το άγαλμα του Εμβέρ Χότζα. Τα νεοσυσταθέντα κόμματα καταδίκασαν τις ενέργειες αυτές και κάλεσαν, πλην όμως ματαιώς, τους διαδηλωτές να διαλυθούν. Αποτέλεσμα; Σφοδρές συγκρούσεις με την αστυνομία, εκατοντάδες συλλήψεις και παραπομπές σε δίκη. Ήδη καταδικάστηκαν, σε ποινές 5-10 ετών έξι άτομα, ενώ εκκρεμούν οι δίκες άλλων εκατόν πενήντα (!).

Απομονωμένη και αμήχανη η Αλβανία. Γι' αυτήν το κοσμοϊστορικό 1989 δεν ήταν παρά μια χρονιά ...ρουτίνας. Οι «υπαρκτοί σοσιαλισμοί» της κεντροανατολικής Ευρώπης κατέρρεαν ο ένας μετά τον άλλο κι όμως η μικρή βαλκανική χώρα έμοιαζε να μην την αφορούσαν όλα αυτά.

Στην Αλβανία δεν υπήρξε ποτέ καμιά μορφής αντιπολίτευση· ούτε, έστω, κάποιες ομάδες αντιφρονούντων. Καμιά πρωτοβουλία εμπνευσμένη, π.χ. από το πνεύμα της Χάρτας '77. Καμιά οργάνωση για την υπεράσπιση των αν-

θρωπίνων δικαιωμάτων. Ούτε στα πιο τρελά όνειρά τους οι Αλβανοί δεν έβλεπαν το όραμα της πολωνικής Αλληλεγγύης. Αλλά ακόμη κι όταν πέρσι, παντού, από την Βουδαπέστη και την Πράγα έως το Βερολίνο και το Βίλνιους, ξεφύτρωναν τα διάφορα *Φόρουμ*, πάλι, τίποτα ανάλογο δεν μπόρεσε να δημιουργηθεί στην Αλβανία. Και ο λόγος, ασφαλώς, δεν είναι μόνον ο φόβος, που προξενούσε το καθεστώς. Στις άλλες χώρες ανάλογα καθεστώτα δεν υπήρχαν; Τα αίτια της «αδράνειας» των Αλβανών είναι οπωσδήποτε βαθύτερα και σχετικά με το πολιτικό και το πολιτιστικό background της χώρας.

Μόλις τον περασμένο Ιούλιο το καθεστώς αισθάνθηκε για πρώτη φορά ότι απειλείται. Ήταν τότε που κατά χιλιάδες οι Αλβανοί, αυθόρμητα και ανοργάνωτα, κατέφευγαν στις ξένες πρεσβείες, ζητώντας εκεί προστασία και άσυλο. Οι άρχοντες των Τιράνων εξευτελίστηκαν διεθνώς, σε μια περίοδο μάλιστα που επιχειρούσαν «δειλές μεταρρυθμίσεις» και «ανοίγματα». Στα μάτια όλων η «υπερήφανη Αλβανία» παρουσιάστηκε όπως ακριβώς ήταν: ένα στρατόπεδο.

Πριν δυο μήνες, τον Οκτώβριο, το καθεστώς δέχθηκε νέο πλήγμα. Αυτή τη φορά επρόκειτο για μια ατομική ενέργεια της οποίας, πάντως, τα κίνητρα είναι αρκετά αμφιλεγόμενα. Ο συγγραφέας Ισμαήλ Κανταρέ, ο διασημότερος Αλβανός, ζήτησε πολιτικό άσυλο στη Γαλλία και εγκαταστάθηκε στο Παρίσι. Η αλήθεια είναι ότι πολύ όψιμα ο Ισμαήλ Κανταρέ αποφάσισε να «περάσει» στην αντιπολίτευση, δεδομένου ότι ήταν πάντα το αγαπημένο παιδί του καθεστώτος και η βιτρίνα του αλβανικού «σοσιαλισμού» στο εξωτερικό.

Αραγε θα είναι το καθεστώς του *Ραμίζ Αλία* εκείνο που θα καρπωθεί το «άνοιγμα» ή θα κατορθώσει η νεαρή αντιπολίτευση να το «εκμεταλλευθεί»; «Τα προβλήματα είναι τεράστια», λέει ο συγγραφέας Μπέσνικ Μουσταφά. «Η χώρα μας δεν έχει καμιά εμπειρία δημοκρατίας. Τι σημαίνει ένα κόμμα, ένα συνδικάτο; Τι σημαίνει ελευθερία; Όλα αυτά πρέπει να τα μάθουμε. Εκείνο, όμως, που γνωρίζω είναι ότι η Αλβανία δεν είναι πια η ίδια».

Βρισκόμαστε στις παραμονές του Νέου Έτους 1991 και τα προβλήματα που έχουν συσσωρευτεί στο κυβερνητικό στρατόπεδο, τα προβλήματα της χώρας που ζητούν άμεσες απαντήσεις είναι τρομακτικά. Και φυσικά τίποτα δεν προοιωνίζει καλύτερες ημέρες, ανοιχτούς ορίζοντες, φως και ελπίδα. Κι αυτή η διαπίστωση δεν προκύπτει από κάποιο εθισμό στη μοιρολατρεία και προσκόλληση στα κακά μαντάτα. Είναι προϊόν ψυχραιμής εκτίμησης και εφαρμογής στοιχειώδους λογικής.

του Κ. Βασιλείου

Ο Κ. ΠΑΛΑΙΟΚΡΑΣΣΑΣ μας υποσχέθηκε «ανάπτυξη και ευημερία», μετά από δυο χρόνια «υπομονής», ενώ η έκθεση του ΟΟΣΑ για την ελληνική οικονομία, περιγράφει με ακόμα πιο μελανά χρώματα την κατάσταση, για να πεισθούν —ίσως— και οι πλέον δύσπιστοι. Ο προϋπολογισμός, είναι μεν σφιχτός και σκληρός αλλά πάσχει από αξιοπιστία —μέχρι αποδείξεως του εναντίον— όταν στο σκέλος των εσόδων διατυπώνονται ευσεβείς πόθοι μάλλον παρά ρεαλιστικές προβλέψεις. Η ύφεση, η ανεργία, η μείωση των εισοδημάτων στα επόμενα χρόνια αποτελούν ήδη γεγονότα που επέρχονται με τη βεβαιότητα φυσικού φαινομένου.

ΜΠΡΟΣΤΑ σε αυτήν την κατάσταση η κυβέρνηση της «Νέας Δημοκρατίας» είναι ανίκανη να χαράξει μια πορεία που θα ανασυγκροτήσει την οικονομία με όλες τις επώδυνες συνταγές αλλά ταυτόχρονα θα διατηρήσει κάποια κοινωνική συνοχή επιμερίζοντας θυσίες, αμβλύνοντας ανισότητες και κυρίως δίνοντας μια σαφή κατεύθυνση που θα αναπτέρωνε το ηθικό της χώρας. Η κοινή γνώμη μπορεί να έχει πεισθεί για την αναγκαιότητα ορισμένων λύσεων δεν έχει δώσει όμως εν λευκώ τη συγκατάθεσή της για οποιαδήποτε μέτρα.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ αυτοσχεδιάζει και

ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΚΥΒΕΡΝΗΤΕΣ

Ελένη Σάντις

παραπαιεί. Δέχεται αλλεπάλληλα πλήγματα στην αξιοπιστία και σοβαρότητα της και κάνει πως δεν καταλαβαίνει. Οκτώ μήνες στην εξουσία φαίνεται ανίκανη να συμμαζέψει και να λειτουργήσει την κρατική μηχανή. Ο κομματικός μηχανισμός της πατρωνείας κινείται και πάλι υπονομεύοντας κάθε ανασυγκρότηση, αδρανοποιώντας ή διώχνοντας ό,τι υγιές απέμεινε στη Δημόσια Διοίκηση. Η ΕΡΤ αλλάζει διοικήσεις και διευθυντές. Χωρίς προφανή, τουλάχιστον, αιτιολόγηση.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ λαβή στα κρατικά μέσα ενημέρωσης σφίγγει με άμεσες επεμβάσεις απαράδεκτης λογοκρισίας. Πιστεύεται αφελώς, όπως και επί ΠΑΣΟΚ, ότι ο ασφυκτικός έλεγχος των μέσων ενημέρωσης αποδίδει πολιτικά οφέλη, ενώ συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Εξαφανίζει και τα τελευταία ίχνη αξιοπιστίας στις διακηρύξεις και την πολιτική μιας νέας και υπό δοκιμασία κυβέρνησης.

Η ΝΔ, που υποσχέθηκε συναίνεση, «κυβερνά» με αυταρχικό τρόπο πειραματιζόμενη στο κοινωνικό σώμα, ενώ κλήθηκε να λύσει προβλήματα και να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη του λαού στην πολιτική του ηγεσία.

ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ έλλειψη συντονισμού, έλλειψη αποτελεσματικότητας των υπουργών και άλλες ηχηρές φράσεις δεν είναι τίποτα άλλο παρά κομψή

συγκάλυψη του γεγονότος ότι δεν μπορεί να χαραχθεί μια πολιτική και να ακολουθηθεί με συνέπεια σταθμίζοντας τα δεδομένα. Αντίθετα, υπάρχει αυτοσχεδιασμός, έλλειψη πεποιθήσεων, σπασμωδικές κινήσεις, υποχωρήσεις κατόπιν εορτής, με λίγα λόγια κατάσταση που δείχνει ότι η χώρα δεν κυβερνάται με σταθερή γραμμή πλεύσης —ούτε ιδέες, ούτε αποφάσεις υπάρχουν.

Γελοιοποίηση

ΤΗ ΓΕΛΟΙΟΠΟΙΗΣΗ της κάθαρσης διαδέχτηκε η γελοιοποίηση του κράτους, με τις κατά βούλησιν αποδράσεις από τον Κορυδαλλό, με την κατά βούληση δράση της τρομοκρατίας, με την παντελή ανικανότητα των κρατικών οργάνων να εφαρμόσουν οποιαδήποτε πολιτική.

ΕΠΑΝΕΡΧΟΜΑΣΤΕ ταχέως σε ένα στυλ διακυβέρνησης, γνωστό, δοκιμασμένο και τραγικά αποτυχημένο. Διακηρύξεις, εξαγγελίες, μέτρα ολίγων ημερών και εβδομάδων για τη δημιουργία εντυπώσεων, για κατανάλωση. Κατόπιν κατακάθεται ταχέως η σκόνη της αδράνειας, της έλλειψης συστηματικής εφαρμογής, ελέγχου, παρακολούθησης, βελτίωσης.

Ευθύνες πολιτικών

Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ διάλογος με τις κοινωνικές τάξεις και μεταξύ των πολιτικών

κομμάτων επιφανειακός, επιπόλαιος, αντιθετικός. Λείπει η ουσία. Οι υπουργοί επιδεικνύουν τη συνηθισμένη παχυδερμία και δεν παραιτούνται όταν συμβαίνουν παντού συνταρακτικά γεγονότα, για τα οποία, όπως και να έχουν τα πράγματα, φέρουν την πολιτική ευθύνη. Αλλά και όσοι από «ευθυξία» «τολμούν» να παραιτηθούν, ανακαλούνται πάραυτα στην τάξη· στην πραγματικότητα συμμετέχουν σε στημένη θεατρική παράσταση.

ΕΤΣΙ η κυβέρνηση παραπαίουσα επωμίζεται συλλογικά τις ευθύνες. Και επιβιώνει όχι χάρις στην ισχυρή πλειοψηφία της, αλλά χάρις στην ανοχή —που αργά, όμως, αλλά, σταθερά εξανέμιζεται— και κυρίως χάρις στην ανυπαρξία της αντιπολίτευσης, η οποία περί άλλων τυρβάζει. Ο κ. Παπανδρέου αρνείται να μεταβιβάσει την κληρονομιά εν ζωή, ενώ το ΚΚΕ πελαγοδρομεί στα ερέβη του παρελθόντος. Επικεφαλές πάντα οι ακλόνητοι δεινόσαυροι που μας υπόσχονται το 1992 και το 2000, ελπίζοντας ότι θα κρατούν ακόμα τα ηνία.

Πολιτική ακινησία

ΑΥΤΗ η ανικανότητα της κυβέρνησης να κυβερνήσει από τη μια μεριά και η αντιθετική, διαλυτική αντιπολίτευση —όταν ενίοτε ξυπνάει από τη χειμερία νάρκη της— αποτελούν συμπτώματα *πολιτικής ακινησίας* που κινδυνεύουν να καταστήσουν τη χώρα ακυβέρνητη, υπό τους κρότους μάλιστα των ρουκετών της «17 Νοέμβρη».

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ της ΝΔ απογυμνωμένη από «νέες ιδέες» ψάχνει εμπειρικά για το «μυστικό» που θα την κρατήσει στην εξουσία όσο γίνεται περισσότερο. Δεν είναι σε θέση να δικαιολογήσει την ασυνάρτητη πολιτική της —πως άλλωστε να δικαιολογηθεί— και να δώσει προοπτική. Οι δυνάμεις της συντήρησης και του παλαιού κόσμου επικρατούν σε όλα τα κόμματα σε μια ανίερη συμμαχία που βυθίζει τη χώρα ακόμα περισσότερο στο τέλμα της.

ΚΑΝΕΙΣ δεν αφουγγράζεται με προσοχή τους παλμούς της μαθητικής και φοιτητικής νεολαίας, κανείς δε συζητά το κεφαλαιώδες για το μέλλον της χώρας θέμα της παιδείας, κανείς δεν εν-

θαρρύνει μικρές, ομαδικές ή ατομικές πρωτοβουλίες.

Η ΣΥΝΩΜΟΣΙΑ των δεινοσαύρων και των επίδοξων επιγόνων της θριαμβεύει.

Καταστροφική ισορροπία

ΟΙ ΕΥΘΡΑΣΤΕΣ πολιτικές και κοινωνικές ισορροπίες μπορεί να οδηγήσουν σε καταστροφικά αποτελέσματα καθώς η οικονομική κατάσταση θα επιδεινώνεται. Και η ευθύνη ανήκει πρωταρχικά στην κυβέρνηση.

ΑΚΤΙΝΕΣ αισιοδοξίας μπορούν να έχουν σαν πηγή μόνο τις κινήσεις των πολιτών που θα υποχρεώσουν τα πολιτικά κόμματα, κυβέρνηση και αντιπολίτευση, να σκεφθούν σοβαρά πού οδηγούν τη χώρα και να αναζητήσουν λύσεις για την έξοδο από το τέλμα με ένα μίνιμουμ συναίνεσης, στα βασικά θέματα που δεν μπορούν να λύνονται στο πόδι. Οικονομία, Παιδεία, Δημόσια Διοίκηση, Περιβάλλον. Ογκόλιθοι που γονατίζουν τους βαστάζοντες.

ΕΙΝΑΙ μια πρόκληση για τα πολιτικά κόμματα και την κοινωνία. Είναι σε θέση να αρθούν στο ύψος των περιστάσεων για να την αντιμετωπίσουν; □

Κυκλοφορούν από τις Εναλλακτικές Εκδόσεις «Κομμούνα»

Μπ. Σούγκαρμαν – Φ. Ζαφειρίδης
ΟΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ:
ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ
(από το Daytop στην «Ιθάκη»)

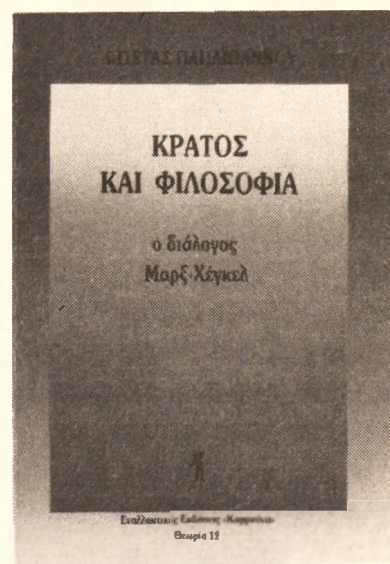
Το βιβλίο αποτελεί μια προσπάθεια σφαιρικής παρουσίασης της εμπειρίας των θεραπευτικών κοινοτήτων αποτοξίνωσης από τα ναρκωτικά. Περι-

λαμβάνει μια εκτεταμένη εισαγωγή, τη μελέτη του Μπ. Σούγκαρμαν για τη θεραπευτική κοινότητα Daytop στις ΗΠΑ και ένα εκτεταμένο κείμενο του εμπνευστή του κινήματος των θεραπευτικών κοινοτήτων στην Ελλάδα, Φοίβου Ζαφειρίδη, που εξετάζει την ελληνική εμπειρία και τα συμπεράσματά της από το 1983, που ιδρύθηκε η «Ιθάκη», μέχρι σήμερα.

Κώστας Παπαϊωάννου
ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
(ο διάλογος Μαρξ-Χέγκελ)

Το βιβλίο αποτελεί το δεύτερο τόμο των «Θεμελίων του μαρξισμού», του σημαντικότερου έργου για τον μαρξισμό που γράφτηκε ποτέ στα ελληνικά — και μάλιστα σε ανύποπτο χρόνο — στη δεκαετία του 1950. Ο Κ. Παπαϊωάννου παρουσιάζει όλη τη μαρξιστική θεωρία για το κράτος, τόσο στις κατακτήσεις όσο και στις αντιφάσεις της σε ένα διαρκή διάλογο-αντιπαράθεση με τη σκέψη του μεγάλου δασκάλου του Μαρξ, του Χέγκελ.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Εναλλακτικό βιβλιοπωλείο «Κομμούνα», Θεμιστοκλέους 37, Αθήνα, τηλ. 3602644
Εναλλακτικό βιβλιοπωλείο «Πράξη», Αρμενοπούλου 24, Θεσσ/νίκη, τηλ. 202349.

Σύγχρονη λογοτεχνία
για παιδιά και για νέους

Λίτσα Ψαραύτη
Το αυγό της έχιδνας

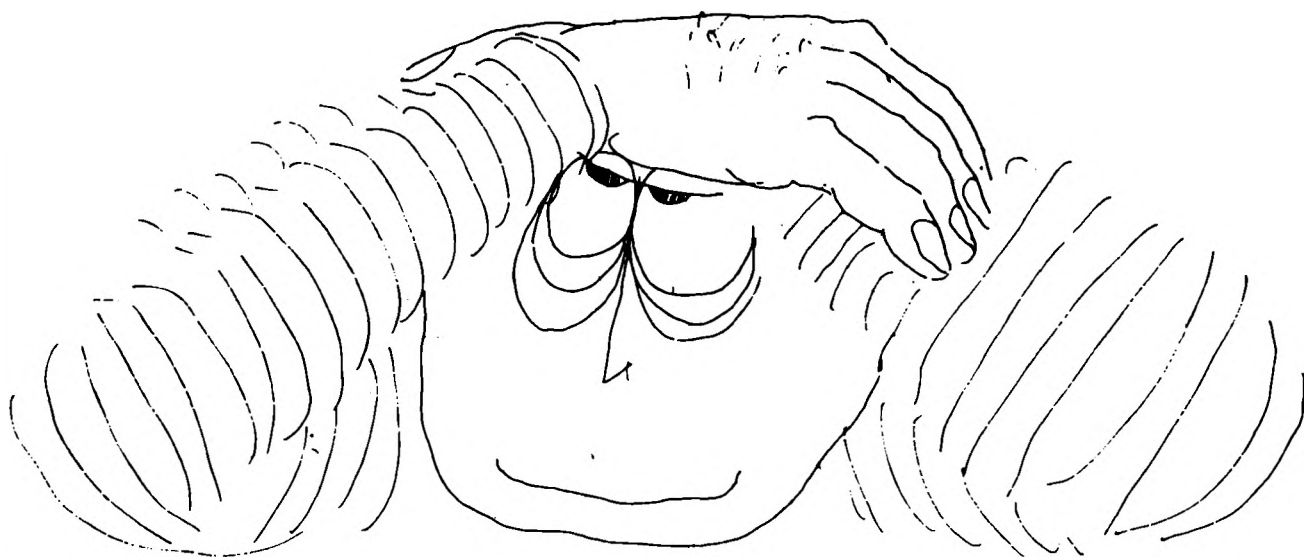
Γαλάτεια Γρηγοριάδου-
Σουρέλη
Εμένα με νοιάζει

ΝΙΚΗΤΑΡΑ 3, 10678 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 36.38.362

ΑΠΟ ΕΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΤΟΣ ΔΥΣΠΡΑΓΙΑΣ ΣΕ ΕΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ

Και διηγώντας τα

Το 1990 μπορεί να χαρακτηριστεί αβίαστα σαν έτος οικονομίας αφού την παράσταση της επικαιρότητας έκλεψαν συχνά, σχεδόν «κατά ριπάς», πακέτα μέτρων στον οικονομικό τομέα. Η προεκλογική περίοδος που διεξήχθη στη βάση ποιο κόμμα είναι σε θέση να βγάλει την εθνική οικονομία από το τέλμα προμήνυε ότι οποιοσδήποτε πολιτικός φορέας κι αν αναλάμβανε τη διακυβέρνηση θα έριχνε το βάρος στην οικονομική σφαίρα.

Πράγματι δυο μόλις εβδομάδες μετά την επάνοδο στην εξουσία της ΝΔ ήρθε το πρώτο σκληρό πακέτο μέτρων (27 Απριλίου), το οποίο περιλάμβανε αυξήσεις των συντελεστών του ΦΠΑ από 6% σε 8% και από 16% σε 18%, αυξήσεις στα τιμολόγια των ΔΕΚΟ (φως, νερό, τηλέφωνο, εισιτήρια κ.ά.) στα καύσιμα, στα ποτά και τα τσιγάρα και κατάργηση της ΑΤΑ του β' τετραμήνου.

Τα μέτρα αυτά δικαιολογήθηκαν από την κυβέρνηση σαν αναγκαία για την εισπραξη εσόδων, για τη συγκράτηση των μισθών, πράγμα που κατά την άποψη των οικονομικών της επιτελείων θα συνέβαλε στον περιορισμό του ανοίγματος εσόδων - δαπανών του δημοσίου. Η άλλη διάσταση όμως των μέτρων δεν ήταν και τόσο ευοίωνη. Ο πληθωρισμός λόγω των ανατιμήσεων πυροδοτήθηκε και σε συνδυασμό με το πάγωμα των αμοιβών προκάλεσε συρρίκνωση στα εισοδήματα.

«Αναγκαίο κακό» έλεγε η κυβέρνηση αλλά οι συνδικαλιστικοί φορείς απαντούσαν ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται, δεδομένου ότι τα βάρη οικονομικών ατασθαλιών και κακής διαχείρισης των προηγούμενων κυβερνήσεων έπεφταν στους ώμους των μισθωτών.

Ενα μήνα αργότερα στις 31 Μαΐου βλέπει το φως της δημοσιότητας ο προϋπολογισμός

του 1991 ο οποίος αν και από την κυβέρνηση χαρακτηρίστηκε ως υποχρεωτική προέκταση της πολιτικής που ακολουθήθηκε προηγουμένα, ωστόσο άφηνε να διαφανούν οι προθέσεις και η οικονομική γραμμή της κυβέρνησης. Δηλαδή: μεγάλες περικοπές στις δημόσιες δαπάνες και μεγάλες αυξήσεις στα έσοδα ώστε να συγκρατηθεί το έλλειμμα.

Ο προϋπολογισμός προξενει αντιδράσεις στο χώρο των εργαζομένων και των κομμάτων της αντιπολίτευσης αλλά η κυβέρνηση επισείει τα τεράστια χρέη του Δημοσίου, την οικονομική αποσάθρωση καθώς και το χάσμα με τα κράτη-μέλη της ΕΟΚ, ζητώντας κατανόηση για την πυρετώδη προσπάθειά της να διορθώσει τα «κακώς κείμενα». Βασικό της επιχείρημα: Παραλάβουμε συντρίμια και ερείπια στην οικονομία και πρέπει να τα αντικαταστήσουμε με μια καινούρια «οικονομική πολιτεία». Πρόκληση προς την αντιπολίτευση: «Επικρίνετε τα μέτρα, πείτε μας την εναλλακτική λύση». Η αντιπολίτευση φαινόταν μουνδιασμένη και μπλοκαρισμένη. Το ΠΑΣΟΚ λόγω των αιωρούμενων στην ατμόσφαιρα ποινικών διώξεων και ο ΣΥΝ με ψυχολογικο-ιδεολογικά συμπλέγματα από την απώλεια του «υπαρκτού σοσιαλισμού».

Ο δρόμος για να χαράξει η κυβέρνηση το δικό της στίγμα ήταν χωρίς λακούβες και η εντύπωση πως κινείται όπως θέλει και όποτε θέλει μάλλον γινόταν αίσθηση.

Προκειμένου ωστόσο να αντισταθμίσει τη δυσφορία και τις επικρίσεις για «εισπρακτικό μονόδρομο» στην οικονομική της πολιτική, η κυβέρνηση καταθέτει τον Αυγούστο το αναπτυξιακό πολυνομοσχέδιο και δηλώνει ότι αποτελεί «φιλί ζω-

να κλαις...

του Κώστα Αντωνάκου

ής» για τις επενδύσεις. Μέχρι τότε μιλούσε για συνάφεια σταθεροποίησης και ανάπτυξης στην οικονομία ενώ ο πρωθυπουργός δεν παρέλειπε να επαναλαμβάνει τη ρήση των προγραμματικών δηλώσεων στη Βουλή ότι η σταθεροποίηση αποκομμένη από αναπτυξιακή προοπτική είναι «δωρον άδωρον». Αργότερα όμως το Δεκέμβριο στον προϋπολογισμό του 1991 υπήρχε η επισημάνση ότι η ανάπτυξη μετατίθεται για αργότερα.

Το αναπτυξιακό νομοσχέδιο είχε και μερικές πονηρές διατάξεις όπως την καθιέρωση της μερικής απασχόλησης. Ο Τύπος έκανε λόγο για σπάσιμο του δώρου και την απελευθέρωση των ωρών λειτουργίας των καταστημάτων. Οι συνδικαλιστές αντέδρασαν στη μερική απασχόληση λέγοντας ότι ανατρέπονται κεκτημένα δικαιώματα και καταχτήσεις των εργαζομένων ενώ οι μικρομεσαίοι επαγγελματιοβιοτέχνες θεώρησαν ότι η απελευθέρωση του ωραρίου ισοδυναμεί με θανατηφόρο χτύπημα των μικρών καταστημάτων.

Δυσπιστία και επιφυλακτικότητα εκφράσθηκε από αρμόδιους φορείς και όσον αφορά τις αλλαγές που εισήγαγε ο αναπτυξιακός νόμος με στόχο την τόνωση του επενδυτικού κλίματος. Οι δισταγμοί ξεκινούσαν από δυο σημεία:

- **Πρώτον**, οι φορολογικές εκπτώσεις για επενδυτικά σχέδια είχαν δοκιμασθεί στο παρελθόν χωρίς ουσιαστικό αντίκρουσμα. Και

- **δεύτερον**, το γενικότερο οικονομικό κλίμα, με τον απαγορευτικό τραπεζικό δανεισμό λόγω υψηλού κόστους του χρήματος, η αβεβαιότητα για την πορεία της δραχμής, τις πιθανές κοινωνικές αναταραχές και την αποδοτικότητα της οικονομικής πολιτικής λειτουργούσαν ανασταλτικά στο «επενδυτικό ξεπάγωμα».

Πάντως η μετέπειτα πορεία επιβεβαίωσε ως ένα βαθμό τις επιφυλάξεις αυτές αφού ο νόμος δεν κατάφερε να διαλύσει τις ανασφάλειες των επενδυτών, και να αναθερμάνει τις διαθέσεις τους. Οι αιτήσεις για ένταξη στον αναπτυξιακό νόμο είναι ακόμη και σήμερα «σταγόνες» μπροστά στον ωκεανό των κυβερνητικών προσδοκιών.

Το καλοκαίρι όμως εκτός από τη λειψυδρία και τον καύσωνα υπήρξαν και έντονες ζυμώσεις για το αποφασιστικό βήμα της αλλαγής του ασφαλιστικού καθεστώτος. Ο υπουργός Οικονομικών επί οικουμενικής και αργότερα επί ΝΔ υπουργός Εθνικής Οικονομίας Γ. Σουφλιάς από τις

9 Ιανουαρίου 1990 είχε πει ότι το ασφαλιστικό σύστημα χρειάζεται νυστέρι. Το νυστέρι τελικά μπήκε και μάλιστα πολύ βαθιά το Σεπτέμβριο όταν κατατέθηκε μετά από σωρεία αντιδράσεων το ασφαλιστικό στη Βουλή. Και ήταν «πρόκληση: καταργούσε την 15ετία στις γυναίκες, αύξανε τα όρια συνταξιοδότησης και τις εισφορές στα ασφαλιστικά ταμεία».

Τη θερινή περίοδο πέρασαν και άλλα μέτρα. Τον Ιούλιο έχουμε τη δεύτερη αύξηση στα καύσιμα και την απόφαση για ρύθμιση εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων. Τον Αύγουστο καταργούνται όλα τα ελευθέρως στις συγκοινωνίες εκτός των τυφλών και αναπήρων.

Μέσα στη λάβα των κινητοποιήσεων για το ασφαλιστικό έρχεται στις 4 Σεπτεμβρίου και η ανακοίνωση ότι η ΑΤΑ του γ' τετραμήνου θα είναι 7,1%.

Υπολογίσθηκε ότι οι απώλειες εισοδήματος το 1990 λόγω της κατάργησης της ΑΤΑ του β' τετραμήνου και του χαμηλού ποσοστού του γ' τετραμήνου θα ξεπεράσουν το 12%.

Ο Νοέμβριος σφραγίσθηκε από δυο σημαντικά γεγονότα: την κατάθεση του «μίνι» φορολογικού και του προϋπολογισμού στη Βουλή.

Το πρώτο με την κατάργηση της τιμαριθμοποίησης κλιμακίων και συντελεστών στη φορολόγηση των εισοδημάτων «διέψευδε» και την τελευταία ελπίδα για ελαφρύνσεις ενώ ο προϋπολογισμός του 1991 έλεγε ξεκάθαρα ότι το επόμενο έτος θα είναι δυσβάσταχτο για τους εργαζόμενους αλλά και τις επιχειρήσεις.

Στο «μίνι» φορολογικό υπήρξε και διάταξη για ιδιωτικοποίηση του 49% των μετοχών των ΔΕΚΟ πράγμα όμως που από ό,τι δείχνουν τα πράγματα σκοντάφτει σε πολλά εμπόδια.

Τα άσχημα μαντάτα για το 1991 επιβεβαιώνονται και από την ανακοίνωση της εισοδηματικής πολιτικής της κυβέρνησης από τον αναπληρωτή υπουργό Εθνικής Οικονομίας Τ. Χριστοδούλου. Οι αυξήσεις θα είναι 4% και 4% σε δυο εξαμηνιαίες δόσεις. Ο πληθωρισμός του 1991 εκτιμάται ότι θα κυμανθεί στο 18,5% και συνεπώς οι απώλειες στα εισοδήματα θα υπερβούν το 11%.

Το 1990 ήταν μια πολύ επώδυνη τουλάχιστον οικονομικά χρονιά. Το καταπραϊντικό όμως δεν θα έρθει ούτε το 1991 ούτε το 1992. Η έκθεση του ΟΟΣΑ είναι αποκαλυπτική: Δυο ακόμη χρόνια στο τούνελ και το 1993 ίσως φως στην άκρη του... □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

σε λίγες μέρες...

RICHARD FEYNMAN

Ο χαρακτήρας
του Φυσικού Νόμου

Ποιά είναι τα κοινά ειδοποιά χαρακτηριστικά, η πεμπτουσία, κατά κάποιον τρόπο, των βασικών φυσικών νόμων; Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ είναι η συναρπαστική απόκριση ενός κορυφαίου σύγχρονου φυσικού στη διπλή πρόκληση, να απαντήσει στο ερώτημα αυτό και να κάνει την απάντηση κατανοητή σ' ένα ευρύτερο κοινό.

Ο Feynman προσπαθεί να μεταφράσει στην καθημερινή γλώσσα τα μηνύματα που στέλνει η ΦΥΣΗ στους εραστές-ερευνητές της, τα ερωτήματα που αναδύονται από τη δημιουργική αλληλεπίδρασή τους. Απεχθάνεται — με σπάνια εντιμότητα — τις βαρύγδουπες εκφράσεις, τις λεκτικές μυστικοποιήσεις, τις γενικολογίες που απονευρώνουν την πληροφορία.

Απευθύνεται σε ανθρώπους με γνήσιο ενδιαφέρον, για να μοιραστεί μαζί τους όχι «βασιλικές οδούς», αλλά μία πνευματική περιπέτεια: ξέρει όμως, μ' έναν «μαγικό» τρόπο, να αναπτύσσει αυτό το ενδιαφέρον από έναν μικρό σπόρο.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Τ.Θ. 1527, 71110 Ηράκλειο

Κεντρική διάθεση:

ΤΡΟΧΑΛΙΑ

Γριβαίων 5 (πάροδος Σκουφά 64)
106 80 ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3646426

ΝΕΑΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΑΠΟ 10 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ

Έλλη Αλεξίου
Ρωτώ και μαθαίνω

Ιούλιος Βερν
Οι πειρατές του Αιγαίου
Ο πύργος των Καρπαδίων

Νικολάι Βορόνοβ
Το κυνήγι των περιστεριών

Άλκη Γουλιμή
Η αόρατη σελίδα

Ντίνος Δημόπουλος
Ο μαστρο-Πολύξερος
κι η παλιοπαρέα του
Αν όλα τα πιτσιρίκια του κόσμου
Τα δελφινάκια του Αμβρακικού

Αλέξανδρος Δουμάς
Η μαύρη τουλίπα

Τιερύ Ζονκέ
Καταδίωξη στο μετρό

Ι.Α. Ιωαννίδης
Τα τρία παιδιά
Το άσπρο άλογο
Το παράξενο δώρο
Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι
Ο γύρος του κόσμου χωρίς λεφτά

Τρούμαν Καπότε
Ο καλεσμένος

Μαίρη Κιτσικοπούλου
Ιστορίες των δερβισάδων

Μανόλης Κορνάλιος
Πολύ ωραίο τ' όνομά σου, Ελευθερία!

Σέλμα Λάγκερλεφ
Τα χριστουγεννιάτικα τριαντάφυλλα

Φούλα Λαμπελέ
Η λαίδη κι ο κροκόδειλος
Το γαδάκι
Το βατραχάκι
Ο μαύρος βασιλιάς
Η γλάστρα με την μπιγκόνια
Το κλεμμένο γκαρσόνι

Άστριντ Λίντγκρεν
Ο αρχινιτέκτιβ Μπλόμκβιστ
Αδελφοί Λεοντόκαρδοι

Ειρήνη Μάρρα
Μια ιστορία για δύο

Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη
Ο μικρός περιηγητής (τόμος Α')
Ο μικρός περιηγητής (τόμος Β')
Ο μικρός περιηγητής (τόμος Γ')
Άλκηστι

Γκούντρουν Μερμς
Το παιδί της Κυριακής

Προσπέρ Μεριμέ
Κολόμπα

Γιάννης Μπάρτζης
Αργεῖος εσπερινός
UFO στα Διγελιώτικα

Τζων Μπούκαν
Τα 39 σκαλοπάτια

Πιερ Μπουαλώ - Τομά Ναρσεζάκ
Ο άντρας με το σιλέτο
Το άλογο-φάντασμα
Ο αόρατος δολοφόνος
Τα πιστόλια

Λέοναρντο Ντα Βίντσι
Μύθοι και ιστορίες

Λεονάρ Ντε Βρις
Το πρώτο βιβλίο των πειραμάτων
Το δεύτερο βιβλίο των πειραμάτων
Το τρίτο βιβλίο των πειραμάτων

Νοντάρ Ντουμπάντζε
Εγώ, η γιαγιά, ο Ιλίκο και ο Ιλαρίων

Ευγενία Παλαιολόγου-Πετρώνδα
Στη χώρα των Φαραώ

Γιολάντα Πατεράκη
ΟΙ ΑΤΡΟΜΗΤΟΙ
Μια συμμορία που το λέει η γυχή της
Ποιος εξαφάνισε τα μυστηριώδη
σημειώματα;
Το μυστικό των ιεσάρων
Το κομπιούτερ ντετέκτιβ
Οι ατρόμητοι, ή
Καλλιτέχνες του γλυκού νερού
Οι ατρόμητοι «σε καινούρια δράση»

Μαρία Πυλιώτου
Τα δέντρα που τρέχουν

Χάρης Σακελλαρίου
Η φωτιά που δε σβήνει
Ομήρου Βατραχομουραχία

Ελένη Σαραντίτη-Παναγιώτου
Ο κήπος με τ' αγάλματα
Ιόλη, ή Τη νύχτα που ξεχείλισε
το ποτάμι

Κίρα Σίνου
Ο τελευταίος βασιλιάς της Ατλαντίδας

Τζων Στάινμπεκ
Το κόκκινο αλογάκι

Ρόμπερτ Λούις Στάβενσον
Το νησί των θησαυρών

Ευγένιος Σύνι
Κερνόνκ, ο πειρατής

Νίτσα Τζώρτζογλου
Το τσίρκο της Ίρμας
Ο χρυσός δαρεϊκός
Τα τρία Σίγμα
Περπατώντας στους αιώνες
Ο Καράμπαλος ο Απεργίας

Μαρκ Τουέιν
Οι περιπέτειες του Τομ Σόγιερ
Οι περιπέτειες του Χακ Φιν
Ο πρίγκιπας και ο φτωχός

Ανν Τουέιτ
Επιχείρηση «Κόκκινη Άρμος»

Άντον Τσέκωφ
Αστείες ιστορίες

Σοφία Φίλντισον
Το Ρηνάκι και άλλα διηγήματα
Γιώτα Φωτιάδου-Μπαλαφούτη
Ποτέ ξανά

Λουκάς Χάρτμαν
Άννα-αννΑ'

Φιλίσα Χατζηκάννα
Η Ντιντόν, ο Παβελάκης μου κι εγώ

Πέτερ Χέρτλινγκ
Ο Μπεν αγαπάει την Άννα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Ζωοδόχου Πηγής 3, 106 78 Αθήνα, τηλ. 360 32 34 - 360 13 31

ΝΕΑΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ

ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΑΠΟ 8 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ

Έλλη Αλεξίου
Μύθοι του Αισώπου

Ιφιγένεια Αλμπανοπούλου
Χόπιτι-Χοπ

Χανς Κρίστιαν Άντερσεν
Διαλεχτά παραμύδια

Αδελφοί Γκριμ
Διαλεχτά παραμύδια

Αλέξανδρος Δουμάς
Ιστορία ενός καρπουδραύστη

Νίνα Θεοχαρίδου
Ο ασημένιος ελέφαντας

Ι.Δ. Ιωαννίδης
Ένα καράβι στη βιτρίνα

Γιάννης Καλατζόπουλος
Τα ρούχα του βασιλιά

Ράντγιαντ Κίπλινγκ
Απίδανες ιστορίες

Μάνος Κοντολέων
Ο Εέ από τ' άστρα

Φώντας Λάδης
Άλκης ο γεύτης.
Ο γάιδαρος που νίκησε το σκυλόγαρο
και άλλες ιστορίες

Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη
Μύθοι και δρύλοι της Ρώμης

Α.Α. Μιλν
Το σπίτι στη γωνιά του Πουφ

Μαρία Μιχαήλ-Δέδε
Ινδιάνικοι δρύλοι
Θρύλοι των ιθαγενών της Αυστραλίας

Σοφία Μιχαλοπούλου
Ο Μήτσος και η Μίση

Κάρολος Ντίκενς
Χριστουγεννιάτικη ιστορία

Αλφόνς Ντωντέ
Ο Ταρταρέν της Ταρασκόν

Όσκαρ Ουάιλντ
Ο εγωιστής γίγαντας
Ο ευτυχομένος πρίγκιπας

Αθηνά Παπαδάκη
Παλιές ιστορίες του κόσμου (Ευρώπη)
Παλιές ιστορίες του κόσμου (Ασία)

Λάμπρος Πετσίνης
Ρωσικά λαϊκά παραμύδια

Ότφριντ Πρόισλερ
Ο Νερουλίνος, το πνεύμα της λίμνης

Χάρης Σακελλαρίου
Ο Σπιδοβολάκης
Διηγήματα των Χριστουγέννων,
της Πρωτοχρονιάς και των Φώτων

Ζωρζ Σαντ
Ιστορία ενός αγαθούλη

Κάθριν Σιορ
Το αγόρι και ο κύκνος

Σώτη Χριστογιάννη
Μύθοι και δρύλοι της Νορβηγίας

ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΑΠΟ 12 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ

Ανατόλι Αλέξιν
Η τρελή Ευδοκία
Τηλεφωνήστε κι ελάτε

Χέντρικ Βαν Λουν
Η ιστορία της ανθρωπότητας

Άννα Γκρέτα Βίνμπεργκ
Μια Πέμπτη του Οκτώβρη

Νικολάι Βορόνοβ
Μάσα, ένα σύγχρονο κορίτσι

Κατερίνα Γλυκοφρύδη
Μελήσιππος

Ι.Δ. Ιωαννίδης
Καβάλα στο Χρονοδιαβήτη

Ράντγιαντ Κίπλινγκ
Δαίμονες των κυμάτων
Το ωραιότερο διήγημα του κόσμου
Η εταιρεία Στάλκι & ΣΙΑ

Μάνος Κοντολέων
Το ταξίδι που σκοτώνει

Άλμπερτ Λιχάνοφ
Η έκλειψη του ήλιου

Τζακ Λόντον
Ο Ασπροδόντης
Πειρατικές ιστορίες
Αγάπη για τη ζωή

Μια Οδύσσεια στο Βορρά
Το κάλεσμα της άγριας φύσης

Όσκαρ Ουάιλντ
Το φάντασμα του Κάντερβιλ

Βίκτωρ Ουγκώ
Απ' όσα έχω δει
Οι Άδλιοι, Φαντίνα
Οι Άδλιοι, Τιτίκα
Οι Άδλιοι, Μάριος
Οι Άδλιοι, Γαβριάς
Οι Άδλιοι, Γιάννης Αγιάννης

Αλεξάντερ Πούσκιν
Ντάμα Πίκα

Μ.Ε. Σαλτικόβ-Σισέντριν
Πατέρας και γιος

Τζακ Σέφερ
Σέιν, ο άνθρωπος
της χαμένης κοιλάδας

Κίρα Σίνου -
Ελένη Αποστολοπούλου-Χουκ
Το χέρι στο θυδό

Κίρα Σίνου
Συνάντηση στους Δελφούς

Αιμέ Σόμερφελτ
Το χαμένο όνειρο

Νίτσα Τζώρτζογλου
ΣΟΣ-Κίνδυνος

Λέων Τολστόι
Ιστορίες

Ιβάν Τουργκένιεφ
Οι αφηγήσεις ενός κυνηγού

Σοφία Φίλντισον
Ορέστης

Μιντ Τζ. Φόκνερ
Μούνφλιπ
(Το μυστήριο
του θρυλικού διαμαντιού)

Τάκης Χατζηναγνώστου
Η μαγεία του κόσμου
(Από τα ταξίδια του Μάρκο Πόλο)

Έρνεστ Χέμινγκουεϊ
Ο γέρος και η θάλασσα

Λίτσα Ψαραύτη
Στα βήματα του Σαμοδήριου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Ζωοδόχου Πηγής 3, 106 78 Αθήνα, τηλ. 360.32.34 – 360.13.31

ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ ΑΓΑΠΩ ΚΑΙ ΣΤΟΥ

«ΑΝΤΕΧΩ»: η μοναδική αυτή λέξη, γραμμένη στο κεντρικό πανώ των μαθητών που διαδήλωναν την περασμένη Τρίτη 18 Δεκεμβρίου, έχει πολλαπλές σημασίες και υπερβαίνει τις αντοχές που μπορεί να διαθέτει μια οσοδήποτε σφαιρική ανάγνωση των κινητοποιήσεων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Μέσα στη μεγαλύτερη ίσως διαδήλωση της τελευταίας δεκαετίας, η αντοχή αυτή δεν θα μπορούσε ασφαλώς να ερμηνευθεί στην αμυντική διάσταση που υποδηλώνει, αφού λίγες μόλις ώρες πριν, το βράδυ της Δευτέρα, ο υπουργός των σχολείων χωρίς μαθητές είχε υποχωρήσει σε τρία βασικά, κατά τον ίδιον, θέματα των Προεδρικών Διαταγμάτων περί «σχολικής ζωής» (το πόιντ - σύστημα, τις αδι-

Έτσι συνεχίζουν...

Πέμπτη 13/12 - «Κατάληψη στην εγκατάλειψη» έγραφε ένα από τα γεμάτα φαντασία και πρωτοτυπία πανώ που κρατούσαν οι μαθητές στο συλλαλητήριο τους στα Προπύλαια. Ακολούθησε πορεία 15.000 μαθητών προς το υπουργείο Παιδείας, όπου επιτροπή που είχε εκλεγεί την προηγούμενη μέρα από 162 σχολεία της Αττικής συναντήθηκε με τον κ. Κοντογιαννόπουλο. «Πριν 30 χρόνια ήμουν και εγώ στη Μητροπόλεως —θα πει ο υπουργός— διεκδικώντας το 15% για την παιδεία». Τριάντα χρόνια αργότερα οι μαθητές ζητούν και πάλι αύξηση των δαπανών για την παιδεία, να μην προχωρήσει η ιδιωτικοποίηση της εκπαίδευσης, ανανέωση των βιβλίων, επιμόρφωση των καθηγητών και απόσυρση των προεδρικών διαταγμάτων.

Παράλληλα, η επιτροπή των μαθητών θα καταστήσει σαφές στον υπουργό ότι η πορεία των καταλήψεων εξαρτάται από την ικανοποίηση του συνό-

λου των αιτημάτων τους. Οι καταλήψεις έχουν επεκταθεί. Συνεχίζονται οι υπουργικές παλινωδίες για το εάν υποκινούνται ή όχι οι μαθητές. Σοβαρές αντιδράσεις βουλευτών και στελεχών της Ν.Δ. για τους χειρισμούς Κοντογιαννόπουλου.

Παρασκευή 14/12 - Η ημέρα των φοιτητών, αλλά και των ΜΑΤ. Την ώρα που η αντιπροσωπεία των φοιτητών συναντάται με τον υπουργό προκειμένου να του επιδώσει το υπόμνημα με τις απόψεις της, τα ΜΑΤ θα επιτεθούν κατά των συγκεντρωθέντων. Τα επεισόδια θα επεκταθούν και στους χώρους γύρω από το Πολυτεχνείο, ενώ θα υπάρξουν και καταγγελίες για την παραβίαση του πανεπιστημιακού ασύλου από αστυνομικούς.

Το πρωί στη Βουλή ο κ. Κοντογιαννόπουλος θα επανέλθει στη θεωρία περί «υποκινητών», εντοπίζοντας τους ενόχους σε «όσους δημιούργησαν την όξυνση το καλοκαίρι κατά την περίοδο των

εξετάσεων». Εννοώντας προφανώς τους καθηγητές, θα συναντηθεί λίγο αργότερα στο υπουργείο με αντιπροσωπεία της ΟΛΜΕ ζητώντας τη μεσολάβησή τους προκειμένου να λήξουν οι καταλήψεις. Θα ζητήσει επίσης και τις προτάσεις των καθηγητών για το πώς θα αναπληρωθούν οι χαμένες ώρες διδασκαλίας. Η ΟΛΜΕ θα απορρίψει την πρόταση για διαμεσολάβηση.

Πρώτη υποχώρηση του κ. Κοντογιαννόπουλου, ανακοινώνοντας την απάλειψη από τα Π.Δ. της διάταξης που ορίζει την παρακολούθηση της εξωσχολικής συμπεριφοράς των μαθητών.

Σάββατο 15/12 - Πορεία μαθητών και φοιτητών στους δρόμους της Αθήνας με βασικά συνθήματα κατά του πολυνομοσχεδίου και της επίθεσης των ΜΑΤ. Πριν την έναρξη της πορείας ομάδα αναρχικών θα προκαλέσει περιορισμένης έκτασης επεισόδια γύρω από το Πολυτεχνείο. Ανάλογες πορείες και συγκεντρώσεις πραγματοποιούνται και σε άλλες πόλεις της χώρας.

Κοντογιαννόπουλος: «Παραιτούμαι εάν αυτό θα βοηθούσε στην εκτόνωση της κρίσης». Λίγο αργότερα ο ίδιος θα

ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΡΙΓΥΡΝΩ

καιολόγητες απουσίες και τις διαδικασίες εκλογής των 15μελών Συμβουλίων στα σχολεία). Δεν θα μπορούσε επίσης το επίγραμμα αυτό να εκληφθεί ως αμυντικό, δεδομένου ότι η υποχώρηση αυτή του υπουργού είχε προηγουμένως σημανθεί από μια κρίση συνοχής στην κυβέρνηση, τόσο με την από μέρους του εκφρασθείσα διάθεση για παραίτηση (παρά τη σχετική διάψευση του ίδιου, οι ραδιοφωνικές εκπομπές —του SKY στην προκειμένη περίπτωση— έχουν κάποια ακροαματικότητα...), όσο και με τη διάσταση απόψεων μεταξύ των στελεχών της κυβέρνησης σε ό,τι αφορά την ακολουθητέα στρατηγική απέναντι στη συνεχώς διογκούμενη μαθητική κινητοποίηση.

Πέρα από το συνδικαλισμό...

Ούτε εξάλλου έχει αμυντική συνδήλωση η δημόσια έκφραση της «αντοχής», όταν αυτοί που την γνωστοποιούν στην υπόλοιπη «κοινή γνώμη» δεν υφίστανται διαρροές στις τάξεις τους (λόγω κόπωσης, π.χ.), ούτε όμως —και αυτό ίσως είναι το βασικότερο— διέπονται από τη λογική των φάσεων που χαρακτηρίζει τον κλασικό διεκδικητισμό, όπου, σε κάθε φάση της λεγόμενης

κλιμάκωσης, προσμετράται το κόστος όπως αυτό εξισορροπείται από το πιθανό όφελος, και στη συνέχεια εκδιπλώνεται πάλι η επιθετική ή, ανάλογα η αμυντική συμπεριφορά στην εκάστοτε κινητοποίηση: η διατράνωση της «αντοχής» σε ένα πανώ εργατικής διαδήλωσης, π.χ., θα μπορούσε και να ερ-

**Οι μαθητές διακωμωδούν
την αγαθότητα του
υπουργού - πατέρα,
προτάσσοντας την αφέλεια
ως κύριο αιτούμενο της
ζωής και της κουλτούρας
που επιθυμούν.**

μηνευθεί ως «πέρασμα στην άμυνα», ως σημάδι πιθανού τερματισμού της απεργίας, ως συγκινησιακή έγκληση των «χειμαζόμενων» προς συγγενείς ή όμορες κοινωνικές ομάδες κτλ.

Αυτές και άλλες πτυχές που εκδηλώνονται πάγια σε κινητοποιήσεις και συγκρουσιακές καταστάσεις φορείς των οποίων είναι οι κλασικές ομάδες πίεσης στους κόλπους της παραγωγι-

κής διαδικασίας και, *κατ' επέκταση*, η μέχρι τώρα φοιτητική κοινότητα —σε μεγάλο τμήμα της, τουλάχιστον— δεν είχαν σχεδόν καμιά από τις προϋποθέσεις για να εκδηλωθούν και στην κινητοποίηση των μαθητών. Κατά τη γνώμη μας, οι εν λόγω κινητοποιήσεις δεν αναδεικνύουν παραδοσιακό υποκείμενο - φορέα τους, ούτε μπορούν να ενταχθούν ως αντικείμενο στον δεδομένο καταμερισμό και συσχετισμό πολιτικής επιρροής και ισχύος των γνωστών πολιτικών δυνάμεων και των από αυτές εξαρτημένων ομάδων πίεσης. Και αυτή ίσως είναι η εντονότερη διαφοροποίηση του μαθητικού κινήματος των ημερών από διάφορα άλλα.

Οι προϋποθέσεις για να αναδειχθεί υποκείμενο - φορέας κινητοποίησης παραδοσιακού τύπου από τους μαθητές δεν υπάρχουν, αφού όλη η κίνησή τους δεν είχε, μέχρι τώρα τουλάχιστον, τα χαρακτηριστικά της *κεντρικότητας* στην οργανωτική δομή λήψης αποφάσεων (χαρακτηριστική είναι και η αντίρρηση που εκφράστηκε στην, έστω και τώρα, συγκρότηση Πανελλαδικής Συντονιστικής Επιτροπής), και της *ιεράρχησης* των αιτημάτων (το «όλα ή τίποτα», μετά την υποχώρηση του υ-

διαψεύσει την παραπάνω δήλωσή του.

Κυριακή 16/12 - Συνάντηση στο Πολυτεχνείο εκπροσώπων μαθητών, φοιτητών και σπουδαστών. Αποφασίζεται η συνέχιση των κινητοποιήσεων έως ότου γίνουν δεκτά τα αιτήματά τους. Συζητείται επίσης και ο καλύτερος συντονισμός του πανεκπαιδευτικού συλλαλητηρίου της Τρίτης.

Ο κ. Κοντογιαννόπουλος θα επισκεφθεί τον πρωθυπουργό στην κατοικία του, όπου και θα συζητηθούν εκτεταμένα η κυβερνητική στάση στον αναβρασμό που επικρατεί στον χώρο της παιδείας, αλλά και τα βασικά σημεία των κυβερνητικών προτάσεων για την εκπαίδευση.

Δευτέρα 17/12 - Ο υπουργός παιδείας ανακοινώνει την αναστολή των προεδρικών διαταγμάτων σε ό,τι αφορά τις απουσίες και το «ποίντ σύστημα». Επαναφέρεται ο θεσμός του 15μελούς μαθητικού συμβουλίου (θα εκλέγεται με μυστική ψηφοφορία από το σύνολο των μελών των συμβουλίων των μαθητικών κοινοτήτων), ενώ τη Γενική Συνέλευση του κάθε σχολείου απαρτίζει το σύνολο των μαθητών, όπως ίσχυε και πριν την

εφαρμογή των Π.Δ.

Παράλληλα ανακοινώνονται και οι προτάσεις της κυβέρνησης για αλλαγές στο χώρο της εκπαίδευσης. Σημαντικότερη θεωρείται η πρόταση για την ιδιωτικοποίηση της παιδείας. Υπέρ των προτάσεων θα ταχθούν η ΟΝΝΕΔ, η ΑΣΓΜΕ (γονείς) και η ΔΑΚΕ καθηγητών. Αντιθέτως, οι συντονιστικές επιτροπές καταλήψεων θα τις χαρακτηρίσουν ως «*επικεικώς απαράδεκτες*».

Τρίτη 18/12 - «*Τίποτα - τίποτα δεν μας σταματά, Χριστούγεννα θα κάνουμε μέσα στα σχολεία*», φωνάζουν ρυθμικά μαθητές και φοιτητές στη μεγαλύτερη συγκέντρωση και πορεία των τελευταίων χρόνων στην Αθήνα. Αντιπροσωπεία μαθητών από 13 νομούς της χώρας θα συναντηθεί με τον υπουργό Παιδείας, ο οποίος θα επανέλθει και πάλι στις απουσίες και το «ποίντ σύστημα» λέγοντας ότι οι «*μαθητές εξαιτίας πλημμελούς ενημέρωσης θεωρούν ότι τα δυο αυτά σημεία δεν βοηθούν στη σχολική ζωή*».

Αντιπρόσωποι Γυμνασίων και Λυκείων της Αθήνας και της επαρχίας πραγματοποιούν συνάντηση όπου και

προτείνεται η συνέχιση των καταλήψεων και κατά τη διάρκεια των εορτών, ενώ τονίζουν ότι τα ουσιαστικά αιτήματά τους έμειναν αναπάντητα από το υπουργείο. Εκλέγεται 15μελής επιτροπή επικοινωνίας με άλλους φορείς αλλά και για τον περαιτέρω συντονισμό των κινητοποιήσεων.

Πρυτάνεις και τα κόμματα της αντιπολίτευσης τοποθετούνται αρνητικά στις προτάσεις του υπουργείου Παιδείας και ιδιαίτερα στο θέμα των ιδιωτικών ΑΕΙ.

Τα «*αγκάθια*» θα δηλώσουν και πάλι παρών γύρω από το χώρο του Πολυτεχνείου προκαλώντας την επέμβαση των ΜΑΤ.

Τις υπόλοιπες ημέρες θα διεξαχθούν γενικές συνελεύσεις στα σχολεία όπου οι μαθητές αποφασίζουν τη συνέχιση ή όχι των καταλήψεων.

Οι μαθητές ζέσταναν ελπίδες για έναν καλύτερο κόσμο.

...πού πάνε;

πουργείου Παιδείας σημαίνει ακριβώς ότι τα προεδρικά διατάγματα ήταν για τους μαθητές μια προσχηματικού χαρακτήρα αφορμή εξέγερσης), που συνδυασμένες, δίνουν τη δυνατότητα δημιουργίας βαλβίδων αποτόνωσης: η κεντρικότητα και η ιεράρχηση είναι διαδικασίες οργανικά ενταγμένες στο κυρίαρχο θεσμικό πλαίσιο επίλυσης των αντιθέσεων, αφού, μέσω αυτών, επιτυγχάνεται η λελογισμένη *συνάρθρωση* των αιτημάτων μιας ομάδας, που είναι απαραίτητη για τη λογική της *διαπραγμάτευσης* και του *συμβιβασμού* μεταξύ αμοιβαία αναγνωριζόμενων και αποδεκτών συνομιλητών.

Η σωτήρια αφέλεια

Αντίθετα, στην περίπτωση της μαθητικής κινητοποίησης, η «συντονιστική επιτροπή κατάληψης» είναι μια *μορφή* εκτός υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου, αφού δεν είχε κεντρικά συγκροτηθεί —ώστε η κεντρική πολιτική εξουσία να συνομιλεί «υπεύθυνα» με ένα αντιπαλό της «κέντρο», όπως, π.χ., η ΓΣΕΕ ή το α' κόμμα— ούτε είχε, έστω και *ex post*, διασυνδεθεί με κάποιο πολιτικό κόμμα ή κίνηση. Η «συντονιστική επιτροπή κατάληψης» παρουσιάζει τη «δυσκολία» (για όλους ανεξαιρέτως τους «κεντρικά ομιλούντες» — κυβέρνηση / κόμματα / συνδικάτα / Τύπο), ότι αποτελεί μια *ad hoc*, μάλλον διαλειμματική και συγχρόνως ολικών απαιτήσεων μορφή συμμετοχής και κινητοποίησης, που φέρνει σε απορία όλους τους θεσμικούς φορείς του πολιτικού συστήματος, διεκδικώντας αιτήματα ελάχιστα ποσοτικά —άρα μετρήσιμα, άρα διαπραγματεύσιμα— κατά τρόπο πρισματικό και διάχυτο και όχι ιεραρχημένο, και απορρίπτοντας τη «σοβαρότητα» που ζητούν αυτοί οι οποίοι «πήγαν να τους ξεγελάσουν»: εν ολίγοις, οι μαθητές *διακωμωδούν* την αγαθότητα του υπουργού - πατέρα, προτάσσοντας την *αφέλεια* ως κύριο αιτούμενο της ζωής και της κουλτούρας που επιθυμούν.

Και δεν θα μπορούσαν αλλιώς να διεκδικήσουν το ανέμελο του κόσμου που προσδοκούν, παρά με ένα σύνθημα που υπονομεύει αυτό τουτό τον *τόπο* εξουσιασμού και αναπαραγωγής τους ως «υπεύθυνων ατόμων»: «*την Παιδεία αγαπώ και στους δρόμους τριγυρνώ*» στους δρόμους και όχι στο σχολείο, οι μαθητές συγκροτούνται ως *διαφορετικά* υπεύθυνοι για την τωρινή και την επιθυμητή ζωή τους, και όχι ως άτομα όπως τους εγκαλεί η πειθαρχημένη ιδιοτελία που εκλύει το σχολικό σύστημα.

Περί «16άρηδων»...

Αν υπάρχει και άλλη μια «δυσκολία» με τους μαθητές για τις κλασικές δυνά-

μεις και φορείς του πολιτικού συστήματος, αυτή έγκειται, όχι μόνο στις μορφές πρακτικής της μαθητικής κινητοποίησης και στην *αταξινόμητη* απόρριψη εκ μέρους του των στοιχείων που κυριαρχούν στην *εικόνα* του σημερινού «κόσμου», αλλά και στο γεγονός ότι οι «16άρηδες» δεν έχουν ενσωματωθεί στους κώδικες και στα στερεότυπα που παράγει για λογαριασμό τους το υπάρχον πλαίσιο κοινωνικοποίησης: η λογική της συγκρότησης αυτού του πλαισίου, οι αξίες του και οι μέσω αυτού υποδειγματιζόμενες πρακτικές κοινωνικών σχέσεων δεν συναντούν απλώς μια παγίως παρατηρούμενη «δυσκολία» προσαρμογής και αποδοχής του από τους «16άρηδες», αλλά τη *συστηματική* τους άρνηση. Και είναι χαρακτηριστικό της κυρίαρχης —όσο και πεπερασμένης και γι' αυτό κωφής— πολιτικής κουλτούρας το γεγονός ότι ένας από τους πλέον «ευαίσθητους» παραγωγούς και φορείς τους —οι εφημερίδες—, εξακολουθούν να αποκαλούν «16άρηδες» τους μαθητές, όταν οι τελευταίοι, αυτό που πρώτα απ' όλα διαδηλώνουν, είναι ότι δεν είναι 16άρηδες: ή, αν το θέλει η φρόνιμη κοινωνία, είναι «16άρηδες» αλλά από αυτούς που «γαμούν τα Λύκεια», πράγμα πολύ χειρότερο γι' αυτήν από όσο το να είναι «μεγάλοι άνδρες πια».

Οι εφημερίδες - κόμμα

Βεβαίως ο Τύπος «τη δουλειά του κάνει», με το απαραίτητο κόστος, όμως, όπως είναι, π.χ., η απαγόρευση εισόδου δημοσιογράφων σε μαθητική διασχολική Συνέλευση, η καταστροφή φωτογραφικών μηχανών κτλ. (δείγματα «εξτρεμισμού των 16άρηδων»...). Οι εφημερίδες, τις εβδομάδες αυτές της μαθητικής κινητοποίησης, λειτουργήσαν πολλές φορές ως λειτουργικό ισοδύναμο ή και αντικατάστατο του πολιτικού κόμματος: ερμήνευσαν την «εξέγερση των μαθητών» —με πηχυαίους πρωτοσέλιδους τίτλους— ως μία αντιπαράθεση *περίπου* κλασικού τύπου με την κυβέρνηση, κωδικοποιώντας —μέσω της επαναληπτικής «συστηματοποίησης»— τα αιτήματά τους και τοποθετούμενες στον κλασικό άξονα του καταμερισμού των πολιτικών ρόλων, αντιπολίτευση - συμπολίτευση: οι εφημερίδες λειτουργήσαν, δηλαδή, ως ένα πεδίο θεσμοποιημένης διαμεσολάβησης ανάμεσα στους μαθητές και την κυβέρνηση.

Ακριβώς δε επειδή ο Τύπος έχει συνειδηση τι σημαίνει να υποκαθιστάς το ρόλο ενός πολιτικού κόμματος, διεκδίκησε ένα μερίδιο αυτής της *de facto* πολιτικής του αυτονομίας εκμεταλλευόμενος προς ίδιον όφελος, και ως οιοονεί φορέας αντιπροσώπευσης, τη δυσαρέ-

σκεια των μαθητών και την απόστασή τους από τα κόμματα (αυτή η απόσταση διατρανώθηκε στο σύνθημα: «*ίδιοι είναι οι υπουργοί δεξιοί και αριστεροί*»).

Όμως η έναντι πάντων αυτονομία των μαθητών, εδραζόμενη ακριβώς στη μη ορισίμη μορφή της συγκρουσής τους με τις κεντρικά δομημένες εξουσίες και υπο-εξουσίες, δεν επέτρεψε στις εφημερίδες να φθάσουν μέχρι το σημείο να προτείνουν αυτές λύση, και μάλιστα αποδεκτή από αρκετούς, όπως έγινε στην απεργία της ΟΛΜΕ την περασμένη άνοιξη. Έτσι, ο Τύπος περιορίστηκε στην ποικίλης έντασης και έκτασης άσκηση ενός αντιπολιτευτικού ή συμπολιτευτικού ρόλου, αντιμετωπίζοντας με νεάζουσα «*συμπάθεια*» τους έφηβους (ή, αντίθετα, με πατερναλιστική «*αντιπάθεια*»), δίνοντάς τους «*βήμα*» —πλαισιωμένο, όμως, πάντα από μια στερεοτυπημένη αντίληψη περί ρεπορτάζ— και προσπαθώντας να εξασφαλίσει ακώλυτη την επικοινωνία - αγορά του με τους γονείς, τους καθηγητές και τις θέσμιες πολιτικές δυνάμεις.

Μεταπολίτευσης επιμύθιο

Δεν έχει σημασία το τι εξέλιξη θα αποφασίσουν να δώσουν οι μαθητές στην κινητοποίησή τους, μέσα από τις ανεξάρτητες πρωτογενείς και αυστηρά «*πρωτοβάθμιες*» διαδικασίες που αυτοί όρισαν, με μοναδικό κριτήριο την *εγγύτητα* και αμεσότητα που θέλουν να έχουν με την ίδια τη λογική των αιτημάτων και της πρακτικής τους. Ούτε επίσης έχει σημασία η *ματαιότητα* των πολιτικών δυνάμεων, στην προσπάθειά τους να ερμηνεύσουν, να ελέγξουν και μετά να οικειοποιηθούν παντοιοτρόπως και για διάφορους και διαφορετικούς σκοπούς τη σύγκρουση των μαθητών με τη λογική και τον «κόσμο» της κυβέρνησης και των αντιπολιτευόμενων. Ούτε ενδιαφέρει η «*νεωτερικότητα*» που επιδεικνύουν ορισμένοι φορείς τοποθετούμενοι υπέρ των «*νέων*» και κατά των «*γηρασμένων*» (βλ. ΣΕΒ).

Το μόνο που έχει πολλαπλή και *διαρκή* σημασία είναι το «*αντέχω*» των μαθητών που «*τριγυρνάνε στους δρόμους*». Είναι *αντοχή* που γράφεται σαν ανεξίτηλο και αναιρετικό επιμύθιο σε όλα τα σενάρια των μεταπολιτευτικών μορφών κοινωνικής έκφρασης και σύγκρουσης: *αντοχή* που ακυρώνει όλες τις απόπειρες να γίνει αντικείμενο λόγου και πράξης *άλλων* (ακόμα και αυτού του σημειώματος): *αντοχή* που χάραξε μια ρωγμή διαρκείας στους λόγους και στις πράξεις που γίνονται για άλλους αλλά *αντί* γι' αυτούς: *αντοχή* που έθιξε σύρριζα την αδιατάρακτη σχέση κυριαρχίας αντικειμένου και υποκειμένου.

Χρήστος Κυριαζής

ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ...

Ο υπουργός Παιδείας, ύστερα από το κύμα των καταλήψεων στα Λύκεια υποχώρησε σε ορισμένα επίμαχα σημεία των Προεδρικών Διαταγμάτων για τη Μέση Εκπαίδευση (πόιντ σύστημα, γενικές συνελεύσεις μαθητών, απουσίες) προχωρώντας ταυτόχρονα σε μια πολυδέσμη γενικών εξαγγελιών για τη Μέση και Ανώτατη Παιδεία.

Πρόκειται περί προτάσεων εφ' όλης της ύλης για «τον εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού συστήματος», όπως τις χαρακτήρισε ο κ. Κοντογιαννόπουλος. Είναι το περίφημο πολυνομοσχέδιο για την παιδεία, το οποίο, αν και οι ρυθμίσεις του δεν έχουν ακόμα αποφημισθεί, δίνει την εντύπωση ενός νόμου - πλαισίου «μαμούθ» για την εκπαίδευση.

Μια πρώτη ανάγνωση των εξαγγελθέντων θέσεων Κοντογιαννόπουλου δίνει το στίγμα των προτεραιοτήτων της κυβέρνησης για τη νέα «μεταρρύθμιση» που φιλοδοξεί να εφαρμόσει στην εκπαίδευση.

Ο πλέον σαφής προσανατολισμός της νέας «μεταρρύθμισης» είναι η υποβάθμιση του δημόσιου χαρακτήρα της εκπαίδευσης και η ενίσχυση του ιδιωτικού. Αυτό προκύπτει τόσο από την υιοθέτηση της θέσης για ίδρυση μη κρατικών πανεπιστημίων και τη λειτουργία παραρτημάτων αναγνωρισμένων πανεπιστημίων της αλλοδαπής, όσο και από το «χάϊδεμα» της παραπαιδείας που υπάρχει και γιγαντώνεται κυρίως στη μέση, τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση.

Η ανυπαρξία μιας φιλοσοφίας για την παιδεία και η ενίσχυση του ιδιωτικού χαρακτήρα της εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες της είναι η πρώτη και κυρίαρχη νέα ιδέα στην οποία στηρίζονται οι θέσεις περί εκπαιδευτικής «μεταρρύθμισης» που διατύπωσε ο κ. Κοντογιαννόπουλος.

Ο καμβάς των άλλων ιδεών περιστρέφεται γύρω από αυτή τη βασική επιλογή. Περιέχει ρυθμίσεις —προς το παρόν διατυπωμένες με ασάφεια και διασκορπισμένες στον όγκο των εξαγγελιών— που τροποποιούν ή αλλάζουν παλιές, αποτέλεσμα πιέσεων και δημιουργίας ισορροπιών, με στόχο να καλύψουν τρύπες και ρήγματα στο εκπαιδευτικό σύστημα. «Μπογιατίζουν» καταστάσεις που αν μείνουν ως έχουν απειλούν να προκαλέσουν νέες εκρήξεις, αλλά δεν δημιουργούν τις προϋποθέσεις μιας δημοκρατικής μεταρρύθμισης, η οποία θα μπορούσε να αντέξει

Ο πλέον σαφής
προσανατολισμός της
«μεταρρύθμισης» για την
εκπαίδευση που διαφαίνεται
από τις προτάσεις
Κοντογιαννόπουλου, είναι η
υποβάθμιση του δημόσιου
χαρακτήρα της εκπαίδευσης
και η ενίσχυση του
ιδιωτικού.

στην ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας.

Η λογική των προτάσεων του Κοντογιαννόπουλου φαίνεται να χτυπά μια στο καρφί και μια στο πέταλο. Δεν υπάρχει μια προσπάθεια αποσυντεχνποίησης της παιδείας, ενώ οι σκόρπιες ρυθμίσεις —έστω και αν μερικές ή και πολλές μπορεί αποσπασματικά να είναι θετικές— δεν έχουν προοπτική με την έννοια ότι είναι άγνωστο πού οδηγούν. Και τούτο γιατί λείπει μια φιλοσοφία που να «δένει» τις προτεινόμενες αλλαγές στο χώρο της δημόσιας εκπαίδευσης και να επιτρέπει στο εκπαιδευτικό σύστημα να αντέξει την πρόκληση του 2000.

Το σχολείο μένει ως έχει. Και ας ξεσηκώθηκαν οι μαθητές ακριβώς για τη λειτουργία του. Η εκπαιδευτική διαδικασία δεν θίγεται. Και ας πληθαίνουν οι φωνές των Ιδάρηδων που δεν θέλουν γνώσεις - «κονσέρβα». Η «επιχείρηση» τροποποίησης των γενικών εξετάσεων μπορεί να διορθώνει ορισμένα σημεία του συστήματος, οδηγεί όμως και πάλι το έθνος να ζει επί ένα μήνα υπο το άγχος της «επιτυχίας». Υπόσχεται βέβαια αλλαγή το '95 και τώρα τροποποιήσεις, αλλά όλες οι ρυθμίσεις κυριαρχούνται από έναν λαϊκισμό που κάθε άλλο παρά υπηρετεί μια αντίληψη ενός νέου ρόλου του σχολείου και των καθηγητών.

Έτσι η επετηρίδα, που καταργείται, φαίνεται να παίζει το ρόλο του «αποδιοπομπαίου τράγου» για όλα τα δεινά της μέσης παιδείας. Αντί αυτής εξαγγέλλονται διορισμοί με εξετάσεις, χωρίς να ορίζεται το περιεχόμενό τους. Η επετηρίδα μπορεί να έχει εκτίσει πράγματι την ιστορική της διαδρομή, όμως οι εξετάσεις από μόνες τους ούτε φτιάχνουν δασκάλους, ούτε τους επιμορφώνουν, ούτε τους καταρτίζουν επιστημονικά και παιδαγωγικά. Η κατάργηση ή όχι επομένως της επετηρίδας δεν

σημαίνει τίποτα, αν δεν γίνουν άλλες αλλαγές κατ' αρχήν στο βασικό κορμό των πανεπιστημιακών σχολών, από τις οποίες προέρχονται οι καθηγητές και στη συνέχεια στην παιδαγωγική - ψυχολογική κατάρτισή τους, πριν διορισθούν.

Εκεί όμως που οι προτάσεις για το πολυνομοσχέδιο περιέχουν πολλές μικρές «βόμβες» έτοιμες να εκραγούν —εκτός βέβαια της «νάρκης» της ιδιωτικοποίησης— είναι ρυθμίσεις που «τακτοποιούν» τη διοίκηση, την εσωτερική λειτουργία και τη θέση των ΑΕΙ στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Κατ' αρχήν οι προτάσεις δεν αναφέρονται —και αυτό πρέπει να σημειωθεί— ούτε στις εκλογές, ούτε στη φοιτητική μέριμνα ούτε στο πανεπιστημιακό άσυλο. Τα κενά σε μια τέτοιου όγκου ρυθμίσεων πρόταση δεν είναι τυχαία. Οι ρυθμίσεις που αναφέρονται τώρα στη διοίκηση και την εσωτερική λειτουργία των ΑΕΙ μπορεί να οδηγήσουν τα εκλεγμένα όργανα στη μειοψηφία, ενώ αφήνουν ανοικτό δρόμο για την αποδυνάμωση ουσιαστικών λειτουργιών τους και ένταση των διαδικασιών «καμαρίλας» στην κορυφή των ΑΕΙ.

Στο άλλο μεγάλο κεφάλαιο των ΤΕΙ, τα οποία έχουν ήδη μπει στην τροχιά του εκφυλισμού, προτείνεται ως λύση η «ανωτατοποίηση» που όπως έχουν τα πράγματα μένει μετέωρη και θα αποτελέσει στην καλύτερη των περιπτώσεων λύση - «ασπιδίνη» απέναντι στην κρίση που αντιμετωπίζουν τα ίδια, αλλά και η ανώτατη βαθμίδα της εκπαίδευσης.

Το ερώτημα είναι αν σήμερα το εκπαιδευτικό σύστημα έχει ανάγκη μιας «μεταρρύθμισης» η οποία αντιμετωπίζει μόνο «περιοχές» της κρίσης του, και αυτές χωρίς φιλοσοφία, στόχο και όραμα για την παιδεία. Ενόψει μάλιστα και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, το ερώτημα αυτό αποκτά και άλλες διαστάσεις για την πολυμεταρρυθμιζόμενη τις τελευταίες δεκαετίες παιδεία μας.

Με την αποσαφήνιση των προτάσεων που διατύπωσε ο υπουργός Παιδείας, θα υπάρξει αυτή η ευκαιρία για μια επιμέρους, αλλά και συνολική ανάλυσή τους. Θα πρέπει όμως εδώ να επισημάνουμε ότι αυτή η «μεταρρύθμιση» είναι η μόνη για την οποία δεν γνωρίζουμε ποιοι την εισηγούνται. Όλοι θυμούνται τον Παπανούτσο, ή μετά τη μεταπολίτευση τις επιτροπές καθηγητών κλπ. Άραγε τώρα δεν υπάρχουν;

Γιάννης Φλώρος

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΟΙ «ΦΟΡΕΙΣ» ΤΗΣ

Σύνταγμα και μη κρατικά πανεπιστήμια

Στον αστερισμό των αποκρατικοποιήσεων και των ιδιωτικοποιήσεων ανακινήθηκε «εν αιθρία» ένα ζήτημα που συσκοτίζει μάλλον τα πανθομολογημένα αίτια της κακοδαιμονίας των πανεπιστημίων μας. Ή τουλάχιστον αποπροσανατολίζει εντελώς κάθε συζήτηση για την καταγραφή και την υπέρβασή τους. Για τη σύνδεση των πανεπιστημίων με την κοινωνία, τον εκσυγχρονισμό τους, τη σύνδεσή τους με τις παραγωγικές διαδικασίες και, τέλος, τη συνεργασία τους με άλλα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια στο πλαίσιο των κοινοτικών προγραμμάτων απαιτείται πρωταρχικά επίμονος και σοβαρός διάλογος. Τα πορίσματά του πρέπει, απεγκλωβισμένοι από τις οδυνηρές υποθήκες του πρόσφατου και απώτερου παρελθόντος, να τα αξιοποιήσουμε προσεκτικά για το σχεδιασμό μιας ριζικά νέας πολιτικής στην ανώτατη εκπαίδευση.

Ως τότε το Σύνταγμα θα αποτελεί, ευτυχώς, φραγμό σε αδιέξοδες περιπέτειες. Υπογραμμίζω δε —κατ' εξαίρεση— ευτυχώς, γιατί βρισκόμαστε πράγματι αντιμέτωποι σε μια ανελαστική συνταγματική ρύθμιση. Σε μια στάση δηλαδή του συντακτικού νομοθέτη που, σε άλλες περιπτώσεις, θα προσπαθούσαμε να συναιρέσουμε με ευρηματικές κατασκευές. Μπορεί λοιπόν να είναι βέβαιος κανείς ότι η σχετική συζήτηση, υπό τους όρους βέβαια που διεξάγεται, θα μείνει απλώς ανάμνηση μιας ατελέσφορης προσπάθειας για τον δυσεύρετο εκσυγχρονισμό μας. Τότε θα συμφωνήσουμε όλοι ότι έγινε πολύς θόρυβος για το τίποτα. Δεν είναι άλλωστε η πρώτη φορά!

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί εισήγηση του καθηγητή κ. Γ. Παπαδημητρίου στο Συνέδριο του Ιδρύματος Σάκη Καράγιωργα που έγινε στο ΠΑΝΤΕΙΟ Πανεπιστήμιο από 28 Νοεμβρίου έως 1η Δεκεμβρίου 1990.

Ι. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

1 • Μέσα στη γενικευμένη κρίση που σημαδεύει τα πανεπιστήμια της χώρας μας ανακινήθηκε πρόσφατα το ζήτημα της ίδρυσης μη κρατικών πανεπιστημίων, ζήτημα που παρουσιάζει ασφαλώς πολλές πτυχές. Η εισήγηση που ακολουθεί ασχολείται κυρίως με τη συνταγματική πτυχή του. Από τη στιγμή που άρχισε η σχετική συζήτηση επισημάνθηκε ότι το Σύνταγμα αποτελεί ή, έστω, μπορεί να αποτελεί φραγμό σε μια ανάλογη πρωτοβουλία. Έτσι άλλωστε εξηγείται η ιδιαίτερη σημασία που προσλαμβάνει η αναγωγή του ζητήματος σε αυτό. Ας δούμε λοιπόν τι ακριβώς ισχύει σχετικά.

2 • Το Σύνταγμα της χώρας μας περιελάμβανε ανέκαθεν εξαιρετικά περιεκτικούς ορισμούς για το πλαίσιο που διέπει την ίδρυση, την οργάνωση και τη λειτουργία των πανεπιστημίων. Η εξήγηση είναι προφανής. Ως τη δεκαετία του 1920 η χώρα διέθετε ένα μόνο πανεπιστήμιο, το πανεπιστήμιο Αθηνών. Έκτοτε σηματοδοτείται μια πορεία, που κορυφώνεται ιδίως τις δυο τελευταίες δεκαετίες, με την ίδρυση νέων πανεπιστημίων και πανεπιστημιακών σχολών. Υπό τα δεδομένα αυτά, ήταν επόμενο ο συντακτικός νομοθέτης να επικεντρώσει —ενόψει και των δεινών εμπειριών της εφταετίας— το 1975 το ενδιαφέρον του και να αφιερώσει περισσότερους ορισμούς, για το συνταγματικό καθεστώς των ΑΕΙ.

Το άρθρο 16 παρ. 5 προβλέπει ειδικότερα, ότι η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, αυτοδιοικούνται πλήρως, εποπτεύονται από την πολιτεία και ενισχύονται οικονομικά από αυτήν. Στα συναφή προβλήματα έχει αναφερθεί ήδη η συνάδελφος κ. Καλτσόγια. Εξάλλου, στην παρ. 8 του ίδιου άρθρου στο εδ. 2 ορίζεται: «Η σύσταση ανωτάτων σχολών από ιδιώτες απαγορεύεται». Στην προσπάθεια να διερευνήσουμε και να διευκρινίσουμε το συνταγματικό πλαίσιο που διέπει την ανώτατη εκπαίδευση και συγκεκριμένα τους δυνάμει φορείς της θα επικεντρώσουμε την προσοχή μας στις δυο αυτές διατάξεις. Είναι βέβαια αυτονόητο ότι, παράλληλα, θα συνεκτιμηθούν και άλλες αρχές ή επιταγές του Συντάγματος που έχουν σημασία για την αντιμετώπιση του προβλήματος.

II. Οι φορείς της ανώτατης εκπαίδευσης

1. Πρέπει, εν πρώτοις, να σημειωθεί ότι την ανώτατη εκπαίδευση είναι δυνατόν να αναλαμβάνουν οργανισμοί με διαφορετικό καθεστώς και διαφορετικές επιδιώξεις. Μια ματιά σε ό,τι ισχύει διεθνώς αρκεί να καταδείξει την ορθότητα αυτής της διαπίστωσης. Μπορεί λοιπόν την ευαίσθητη αυτή σε κάθε σύγχρονη κοινωνία αποστολή να επωμίζεται η πολιτεία με διάφορα οργανωτικά σχήματα ή επίσης κοινωφελή ιδρύματα, επιχειρήσεις κερδοσκοπικού χαρακτήρα και άλλοι πολιτειακοί ή κοινωνικοί οργανισμοί (π.χ. εκκλησία ή δήμοι).

Εύλογα ερωτάται γι' αυτό εάν όλοι αυτοί οι *δυνάμει* φορείς της ανώτατης εκπαίδευσης είναι *συνταγματικά* *ανεκτοί*. Στο ερώτημα δίνει κατεξοχήν σαφή απάντηση το ισχύον Σύνταγμα στις διατάξεις που μνημονεύσαμε προηγουμένως. Ανεξάρτητα πάντως από το γεγονός, ότι κατά πάγια παράδοση ή έννομη τάξη μας αναθέτει την ανώτατη εκπαίδευση στους οργανισμούς (πανεπιστήμια ή σχολές) που ιδρύει για το σκοπό αυτό η πολιτεία, ουδέποτε είχε αποκτήσει ουσιαστικά επικαιρότητα στη χώρα μας, η ανάθεση της ανώτατης εκπαίδευσης σε μη κρατικά ιδρύματα. Με βάση αυτήν ακριβώς την πραγματικότητα εξηγούνται οι επιλογές του συντακτικού νομοθέτη που αποτυπώνονται στο άρθρο 16.

2. Η κρίση που διακατέχει και η κακοδαιμονία που μαστίζει τα πανεπιστήμιά μας —και μετά την ελπιδοφόρα τότε, μεταρρύθμιση το 1982— έφεραν στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης την ίδρυση μη κρατικών ή ιδιωτικών πανεπιστημίων. Ορόσημο στη συζήτηση αυτή αποτελεί η σχετική επαγγελία του πρωθυπουργού κατά την ανάγνωση των προγραμματικών δηλώσεων την 24η Απριλίου 1990. Ο επόμενος σημαντικός σταθμός συμπίπτει με την υποβολή του πορίσματος της ειδικής επιτροπής στον Υπουργό Παιδείας την 1η Νοεμβρίου. Στο πόρισμα αυτό αντιμετωπίζονται, από την πλευρά που μας ενδιαφέρει, δυο βασικά προβλήματα: α) εάν το Σύνταγμα απαγορεύει ή επιτρέπει την ίδρυση μη κρατικών πανεπιστημιακών σχολών, και β) εάν την ίδρυσή τους επιβάλλει το Κοινοτικό Δίκαιο.

III. Το Σύνταγμα και η ίδρυση μη κρατικών πανεπιστημίων

1. Σπάνια επιλογή του συντακτικού νομοθέτη αποτυπώνεται με τόση σαφήνεια όπως η θέση του για τους φορείς στους οποίους αναθέτει την ανώτατη εκπαίδευση. Οι φορείς αυτοί είναι αποκλειστικά τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα που κατά το Σύνταγμα αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Για να αποκλείσει μάλιστα την ανάληψη αυτής της λειτουργίας από ιδιώτες, περιέλαβε την ειδική και κατηγορηματική διάταξη του άρθρου 16 παρ. 8 του Συντάγματος. Υπό αυτά δεδομένα, το μόνο ερώτημα που μπορεί να τεθεί με σοβαρότητα είναι μήπως το Σύνταγμα αφήνει περιθώρια για τον εντοπισμό και τη συγκρότηση ενός *ενδιάμεσου χώρου μεταξύ κρατικών και ιδιωτικών πανεπιστημίων*. Αλλά για να διευκρινισθεί σφαιρικά το ζήτημα, αποβαίνει αναγκαία η συνδυασμένη ερμηνεία των σχετικών διατάξεων του Συντάγματος.

2. Κατά την επεξεργασία του Συντάγματος το 1974-1975 επεκράτησε *ομοφωνία* ως προς τις κρίσιμες διατάξεις του άρθρου 16 παρ. 5 και παρ. 8 εδ. 2. Είναι χαρακτηριστικό ότι όχι μόνο δεν υπήρξαν προτάσεις με αποκλίνον περιεχόμενο αλλά δεν αμφισβητήθηκαν, ούτε στη διατύπωσή τους, οι σχετικές επιλογές. Στο συμπέρασμα αυτό οδηγεί η προσεκτική ανάγνωση των πρακτικών της Ε Αναθεωρητικής Βουλής.

3. Η απαγόρευση ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων θα προέκυπτε άλλωστε αβίαστα από τη διατύπωση καθ' αυτή της παρ. 5 του άρθρου 16 του Συντάγματος. Πράγματι, η ανάθεση της ανώτατης εκπαίδευσης *κατά αποκλειστικότητα* σε ιδρύματα που αποτελούν ΝΠΔΔ δεν καταλείπει περιθώρια για παρερμηνείες. Η σαφήνιά της είναι πρόδηλη. Η προσθήκη, λοιπόν, της ειδικής διάταξης της παρ. 8 έρχεται να άρει και την τελευταία αμφισβήτηση που θα μπορούσε να εγερθεί σχετικά.

4. Αλλά και η προσφυγή στη συστηματική και τεολογική ερμηνεία των σχετικών διατάξεων μας οδηγεί στο ίδιο συμπέρασμα. Βέβαιο είναι ότι με τις εξεταζόμενες διατάξεις ο συντακτικός νομοθέτης θέλησε να αποσαφηνίσει

νίσει τους γενικούς κανόνες για το καθεστώς που διέπει το πανεπιστήμιο. Εάν επιδίωκε να αφήσει ελεύθερο χώρο για την ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων θα υιοθετούσε ασφαλώς άλλες λύσεις.

Σταθερός στόχος του υπήρξε η οργάνωση και λειτουργία των πανεπιστημίων στο πλαίσιο μιας χαλαρής μάλλον σύνδεσής τους με την πολιτεία. Υπό τις συνθήκες αυτές μόνον θα ήταν άλλωστε δυνατή η ανάπτυξη της διδασκαλίας και της έρευνας, εναρμονισμένη με τις ομώνυμες ελευθερίες που καταστρώνονται —και ως θεσμικές εγγυήσεις— στο άρθρο 16 παρ. 1 καθώς επίσης και γενικότερα με την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1 του Συντ.) και την ελευθερία έκφρασης της γνώμης (άρθρο 14 παρ. 1 του Συντ.) όλων όσων συμμετέχουν στην πανεπιστημιακή ζωή. Στο σημείο αυτό είναι αναγκαία μια διευκρίνιση. Οι θιασώτες της ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων ισχυρίζονται ότι θα μπορούσαν να αποτελέσουν ιδανικό χώρο ανάπτυξης της ελευθερίας της διδασκαλίας και της έρευνας. Για πολλούς λόγους, που δεν είναι δυνατόν να εξηγήσω εδώ, η πρόταση αυτή αποτελεί τουλάχιστον στη χώρα μας ένα *εξωπραγματικό ιδεολόγημα*, εκτός κάθε πραγματικότητας.

5. Από τη συνδυασμένη προσφυγή σε όλες τις γνωστές μεθόδους για την ερμηνεία της παρ. 5 και 8 του άρθρου 16 Συντ. προκύπτει άνετα ότι δεν είναι δυνατή η ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων. Το ενδεχόμενο αυτό θα μπορούσε ίσως να αποκτήσει επικαιρότητα στο μέλλον σε μια αναθεώρηση του Συντάγματος. Προς την κατεύθυνση αυτή άλλωστε δεν τίθενται φραγμοί εν όψει των ορισμών που συνθέτουν το σκληρό πυρήνα των μη αναθεωρήσιμων διατάξεων του Συντάγματος (άρθρο 110, παρ. 1 Συντ.).

6. Εν όψει των δυσκολιών αυτών επιχειρείται πρόσφατα η αναζήτηση ενός *ενδιάμεσου χώρου* μεταξύ κρατι-

**ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΠΑΡΤΥ**

με υπεύθυνη και
δημιουργική
απασχόληση
τηλ. 8046590

κών και ιδιωτικών πανεπιστημίων. Επίσης, επιδιώκεται η υπέρβαση του μονιστικού σχήματος των κρατικών πανεπιστημίων που ισχύει σήμερα γενικευμένα. Συγκεκριμένα, προβάλλεται η ιδέα της ίδρυσης πανεπιστημιακών Σχολών από κοινοφελή ιδρύματα ή πάντως, από κοινωνικούς οργανισμούς μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Οι συνταγματικοί φραγμοί και προς την κατεύθυνση αυτή φαίνεται ότι αποτελούν, ανεξάρτητα από την συνδρομή των πραγματικών προϋποθέσεων για ένα τέτοιο άνοιγμα, ανασταλτικό ή μη απαγορευτικό παράγοντα. Ο Καταστατικός Χάρτης επιβάλλει τα Ν.Π.Δ.Δ. ως μόνη μορφή οργάνωσης των πανεπιστημίων. Η μόνη αυτή συμβατή λύση θα ήταν η αξιοποίηση αυτής της δυνατότητας από μη κρατικούς φορείς και η παράλληλη υπαγωγή των υπό ίδρυση πανεπιστημίων σε διακριτική κρατική εποπτεία. Υπό αυτά τα δεδομένα, ερωτάται εύλογα ποια θα ήταν σε τελευταία ανάλυση η διαφορά των δυο παράλληλων οργανωτικών σχημάτων που θα αποτελούσε αποτελεσματική εγγύηση για την υποσχόμενη ριζική ανανέωση της πανεπιστημιακής ζωής μας; Όλες αυτές τις δυσκολίες φαίνεται άλλωστε τις διέγινε η επιτροπή που επε-

ξεργάστηκε το πόρισμα, ομολογώντας έμμεσα αλλά σαφώς τα στενά κυριολεκτικά περιθώρια του δυσδιάκριτου ενδιάμεσου χώρου. Δίχως υπερβολή θα έλεγε γι' αυτό κανείς ότι γίνεται πολύς λόγος για το τίποτα, ή, έστω, για πολύ λίγα πράγματα.

7 • Από τις σκέψεις που προηγήθηκαν προκύπτει σαφώς ότι το Σύνταγμα μας επιβάλλει για την οργάνωση της Ανώτατης Εκπαίδευσης ένα μονιστικό σχήμα. Σύμφωνα με την άποψη αυτή: α) δεν επιτρέπεται η ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων και β) καταλείπεται, από θεσμική άποψη, περιορισμένος ενδιάμεσος χώρος για την ίδρυση πανεπιστημίων από κοινωνικούς εν γένει φορείς.

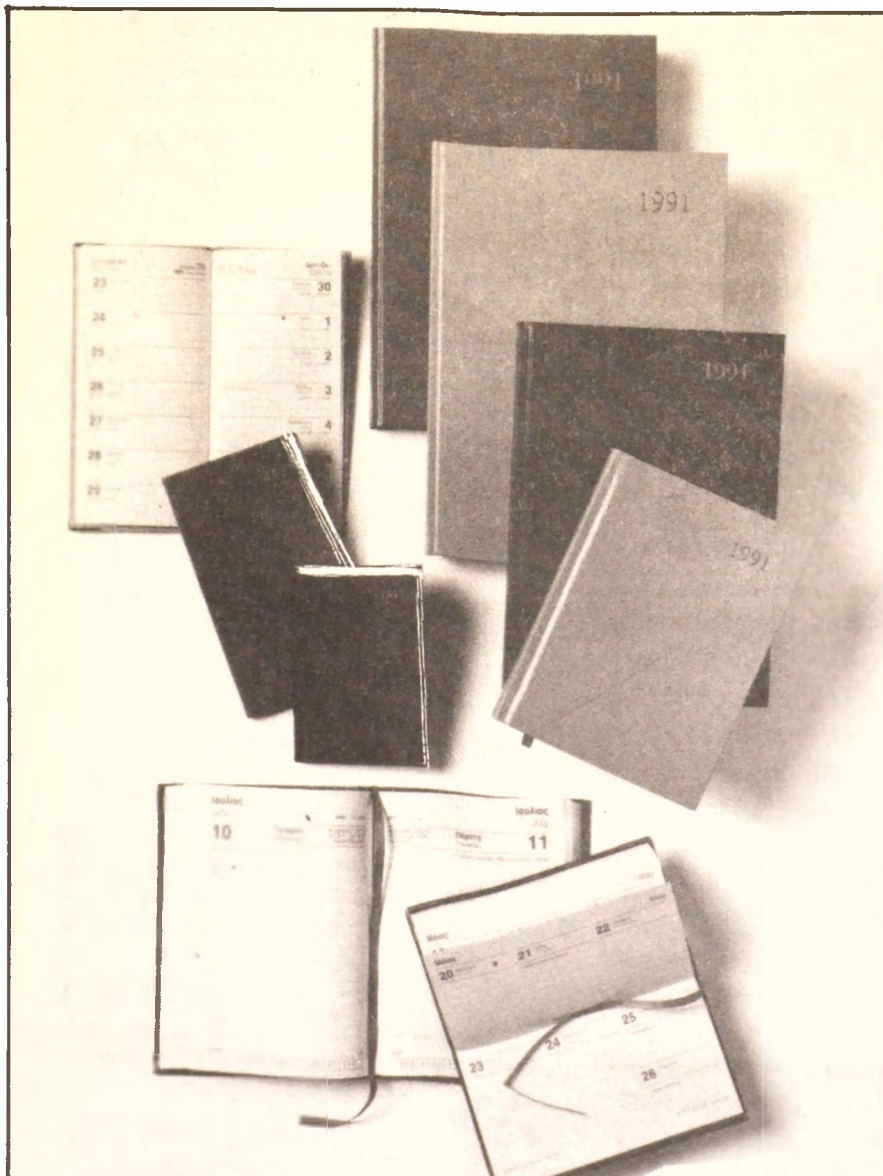
IV. Το Σύνταγμα, το Κοινοτικό Δίκαιο και η ίδρυση μη κρατικών πανεπιστημίων

Οι θιασώτες της ίδρυσης Ιδιωτικών πανεπιστημίων καταφεύγουν και στην επίκληση του *Κοινοτικού Δικαίου*. Η προσπάθειά τους είναι προφανής αλλά ατελέσφορη. Πρέπει να σημειώσω εν πρώτοις ότι τυχόν κανόνες του πρωτογενούς και του παράγωγου Κοινοτικού Δικαίου που θα σχετίζονταν με την i-

δρυση και τη λειτουργία πανεπιστημίων θα εισέδυναν στην ελληνική έννομη τάξη με βάση τις επιμέρους ορισμούς του άρθρου 28 παρ. 3 και παρ. 1 του Συντάγματος.

Υπό την εκδοχή αυτή θα αποκτούσε ίσως επικαιρότητα και το πολυσυζητημένο πρόβλημα της υπεροχής του Κοινοτικού Δικαίου προς τους κανόνες του Συντάγματος.

Το καθεστώς όμως που διέπει την ανώτατη εκπαίδευση στα μέλη της κοινότητας είναι ποικιλόμορφο. Σε άλλα η ανώτατη εκπαίδευση ανατίθεται αποκλειστικά στην πολιτεία, ενώ σε άλλα ανατίθεται και σε άλλους φορείς. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο δεν είναι ακόμη αντικειμενικά δυνατή η θέσπιση συναφών κανόνων κοινά αποδεκτών, από όλες τις κοινοτικές χώρες. Και η προσφυγή εξάλλου στις γενικές αρχές και τους επιμέρους κανόνες της συνθήκης της Ρώμης δεν είναι σε θέση να παράσχουν έρεισμα για την ίδρυση στη χώρα μας πανεπιστημίων από ιδιωτικούς ή άλλους κοινωνικούς φορείς. Άρα, και η επίκληση του Συντάγματος δια της τεθλασμένης του Κοινοτικού Δικαίου δεν διαφοροποιεί σε τίποτα τις θέσεις στις οποίες καταλήξαμε προηγουμένως. □

Μια ακόμα ποιοτική
προσφορά των εκδόσεων
ΚΕΔΡΟΣ
Γ. Γενναδίου 3 – τηλ. 36.02.007
**11 είδη
ημερολόγια και ατζέντες**

- άψογος σχεδιασμός
- μεγάλη ποικιλία στοιχείων και πληροφοριών
- φίνο πλαστικό
- άριστη ποιότητα χαρτιού
- ανθεκτική βιβλιοδεσία
- λογικές τιμές

θα τα βρείτε σε όλα τα βιβλιοχαρτοπωλεία

ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ

P.E. EASTERLING — B.M.W. KNOX

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜ. ΠΑΠΑΔΗΜΑ
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 8 - ΑΘΗΝΑ 106 79 - ΤΗΛ. 362.73.18 - 364.26.92

ΑΝΤΙ ΔΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ:

Στα πρόθυρα της αποσύνθεσης;

Η νίκη του Μιλόσεβιτς στη Σερβία, στις πρώτες ελεύθερες εκλογές στη χώρα μετά από μισό περίπου αιώνα, ενδέχεται να δρομολογήσει εξελίξεις που θα οδηγήσουν στην αποσύνθεση της Γιουγκοσλαβίας.

Παρά τη μικρή δημοσιότητα που δόθηκε στις εκλογές, εντούτοις μπορούν να θεωρηθούν, λόγω των πιθανών συνεπειών τους, σαν οι πιο σημαντικές στο χώρο της Ανατ. Ευρώπης. Διότι, προς το παρόν τουλάχιστον, τα κράτη αυτά έχουν διατηρήσει τη συνοχή τους, παρά τους εμφανείς τριγμούς που δημιουργεί η αναβίωση των τοπικών εθνικισμών.

Στην ομοσπονδιακή όμως δομή του Γιουγκοσλαβικού κράτους έχουν σημειωθεί ρήγματα τα οποία είναι δύσκολο να γεφυρωθούν. Η Σλοβενία και η Κροατία έχουν ήδη εκλεγμένες κεντροδεξιές κυβερνήσεις σε πλήρη αντίθεση με την κομμουνιστική ηγεσία της Σερβίας, η οποία παρά την μετονομασία του ΚΚ σε Σοσιαλιστικό, διατηρεί τις γνωστές δομές. Η Σλοβενία θα διεξάγει δημοψήφισμα με ερώτημα την ανεξαρτησία της και είναι βέβαιο ότι αυτό θα δώσει το πράσινο φως για την απόσχιση της. Η Κροατία θα ακολουθήσει. Ο Μιλόσεβιτς αντιτίθεται στην ιδέα της Συνομοσπονδίας και αρνείται να συνομιλήσει με τους Κροάτες και Σλοβένους. Δεν αποκλείεται λοιπόν τα πράγματα να οδηγηθούν σύντομα στο απροχώρητο.

Ο Μιλόσεβιτς, στηριζόμενος και υποδαυλίζοντας τον εθνικισμό των Σέρβων, επιδιώκει να ηγηθεί όλης της χώρας και δεν είναι βέβαιο πώς θα ενεργήσει. Αν δηλαδή αποδειχθεί «εθνική καταστροφή», όπως χαρακτήρισε την εκλογή του η αντιπολίτευση, η οποία και κατήγγειλε εκτεταμένη νοθεία, βία και άλλες ανωμαλίες στη διεξαγωγή των εκλογών, ή αν θα προσπαθήσει μέσω διαπραγματεύσεων να βρει κάποιες άλλες λύσεις κι ένα *modus vivendi* με τους άλλους εθνικισμούς και τα άλλα ομόσπονδα κράτη.

Κρίσιμος θα αποδειχθεί ο ρόλος του στρατού, που υπό κομμουνιστική ακό-

μα ηγεσία, υποστηρίζει τον Μιλόσεβιτς. Ο στρατός είναι ο μόνος ομοσπονδιακός θεσμός που έχει διατηρήσει τη συνοχή του και απολαμβάνει κάποιου κύρους, αν και ορισμένες πληροφορίες τονίζουν ότι έχουν παρουσιαστεί διαφορές στην ηγεσία του.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στις παραμονές των εκλογών ο υπουργός Άμυνας της Γιουγκοσλαβίας, στρατηγός Καντίζεβιτς, κατηγόρησε τα κόμματα της αντιπολίτευσης σαν «τυχωδιοκτικά». Είπε επίσης ότι ο στρατός θα υπερασπίσει το υπάρχον Σύνταγμα της Γιουγκοσλαβίας και δεν άφησε κανένα περιθώριο αμφιβολίας στους ψηφοφόρους για το πού τοποθετούνται οι πολιτικές συμπάθειες του στρατού.

Στις 23/12 διεξήχθησαν τόσο οι εκλογές στην Σερβία για τις 152 ασταθείς έδρες της Βουλής, επί συνόλου 250, όπου αναμένεται ο Μιλόσεβιτς να αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο, όσο και το δημοψήφισμα στη Σλοβενία για την

Ο Μιλόσεβιτς ψηφίζει για τη Σερβία.

ανεξαρτησία, κίνηση που αποδοκίμασε ήδη η ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Τα αποτελέσματα, (που δεν είναι γνωστά τη στιγμή που γράφονται οι γραμμές αυτές) των δυο αυτών παράλληλων εκλογών θα κρίνουν το μέλλον της χώρας.

ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ:

Το σχέδιο «φοιτητής»

Παρά τις πολιτικές και δημοσιογραφικές έρευνες παραμένει ακόμη αναπάντητο το ερώτημα εάν υπήρξαν παρασκηνακές κινήσεις και σχέδια για την ανατροπή των πρώην ηγετών του

«υπαρκτού σοσιαλισμού». Τα σενάρια που κυκλοφορούν είναι αρκετά, πλην όμως είναι πολύ λιγότερες οι δημόσιες αποκαλύψεις στελεχών του περιβάλλοντος των Χόνεκερ, Γιάκες, Ζίβκωφ κλπ. Χωρίς βέβαια να θεωρείται δεδομένο ότι οι «αποκαλύψεις» των παραπάνω πλησιάζουν την αλήθεια είναι προφανές ότι θα κυλήσει αρκετός χρόνος έως ότου ολοκληρωθούν (αν ποτέ αυτό καταστεί δυνατόν) οι έρευνες.

Την εποχή αυτή οι έρευνες που διεξάγονται στην Τσεχοσλοβακία επικεντρώνουν την προσοχή τους στο ενδεχόμενο πίσω από τις βίαιες επεμβάσεις της αστυνομίας τον περσινό Νοέμβριο να βρίσκεται το επιτελείο του Μ. Γκορμπατσώφ προκειμένου να προκληθεί η ανατροπή του Μίλος Γιάκες. Το πρόσωπο αυτό έχει σκιαγραφηθεί ως ο «Αντρόπωφ» της Τσεχοσλοβακίας (ο χαρακτηρισμός ανήκει στον Β. Χάβελ) και αντικατέστησε τον Γκούσταβ Χούζακ το Δεκέμβριο του 1987 στο πόστο του γενικού γραμματέα του κόμματος.

Στις έρευνες συνέβαλε και ένα αποκαλυπτικό δημοσίευμα της εφημερίδας «Μλάντα Φρόντα Ντνες» το οποίο στην συνέχεια γυρίστηκε και ως ντοκυμαντέρ από το BBC. Μάλιστα, ο *Ιρζι Ρουμλ*, δημοσιογράφος και πρόεδρος της τρίτης κοινοβουλευτικής επιτροπής που διερευνά τα γεγονότα του περασμένου Νοεμβρίου το χαρακτήρισε ως «λογικό και μια από τις πιθανές εκδοχές».

Σύμφωνα λοιπόν με το «σενάριο» το καλοκαίρι του 1988 καταρτίστηκε το σχέδιο για την ανατροπή του Γιάκες, εφόσον αυτός δεν ανταποκρινόταν στην Γκορμπατσώφική εκδοχή περί «περεστρόικας». Λίγο πριν ένας άνθρωπος του μηχανισμού και του παρασκηνίου, αλλά με σημαντική εξουσία στα χέρια του, ο Ρούντολφ Χέγκενμπαρτ, διορίζεται επικεφαλής του 13ου τμήματος της Κεντρικής Επιτροπής του Κ.Κ. Το τμήμα αυτό θεωρείται κλειδί στο σύστημα της εξουσίας εφόσον ελέγχει το στρατό, τα όργανα ασφαλείας και το δικαστικό σώμα.

Δεύτερος στην ιεραρχία για την υλοποίηση του σχεδίου φέρεται ο υφυπουργός Εσωτερικών, στρατηγός Άλνους Λόρεντς. «Η κρατική ασφάλεια αντιλαμβανόταν πολύ καλύτερα από το Κομμουνιστικό κόμμα τι συνέβαινε» θα πει ο ίδιος σε συνέντευξή του, πριν λίγο καιρό, στον «Ιντιπέντεντ». Σύμφωνα λοιπόν με τις αποκαλύψεις ο εν λόγω μηχανισμός βάζει σε εφαρμογή ένα σχέδιο για τη βίαιη αντιμετώπιση των διαδηλωτών κατά την επέτειο των είκοσι χρόνων από την αυτοπυρπόληση του φοιτητή *Ίαν Πάλατς*. Εμπνευστής των σκληρών μέτρων στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η σύλληψη του Β. Χάβελ φέρεται ο Χέγκενμπαρτ. Πράγματι η πρώτη φάση του σχεδίου υλο-

ποιείται στο σύνολό της και έτσι τίθεται σε εφαρμογή το επόμενο βήμα με ημερομηνία εκτέλεσης την επέτειο της εισβολής των σοβιετικών αρμάτων στην Πράγα.

Ωστόσο, στη διαδήλωση θα λάβουν μέρος 2.000 άτομα, οι «συνωμότες» εκτιμούν ότι η προσέλευση του κόσμου δεν ευνοεί τα σχέδιά τους και έτσι αναβάλουν την υλοποίηση της δεύτερης φάσης για τις 10 Δεκεμβρίου κατά την επέτειο της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Στο διάστημα που μεσολαβεί, ο στρατηγός Λόρεντς επισκέπτεται την Μόσχα όπου και συναντάται με τον επικεφαλής της σοβιετικής αντικατασκοπείας στρατηγό Γκρούσκο και τον αρχηγό της Κα Γκε Μπε Βλαντιμίρ Κριουτσκόφ.

Η κατάρρευση του τείχους και η ανατροπή του Ζίβκωφ επιταχύνουν τις εξελίξεις, ενώ, παράλληλα οι μυστικές υπηρεσίες πληροφορούνται ότι επίκειται μεγάλη φοιτητική διαδήλωση στις 17 Νοεμβρίου. Το σχέδιο πλέον λαμβάνει την ονομασία «φοιτητής» και έχει ως στόχο να εκτρέψει τους διαδηλωτές προς την πλατεία Βάτσλαφ. Εκεί, αλλά και στους γύρω δρόμους θα έχουν αναπτυχθεί αστυνομικές δυνάμεις για να πράξουν τα δέοντα σε παρόμοιες περιπτώσεις. Επικεφαλής της πορείας είναι ένα χαμηλόβαθμο πρόσωπο των μυστικών υπηρεσιών, ο Ζίφτσακ, γνωστός στους φοιτητικούς κύκλους ως Ρούζιτσακ.

Τρεις ημέρες ενωρίτερα ο στρατηγός Γκρούσκο έχει αφίχθει στην Πράγα και παρακολουθεί με τον ομόλογό του Λόρεντς την πορεία της διαδήλωσης. Ο Ζίφτσακ, εκτελώντας το καθήκον του πέφτει αιμόφυρτος από τα κτυπήματα των γκλομπς και παραμένει εκεί έως το τέλος της διαδήλωσης. Θα δοθεί η δυνατότητα να μεταδοθεί σε ολόκληρο τον κόσμο ότι ένας φοιτητής είναι νεκρός. Από τη βίαιη επέμβαση των αστυνομικών δυνάμεων θα τραυματισθούν 600 άτομα και έτσι η κατάσταση τίθεται σιγά-σιγά εκτός ελέγχου από τα ηγετικά κλιμάκια του καθεστώτος που βρίσκονται δίπλα στον Γιάκες.

Σύμφωνα πάντα με το «σενάριο» ως αντικαταστάτης του Γιάκες φερόταν ο Ζντένεκ Μλινάρ γραμματέας της Κ.Ε. του κόμματος την εποχή της «Ανοίξης της Πράγας» και συμμαθητής του Γκορμπατσώφ. Ο Μλινάρ αρνείται να προσφέρει τη βοήθειά του και προτιμά την έδρα της πολιτειολογίας που κατέχει στη Βιέννη.

Την επομένη ημέρα δημιουργείται το «Φόρουμ των πολιτών» και στις 24 Νοεμβρίου πραγματοποιείται η πρώτη δημόσια εμφάνιση του Ντούμπτσεκ με τον Χάβελ σε συλλαλητήριο 500.000 ανθρώπων στην πλατεία Βεντσεσλάς. Τα γεγονότα που ακολούθησαν είναι γνωστά, όπως είναι ήδη γνωστή η κατάλη-

ξη επιλογών τύπου Κρεντς, Μλαντένωφ. Άγνωστα παραμένουν τα βασικά σημεία γύρω από τα οποία θα εκτυλιχθούν και θα προσανατολιστούν οι έρευνες προκειμένου να συμπληρωθούν οι σελίδες της Ιστορίας...

Νίκος Χίος

ΓΕΡΜΑΝΙΑ:

Δυτικότροπη μονοφωνία

Από το περασμένο Σάββατο οι Γερμανοί των πέντε νέων ομόσπονδων κρατών έχουν τη «δυνατότητα» να διαλέξουν ανάμεσα στα δυο δυτικογερμανικά τηλεοπτικά κανάλια.

Το πρώτο πρόγραμμα της ανατολικογερμανικής τηλεόρασης (D.F.F.) καταργήθηκε. Δηλαδή, έπαψε να εκπέμπει το βράδυ του Σαββάτου 15 Δεκεμβρίου: την περίοδο που είχε κατακτήσει το μεγαλύτερο αριθμό τηλεθεατών στην ιστορία του και ένα ποσοστό ακροαματικότητας 50-60%.

Ενδεικτική είναι η περίπτωση της ενημερωτικής εκπομπής «AKTUELE KAMERA», ως το φθινόπωρο του 1989 ο Χόνεκερ και ο υπεύθυνος του κόμματος για τα μέσα ενημέρωσης καθόριζαν ακόμα και με ποια σειρά θα εμφανίζονταν στα πλαίσια της εκπομπής τα διάφορα δημόσια πρόσωπα, έκαναν παρατηρήσεις για το... φωτισμό, ως και για τον τόνο της φωνής των εκφωνητών.

Από τις 4 Νοεμβρίου 1989 τα πράγματα άλλαξαν ριζικά. Νέα πρόσωπα, νέοι διοικούντες. Τα περιεχόμενα και ο τρόπος προσέγγισης των θεμάτων διαφοροποιήθηκε και άρχισε να παρακολουθεί την εξέλιξη στην κοινωνία: τα «στρογγυλά» τραπέζια της κυβέρνησης με την αντιπολίτευση παρουσιάζονταν από τις βραδυνές ειδήσεις. Τα απαγορευμένα βιβλία διαβάζονταν πριν ακόμα τυπωθούν από τις τηλεοπτικές εκπομπές, μειονότητες βρέθηκαν στο κέντρο των τηλεοπτικών προγραμμάτων, ενώ οι ιεραρχικές δομές κατέρρευσαν και αντικαταστάθηκαν από τη διαχείριση παραγωγών, δημοσιογράφων, σκηνοθετών.

Επικεφαλής του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης διορίστηκε ένας δραματουργός του ραδιοφώνου «κομμένος» την εποχή Χόνεκερ, ο Χριστόφ Σινγκελνστάιν. Διευθυντής της τηλεόρασης ένας κάμεραμαν, ο Μιχαήλ Άλμπρεχτ.

Είναι τέτοιοι οι ιλιγγιώδεις ρυθμοί «απελευθέρωσης» που επιβάλλουν στη ραδιοτηλεόραση της θνήσκουσας Δημοκρατίας οι δυο μοναδικοί ακόμα και στην εμφάνιση τριαντάρηδες ώστε οι δημοσιογράφοι του D.F.F. να θεωρούν τους εαυτούς τους «τους πιο ελεύθερους δημοσιογράφους του κόσμου».

Η τηλεόραση στο διάστημα Ιανουάριος - Ιούνιος 1990 προχώρησε πολύ πιο γρήγορα στο ξεκαθάρισμα των λογα-

ριασμών των Ανατολικογερμανών με το παρελθόν τους. «Από το D.F.F. έβγαιναν συχνότερα ειδήσεις για τη Στάσι από ό,τι από την κοινοβουλευτική μας επιτροπή» λέει στο ANTI ο Γκύντερ Γκωκ υπεύθυνος στην επιτροπή της ομοσπονδιακής κυβέρνησης για την διερεύνηση των εγκλημάτων της Στάσι.

Όλα τα ωραία πράγματα διαρκούν λίγο. Μετά το πρωτόκολλο για την ένωση των δυο Γερμανιών τον περασμένο Αύγουστο ο Καγκελάριος Κολ επέλεξε ως υπεύθυνο για την υλοποίηση της επανένωσης στον τηλεοπτικό τομέα τον Χέρμπερτ Μύλενφελς, στενό φίλο του Φρανς Γιόζεφ Στράους.

Ο κύριος αυτός ήταν για πολλά χρόνια στο Μόναχο ο πιο κλασικός εκπρόσωπος αυτού που ονομάζεται κομματική δημοσιογραφία. Στέλεχος της Χριστιανοκοινωνικής Ένωσης (CSU) οι επεμβάσεις του στη δουλειά των συναδέλφων του είχαν σαν αφορμή να του αρνηθεί το πρώτο γερμανικό πρόγραμμα τη θέση του αρχισυντάκτη. Αλλά μετά το ARD το 1988 και το RTL-PLUS, ένας καθαρά εμπορικός σταθμός, αρνήθηκε να προσλάβει τον Μύλενφελς για τη θέση του βοηθού αρχισυντάκτη.

Απελπισμένα προσπάθησαν ο Σινγκελνστάιν και ο Άλμπρεχτ να πείσουν τον Μύλενφελς ότι η τηλεόραση μπορεί να γίνει η μόνη κερδοφόρα επιχείρηση στην Ανατολική Γερμανία. Οι απόφασεις είχαν ληφθεί και μάλιστα όχι στο Βερολίνο. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση έχει επιλέξει ένα συμβιβαστικό τρόπο: ορισμένες δημοφιλείς εκπομπές της ανατολικογερμανικής τηλεόρασης θα προβάλλονται στο εξής από το πρώτο πρόγραμμα της γερμανικής τηλεόρασης (ARD).

Το «κρούσμα» της τηλεόρασης δεν είναι το μόνο. Πολλοί διανοούμενοι εδώ στην Γερμανία αμφισβητούν ότι μια κοινωνία που τη συνθέτουν διαφορετικοί πολιτισμοί συμβιβάζεται με τους θεσμούς του εθνικού κράτους, τις παραδοσιακές μορφές του κομματικού κρατικού ελέγχου στη δημόσια ζωή. Οι χιλιάδες των Πολωνών, Σοβιετικών και Ρουμάνων που κατακλύζουν αυτές τις μέρες τη Γερμανία δίνουν τη δική τους διάσταση στο τεράστιο αυτό θέμα της κουλτούρας και της πολιτικής. «Τι σημασία έχει αν ελέγχεις μια τηλεόραση όταν δεν τη βλέπει κανείς;», θέτει το ερώτημα ένας παλέμαχος της χριστιανοδημοκρατίας, ο αντίπαλος του Κολ, Χανς Γκάισλερ.

Τάσος Τέλλογλου

ΙΤΑΛΙΑ:

Το κόμμα του Γκράμσι

ΡΩΜΗ: Από τις 30 Νοεμβρίου μπήκαν στην πιο αποφασιστική τους φάση οι προσυνεδριακές διαδικασίες εν όψει

του 20ού συνεδρίου του Ιταλικού ΚΚ, που θα συνέλθει στις 29 Ιανουαρίου με 2 Φεβρουαρίου του 1991, στο Ρίμινι. Άρχισαν τα συνέδρια των τοπικών οργανώσεων του κόμματος, που θα εκλέξουν τους αντιπροσώπους των τριών παρατάξεων στις οποίες είναι διαιρεμένο σήμερα το μεγαλύτερο κομμουνιστικό κόμμα της Ευρώπης, μετά την κατάρρευση του τείχους του Βερολίνου και της μαρξιστικής - λενινιστικής επαναστατικής θεωρίας και πράξης της Τρίτης Κομμουνιστικής Διεθνούς.

Αφού έφτασε στο αποκορύφωμα της επιρροής του στα 1977 με 1.814.000 εγγεγραμμένα μέλη και πάνω από 14 εκατομμύρια ψηφοφόρους, το «Κόμμα των Γκράμσι - Τολιάττι - Λόνγκο - Μπερλινγκουέρ» όπως φώναζαν κάποτε οι οπαδοί του στις μαχητικές και μαζικές διαδηλώσεις τους, άρχισε από τότε να

μπαίνει σε μια φοβερή κρίση ταυτότητας και συναίνεσης, αμφισβητούμενο από ευρύτατα στρώματα εργαζομένων και φοιτητών, που κατέκριναν από τα αριστερά τη ρεφορμιστική πολιτική της ηγεσίας του και τον «ιστορικό συμβιβασμό» του Μπερλινγκουέρ. Ο κομμουνιστής ηγέτης, μετά το πραξικόπημα στη Χιλή, δεν ήθελε να αναλάβει το κόμμα του κυβερνητικές ευθύνες, έστω και με το 51% των ψήφων, χωρίς τη συμμετοχή και της Χριστιανοδημοκρατίας, γνωρίζοντας ότι διαφορετικά θα προσέκρουε στην εχθρότητα της Ατλαντικής Συμμαχίας, των ΗΠΑ και της ιταλικής δεξιάς.

Η πολιτική και στρατιωτική συντριβή των «Ερυθρών Ταξιαρχιών», οι βαρύτατες ήττες της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς και του συνδικαλιστικού κινήματος, δεν ανέκοψαν, αλλά επιδείνωσαν τουναντίον τη συνεχιζόμενη μέχρι σήμερα συρρίκνωση των κομμουνιστικών δυνάμεων και της εκλογικής τους συναίνεσης.

Ανήκει πια στην ιστορία η εποχή που το ΙΚΚ είχε κατακτήσει την τοπική αυτοδιοίκηση στις περισσότερες από τις 20 διοικητικές περιοχές της χώρας, σε όλες σχεδόν, τις μεγάλες πόλεις και σε δεκάδες χιλιάδες δήμους. Σήμερα, σε όλη σχεδόν τη Νότια Ιταλία το ΙΚΚ έχει υπερφαλλαγγιστεί από το Σοσιαλιστικό Κόμμα και υποβιβαστεί στην τρίτη θέση, ενώ χάνει ψήφους και έδρες σε κάθε εκλογική αναμέτρηση, ακόμη και στα παραδοσιακά κομμουνιστικά εκλογικά φρούρια της Κεντρικής και Βόρειας Ιταλίας.

Από το 1977 μέχρι σήμερα τα εγγεγραμμένα μέλη του έχουν μειωθεί κατά 450.000. Το 1990 ήταν 1.270.000 έναντι 1.420.000 το 1989. Μια πτώση του 10%, που θα ήταν ακόμη μεγαλύτερη, αν δεν είχαν προσχωρήσει στο μεταξύ 43 χιλιάδες νέα μέλη.

Μπροστά σε αυτή την κρίση, που την επέτειναν οι δραματικές εξελίξεις στη Σοβιετική Ένωση και τις πρώην Ανατολικές χώρες, ο γραμματέας του ΙΚΚ, Ακίλε Οκέτο, πήρε στα τέλη του 1989 την πρωτοβουλία της αυτοδιάλυσης του κόμματος και της συγκρότησης ενός νέου πολιτικού σχηματισμού, της ευρύτερης αυτή τη φορά ιταλικής αριστεράς: οικολόγοι, ριζοσπαστικοί, ειρηνιστές και προπαντός οι δημοκρατικοί καθολικοί που δεν τους ικανοποιεί το κόμμα της Χριστιανοδημοκρατίας.

Οι χριστιανοδημοκράτες, από τις 18 Απριλίου 1948 αποτελούν αδιάλειπτα το κόμμα της σχετικής πλειοψηφίας και κυβερνούν από τότε την Ιταλία ή μόνοι τους, ή σε συμμαχία με άλλα κόμματα, κυρίως με τους σοσιαλιστές. Μάταια προσπάθησαν, τόσο ο Μπερλινγκουέρ, όσο και ο Οκέτο να πείσουν την ηγεσία του Σοσιαλιστικού Κόμματος να θέσει τέρμα στο ειδύλλιο της με τους χριστιανοδημοκράτες και να δε-

χτεί τη διαμόρφωση μιας εναλλακτικής αριστερής συμμαχίας, που θα καταργούσε το κυβερνητικό μονοπώλιο των χριστιανοδημοκρατών. Οι σοσιαλιστές, που είναι το δεύτερο κυβερνητικό κόμμα, κατέχουν σημαντικά υπουργεία και ως εκ τούτου διαθέτουν τεράστιες δυνατότητες εξυπηρέτησης της εκλογικής τους πελατείας, η οποία ευρύνεται διαρκώς, δεν έχουν βέβαια, λόγους να ρισκοκινδυνέψουν να «καπελωθούν» από τους κομμουνιστές και να χάσουν την εξουσία. Θα δέχονταν ίσως, αν αντιστρεφόταν ο σημερινός συσχετισμός δυνάμεων μεταξύ των δυο μεγάλων κομμάτων της αριστεράς.

Η πρωτοβουλία του Οκέτο να αντικαταστήσει το ΙΚΚ με κάτι άλλο, χωρίς μάλιστα την εγγύηση ότι έτσι θα σταματήσει η φθορά του και πραγματικά θα διευρυνθεί με την προσχώρηση στο νέο σχήμα φρέσκων δυνάμεων, αιφνίδιασε όχι μόνο τη βάση του κόμματος, αλλά και την ηγεσία του. Ύστερα από ένα θυελλώδες συνέδριο την περασμένη άνοιξη στην Μπολόνια, διαμορφώθηκαν και επίσημα πλέον, καταστατικά κατοχυρωμένες, τρεις μεγάλες παρατάξεις στους κόλπους του ΙΚΚ. Η πλειοψηφία, που κυμαίνεται γύρω στα 60% και ίσως να φτάσει τα 65% στο συνέδριο, υποστηρίζει τον Οκέτο για ένα μη κομμουνιστικό, δημοκρατικό και σοσιαλιστικό ρεφορμιστικό κόμμα. Στην πλειοψηφία συμμετέχει, με ορισμένες δικές της αποχρώσεις και η δεξιά παράταξη του «υπουργού εξωτερικών» του ΙΚΚ, Τζώρτζιο Ναπολιτάνο, οι λεγόμενοι «μιλιορίστι», φιλοσοσιαλιστές και σφοδροί ρεφορμιστές.

Στη γραμμή Οκέτο αντιτίθεται μια ετερογενής μειοψηφία, η λεγόμενη παράταξη του «Όχι» που συγκεντρώνει το 25-30%. Ηγέτες της είναι ο παλαιμάχος αγωνιστής του ΙΚΚ Πιέτρο Ινγκράο, γνωστός από τα μέσα του 1965 σαν ηγέτης της αριστεράς του κόμματος, οι «μπερλινγκουεριάνοι» Νάττα και Τορτορέλλα και ο «παλαιοκομμουνιστής» Κοσούτα, που οι «ορθόδοξες» απόψεις του βρίσκουν πάντοτε επιδοκimasίες και συμπάθειες και μέσα στο ΚΚΕ.

Ανάμεσα στις δυο αυτές παρατάξεις τοποθετείται η κεντρώα παράταξη των Μπασολίνο - Μινούτσι (γύρω στο 10%).

Η παράταξη του «Όχι» δεν δέχεται την αλλαγή της κομμουνιστικής φυσιογνωμίας του νέου σχήματος που θα προκύψει από το συνέδριο του Ρίμινι. Ενώ η τρίτη παράταξη εμφανίζεται σαν προσπάθεια συγκερασμού των διαφορών.

Στο συνέδριο η κάθε παράταξη θα κατέβει με τις δικές της θέσεις. Αλλά, είναι πολύ πιθανό, παρά τις διαφορές, να μην επέλθει διάσπαση. Οπωσδήποτε, πάντως, το νέο κόμμα θα επηρεάσει το σημερινό πολιτικό σκηνικό της Ιτα-

E. E. M.

ΟΜΟΙΟ ΕΜΥΟΤΖ ΥΦΡ

Ο ΝΟΜΟΣ
ΤΟΥ ΜΕΡΦΥ

ΟΤΑΝ ΟΛΑ ΦΑΙΝΟΝΤΑΙ ΟΤΙ ΠΑΝΕ ΣΤΡΑΒΑ...

Επειδή:

Τίποτα δεν είναι τόσο χάλια που να μην μπορεί να πάει χειρότερα.

Επειδή:

Η λύση του προβλήματος ανάγεται πάντα στο να βρεις αυτούς που θα το λύσουν.

Επειδή:

Όταν ένα σώμα βυθίζεται στο νερό... χτυπάει συνήθως το τηλέφωνο.

Μάλλον θα σας χρειαστεί ένα «ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΕΩΣ ΔΥΣΚΟΛΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ», βασισμένο στους νόμους του Μέρφυ, του Πάρκινσον, του Πήτερ και μιας σειράς από άλλους σύγχρονους επώνυμους και ανώνυμους τεχνοκράτες, γραφειοκράτες και λοιπούς κοινωνικούς παρατηρητές.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΑΥΛΟΣ

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΛΕΙΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ:

ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 60 - 106 80 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ.: 3607382 - FAX: 3636083

ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: Α. ΠΟΥΛΟΥΚΤΣΗ

ΛΑΣΑΝΗ 9 - 546 22 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΗΛ.: 031 - 237463

λιάς. Οι πιο ανήσυχοι από όλους είναι οι σοσιαλιστές που φοβούνται μίαν ενδεχόμενη πώλωση του εκλογικού σώματος ανάμεσα στη Χριστιανοδημοκρατία και το πρώην Κομμουνιστικό Κόμμα, στις επόμενες εκλογές.

Αντόνιο Σολάρο

ΓΑΛΛΙΑ:

ΚΚ: Εμμονή στις χίμαιρες

Το 27ο Συνέδριο του ΚΚ Γαλλίας άρχισε τις εργασίες του στις 18/12 στο Saint-Quen και τις έκλεισε στις 22/12.

Ένα συνέδριο χαμένων ψευδαισθήσεων και εμμονής στις χίμαιρες αναβίωσης της κομμουνιστικής ταυτότητας με «σύγχρονο πρόσωπο». Δεκαεπτά χρόνια στην ηγεσία ο γεν. γραμματέας του κόμματος Μαρσέ, 70 ετών, δεν έχει φυσικά καμιά πρόθεση να τα εγκαταλείψει, παρά την αντιπολίτευση που αντιμετωπίζει, μολονότι προϊστα-

ται ακλόνητος μιας σταθερής πλεύσης της απήχησης του κόμματος. Το 1978 το ΚΚ είχε κερδίσει πάνω από το 20% των ψήφων κι είχε εκλέξει 86 βουλευτές. Δέκα χρόνια αργότερα, στις εκλογές του 1988, μόλις κατάφερε να εκλέξει 27 βουλευτές, ενώ ο προεδρικός υποψήφιος του κόμματος Λαζονί συγκέντρωσε μόλις το 6,76% στις εκλογές του 1988. Από σημαντική πολιτική δύναμη στη Γαλλία, το ΚΚ έχει σαφώς πλέον περιθωριοποιηθεί. Η εκλογική του επιρροή βρίσκεται σταθερά κάτω του 10%.

Ο Μαρσέ ελέγχει βέβαια τον κομματικό μηχανισμό και τον κατευθύνει όπου αυτός θέλει. Είναι ζήτημα αν έχουν απομείνει 150.000 μέλη στο άλλοτε κραταιό κόμμα, από τα ισχυρότερα της Δύσης. Δύσκολοι καιροί. Αλλά είναι ακόμα πιο δύσκολο να κατανοήσει κανείς κόμματα που ζουν στο παρελθόν, αναμασώντας παλαιά δόγματα.

ΝΑΔΙΡ: ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ ΤΑ ΣΙΔΕΡΑ

Ο «Τούρκος Κοσκωτάς», Ασίλ Ναδίν, «τρέχει» να βρει την εγγύηση των 3,5 εκ. λιρών που απαιτεί το Δικαστήριο του Λονδίνου για να τον αφήσει υπό όρους ελεύθερο. Πρόκειται για εγγύηση-ρεκόρ στα χρονικά των αγγλικών δικαστηρίων. Ο Ναδίν συνελήφθη στις 15/12 στο αεροδρόμιο του Χήθρου κατά την επιστροφή του από την Τουρκία, όπου παρέμενε, πηγαίνοντάς τον στα κατεχόμενα της Β. Κύπρου, σε μια αγωνιώδη προσπάθεια να βρει μετρητά για να σώσει την επιχειρηματική του αυτοκρατορία από οριστική πτώχευση. Το Δικαστήριο του απήγγειλε σαφώς 18 κατηγορίες «ενδεικτικά» για κλοπές και παραπλανητικές εγγραφές στα λογιστικά βιβλία των εταιρειών του.

Η δικαστική έρευνα θα συνεχιστεί και οι αποκαλύψεις αναμένονται συνταρακτικές. Διότι τα αδικήματα για τα οποία κατηγορείται κι όσα ενδεχομένως θα προκύψουν από την πορεία της δικαστικής έρευνας ανατρέχουν στην περίοδο από τον Ιούνιο του 1989 μέχρι τον Ιούλιο του 1990, πριν δηλαδή εκδηλωθεί η κρίση κι αρχίσει η κατάρρευση.

Οι Άγγλοι βέβαια πιστωτές του Ναδίν, που είναι εκτεθειμένοι, προσπαθούν να «βρουν» πού βρίσκονται τα λεφτά και να δουν τι μπορούν να πουλήσουν ώστε να ικανοποιηθούν οι δανειστές όπως-όπως σε κάποιο βαθμό. Τα χρέη του ομίλου των επιχειρήσεων του Ναδίν ανέρχονται σε 1,3 δισ. λίρες Αγγλίας. Ο Ναδίν έχει επιδοθεί σε έναν αγώνα «μέχρι τελικής πτώσεως» για να αποφύγει την πτώχευση και οριστική χρεωκοπία.

Ωστόσο, πελώρια ερωτηματικά περιμένουν απάντηση, όπως το ύψος των κερδών που δήλωνε από τις διάφορες επιχειρήσεις του και κυρίως από τις πολύ «κερδοφόρες» φρουτο-επιχειρήσεις του

στα κατεχόμενα της Κύπρου και φυσικά τις διάφορες μεταβιβάσεις και κινήσεις των κεφαλαίων και επενδύσεών του.

Βέβαια, ο Ντενκτάς και η παρέα του εξακολουθούν να ομιλούν περί «ελληνικού δακτύλου και συνωμοσίας». Το σκάνδαλο, η μεγαλύτερη κατάρρευση εταιρείας στην Αγγλία, βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη. Η κατάρρευση των μετοχών της Polly Peck στο χρηματιστήριο του Λονδίνου τον περασμένο Σεπτέμβριο και η παύση των συναλλαγών που επεβλήθη θα έκανε πολλούς να θρηνήσουν. Γιατί η ραγδαία άνοδος της Polly Peck και της τιμής των μετοχών της στο Χρηματιστήριο, είχε γλυκάνει ακόμα και ορισμένους Ελληνο-Κύπριους που έσπευσαν να σπεκουλάρουν στα κέρδη από τα κατεχόμενα. Τώρα όλοι ψάχνονται, μικρο-αποταμιευτές και μεγάλοι δανειστές, τράπεζες και τα παρόμοια.

Τίποτα δεν φαίνεται ότι μπορεί να σώσει τον Ναδίν. Υπάρχει και η φυλακή για τους απατεώνες καπιταλιστές που υπονομεύουν την εμπιστοσύνη του λαού στην ελεύθερη αγορά και κάμπτονται τους κανόνες του παιχνιδιού. Όλα έχουν ένα όριο, το οποίο πάντα αποκαλύπτεται κατόπιν εορτής.

Υ.Γ. Βέβαια τη σχέση του «Τούρκου Κοσκωτά» με την τουρκοκυπριακή πολιτική ηγεσία (δηλ. τον Ντενκτάς) κανείς ειδικός ανακριτής (και σε ποια επικράτεια;) δεν θα ερευνήσει.

Όσο για το σκάνδαλο Ναδίν θα θυμούνται οι αναγνώστες μας ότι πρώτα στο ANTI είχαμε κάμει εκτενή αναφορά. Αναζητήσαμε μάλιστα και το είδος των επαφών που είχαν ο Τούρκος και ο Έλληνας Κοσκωτάς. Ο Ναδίν είχε τότε εξαγγείλει από το BBC ότι θα κάμει και μήνυση στο ANTI επειδή τον αποκάλεσε «απατεώνα»!

Η ΔΙΠΛΗ ΕΛΙΚΑ

(Μια προσωπική αφήγηση της ανακάλυψης του DNA) J. D. Μετ. Υ. Γεωργιάτσου - Επιμ. Ι. Γεωργιάτσος

Watson Nobel Ιατρικής

Η μεγαλύτερη επιστημονική ανακάλυψη του 20ου αιώνα Sir Reter Medawar.

Ενα μπεστ σέλερ! Η εξαιρετικά ανθρώπινη ιστορία που οδήγησε στην σημαντικότερη ανακάλυψη από την εποχή του Δαρβίνου... Μια τεράστια επιτυχία... ένα κλασικό βιβλίο.

The New York Review of Books ζωντανό, προπετές, γεμάτο αιχμηρές απόψεις που συχνά αγγίζουν το σκάνδαλο.

Life

Για τον μέσο αναγνώστη αλλά και για τον επιστήμονα η διπλή έλικα είναι ένα θρίλερ από την αρχή ως το τέλος... Αστείο, διεισδυτικό, όλο αγωνία και ένταση.

New York Times

σελ. 212, 12 ασπρόμαυρες εικόνες, 1800 δρχ.

KΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **τροχαλία** ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Γριβαίων 5 (πάροδος Σκουφά 64)

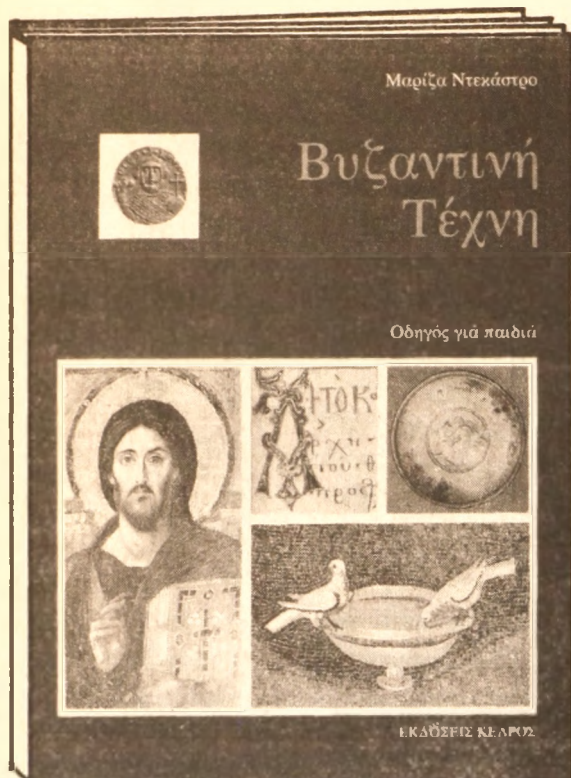
106 80 Αθήνα τηλ. 3646426

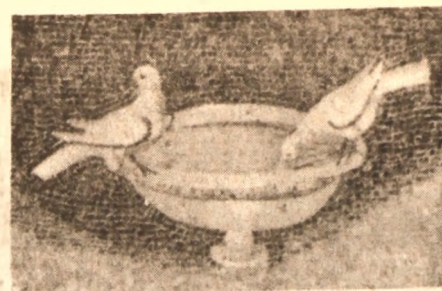
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3, τηλ. 36.02.007

μόλις κυκλοφόρησαν

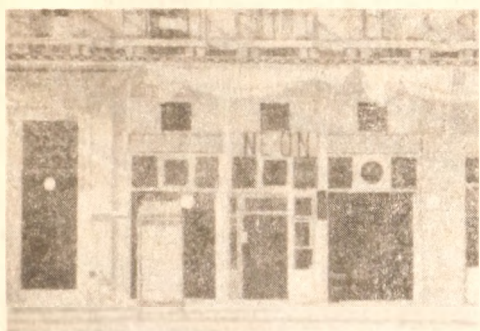

Μαρίζα Ντεκάστρο Βυζαντινή Τέχνη οδηγός για παιδιά

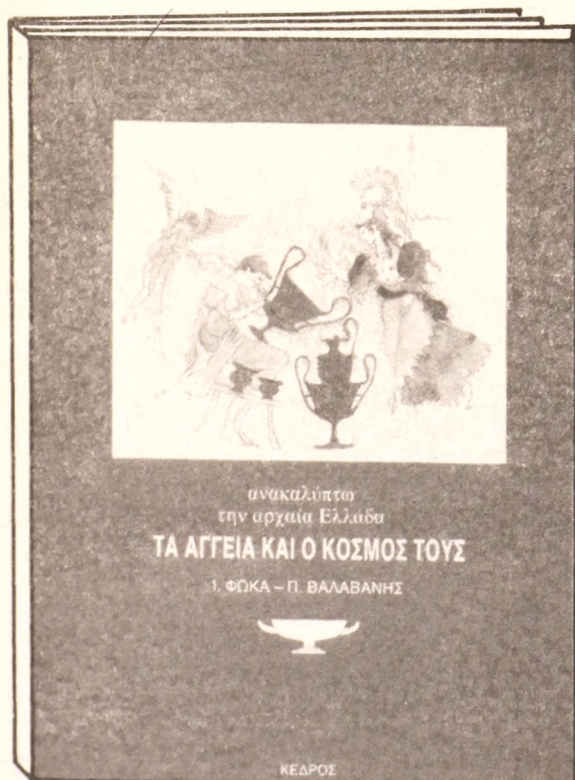
Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου, έχει σκοπό να σου γνωρίσει την τέχνη των Βυζαντινών. Η βυζαντινή τέχνη, όπως και κάθε άλλη μορφή τέχνης, «διαβάζεται». Για να τη διαβάσεις πρέπει να έχεις τα «κλειδιά» της, να ξέρεις τους κανόνες της για να μπορέσεις να αποκρυπτογραφήσεις τα μυστικά της.

- Γιατί ο Παντοκράτορας ζωγραφίζεται πάντα στον τρούλο;
 - Γιατί ορισμένοι άγιοι ζωγραφίζονται πάντα νέοι;
 - Πώς κατασκευάζεται ένα ψηφιδωτό;
 - Πώς έγραφαν οι Βυζαντινοί;
 - Πώς έφτιαχνε τα χρώματα ο Βυζαντινός αγιογράφος;
- Απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα, καθώς και σε πολλά άλλα, θα βρεις σ' αυτό το βιβλίο.

Γιολάντα Χατζή Έλληνες ζωγράφοι 20ός αιώνας οδηγός για παιδιά

Διάλεξα έντεκα αντιπροσωπευτικούς Έλληνες ζωγράφους του 20ού αιώνα και τρία έργα από τον καθένα, που να περιλαμβάνονται στις συλλογές της Εθνικής Πινακοθήκης, έτσι ώστε οι νεαροί επισκέπτες να μπορούν να δουν εκ του φυσικού, με το βιβλίο στο χέρι, τα πρωτότυπα έργα. Μπορούν όμως, εξίσου αποτελεσματικά, να το χρησιμοποιήσουν και στο σπίτι τους· τους βοηθάει να δουν και να ξαναδούν πολλές φορές με την ησυχία τους τούς διάφορους πίνακες και να γνωρίσουν, μέσα απ' αυτούς, τους καλλιτέχνες και να προσεγγίσουν το έργο τους.

Ι. Φωκά – Π. Βαλαβάνης Τα αγγεία και ο κόσμος τους

ανακαλύπτω την αρχαία Ελλάδα

Εικονογράφηση: Σοφία Ζαραμπούκα

Η γνωριμία με τον αρχαίο ελληνικό κόσμο μέσα από τα υλικά του κατάλοιπα, είτε πρόκειται για απλά καθημερινά σκεύη είτε για μοναδικά έργα τέχνης, αποτελεί το στόχο μιας σειράς βιβλίων με τον γενικό τίτλο «Ανακαλύπτω την αρχαία Ελλάδα». Με έναν πρωτότυπο τρόπο χωρισμού της ύλης και με έναν ισορροπημένο συνδυασμό γλαφυρών κειμένων και εικονογράφησης (φωτογραφίες των έργων ή ζωγραφικές τους αποδόσεις), προσπαθήσαμε να κάνουμε τη μελέτη εύκολη και διασκεδαστική, με επιδιωκόμενο αποτέλεσμα μια «διαφορετική» σχέση με την αρχαιότητα. Ξεκινάμε τη σειρά αυτή με τα αγγεία, που αποτελούν την πλουσιότερη και αμεσότερη πηγή του αρχαιολόγου για μια γνωριμία με τις καθημερινές δραστηριότητες, την παραγωγή, το εμπόριο και την οικονομία, τα ήθη και έθιμα, αλλά και τις θρησκευτικές αντιλήψεις των αρχαίων.

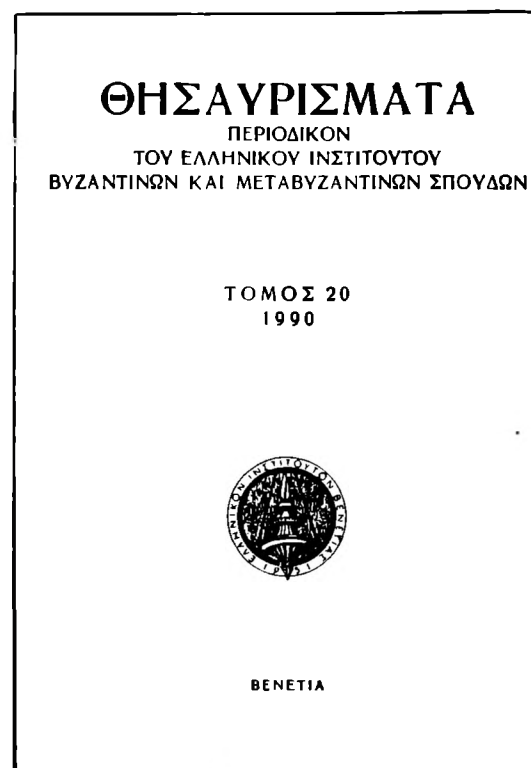
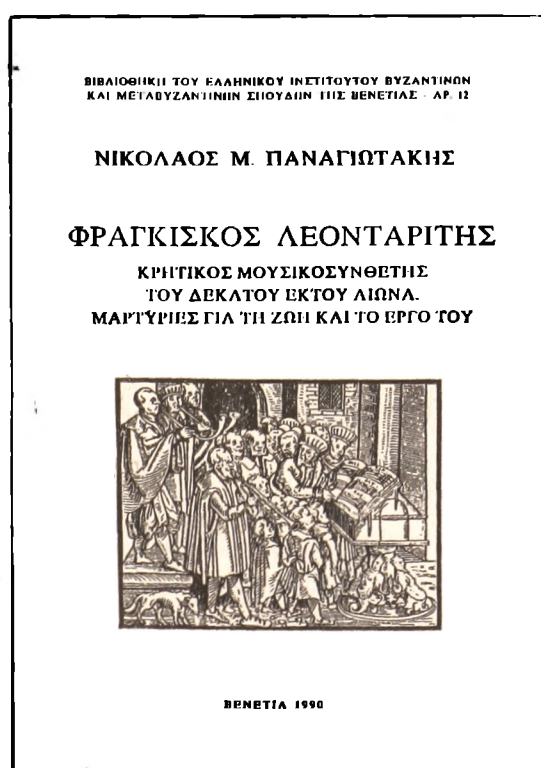
εκδόσεις παπαζήση

ΝΙΚΗΤΑΡΑ 2 ΑΘΗΝΑ τηλ. 3622496 3609150

Ύστερα από σιωπή
οκτώ ετών (1982-1989)
το Ελληνικό
Ινστιτούτο της
Βενετίας ξανάρχισε
τις εκδόσεις του.

Κυκλοφορούν ο
εικοστός τόμος των
«Θησαυρισμάτων»
και το βιβλίο του
Ν.Μ. Παναγιωτάκη
για τον Κρητικό
μουσικοσυνθέτη του
16ου αιώνα
Φραγκίσκο
Λεονταρίτη στη σειρά
της «Βιβλιοθήκης»
του Ινστιτούτου.

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο της «Εστίας», Σόλωνος 60, 10672 Αθήνα

Ο ΜΑΡΞ ΚΑΙ Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΣΗΜΕΡΑ

Η κατάρρευση των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, όσο και αν αυτό φαίνεται παράδοξο, αποτελεί μια πελώρια ευκαιρία για την επανεξέταση των θεωρητικών αρχών της Αριστεράς. Τίθεται πλέον με τον πιο οξύ τρόπο, αφ' ενός το θέμα της αξίας ή απαξίας των κλασικών εν γένει αναφορών της Αριστεράς, και αφ' ετέρου του έργου του ίδιου του Μαρξ. Σε μια εποχή πολιτικού στιλβώματος αλλά και εσωτερικής γλισχρότητας του Αριστερού λόγου, σε μια εποχή που ουσιαστικά καταρρέουν όχι τόσο οι ιδέες του Μαρξ, αλλά η ιδέα που είχαν πολλοί γι' αυτές, το ΑΝΤΙ μέσα από μια σειρά άρθρων θα επιχειρήσει να προσεγγίσει το πρόβλημα της λειτουργικότητας των εννοιολογικών εργαλείων της σημερινής Αριστεράς.

Είναι απαραίτητη όμως η επισήμανση ότι οι πηγές του θεωρητικού λόγου της Αριστεράς δεν ανάγονται μόνο στον Μαρξ. Είναι πλέον αδήριτη ανάγκη η σημερινή Αριστερά να εμπλουτίσει τον θεωρητικό και πολιτικό της λόγο αντλώντας από τη δεξαμενή των πολλαπλών ιδεολογικών της αναφορών. Σε αυτές τις πηγές περιλαμβάνονται και ο ανθρωπισμός, ο διαφωτισμός, οι λεγόμενοι ουτοπικοί σοσιαλιστές με τα δημοκρατικά τους ιδεώδη, ο αναρχισμός μέσα από την κριτική αμφισβήτηση της από τα έξω, βλ. εξουσία, επιβαλλόμενης κοινωνικής ανατροπής, αλλά και οι θεωρητικές αναζητήσεις όσων προσέγγισαν κριτικά και όχι ιδεοληπτικά το έργο του Μαρξ. (Δυτικός μαρξισμός, Σχολή της Φρανκφούρτης, Νεομαρξισμός, οικολογικός προβληματισμός).

Η πολιτική ανασυγκρότηση της Αριστεράς προϋποθέτει την απόρριψη εκ μέρους της, της αρχής για τη μοναδικότητα των θεωρητικών και πολιτικών αρχών της. Προσπατούμενο όμως αυτής της ανανέωσης είναι και η ανάλυση της ιδεολογικής χρήσης του μαρξικού έργου που έγινε από τους σοβιετικούς ιθύνοντες με στόχο τη νομιμοποίηση του Σοβιετικού ολοκληρωτισμού. Μια ολόκληρη γενιά αριστερών ομνύοντας στον Μαρξ κατ' ουσία αποδέχεται μόνο τα κελεύσματα των Στάλιν, Μπρέζνιεφ, Σουσλόφ και των ομοίων τους. Ο Μαρξ και το έργο του θα τολμούσαμε να πούμε είναι ο μεγάλος άγνωστος για όλους αυτούς που σήμερα μετά μανίας τον «υπερασπίζονται», απισχνώνοντάς τον από τις πρωτογενείς αμφισβητησιακές και ανατρεπτικές του αξίες.

Σημείο αναφοράς αυτών των άρθρων που θα ακολουθήσουν είναι η σχέση του μαρξικού έργου ως πηγή του παραδοσιακού λόγου της Αριστεράς με τα σημερινά προβλήματα. Ένα τόσο ευρύ έργο —επιστημονικό ή όχι αυτό είναι άλλο ερώτημα— δεν ερμηνεύεται μονόπλευρα. Ο πολυερμηνευτικός όμως χαρακτήρας αυτού του έργου νομιμοποιεί τις πολύπλευρες θεωρητικές και πρακτικές εκδοχές του. Η θεωρία και η πρακτική που εφαρμόστηκαν στις κοινωνίες του υπαρκτού σοσιαλισμού δεν ήταν μια διαστρέβλωση του μαρξικού έργου, αλλά αντιθέτως ήταν μια πιστή, πιστότατη εφαρμογή της σοβιετικο-λενινιστικής ερμηνείας του. Ο μαρξισμός - λενινισμός, δηλαδή ο σοβιετικός μαρξισμός, είναι μια θεμιτή κωδικοποιημένη ερμηνεία, παράλληλα, όμως, υπάρχουν πολλοί άλλοι μαρξισμοί, όπως αυτός του Μαρξ, του Γκράμσι, του δυτικού μαρξισμού κ.ά. Ποιον από όλους αυτούς τους Μαρξ χρησιμοποιούσε η Αριστερά, ποιος από αυτούς κατέρρευσε, απέμεινε τίποτα και εν τέλει ο μαρξισμός του Μαρξ μπορεί να λειτουργήσει μεθοδολογικά και ιδεολογικά σήμερα και σε ποιο βαθμό;

Αυτά είναι μια σειρά ερωτήματα που λειτούργησαν ως κίνητρα για να αρχίσουμε αυτή την έρευνα για τον Μαρξ, αν και αυτό δεν είναι πολύ «της μόδας» σήμερα. Ανεξαρτήτως όμως των απαντήσεων που δίνει το μαρξικό έργο τα ερωτήματα υπάρχουν: ή μήπως πλέον ο Γούντι Άλλεν έχει κατανόηση ακριβώς το νόημα της εποχής όταν ψιθυριστά μας λέει: «Έχω μια απάντηση, μήπως έχετε καμιά ερώτηση;».

Επιμέλεια έρευνας: Γιώργος Σιακαντάρης

Η φυσιογνωμία του Καρλ Μαρξ «πλανιέται» πάνω από όλες τις μεγάλες ιστορικές κορυφώσεις, τόσο κατά τη διάρκεια της ζωής του όσο και ιδιαίτερα μετά το θάνατό του. Επαναστάσεις του 1848, Κομμούνα του 1871, Οκτωβριανή Επανάσταση το 1917, Λαϊκές Δημοκρατίες της Ευρώπης το 1945.

Και η σημερινή μεταβατική περίοδος που διανύουμε, που σημαδεύεται από την κατάρρευση των καθεστώτων της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης το 1989, σαν ένα από τα κεντρικά ιδεολογικά σημεία αναφοράς έχει τον Μαρξ. Ακόμα και με τη μορφή της άρνησης και της συνολικής απόρριψης. Η *Καρλμαρξστάτ* στο ανατολικό τμήμα της

Αλέκος Αλαβάνος

Γερμανίας επιστρέφει στο όνομα που είχε πριν τέσσερις δεκαετίες, *Τσίμνιτς*. Μερικές φορές νομίζεις πως η σύγχρονη ιστορία δεν είναι παρά ένας αμείλικτος και αδιάλειπτος αγώνας για την τελική κρίση πάνω στο έργο του μεγάλου αυτού θεωρητικού κι επαναστάτη του περασμένου αιώνα.

Οι σημερινές μέρες σημαδεύουν μια ήττα σχεδόν ολοκληρωτική της επίσημης, της κρατικής εκδοχής της ιδεολογίας που είχε αφετηρία της τον Μαρξ, του «μαρξισμού-λενινισμού» σαν ενός κλειστού και αυτόνομου συστήματος ανταγωνιστικού με όλη την υπόλοιπη πορεία της ανθρώπινης σκέψης, θεωρητικού εργαλείου των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού. Η άρνηση του καπιταλισμού, η δικτατορία του προλεταριάτου —θεμελιακά σημεία στο έργο του Μαρξ— στην εφαρμογή τους δεν οδήγησαν ούτε στο ξεπέραςμα της αλλοτρίωσης, ούτε στην κατάρρευση της εκμετάλλευσης ούτε στην ανθρώπινη απελευθέρωση.

Είναι όμως ο Μαρξ που καταδικάζεται από την αποτυχία αυτή ενός παγκόσμιου σοσιαλιστικού εγχειρήματος; Ή, όπως και στην πραγματικότητα συμβαίνει, φταίει η μετατροπή της σκέψης του Μαρξ, καθώς και του Λένιν, σε «ευαγγέλιο» και συνταγολόγιο, η αποστέωσή της, η ανικανότητα αυτεξέλιξης και αυτοανατροπής της, με λίγα λόγια ο ωφελιμιστικός και κοντόφθαλμος τρόπος που χρησιμοποιήσαμε τον

Μαρξ στο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα ιδιαίτερα από τη δεκαετία του '30 και ύστερα;

Το πρόβλημα επομένως, σήμερα που διαψεύδεται με ένα δραματικό τρόπο η απλουστευτική προσέγγιση των μεγάλων ζητημάτων για το αριστερό κίνημα με βάση ένα γενικό «ναι στον Μαρξ» ή «το έγραψε ο Μαρξ» δεν είναι να περάσουμε στον αντίθετο πόλο, σε ένα γενικό «όχι στον Μαρξ» ή «ο Μαρξ είναι πια ξεπερασμένος». Είναι να υπερασπισθούμε τον Μαρξ και τις ιδέες του από μια κατά κράτος υποχώρηση στη συνείδηση των πιο πλατειών κοινωνικών δυνάμεων, όταν μάλιστα αυτή η μαζική διάδοση των διδαγμάτων του είναι ένα κεντρικό χαρακτηριστικό του ρεύμα-

επεξεργασίες.

Δεν πρόκειται επομένως για μια θρησκεία, για να χρειασθεί να αλλαξοπιστήσουμε, για να αναζητήσουμε «καινά δαιμόνια» ή για να ξανανεβάσουμε τους παλιούς θεούς στα βάθρα τους σήμερα που ζούμε τη μεγάλη θεωρητική κρίση της αριστεράς. Πρόκειται για μια μεγάλη ιστορική τομή στη θεωρητική σκέψη του περασμένου αιώνα, για την αναζήτηση απαντήσεων με επαναστατικούς φιλοσοφικούς όρους σε προβλήματα της ανθρωπότητας που παραμένουν και σήμερα ανοικτά. Η σκέψη του είναι ζωντανή όσο εμείς έχουμε την ικανότητα να την ανατρέπουμε και να την υπερβαίνουμε.

Ποτέ δεν διανοηθήκαμε να αντιπαράθεσουμε τον Δαρβίνο στη σημερινή

αλλαγών, για τις συμμαχίες. Κεντρικές θέσεις του, όπως για την «παγκόσμια επανάσταση», που είχαν οπισθοχωρήσει μέσα στις πραγματικότητες των προηγούμενων δεκαετιών του αιώνα μας που ζητούσαν τον «σοσιαλισμό σε μια ή ορισμένες χώρες», επανέρχονται στην επικαιρότητα σήμερα, όταν η αυξανόμενη διεθνοποίηση του σημερινού κόσμου απαιτεί κοινές στρατηγικές και προγράμματα από τις διεθνείς αριστερές δυνάμεις. Το ίδιο και οι προβληματισμοί του για την «ειρηνική επανάσταση» σε αναπτυσσόμενες χώρες.

Και το πιο σημαντικό είναι ότι η πρόκληση που άφησε ο Μαρξ στους επίγονους, να προχωρήσουν από τη δική του «κριτική της πολιτικής οικονομίας», από την άρνηση του καπιταλισμού σε

Ας θάψουμε τον δογματικό μαρξισμό για να αναστήσουμε τον Μαρξ

τος που ίδρυσε ο συγγραφέας του «Κεφάλαιου» και τον διαχωρίζει από όλους τους άλλους σύγχρονους και μεταγενέστερους του φιλοσόφους. Για να το κάνουμε όμως αυτό χρειάζεται να βρούμε την καρδιά του προβλήματος: την αντίληψη που καλλιέργησε για τον Μαρξ το διεθνές κομμουνιστικό κίνημα που θα κατέληγε τελικά στην απονέκρωση και την απολίθωσή του.

Ας θάψουμε λοιπόν το δογματικό μαρξισμό για να αναστήσουμε τον Μαρξ.

Ας δούμε τον Μαρξ, σαν θεωρητικό, σαν τον μεγάλο μελετητή της οικονομίας, της κοινωνίας, της ιστορίας. Μπορεί ο νόμος για την υπεραξία να σχετικοποιείται στην εποχή μας που η έρευνα και η επιστήμη έχουν γίνει άμεση παραγωγική δύναμη, μπορεί η αλληλοδιαδοχή των κοινωνικών συστημάτων να μην είχε το ευθύγραμμο σχήμα που πρόβλεψε. Όμως η απειλή της οικολογικής καταστροφής επαναθέτει το πρόβλημα της οργάνωσης του κόσμου έξω από τα όρια του καπιταλισμού, της επίλυσης της αντίθεσης ανάμεσα στον κοινωνικό χαρακτήρα των παραγωγικών διαδικασιών και της ατομικής ιδιοποίησης του κέρδους. Η μαζική ανεργία και η διευρυνόμενη παθητικοποίηση των πολιτών επαναφέρει με νέα οξύτητα το πρόβλημα της αλλοτρίωσης, της αποξένωσης του εργαζόμενου και του πολίτη, που αποτέλεσε κεντρική συνιστώσα στις μαρξιστικές

βιογενετική και τη βιοτεχνολογία ούτε θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι οι σημερινοί ανθρωπολόγοι θα βρουν τις απαντήσεις στα προβλήματά τους μέσα σε αποσπάσματα της «Καταγωγής των ειδών». Δεν χρειάζεται να το κάνουμε ούτε για τον Μαρξ. Οι ιδέες του μπορούν να αναπτύσσονται όσο επικοινωνούν και συντίθενται με τα άλλα πνευματικά ρεύματα και τη σύγχρονη επιστήμη και δεν έχουν ανάγκη από τείχη για να επιβιώσουν. Κι αυτό είναι ένα μικρό μόνο μάθημα από εκείνον που ύψωσε τον υλισμό στο υψηλότερο σημείο, έχοντας για δάσκαλό του τον πιο διακεκριμένο ιδεαλιστή του αιώνα του, τον Χέγκελ.

Ας δούμε ακόμα τον Μαρξ σαν τον ιστορικό ηγέτη του εργατικού κινήματος όλου του 20ού αιώνα. Θέσεις - κλειδιά της μαρξιστικής στρατηγικής σε σύντομο σχετικά διάστημα ξεπεράστηκαν, όπως η προτεραιότητα της επανάστασης στις αναπτυσσόμενες καπιταλιστικές χώρες. Ο μεγάλος αναθεωρητής και ανατροπέας του Μαρξ υπήρξε ο ίδιος ο Λένιν με τις αντιλήψεις για τον «αδύναμο κρίκο» και την επανάσταση σε μια υπανάπτυκτη καπιταλιστικά χώρα.

Κι όμως ο Μαρξ αποτελεί και σήμερα ένα μεγάλο και πλούσιο απόθεμα ιδεών και συλλήψεων για τη δράση των «μαζών», για το ρόλο των ιδεών στο κοινωνικό γίγνεσθαι, για τον υποκειμενικό παράγοντα των επαναστατικών

ένα θετικό πρόγραμμα για το σοσιαλισμό, είναι ακόμα ανοικτή, όπως δείχνουν οι θυελλώδεις συζητήσεις που προκάλεσε η περεστρόικα για την αγορά, τις εμπορευματοχρηματικές σχέσεις, τους δημοκρατικούς θεσμούς.

Ας δούμε, τέλος, τον Μαρξ σαν τον μεγάλο οραματιστή μιας κοινωνίας χωρίς εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, το δημιουργό, κατά ορισμένους, μιας ουτοπίας που μπόρεσε να κινητοποιήσει σε κοινωνική δράση εκατοντάδες εκατομμυρίων καταπιεσμένων και να μετασχηματίζει κοινωνικά τον πλανήτη μας. Πόσο χρειάζεται σήμερα η αριστερά ένα μεγάλο όραμα που θα ξεπηδάει από τις βαθειά αντιφατικές πλευρές του σημερινού κόσμου —του κόσμου της υλοποιούμενης επιστημονικής φαντασίας σε σχέση με τις δυνατότητες της ανθρώπινης γνώσης από τη μια, των «λιμών, λοιμών (όπως το AIDS), (οικολογικών) καταποντισμών» από την άλλη— και θα συνδέεται με πλατύτατες κοινωνικές δυνάμεις, όπως η προοπτική του κομμουνισμού είχε συνδεθεί από τον Μαρξ με τους πόθους του διευρυνόμενου βιομηχανικού προλεταριάτου των ανερχόμενων αστικών κοινωνιών;

Μετά από όλα αυτά παραμένουμε μαρξιστές; Ας αφήσουμε το γερο-Μαρξ να απαντήσει, όταν, μετά από παρόμοια ερώτηση του γαμπρού του ο Π. Λαφάργκ, είπε: «Όσο για μένα δεν υπήρξα ποτέ μαρξιστής». □

ΕΠΙ
σημαί
νουμε

ΕΡΤ Α.Ε.: Η τιμή τιμή δεν έχει

Ε, αυτό πια...

Δεν φτάνει που η κρατική τηλεόραση έχασε το στοίχημα της ποιοτικής επίθεσης εναντίον των ιδιωτικών καναλιών, που έφεραν καινούργια ήθη στις συνήθειες των τηλεθεατών. Δεν φτάνει που η εξάρτησή της από την κυβερνητική εξουσία την έχει καταντήσει αναξιόπιστη και πανταχόθεν βαλλόμενη. Δεν φτάνει που τα ποσοστά θεαματικότητάς της κατακυλούν. Δεν φτάνει που αντιλαμβάνεται τον ανταγωνισμό με τα ιδιωτικά κανάλια ως αφορμή για έκπτωση του επιπέδου του εκπαιδευμένου μηνύματος —μέχρι και ευτελή πορνογραφήματα ενέταξε στο πρόγραμμά της. Δεν φτάνει που έχει καταντήσει ένας μηχανισμός μισθοδοσίας εκατοντάδων αργομισθών και ενός πλήθους άσχετων δημοσίων υπαλλήλων (καθαριστριες, γραμματείς, θυρωροί και τα συναφή). Δεν φτάνει που ακόμη και σε στοιχειώδεις υποχρεώσεις της απέναντι στον ελληνικό πολιτισμό δεν μπορεί να ανταποκριθεί (π.χ. συμπαγωγή ελληνικών ταινιών, που είναι δυνατόν με κατάλληλο σχεδιασμό, να αποβεί κερδοφόρα επένδυση)...

Δεν φτάνουν τόσα κι άλλα τόσα, έφτασε στο σημείο να χρωστάει χρήματα —ένα υπέρογκο ποσό— η ΕΡΤ, ένας κρατικός οργανισμός, στο σύνολο σχεδόν των Ελλήνων συνεργατών της, παραγωγών και σκηνοθετών που συνεργάστηκαν τα τελευταία χρόνια μαζί της ως εξωτερικοί συνεργάτες. Διόμισι δισεκατομμύρια και βάλε το χρέος! Με δεδομένη την άνοδο του πληθωρισμού, αλλά και τους τόκους έναντι δανεισμού που οφείλουν οι παραγωγοί - σκηνοθέτες σε τράπεζες και ιδιώτες για να συνεχίσουν να λειτουργούν τα γραφεία τους το ποσό αυτό επιβαρύνεται με τουλάχιστον ένα δισεκατομμύριο ακόμη.

Αν σκεφτείτε, μάλιστα, ότι την ίδια στιγμή που η ΕΡΤ δεν πληρώνει, οι παραγωγοί - σκηνοθέτες είναι υποχρεωμένοι από τα πράγματα να είναι αφερέγγυοι προς πιστωτές και συνεργάτες, να ενοχλούνται από την εφορία, να αδυνατούν να υλοποιήσουν καινούργια σχέδια, ακόμα και να απειλούνται άμεσα με φυλάκιση, καταλαβαίνετε το μέγεθος των συνεπειών που επισύρει η στάση της ΕΡΤ.

Βεβαίως οι οχλήσεις είναι πολλές. Οι σκηνοθέτες έφτασαν στο σημείο να καταλάβουν το ραδιομέγαρο για να απαιτήσουν τα χρήματά τους. Κι η διοίκηση της ΕΡΤ, στις 11-12-1990, αναγκάστηκε να υπογράψει πρωτόκολλο τιμής με το οποίο ορίζονταν χρονοδιάγραμμα απόδοσης των χρεών της. Το πρωτόκολλο αυτό υπέγραψαν εκ μέρους της διοίκησης της εταιρείας ο κ. Γιάννης Παλαιτσάκης (γεν. διευθυντής οικονομικού και διοίκησης) και ο κ. Ξ. Βεργίνης (μέλος του δ.σ. της ΕΡΤ, που ήδη καταρτίστηκε).

Το πρωτόκολλο αυτό έλεγε μεταξύ άλλων:

«1. Η μέχρι σήμερα οφειλή της ΕΡΤ Α.Ε. προς τους σκηνοθέτες, σκηνοθέτες - παραγωγούς και παραγωγούς ανέρχεται στο ποσό των 2.665.000.000 δραχμών.

2. Αναγνωρίστηκε από μέρους των εκπροσώπων της ΕΡΤ Α.Ε. το αδιέξοδο στο οποίο έχουν περιέλθει οι παραπάνω και οι συνεργάτες τους (σεναριογράφοι - ηθοποιοί - τεχνικοί - εργαστήρια) καθώς και η

νομική πίεση που ασκείται προς αυτούς από πιστωτές τους (τράπεζες - εργαστήρια - προμηθευτές υλικών κ.ά.).

3. Οι εκπρόσωποι των σκηνοθετών και παραγωγών αναγνώρισαν ότι επιτέλους προέκυψε σοβαρό ενδιαφέρον από μέρους της ΕΡΤ Α.Ε. για την αποπληρωμή της παραπάνω οφειλής.

Από κοινού επίσης αναγνωρίστηκε η ανάγκη για τη συνέχιση της λειτουργίας της ΕΡΤ Α.Ε. μέσα σε αυτή την περίοδο οικονομικής δυσπραγίας που διέρχεται.

4. Ύστερα από τα παραπάνω η ΕΡΤ Α.Ε. δεσμεύτηκε για τον παρακάτω τρόπο αποπληρωμής των οφειλών στους σκηνοθέτες και παραγωγούς:

α. Στις 17 Δεκεμβρίου 1990 η ΕΡΤ Α.Ε. θα καταβάλει μετρητά έναντι της οφειλής 800 εκατομμύρια δρχ.

β) Στις 27 Δεκεμβρίου 1990 η ΕΡΤ Α.Ε. θα καταβάλει μετρητά έναντι της οφειλής 200 εκατομμύρια δρχ.

γ) Στις 4 Ιανουαρίου 1991 η ΕΡΤ Α.Ε. θα καταβάλει μετρητά 150 εκατομμύρια δρχ.

δ) Στις 7 Ιανουαρίου 1991 η ΕΡΤ Α.Ε. θα καταβάλει μετρητά 100 εκατομμύρια δρχ.

ε) Μέχρι 7 Ιανουαρίου 1991 η ΕΡΤ Α.Ε. θα καταβάλει 250 εκατομμύρια δρχ. σε κρατικά ομόλογα τριμήνης διάρκειας. Το ποσό αυτό θα υπολογιστεί με βάση την ονομαστική του αξία και όχι με τον επιπλέον τόκο του τριμήνου.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΤ Α.Ε.
Ξ. ΒΕΡΓΙΝΗΣ
Γ. ΠΑΛΑΙΤΣΑΚΗΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ Ε.Ε.Σ.
Α. ΚΑΡΥΜΙΤΗΣ
Θ. ΤΕΡΟΥΜΠΕΛΟΣ
Κ. ΒΑΚΚΑΣ
Π. ΣΕΚΑΒΙΣ
Κ. ΖΗΡΙΝΗΣ

Οι υπογραφές του «Πρωτόκολλου Τιμής» Οι κ. Παλαιτσάκης και Βεργίνης τις αθέτησαν

5. Οι δυο πλευρές δεσμεύτηκαν να διακανονίσουν το υπόλοιπο ποσό με την παρακάτω διαδικασία.

Μεταξύ 7 και 15 Ιανουαρίου σε κοινή σύσκεψη θα καθορισθούν οι ημερομηνίες μέσα στις οποίες θα αποπληρωθεί σε μετρητά το υπόλοιπο ποσό του ενός δισεκατομμυρίου εκατόν εξήντα πέντε εκατομμυρίων δρχ.

Η αποπληρωμένη του ποσού θα έχει γίνει οριστικά μέχρι 15 Απριλίου 1991.

6. Οι δυο πλευρές συναποφάσισαν επίσης στο μεταξύ διάστημα από σήμερα να ξεκινήσουν τη συζήτηση για τον εκσυγχρονισμό και την αναδιοργάνωση της κρατικής τηλεόρασης.

Στις 17 Δεκεμβρίου οι σκηνοθέτες ανέβηκαν στην Αγία Παρασκευή για να εισπράξουν τα συμφωνηθέντα. Αμ, δε... «Ουκ αν λάβοις παρά του μη έχοντος», ήταν η απάντηση των ιθυνόντων της τηλεόρασης. «Και το πρωτόκολλο τιμής;» —απόρησαν οι σκηνοθέτες. «Πρωτόκολλο τιμής!... Τιμή; Ελάτε καλέ, τώρα», σήκωσαν τους ώμους οι ιθύνοντες.

Η τιμή τιμή δεν έχει, για την κρατική νοικοκυρούλα μας. Που, ως φαίνεται, έχει αποφασίσει να τραβήξει σε μακρός η αφερέγγυότητά της.

Ελλάδα εισερχόμενη με αναπεπταμένο το φρόνημα στο 1991. Ένα χρόνο πριν από το έτος «ορόσημο» — 1992. Δεν ζητούνται μόνο χρηματικοί πόροι —απωλέσθη κι η στοιχειώδης ντροπή.

Υ.Γ. Τελικά, χάρη και στην παρέμβαση του Μίκη Θεοδωράκη και μετά από νέα κατάληψη της ΕΡΤ, δόθηκαν κάποια χρήματα μαζί με νέες υποσχέσεις. Είναι το κερασάκι στην τούρτα του «εκσυγχρονισμού» και της «αναδιοργάνωσης».

ΚΙΝΗ ΜΑΤΟ ΓΡΑΦΟΣ

Βίαιοι, βρώμικοι και κακοί...

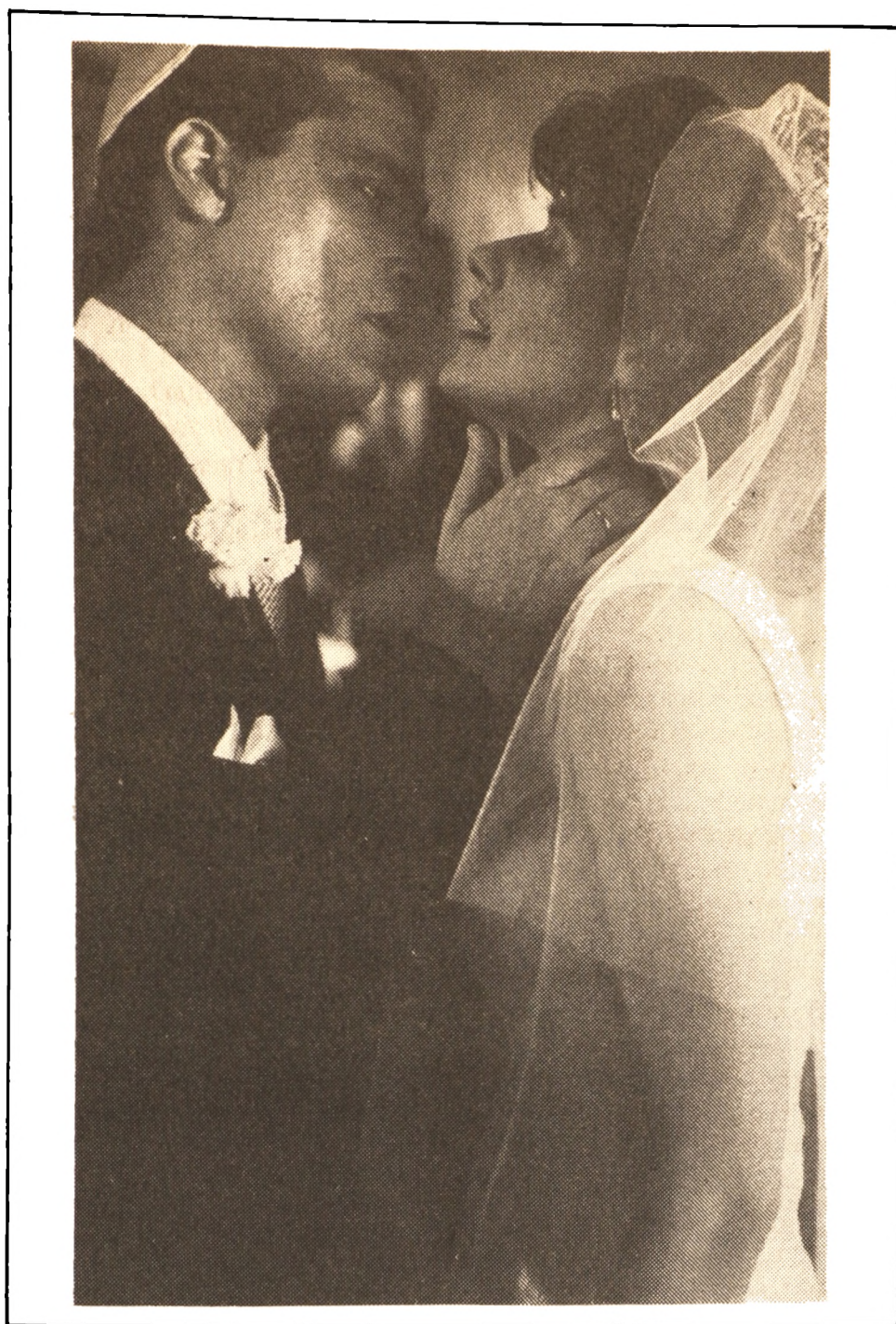
Μάρτιν Σκορσέζε:
Τα καλά παιδιά

Μάρτιν Σκορσέζε: ένας κλασικός του καιρού μας. Κι ο καιρός μας είναι γεμάτος ένταση, μανιακή επιδίωξη της καταξίωσης μέσω του χρήματος, στον καιρό μας κυριαρχεί ένας βαθύς αμοραλισμός κι η αισθητική των σύγχρονων πόλεων που φιλοξενεί όλη αυτή την παράνοια είναι γκριζα και «βρώμικη».

Βίαιοι, βρώμικοι και κακοί είναι και οι ήρωες της νέας ταινίας του Σκορσέζε. Κατώτερα μέλη μιας «οικογένειας» μαφιόζων, αγωνίζονται σκληρά να ανέλθουν στην ιδιότυπη ιεραρχία του διαβόητου κλαν των παρανόμων, μύθος μαζί και πληγή της σύγχρονης αμερικανικής κοινωνίας. Και κερδίζουν χρήμα και κοινωνική καταξίωση χάρη στην εγκληματική τους δράση.

Ο Σκορσέζε γνωρίζει να απομονώνει αυτό το μικρόκοσμο, που κινείται στο πλαίσιο μιας γιγάντιας κι εφιαλτικής μητροπόλης, ξέρει να παρουσιάζει τους ιδιαίτερους κώδικες τιμής της «οικογένειας», ξέρει να διαγράφει αδρά τους χαρακτήρες και τις μεταπτώσεις τους και, το κυριότερο, μπορεί να βλέπει κινηματογραφικά τη ζωή μιας κοινότητας εγκλήματος χωρίς ίχνος συναισθηματικής και ηθικιστικής στάσης. Από αυτή την άποψη, ο σκηνοθέτης μπορεί να χαρακτηριστεί ικανότατος επιτηδευματίας του ρεαλισμού, η μέθοδός του σχεδόν ανάγεται σε εκείνη ενός στυλίστα ντοκυμανταίριστα, που διαλέγει τη μυθοπλαστική φόρμα για να γίνει κατατοπιστικότερος και περισσότερο εύληπτος.

Σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση, η ταινία θα μπορούσε να τελειώσει εδώ. Στα «Καλά παιδιά» μόλις αρχίζει. Γιατί η ανέλιξη της δράσης συμβαδίζει με την ιδιοτυπία της γραφής, η αφήγηση της περιπέτειας μεταπίπτει σε περιπέτεια της γραφής. Και η γραφή, στην περίπτωση του Σκορσέζε, επαφίεται στον καθοριστικό ρόλο της κάμερας.

Σκηνή από τα «Καλά παιδιά»

Η κάμερα του Μ. Μπαλχάουζ είναι αεικίνητη. Υποκινεί τις εντάσεις με διαρκή κοντινά πλάνα, λεπτομέρειες, γκρο, τα κάδρα κουνιούνται, μένουν για λίγο στο θέμα τους και άλλοτε περνούν γρήγορα από αυτό και το χάνουν, σα να μην το προλαβαίνουν. Γίνεται προσφυγή ακόμα και στο πλάνο - σεκάνς, στην περίπτωση που η μέλλουσα γυναίκα του κεντρικού ήρωα γνωρίζεται με τον κόσμο του αγαπημένου της, όταν το ζεύγος παρακολουθείται κατά πόδας να μπαίνει από την πόρτα υπηρεσίας σε ένα νυχτερινό κέντρο, σε «πρώτο τραπέζι πίστα». Τα υπόλοιπα είναι θέμα μοντάζ.

Σύντομης διάρκειας πλάνα αλληλοδιαδέχονται, κι η διαρκής κορύφωση της έντασης προς το τελικό κρεσέντο απαιτεί ολοένα και πιο αγχώδεις ρυθμούς. Κυνηγός της αγωνίας ο Σκορσέζε, καθλώνει το θεατή βομβαρδίζοντάς τον με εικόνες που, η ένταση καθεμιάς χωριστά πολλαπλασιάζεται με την ένταση του ρυθμού αλληλοδιαδοχής τους.

Μήπως πρόκειται λοιπόν για

έναν κινηματογράφο που επιβάλλεται και εκβιάζει —κατά κάποιον τρόπο— το θεατή; Με κανένα τρόπο. Ο Σκορσέζε ούτε σκοπεύει να νουθετήσει ούτε να κατασκευάσει μυθολογίες ούτε, πολύ περισσότερο, να γίνει αρεστός. Καταστρατηγεί συνειδητά, λοιπόν, κανόνες και προκατ' σχήματα ακριβώς για να δυσκολέψει την εύκολη ταύτιση του θεατή. Κατ' αρχήν, απουσιάζει ο «θετικός» ήρωας —τα «αποβράσματα» που συνωθούνται στην οθόνη υπακούουν μόνο σε έναν άτυπο κώδικα τιμής της «οικογένειας». Απουσιάζει η προβολή κάποιου οράματος για τη ζωή —αντ' αυτού, η κτηνώδης επιβολή κι η αυταξία του χρήματος, μαζί με την άνοδο στην ιεραρχία της κλειστής ομάδας είναι η κυρίαρχη προσδοκία των ανθρώπων. Ακόμη κι η ρεαλιστική καθαρότητα της ντοκυμανταίριστικής μεθόδου, ακόμη κι αυτή καταρρίπτεται, παρά πάσαν προσδοκίαν, στην ενότητα της φυλακής: οι φυλακισμένοι μαφιόζοι περνούν «ζωή και κότα», σε έναν δικό τους επίγειο παράδεισο, σε έναν σουρεαλιστικό και παράλογο

συνάμα κόσμο που φέρνει στο νου την ταινία *Μετά τα μεσάνυχτα* —κι ας έχουν γυριστεί τα *Καλά παιδιά* με τρόπο που, εν γένει, φέρνει στο νου τους *Βίαιους δρόμους* και το *Οργισμένο είδωλο*.

Δουλειά πολυεπίπεδη και πυκνή. Στην οποία, βαρύνουσα είναι η παρουσία των ηθοποιών. Ο Ραίυ Λιότα (στο ρόλο του Ιταλο-Ιρλανδού γκάγκστερ Χένρυ Χιλ), ο Τζόε Πέσι (στο ρόλο του παρανοϊκού φονιά Τόμυ ντε Βίτο) κι ο εκπληκτικός Ρόμπερτ ντε Νίρο (στο ρόλο του Τζίμυ Κονγουέ) διαπλάθουν τους ρόλους τους λιτά, σχεδόν μινιμαλιστικά, χτίζοντας χαρακτηριστές μονοδιάστατους και τραχείς, περιγράφοντας περισσότερο τους ήρωες που υποδύονται παρά χρησιμοποιώντας τους για να εκμαιεύσουν ψυχικές φορτίσεις.

Ο Σκορσέζε, για μια ακόμη φορά εκκεντρικός και σκληρός, ασχολείται με ένα ιδιότυπο κοινωνικό περιθώριο, χωρίς πρόθεση να δικαιώσει ή να κατακεραυνώσει τις πράξεις του. Ουδέτερος, παρακολουθεί την ένταση μιας ομάδας ανθρώπων που ζει τη μεγάλη παραίτηση μιας, κάποιας, κοινωνικής καταξίωσης και, σε αντίθεση με το *Οργισμένο είδωλο*, μιλάει για την συντριβή της ατομικότητας κάποιων ανθρώπων, που στήριξαν τις ελπίδες τους για κυριαρχία σε ένα ριψοκίνδυνο παιχνίδι κοινωνικού ανταγωνισμού, απογυμνωμένο ωστόσο από τα κατάλληλα εσωτερικά κίνητρα, από την αγωνία της ψυχής. Η ανυπαρξία μιας βαθιάς, προσωπικής ωρίμανσης οδηγεί σε μια ακροτελεύτια τελετή έκπτωσης και απομόνωσης. Ο Χένρυ Χιλ καταλήγει φοβισμένο ανθρωπάκι που επιλέγει να ζήσει μια φιλήσυχη καθημερινότητα, παρά να φέρει το βάρος της μοίρας του που θα τον οδηγήσει στη φυλακή είτε στο θάνατο.

Την πίστη στην τραγική μοίρα του ανθρώπου αντιπαραθέτει στην αποδοχή της καθημερινής ασχήμιας και της φθοράς, για μια ακόμη φορά, ο Μάρτιν Σκορσέζε. Κι ο κινηματογράφος του γίνεται πάλι ένα υπόδειγμα γραφής, ένα μοντέλο σύγχρονης τραγωδίας. Σε έναν κόσμο που βρίθει συνηθισμένων περιπτώσεων, υπάρχει, κινείται και δρα ένας ξεχωριστός καλλιτέχνης να μιλάει για ανθρώπους «που αγωνίζονται για όλα και τα χάνουν όλα»*.

Κυρίες και κύριοι, η ανθρώπινη περιπέτεια συνεχίζεται.

Ηλίας Κανέλλης

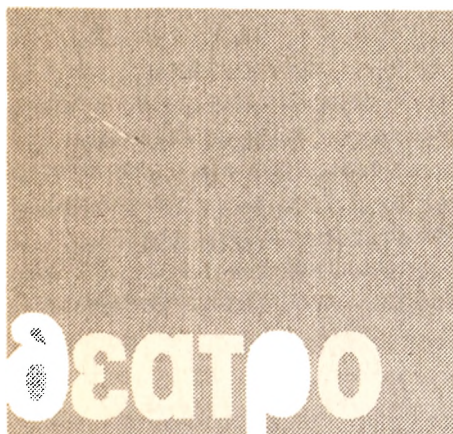
* Από αυτοπαρουσίαση του Ρ. ντε Νίρο, για το ρόλο του πυγμάχου Τζ. Λα Μόττα, στο «Οργισμένο είδωλο» (1980)

ρουπού «Αφιέρωμα στον Οδ. Ελύτη». Έργο για σοπράνο (Μ. Κατσιναβάκη), αφηγητή (Κ. Καστανά) και συμφωνική ορχήστρα «Μεταγλώττιση αισθήσεων» χαρακτηρίζει ο ίδιος τη μουσική του, πάνω στα αποσπάσματα από το «Μικρό Ναυτίλο» του Ελύτη που χρησιμοποιεί.

Σε σύγχρονο μουσικό ιδίωμα, με απόηχους ελληνικού ήχου, η πρώτη ακρόασή του, μας έδωσε την εντύπωση μιας προσεγμένης «χειρνονομίας» που χρωματίζει πιστά την ποίηση του Ελύτη. Διατηρεί όμως τη χάρη να ξεφεύγει από το επίπεδο σχολιασμού του λόγου, αποκτώντας ένα αυτόνομο «λόγο-πομπό» αισθημάτων και μεταπτώσεων.

Όσο για τις μελλοντικές δραστηριότητες της «ορχήστρας» αναμένουμε με ενδιαφέρον τη «Μουσική Δωματίου» στο Παλλάς στις 28.12 με τους Γ. Δεμερτζή, Δ. Πατρά και Ντ. Μπακοπούλου σε έργα Σούπερτ. Καθώς και την 3η συναυλία στις 19 Ιανουαρίου με το αφιέρωμα στα «90 χρόνια από την γέννηση του Copland», του διάσημου Αμερικανού συνθέτη που χάθηκε πρόσφατα, και ένα ακόμα αφιέρωμα με έργα του Kurt Weill.

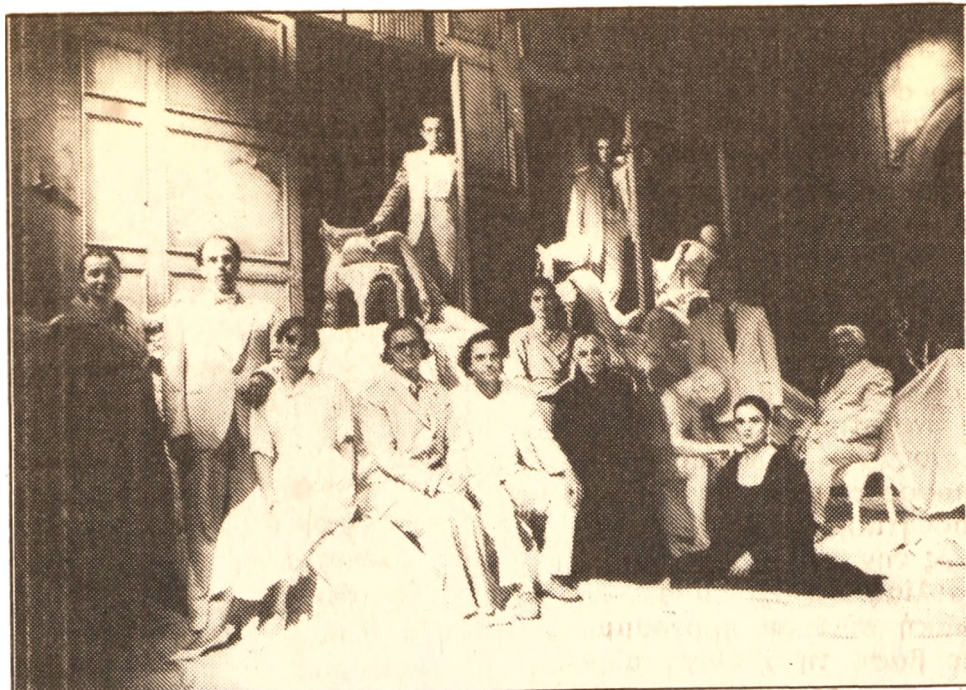
Ν. Μητρόπουλος

Με πάθος και ένταση

Λεονίντ Αντρέγιεφ:
Ανθή (Ανφίσα),
στο «Ανοιχτό Θέατρο»

Η εικαστική σύλληψη της παράστασης αναδεικνύει τη σύγχρονη διάσταση που ενυπάρχει στην προβληματική του έργου: όλα θα μπορούσαν να συμβαίνουν και σε ένα σημερινό κοινωνικό χώρο υπαρκτών συγκρούσεων. Ο Αντρέγιεφ, όταν γράφει την «Ανφίσα» το 1909, δεν επιλέγει καθημερινούς ήρωες, αλλά ιδιαίτερες περιπτώσεις, που τοποθετεί όμως μέσα σε κοινές καταστάσεις για να μελετήσει σχεδόν ψυχαναλυτικά τις αντιδράσεις τους. Ένας άντρας και τρεις αδελφές συμβιώνουν δημιουργώντας γύρω τους ατμόσφαιρα πάθους και έντασης.

Οι συντελεστές της παράστασης του «Ανοιχτού Θεάτρου» επί σκηνής.

Ο άντρας, φύσει και θέσει ισχυρός, εντάσσει τον εαυτό του στους εκλεκτούς στους οποίους επιτρέπεται η παράβαση των κανόνων που έχουν θεσπιστεί για το πλήθος. Ατομικιστής, θεωρεί την εκκλησία και τους συλλόγους ευτελή επινοήματα των αδυνάτων. Βίαιος στις αντιδράσεις του, περιφρονεί τις γυναίκες ως όντα κατώτερα, ανίκανα για φιλία ή μεγαλοψυχία με μοναδικό προσορισμό την ανδρική τέρψη. Οι τρεις αδελφές υπονομεύουν την ισχύ του υιοθετώντας διαφορετικές και παμπάλαιες τακτικές στη διαμάχη των φύλων. Η σύζυγος, φαινομενικά εύπλαστη σαν «ζυμάρη», προτείνει την άνευ ορίων, πίστη και ανεκτικότητα. Όταν αγωνίζεται, χρησιμοποιεί τον άκακο δόλο και τις γυναικείες μικροπονηριές μέχρι να ενσωματώσει τον αρσενικό στο στέρεο βάθρο της οικογένειας. Η μικρότερη αδελφή, σχεδόν έφηβος, προσφέρει την παρθενία υποδαυλίζοντας με το αλάνθαστο του ενστίκτου, τον άντρα κατακτητή.

Με τη μεσαία αδελφή, την Ανφίσα, ο συγγραφέας δημιουργεί για την εποχή του ένα φεμινιστικό πρότυπο: μια γυναίκα με ισχυρή προσωπικότητα, απελευθερωμένη από κοινωνικές συμβάσεις. Ρομαντική και απομονωμένη, μεταπίπτει από την αδιάλλακτη υπερηφάνεια σε ένα ολοκληρωτικό πάθος. Πάντα ντυμένη στα μαύρα, εξοντώνει σχεδόν συμβολικά ό,τι επιθυμεί, αφαιρώντας ταυτόχρονα τη ζωή που μπορεί να προσφέρει. Σύγκρουση των δυο φύλων, ωστόσο ο Αντρέγιεφ δεν θέλει να αποδώσει οριστικά τους ρόλους, θύμα-θύτης. Το τέλος παραμένει αμφίσημο: η γυναίκα, ανεξάρτητο άτομο, που εκδικείται —όμοια τραγική ηρωίδα— για την ταπείνωση ή ο άντρας, στην ουσία ευάλωτος που προβαίνει στη γενναία πράξη του να πιεί,

εν γνώσει του, το δηλητηριασμένο κρασί.

Ο Γ. Μιχαηλίδης υποσκελίζει τη ρεαλιστική συνιστώσα που υπάρχει στο θεατρικό κείμενο αναζητώντας την ψυχική προέκταση του αισθησιασμού. Στοχεύει στην ανάδειξη του υπαρκτού πυρήνα του έργου: ο άνθρωπος οδεύει μόνος ακόμη και μέσα στον έρωτα ακολουθώντας την προδιαγεγραμμένη ατραπό του μοιραίου. Το σκηνικό της Α. Πεζάνου, σχεδόν απελευθερωμένο από επίπλα και αντικείμενα, οι γλυπτές κούκλες, απόκοσμο φόντο της γιορτής αλλά και μόνιμοι κάτοικοι του σπιτιού, μαζί με το παιχνίδι εναλλαγής προσώπων και μάσκας, υποβάλλουν στην ανελέητη πεζότητα τον ερμητισμό του συμβόλου αντικαθιστώντας το συγκεκριμένο της ερωτικής διαπάλης και φθοράς με την υπόμνηση της απειλής του θανάτου.

Ο Μ. Χατζησάββας επιτυγχάνει την υπεροπτική, αδιόρατα απειλητική εμφάνιση του σαγηνευτή, χωρίς όμως να ενδίδει στο ρόλο του επιπόλαιου γυναικοκατακτητή. Σε όλο το έργο και ιδιαίτερα στην τελευταία πράξη, οιστρηλατείται από ένα ατομικό πάθος: έστω κι αν μάλλον υπολείπεται του νιτσεϊκού υπεράνθρωπου, πιθανή πρόθεση του συγγραφέα. Η μεγαλύτερη αδελφή της Χ. Σπηλιώτη, συγκρατημένη στο σπαραγμό της απατημένης συζύγου, μορφοποιεί με σιγουριά στη δεύτερη πράξη την εύθραυστη ασφάλεια που παρέχει στη γυναίκα η διπλή εξουσία της έγγαμης και κυοφορούσας. Η Νίντοσκα της Ν. Μιχαηλίδη, δίνεται χωρίς το βάρος της υποκρισίας με την αυθορμησία της νεότητας, ερωτικά ανθοφορούσα. Στον προεξάρχοντα χαρακτήρα της Ανφίσα, η Κ. Καραμπέτη μάλλον προτίμησε να λειτουργήσει με

τη γοητευτική σκηνική της παρουσία αντί να επιστρατεύσει την καταλυτική δύναμη της ερωτευμένης και περιφρονημένης. Βαρύς και πατριαρχικός ο Ν. Γαροφάλλου στο ρόλο του πατέρα, ενώ δίπλα του γραφικά υποταγμένη στον αφέντη και τη μοίρα της, διαγράφεται η μητέρα της Μ. Μπερδούση. Ο Ζ. Ρόχας βιώνει τη μοναχική δυστυχία του φίλου Τατάρινοφ, πειστικά συμπλεγματικός στα όρια του γελοίου. Σε αντίστιξη, ο κυνικός δικηγόρος που ενδίδει στις κραιπάλες, σχεδιάζεται με άνεση από τον Κ. Γαλανάκη.

Στις ρεαλιστικές υπάρξεις, ο Αντρέγιεφ αντιπαραθέτει την αλληγορική φιγούρα της αιωνόβιας και μυστηριακής γιαγιάς που χρονομετρεί με την παρουσία της το έργο. Μεγαλόπρεπη, σχεδόν τρομοκρατική, είναι ένα υπόλειμμα της προγενέστερης, περισσότερο συμβολιστικής, δραματουργίας του συγγραφέα. «Όλα είναι ειπωμένα... όλα έχουν γίνει...» το πεπρωμένο διακωμωδεί την αγωνία των ηρώων. Η Μ. Ζγουρδαίου, μάλλον ατυχής επιλογή, δεν κατορθώνει να δώσει υπόσταση στη συμβολική παρουσία.

Όταν το 1956, το Βασιλικό Θέατρο ανέβασε το έργο, η κριτική αποτίμηση της εποχής (με εξαίρεση τον Κ. Παράσχο) το είχε χαρακτηρίσει μια ατυχή (ξεπερασμένη) προσπάθεια δραματοποίησης «ενός απλού οικογενειακού επεισοδίου, όχι μάλιστα και τόσο κόσμιου». Τριανταπέντε χρόνια αργότερα, φαίνεται κυκλικά να πλησιάζουμε περισσότερο την αγωνία του συγγραφέα.

Μ. Θεοδοσοπούλου

Προστασία Πικιώνη

Την αφορμή για αυτό το σημείωμα έδωσε ο πρόσφατος θόρυβος για το δημοτικό σχολείο στα Πευκάκια, έργο προπολεμικό του Δημήτρη Πικιώνη. Πρώτα έγινε η καταγγελία ότι θα αλλοιωθεί το κτίριο με την προσθήκη που έχει προγραμματίσει ο ΟΣΚ να κάνει σ' αυτό (Καθημερινή 22.11), ακολούθησε απάντηση από τον αντιπρόεδρο του ΟΣΚ (Καθημερινή 29.11.) και νέα

Μουσικές εξαισίες από την «ορχήστρα των χρωμάτων»

Στις 27.11 δόθηκε η πρώτη από τις προγραμματισμένες συναυλίες της *Ορχήστρας των χρωμάτων* του Μ. Χατζιδάκι, για την περίοδο 1990-91. Μια συναυλία αφιερωμένη εξ ολοκλήρου στην έντεχνη ελληνική μουσική με έργα σύγχρονών μας συνθετών (εμπνευσμένα α-

Ο Γ. Χρήστου

πό το «παραλθόν») και ένα «αφιέρωμα στα 20 χρόνια από το θάνατο» του Γιάννη Χρήστου.

Συγκεκριμένα, η συναυλία περιελάμβανε τη «Σουίτα σε παλιό στυλ» για έγχορδα του Μ. Παλλάντιου, και τις «Αντιθέσεις» για δυο πιάνο και ορχήστρα του Γ. Σισιλιάνου (σε α' εκτέλεση) πάνω σε ένα «χρωματικό» θέμα του Orl. di Lasso. Καθώς και δυο έργα της πρώτης περιόδου του Γ. Χρήστου. Τα «έξι τραγούδια σε ποίηση Eliot» και την «Πρώτη συμφωνία», έργα συγγενικά μεταξύ τους τόσο χρονικά, όσο και εξαιτίας της ποιήσεως του Eliot, που χρήση της γίνεται και στη συμφωνία.

Διατυπωμένος στόχος της «ορχήστρας» ήταν από την αρχή η δημιουργία των συνθηκών εκείνων που θα έδιναν στις συναυλίες ένα «χρώμα» ικανό να προσελκύσει το ενδιαφέρον του ακροατηρίου. Αφήνοντας λοιπόν κατά μέρος, την αναμφισβήτητη ποιότητα που έχει επιδείξει μέχρι τώρα το συμφωνικό αυτό συγκρότημα, αξίζει να σταθούμε στην επιλογή καθώς και στη διάρθρωση του προγράμματός της.

Κατ' αρχήν επισημαίνουμε την παρουσίαση, έργων Ελλήνων συνθετών, τα οποία όχι μόνο απουσιάζουν από τη δισκογραφία, αλλά και σπάνια περιλαμβάνονται σε συναυλίες. Ακόμα, τη θετική εντύπωση που προκάλεσε η δομή του προγράμματος σε ενότητες (το «Αφιέρωμα στον Γ. Χρήστου» και τα δυο έργα τα «Εμπνευσμένα από το παρελθόν»).

Ενότητες, άξονες που αιτιολογούν τη συνύπαρξη έργων διαφορετικής τεχνολογίας και αισθητικής, προβάλλοντας όμως την «ταυτότητα» μιας συναυλίας και όχι κάποια ευκαιριακή σύνθεση προγράμματος με βάση τη χρονική άθροιση των επιμέρους έργων.

Δυο νέες δραστηριότητες που εντάσσονται στο πρόγραμμα της ορχήστρας για την περίοδο αυτή είναι ακόμα τα «μαθήματα - αναλύσεις» των προγραμμάτων (που θα πραγματοποιούνται πριν από τις καθορισμένες εμ-

Ο Φρ. Σούμπερτ

φανίσεις) καθώς και η αντιστοιχία συναυλιών ρεσιτάλ.

Προσπάθεια αναβάθμισης του πολλές φορές ποιοτικού είδους μουσικών εκδηλώσεων, μα κατά κανόνα παραγνωρισμένου. Το 1ο Ρεσιτάλ (7.12) αφιέρωμα στο ύφος των εμφανίσεων της C. Berberian δόθηκε με τον κοντρα-τενόρο Άρη Χριστοφέλλη και τον Θ. Κοτεπάνο (πιάνο).

Ρεσιτάλ που αν δεν περνούσε απαρατήρητο στη μεγάλη μερίδα του κοινού θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «φωτεινή αναλαμπή» στα άχρωμα ρεσιτάλ που έχουμε συνηθίσει. Μέσα σε ένα ταξίδι εναλλαγών ύφους και εποχών, από τον Μοντεβέρντι ως τον αιώνα μας οι δυο ερμηνευτές πρόβαλαν το «χρώμα» εκείνο των μεταπτώσεων που συνήθως απουσιάζει από τα «ρεσιτάλ».

Και η δεύτερη συναυλία που δόθηκε στις 19.12 με το αφιέρωμα στην «εφηβεία» του Fr. Schubert με την «συμφωνία αρ. 4» «Τραγική» παρουσίαζε μια αξιόλογη ποιότητα ερμηνείας.

Ερμηνεύτηκε ακόμα σε πρώτη εκτέλεση το έργο του Γ. Κου-

ΑΠΟΜΙΜΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΑ

Με αφορμή την αναφορά του Τύπου στο θάνατο του Παύλου Σιδηρόπουλου

Πληθώρα εκπομπών και αναφορών στα Μ.Μ.Ε. για το θάνατο του Παύλου Σιδηρόπουλου στις αρχές Δεκεμβρίου. «Σε μια χώρα ιμιτασιόν», είπαν, «πέθανε κάτι οριτζιναλ». Ο ροκάς Π.Σ., θεωρήθηκε πρωτότυπος ζώντας μέσα σ' ένα περιβάλλον γεμάτο απομιμήσεις.

Όταν αναφερόμαστε σε τόσο γενικές έννοιες (απομίμηση, οριτζιναλ, ροκάς) είναι αναπόφευκτο να καταφεύγουμε ορισμένες φορές σε αφορισμούς ή σε χαρακτηρισμούς, τέλος πάντων, που απαιτούν περισσότερη ανάλυση. Γι' αυτό λοιπόν, θα ήθελα να αποδεχτείτε την ανάγκη μου να διατυπώσω ορισμένα σημεία προσεγγίζοντας ένα γενικότερο σημείο των καιρών μας.

α) Η Ελλάδα είναι η χώρα αυτή της απομίμησης στην οποία αναφέρθηκαν οι εκτιμητές του φαινομένου Π.Σ. Η απομίμηση της νεότερης Ελλάδας —και ιδιαιτέρως της Αθήνας— έγκειται στα δυτικότροπα πρότυπά της: ναρκωτικά, ροκ, αργκό, αποξένωση, φόβος του μέλλοντος κτλ.

β) Το ροκ στην Ελλάδα είναι μια περιπέτεια χωρίς αρχή, χωρίς μέση και χωρίς τέλος, κατά συνέπεια. Έλεγε ο Π.Σ. σε μια συνέντευξή του ότι μια συναυλία ροκ στη χώρα μας λειτουργεί ακόμη κοινωνικά (αναφέρεται δηλαδή σε κοινωνικά προβλήματα, η νεολαία έρχεται για επικοινωνία), ενώ στην Ευρώπη η ροκ συναυλία λειτουργεί αποκλειστικώς εμπορικά, η νεολαία πηγαίνει για να ακούσει μουσική και μόνο. Ο ίδιος αναφέρθηκε στο ρεμπέτικο, μίλησε για «ροκοποιημένα» ρεμπέτικα, για τον Βαμβακάρη, που θεωρούσε μεγάλο και για τη «Συννεφιασμένη Κυριακή» του Τσιτσάνη-τεράστιο άσμα. Δεν θέλω να δηλώσω λάτρης του παρελθόντος και προ πολλού λήξαντος ρεμπέτικου, ούτε και του σύγχρονου ελληνικού τραγουδιού, για να αντιπαραταχθώ στον ροκ χαρακτήρα της μουσικής του Π.Σ.

γ) Πώς να δεχθώ ότι ένας μουσικός, που πεθαίνει από ναρκωτικά, μετά μάλιστα από μια προσπάθεια να ξεκόψει, μπορεί να χαρακτηριστεί οριτζιναλ ροκάς;

δ) Πρέπει να μάθουν οι δημοσιογράφοι, που αναζητούν «οριτζιναλ πρότυπα», και οι χειριστές μικροφώνων σε ραδιοφωνικούς (και κρατικούς) σταθμούς, να είναι λιγάκι συγκρατημένοι: Με την έκταση που δίνουν στο γεγονός μυθοποιούν κατ' ανάγκην, πρώτον στη «χαμένη» γενιά των συνομηλίκων του Π.Σ. και δεύτερον στις επερχόμενες νεότερες γενιές, ένα θάνατο από υπερβολική δόση ή από κακή ποιότητα ναρκωτικών.

ε) Για να μην υπάρξει παρεξήγηση: δεν αναφέρομαι στη ζωή του καλλιτέχνη ροκά, ούτε τον περιφρονώ. Κατακρίνω όμως όλους όσους προσπάθησαν να βρουν θέμα και άλλοθι κειμένου ή εκπομπής και χάρισαν την αίγλη του μύθου σε ένα θάνατο, που μονάχα λύπηση μπορεί να προκαλέσει: ο Π.Σ. προσπάθησε να ξεκόψει κι ο θάνατος της μάνας του τον ξανάσπρωξε στα ναρκωτικά (!).

στ) Πώς ένας απελπισμένος ροκάς χαρακτηρίζεται πρωτότυπος από τα Μ.Μ.Ε.; Ποια είναι τα κριτήρια που έχουν, για να οριοθετούν τα κακέκτυπα, τα αυθεντικά και τα ιμιτασιόν; Εκτός κι αν γι' αυτούς όλα είναι φλου.

ζ) Αν δεν βρίσκουμε θέματα για άρθρα ή εκπομπές, ας μην καταφεύγουμε στην εύκολη λύση της επιλογής θέματος ευρείας απήχησης (θάνατος νέου από ναρκωτικά). Διότι την ίδια εβδομάδα περίπου έφυγε και ο Γιώργος Σεβαστικόγλου και δεν το ήξεραν ούτε οι ηθοποιοί.

η) Ας ψάξουμε γι' άλλα πρότυπα: κι αν δεν βρίσκουμε οριτζιναλ, ας βρούμε ιμιτασιόν, αλλά να ψάχνουμε.

Κώστας Θεολόγου

αναφορά στο θέμα (Καθημερινή 12.).

Ν.λ. λοιπόν, που πάλι βρισκόμαστε να μιλάμε για κάτι ανάλογο με τα έργα του Ζενέτου (θέατρο, εργοστάσιο Συγγρού) για τα οποία έγινε τόση φασαρία πριν λίγο καιρό. Και πάλι να απορροούμε —μια και δεν αρκεί βέβαια να φωνάζουν 2-3 «ειδικοί» πυροσβέστες— τι θα πει *προστασία* στη σύγχρονη Ελλάδα, και μάλιστα όταν πρόκειται για σχεδόν χθεσινή αρχιτεκτονική. Εδώ θα αγωνιζόμαστε να αντιστρέψουμε τον τροχό για πολλά χρόνια ακόμα, όταν στην Εσπερία υπάρχουν ήδη οι ανάλογοι οργανισμοί (αναφέρομαι στον διακρατικό DECOMOMO, που έστησε το πρώτο διεθνές συνέδριο για την προστασία έργων μοντέρνας αρχιτεκτονικής τον περασμένο Σεπτέμβρη). Αλλά, θα μου πείτε, αυτό θα έλειπε, ν' αρχίσουμε να μιμούμαστε τους ξένους!

Στα δικά μας τώρα. Είναι γνωστές η ανέχεια και οι τεράστιες ελλείψεις σε κτιριακές εγκαταστάσεις που «μαστιίζουν» την ελληνική εκπαίδευση. Πώς να είναι το δημοτικό σχολείο στα Πευκάκια η εξαίρεση: το γράμμα του ΟΣΚ νομίζω πως λέει τα πράγματα με το όνομά τους. Όχι μόνο το κτίριο έχει υποστεί αλλοιώσεις από καιρό, ώστε να προκύψουν πρόσθετες τάξεις, αλλά και με όλες τις μετατροπές πάλι δεν φτάνουν οι χώροι για τις σημερινές ανάγκες. Οπότε κρίθηκε αναγκαίο να γίνει η προσθήκη, για να βολευτούν τα πράγματα. Κάτι τέτοιο δεν είναι βέβαια αποδεκτό από τους υπέρμαχους της προστασίας. Ας πάνε αλλού, λένε, να στοιβάξουν τους μαθητές τους και ας αφήσουν το σεβαστό κτίριο στην ησυχία του. Και θυμίζουν την αξία του Πικιώνη ως επιχείρημα για να διατηρηθεί το σχολείο.

Ποιος έχει το «δίκαιο» με το μέρος του; Από τη μια μεριά έχουμε ένα σημαντικό κτίσμα-σταθμό στη σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική πάνω σε αυτό δε χωράει καμιά αμφιβολία. Από την άλλη έχουμε τις «ανάγκες» μιας πόλης με υποβαθμισμένη υποδομή —ούτε και αυτό σηκώνει κουβέντα. Ανάλογες επεμβάσεις έχουν ήδη γίνει (χωρίς να ακουστεί τσιμουδιά) και σε άλλα αξιόλογα σχολεία προπολεμικά, όπως το σχολείο του Ν. Μητσάκη στην οδό Κωλέττη (πανωσήκωμα και κολόνες σε όλη την πρόσοψη).

Η συντήρηση του συνόλου από αυτά τα εκπληκτικά κτίρια είναι υποτυπώδης: πέρα από τις μοιραίες μετατροπές, βλέπει κανένας σήμερα μια εξαχρείωση και μια υποβάθμιση που δεν κρύβονται με το ετήσιο ασβε-

στωμα (για λόγους υγιεινής). Όποιος θέλει ας πάει να τα δει από κοντά και να τα περπατήσει...

Σ' αυτό δεν είναι εξαίρεση το σχολείο στα Πευκάκια: θυμίζω απλώς τους χρωματισμούς που δοκίμασε εκεί ο Πικιώνης με τις συμβουλές του Κ. Παρθένη, από τους οποίους δεν σώζεται ίχνος. Ξέρουμε επίσης, πως από τα λιγοστά έργα που άφησε ο Πικιώνης, ορισμένα σήμερα έχουν κατεδαφιστεί, αλλά αλλοιώθηκαν πριν φτάσουν στην κατασκευή ή αφέθηκαν ημιτελή. Τα μόνα ίσως που διατηρούνται με αξιοπρέπεια είναι κάποια από τα πιο γνωστά σπίτια, μόνο και μόνο επειδή ανήκουν σε ιδιώτες που τα προσέχουν. Όσο για το περίπτερο στο Λουμπαρδιάρη, καλύτερα να μην αρχίσω να μιλάω. Να λοιπόν, ποιος είναι ο θλιβερός απολογισμός, ας πούμε, η μοίρα της αρχιτεκτονικής στον τόπο των μακάρων.

Άρα, «μην εγγίζετε» και εδώ; Να μείνουν τα οποιαδήποτε βαφτίζουμε «μνημεία» έξω από την κοινωνία και τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή; Να γίνεται, με άλλα λόγια, το έλα-να-δεις γύρω μας και εμείς να αναπαλαιώνουμε προσόψεις και να μεριμνούμε περί αρχαιοτήτων; Έτσι, γενικά και αόριστα, χωρίς προγραμματισμό; (συγγνώμη για την κακιά λέξη, μου ξέφυγε). Αρκεί αυτός ο μεσαιωνικός φανατισμός και η τυπολατρεία της προστασίας από τη μια μεριά —όπως και το αντιδό-τό τους, η εγκληματική αδιαφορία για κάθε τι παλιό, από την άλλη; Είναι υποχρεωτικό να προχωράμε πάντα μέσα από τέτοιες ακραίες θέσεις, σαν φίλαθλοι στο γήπεδο, λες και δεν υπάρχει τίποτα ανάμεσα;

Η θα έπρεπε κάποτε να δούμε το «έργο» του Πικιώνη —όπως και όλων των σημαντικών αρχιτεκτόνων μας— μέσα σε μια Ελλάδα (ή μια Αθήνα) έτσι όπως είναι στην πραγματικότητα, χωρίς ψευδαισθήσεις; Να πούμε επιτέλους, πως ήρθε η ώρα να πάρουμε κάποιες αποφάσεις, ότι έρχεται όπου να 'ναι ο κατακλυσμός και να σκεφτούμε τι θα κρατήσουμε για την «Κιβωτό» —με άλλα λόγια, τι κρατάμε και τι πετάμε; Να μιλήσουμε κάποτε για πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας και ν' αφήσουμε τα νεφελώματα και τα φτηνά μελό;

Ωστε να πάψει αυτή η άσκοπη διαμάχη, κάθε φορά που «απειλείται» κάτι, να ξεσπαθώνουν οι μεν και οι δε, αναπαράγοντας την ίδια στείρα συζήτηση που δεν οδηγεί πουθενά. Εκτός (γιατί όχι;) αν όλος ο καβγάς γίνεται για το πακέτο. Δηλαδή για δημιουργία εντυπώσεων, υποτίθεται για χάρη ενός

κοινού που έχει όμως μπαφιάσει με τις καραμέλες που του σερβίρουν. Φτάνει πια το σιρόπι!

Δημήτρης Φιλιππίδης

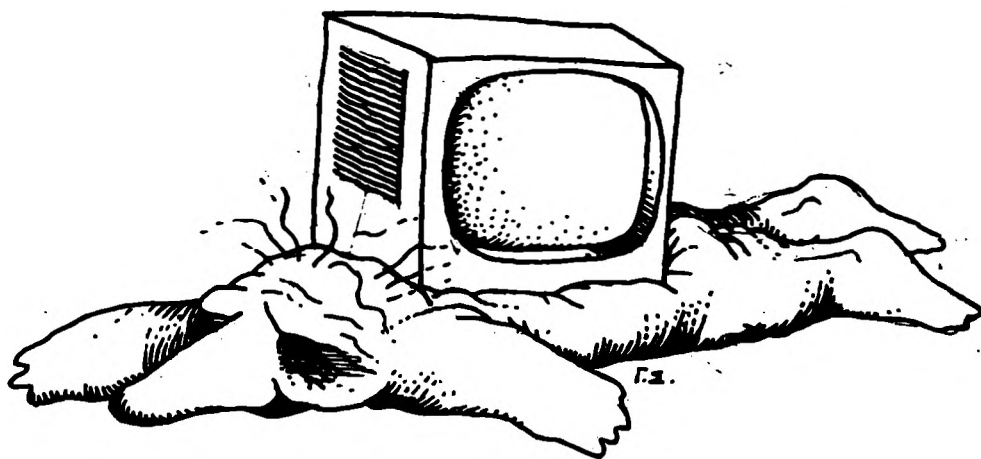
Λογοκρισία, χειραγώγηση, «Μπέμπετ-σόου»

Δεν είμαστε, με κανένα τρόπο, οπαδοί οποιασδήποτε έκφρασης λαϊκισμού. Από αυτή την άποψη, είναι σίγουρο ότι, επί της ουσίας, οι αντιρρήσεις μας για ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα της αισθητικής τάξης, του ιδεολογικού πλαισίου και του χιούμορ του «Μπέμπετ σόου» θα ήταν πολλές —μάλιστα, η δημοσίευση στις εφημε-

βερνητικής πολιτικής μεροληπτώντας ασύστολα, οι εκπομπές διαλόγου μοιάζουν στημένες και προκατασκευασμένες, η παραπληροφόρηση βρίσκεται πάντα σε πρώτο πλάνο, το λιβανιστήρι προς την κυβέρνηση και κυρίως προς την οικογένεια Μητσοτάκη είναι διαρκώς αναμμένο, καίει ευώδες θυμίαμα... Και η λογοκρισία εμφανίζεται από το παράθυρο, χτυπώντας κάθε έκφραση που μπορεί να εκληφθεί ως ενοχλητική. τική.

Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος, βεβαίως, ρίχνει «το μπαλάκι» στη διεύθυνση της ΕΤ2, κατηγορώντας την για πασοκική απόκλιση και για ανευθυνότητα στη διαχείριση των πόρων του ήδη καταχρεωμένου οργανισμού. Θέση της κυβέρνησης είναι ότι η όλη υπόθεση έχει να κάνει με το υψηλό κόστος —και μόνο— της εκπομπής. Όμως, αλίμονο αν η διοίκηση ενός δημόσιου οργανισμού που, λογικά, απολαμβάνει της εμπιστοσύνης της κυβέρνησης, δεν έχει δικαίωμα να πάρει πρωτοβουλίες που θα εκμεταλλεύονται προς όφελός του τη συνθήκη ελεύθερου ανταγωνισμού και θα βελτιώνουν τη θέση του στο πλαίσιο της αγοράς.

Στη σύγχρονη συνθήκη αντα-

ρίδες των κειμένων του πρώτου επεισοδίου ενισχύει αυτές μας τις επιφυλάξεις.

Εξίσου αμέτοχοι είμαστε και στους διαγκωνισμούς των τηλεοπτικών καναλιών για τη θεαματικότητα. Γνωρίζουμε ότι υποκινητής των καναλιών είναι η πολιτική δύναμη και, μέσω αυτής, το κέρδος. Μακριά από μας, λοιπόν, και οι δυο παράμετροι που υποκινούν τη λογική των τηλεοπτικών σταθμών.

Από την άλλη μεριά, δεν μπορούμε να μην επισημάνουμε τον ασφυκτικό εναγκαλισμό της κρατικής μας τηλεόρασης από την κυβέρνηση. Η άλλοτε «φασιστική τηλεόραση» δίνει καθημερινά όλο και περισσότερα δείγματα γραφής αυτής της προσκόλλησης στο κυβερνητικό δόγμα. Τα ειδησεογραφικά δελτία παρουσιάζουν μια σχεδόν ειδυλλιακή εικόνα της κυ-

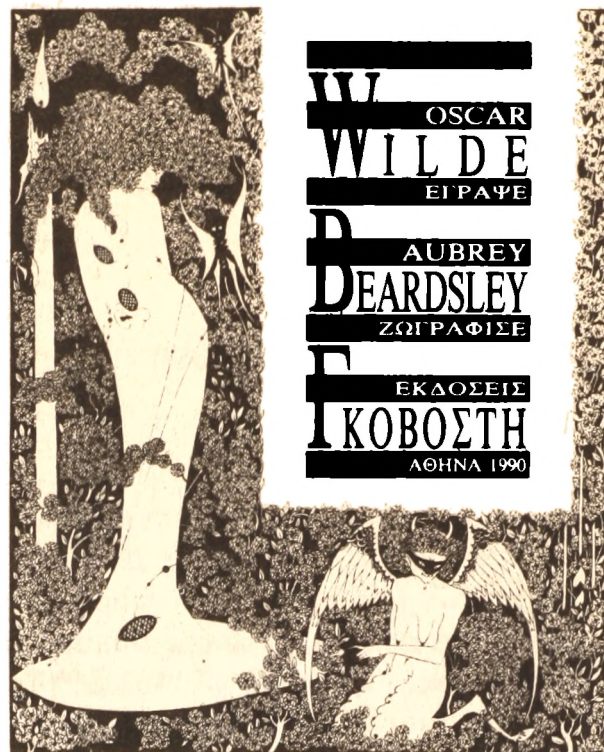
γωνισμού των καναλιών, είναι φυσικό η άποια διοίκηση να λειτουργεί, πρώτα απ' όλα, με κριτήρια αγοράς —κι ας μας βρίσκουν αδιάφορους οι αισθητικές της επιλογές.

Από αυτή την άποψη, η προσπάθεια της κυβέρνησης να πείσει την κοινή γνώμη ότι η υπόθεση «Μπέμπετ σόου» αφορά ένα σκάνδαλο κακοδιαχείρισης μοιάζει με μπαλόνι που ξεφουσκώνει. Κι από ό,τι φαίνεται, η κυβέρνηση είναι αποφασισμένη να θυσιάσει τον όποιο βαθμό φερεγγυότητας και απήχησης των κρατικών μέσων επικοινωνίας υπέρ της χειραγώγησης. Όμως η άσκηση λογοκρισίας είναι κάτι βαρύ, θεαματικό και μπορεί να τροφοδοτήσει εξίσου θεαματικές αντιδράσεις. Μια τέτοια προοπτική δεν είναι αρκετή για ωριμότερες σκέψεις;

Ο τηλεβόας

**Ο ΟΣΚΑΡ ΓΟΥΑΪΛΝΤ
ΕΙΠΕ...
Ο ΩΜΠΡΕΪ ΜΠΕΡΝΤΣΛΕΪ
ΖΩΓΡΑΦΙΣΕ**

Ένα εντελώς πρωτότυπο βιβλίο.
Σκεφτήκαμε και πραγματοποιήσαμε
ένα πάντρεμα του έργου των δύο
κακομαθημένων παιδιών του αγγλικού
πνεύματος. Δύο προαιώνιοι εχθροί
της εποχής τους, ο ποιητής και ο
ζωγράφος σε μια πανδαισία χιούμορ
και εξυπνάδας. Έκδοση κόσμημα για
τη βιβλιοθήκη. Εικονογράφηση,
χρώμα, βιβλιοδεσία. Μεγάλο σχήμα.

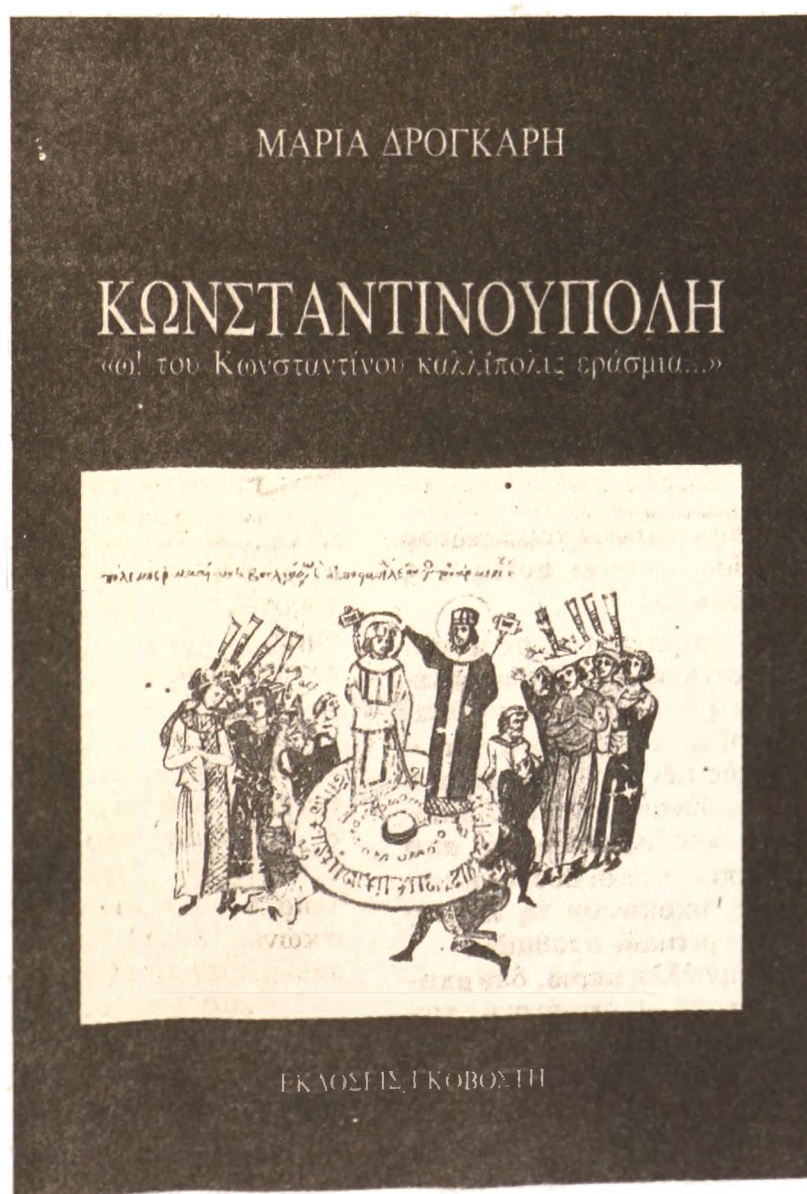

**Μόλις
κυκλοφόρησε**

Εικονογράφηση - ντοκουμέντο
(γκραβούρες, χάρτες, χρυσόβουλα,
αγιογραφίες) παντρεμένη μ' ένα
συναρπαστικό κείμενο. Τεκμηριωμένο
με πλούσιες πηγές και βιβλιογραφία.
Μεγάλο σχήμα, Βιβλιοδεσία.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

Ζωοδόχου Πηγής 21 – Τηλ. 36.15.433

ΔΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Γραφίτης, Διαμάντι, «Φουλλερένιο»:

Τρεις οι μορφές του άνθρακα

Μια ξεχωριστή ανακάλυψη φιλοδοξεί να συμπληρώσει τις εγκυκλοπαιδικές μας γνώσεις και να θέσει τις βάσεις για ένα νέο πεδίο στη χημεία του άνθρακα. Στον γραφίτη και το διαμάντι προστίθεται μία νέα μορφή άνθρακα, του οποίου τα άτομα οργανώνονται σε μόρια - κλωβούς με γεωμετρία τέλειου εικοσάεδρου, παρόμοια με αυτή της μπάλας ποδοσφαίρου. Δύο ερευνητικές ομάδες με έναν Έλληνα στις τάξεις της μιάς, παρουσίασαν ανεξάρτητα η μία από την άλλη, για πρώτη φορά αδιάσειστα στοιχεία για την ύπαρξη και τη δομή της νέας μορφής άνθρακα και ονόμασαν τα μόρια αυτά «φουλλερένια».

Είναι γνωστό ότι ο άνθρακας είναι από τα στοιχεία που εμφανίζουν πολυμορφισμό, απαντούν δηλαδή στη φύση σε περισσότερες από μία μορφές. Πολλοί μάλιστα θα γνωρίζουν ότι ο γραφίτης και το διαμάντι αποτελούν τις δύο (μέχρι τώρα γνωστές) μορφές του άνθρακα. Όμως όλα τα εγχειρίδια χημείας και οι εγκυκλοπαιδείες σύντομα θα προσαρμόσουν το υλικό τους, σύμφωνα με τα στοιχεία της ομάδας του Harry Kroto, από το πανεπιστήμιο του Sussex στην Αγγλία. Η ομάδα παρουσίασε το 1985, την πρώτη υπόθεση ενός μορίου εξαιρετικά σταθερού, αποτελούμενου αποκλειστικά από 60 άτομα άνθρακα, που θα συμβολίζουμε στο εξής ως C_{60} . Παρασκεύασε το μόριο αυτό από την εξαέρωση γραφίτη και την επανασυμπύκνωσή του μέσα σε ατμόσφαιρα από αδρανές αέριο ήλιο. Πέντε χρόνια προσπαθειών οδήγησαν πρόσφατα στον οριστικό προσδιορισμό της γεωμετρίας του νέου μορίου με γνωστές μεθόδους της φασματοσκοπίας. Ταυτόχρονα, (για την ακρίβεια λίγο, ενωρίτερα, στο τεύχος της 27ης Σεπτεμβρίου του περιοδικού Nature) μία άλλη ομάδα αποτελούμενη από τους Wolfgang Krätschmer και Κώστα Φωστηρόπουλο του

Ινστιτούτου Max Plauck της Χαϊδελβέργης και τους Lowell Lamb και Donald Huffman του Πανεπιστημίου της Αριζόνα, παρουσίασε τα δικά της αδιάσειστα στοιχεία για τη γεωμετρία του C_{60} που οδηγούν στο τέλειο εικοσάεδρο, όπως αρχικά είχε προτείνει ο Kroto.

Το ενδιαφέρον στη γεωμετρία αυτή είναι μεγάλο, γιατί είναι η πρώτη φορά που διαπιστώνεται ότι τα άτομα ενός στοιχείου οργανώνονται σε κλωβούς. Η ίδια μάλιστα η εικοσαεδρική διάταξη έχει το δικό της ξεχωριστό ενδιαφέρον, εφόσον απαντά στη φύση. Το 1957, ο ιός της πολιομυελίτιδας σε κρυσταλλική μορφή, βρέθηκε να αποτελείται από 60 υπομονάδες σε εικοσαεδρική διάταξη. Από τότε διαπιστώθηκε ότι όλοι οι σφαιρικοί ιοί έχουν την ίδια διάταξη. Το προηγούμενο αυτό χρησίμευσε σαν βάση για τη διαπίστωση της δομής του μορίου C_{60} .

Ο Kroto ονόμασε το μόριο «φουλλερένιο» (fullerene, ή πιο σωστά buckminsterfullerene) από το όνομα του Richard Buckminster Fuller, του αρχιτέκτονα και μηχανικού, που στη δεκαετία του '50 εισήγαγε τα εικοσάεδρα για την κατασκευή στέγας μεγάλων χώρων. Ο ισχυρισμός του ήταν ότι στο εικοσάεδρο μπορεί κανείς να περικλείσει

τον μέγιστο χώρο. Οι κατασκευές θα μπορούσαν να είναι τόσο ελαφρές που θα αερομεταφέρονται και συνεπώς μία χρήση τους θα ήταν στους διαστημικούς σταθμούς του μέλλοντος. Συμπτωματικά, όπως πρότεινε ο Kroto, οι εικοσαεδρικές δομές ήδη υπάρχουν στο διάστημα πριν τις μεταφέρει εκεί ο άνθρωπος: επειδή το μόριο C_{60} είναι εξαιρετικά σταθερό, πιθανότατα απαντά ευρύτατα σαν άνθρακας της μεσοαστρικής ύλης. Ίσως αποτελεί το κύριο συστατικό και της περιαστρικής ύλης που έχει υψηλό περιεχόμενο σε άνθρακα. Η σημασία αυτής της υπόθεσης είναι μεγάλη, γιατί με κατάλληλο συλλογισμό μπορούμε να οδηγηθούμε στην υπόθεση, ότι ο εικοσαεδρικός άνθρακας του διαστήματος χρησίμευσε σαν επιφάνεια - καταλύτης που διευκόλυνε το σχηματισμό των χημικών ενώσεων του διαστήματος.

Το 1985, όταν ο Kroto εργαζόταν στο πανεπιστήμιο Rice του Texas έγραφε: «Εάν βρεθεί μία συνθετική οδός για την παρασκευή του μορίου C_{60} , τότε η χημική και πρακτική του σημασία ίσως αποδειχθεί πολύ μεγάλη».

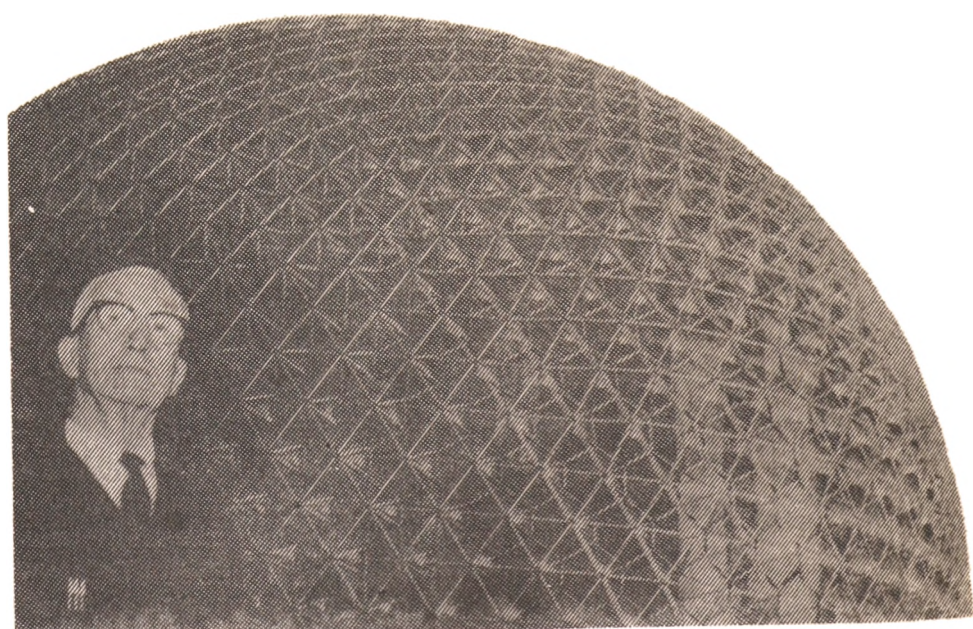
Αυτό που χρειαζόταν είναι μία μέθοδος που θα μας έδινε το μόριο C_{60} σε υψηλή καθαρότητα, ώστε να μελετηθεί η δομή και οι ιδιότητές του. Προς αυτό το σκοπό επιδόθηκε η ομάδα της Αγγλίας, για να προστεθεί λίγο αργότερα (και ανεξάρτητα) η γερμανοαμερικανική ομάδα που μας έδωσαν σχεδόν ταυτόχρονα θεαματικά αποτελέσματα. Το φουλλερένιο C_{60} διαπιστώθηκε ότι είναι στερεό χρώματος μoustάρδας, που δίνει σκούρα κόκκινα διαλύματα σε βενζόλιο. Μαζί με το C_{60} φαίνεται πως σχηματίζεται και το παρεμφερές μόριο C_{70} , ελαφρά μεγαλύτερο σε μέγεθος, με σχήμα που μοιάζει με πεπιεσμένη στη

μέση σφαίρα, που σαν στερεό έχει καφεκόκκινο χρώμα και δίνει ζωηρά κόκκινα διαλύματα. Η ύπαρξη του C_{70} , καθώς και μερικών υδρογονανθράκων σαν προσμίξεις, δυσκόλεψε εξαιρετικά την απομόνωση του C_{60} . Η κρυσταλλογραφία ακτίνων - Χ έδειξε (έμμεσα) ότι το μόριο πράγματι έχει τη μορφή ποδοσφαιρικής μπάλας. Τα πιο αποφασιστικά αποτελέσματα όμως δόθηκαν από τη φασματοσκοπία NMR (βλ. πλαίσιο), για τα οποία οι ερευνητές δεν μπορούσαν να κρύψουν τον ενθουσιασμό τους μετά από τόση μακρόχρονη και επίπονη προσπάθεια.

Εκτός από το C_{60} , νέα στοιχεία δόθηκαν και για το C_{70} του οποίου η ύπαρξη προϋποθέτει μία ολόκληρη σειρά μορίων με δομή κλωβού, με το όνομα «φουλλερένια». Τα μόρια αυτά μπορούν να θεωρηθούν σαν μία νέα μορφή άνθρακα. «Τα αποτελέσματα αυτά», δήλωσε ο Kroto, «δίνουν μαρτυρία για μία ολόκληρη σειρά φουλλερενίων. Μία τεράστια νέα περιοχή στην επιστήμη του άνθρακα ανοίγεται μπροστά μας».

Η υπόθεση για την ύπαρξη των φουλλερενίων στο διάστημα παραμένει ακόμα ανεπιβεβαιωτή. Η μέθοδος εδώ είναι κυρίως τα φάσματα απορρόφησης, όπου συγκρίνονται αυτά του μορίου C_{60} και C_{70} με τα φάσματα που παραλαμβάνουν οι αστρονόμοι από το μεσοαστρικό διάστημα. Μία απορρόφηση των φουλλερενίων (σε διάλυμα) στο υπεριώδες εμφανίζει αντιστοιχία με μία κορυφή απορρόφησης της μεσοαστρικής ύλης. Όμως η ένδειξη αυτή δεν είναι αρκετά ισχυρή ώστε να οδηγήσει σε κάποιο συμπέρασμα.

Εκτός από τη σημασία τους σαν πιθανοί καταλύτες στο σχηματισμό ενώσεων πολύ πριν την εμφάνιση της ζωής στη γη,

Ο Μπουκμίνστερ Φούλερ μπροστά σε ένα θόλο — μια κατασκευή του.

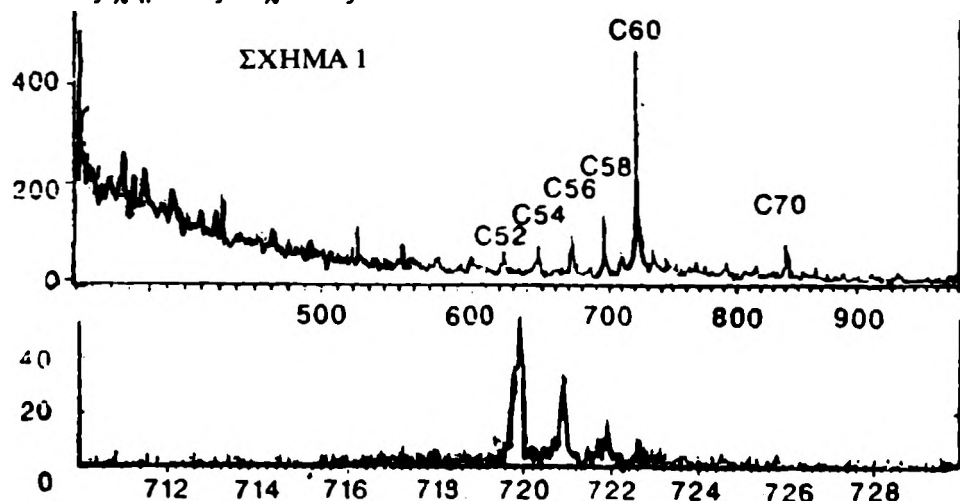
Η ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ ΚΑΙ Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ C₆₀.

Το εικοσάεδρο, του οποίου οι έδρες είναι εξαγωνα και πεντάγωνα, είναι ένα από τα 13 στερεά του Αρχιμήδη και περιγράφηκε λεπτομερώς από τον Kepler. Στις μέρες μας το εικοσάεδρο χρησιμοποιείται ευρύτατα στις μπάλες ποδοσφαίρου. Ένα μόριο με τη γεωμετρία αυτή, όπως το C₆₀, εμφανίζει πολύ υψηλή συμμετρία (πολλά επίπεδα και άξονες συμμετρίας) και σχηματίζει εσωτερική κοιλότητα ακτίνας 7 Åγκστρομ.

Η μέθοδος που ακολούθησαν οι δύο ερευνητικές ομάδες χρησιμοποιεί την εξαέρωση ηλεκτροδίων γραφίτη και την επανασυμπύκνωσή του κάτω από ορισμένες συνθήκες. Για την εξαέρωση του γραφίτη, ο Kroto χρησιμοποίησε την ενέργεια των παλμών ενός ισχυρού laser σε ένα πυκνό ρεύμα αερίου Ηλίου (He). Τα σφαιρικά μόρια - κλωβοί που σχηματίζονται, αφού ιονιστούν με ένα δεύτερο laser ανιχνεύονται με ένα φασματογράφο μάζας, μία συσκευή δηλαδή που μετρά απ' ευθείας τη μάζα φορτισμένων μορίων.

Στο σχήμα φαίνεται το φάσμα μάζας του μορίου C₆₀ που αντιστοιχεί σε μοριακό βάρος 720.

Ο Krätschmer εξαέρωσε τα ηλεκτρόδια γραφίτη σε ατμόσφαιρα Ηλίου σχετικά χαμηλής πίεσης (100 Torr) και τον επανασυμπύκνωσε σε ειδικές επιφάνειες συλλογής. Τα φάσματα μάζας λήφθηκαν αφού διαλύθηκε σε βενζόλιο και καθαρίστηκε με γνωστές χημικές τεχνικές.

τα φουλλερένια εμφανίζουν ενδιαφέρον και λόγω της γεωμετρίας κλωβού. Εάν μπορέσει να τοποθετηθεί κάποιο ξένο άτομο στο κέντρο της σφαίρας θα οδηγήσει σε μόρια που πιθανόν να έχουν ασυνήθιστες ιδιότητες. Μπορούμε μάλιστα να φανταστούμε παράγωγα του C₆₀, όπως π.χ. το C₆₀F₆₀ που ίσως είναι ένα σούπερ - στυλβωτικό. Λόγω του παρόμοιου χαρακτήρα του C₆₀ με τους αρωματικούς υδρογονάνθρακες μπορούμε να προδιαγράψουμε μία νέα χημεία που θα βασίζεται σε αυτή των αρωματικών ενώσεων. Αυτό όμως θα προϋποθέτει ότι το μόριο θα είναι σταθερό κάτω από μία σειρά συνθηκών. Έπειτα όμως από τις παραπάνω σκέψεις το ερώτημα παραμένει, αν τα φουλλερένια απαντούν ελεύθερα στο γνωστό μας περιβάλλον. Όπως και να έχει όμως, όλα δείχνουν ότι η χημεία του άνθρακα έχει μπει σε ένα δρόμο που θα αποφέρει πολλά στο μέλλον. □

Στ. Μπογιατζής

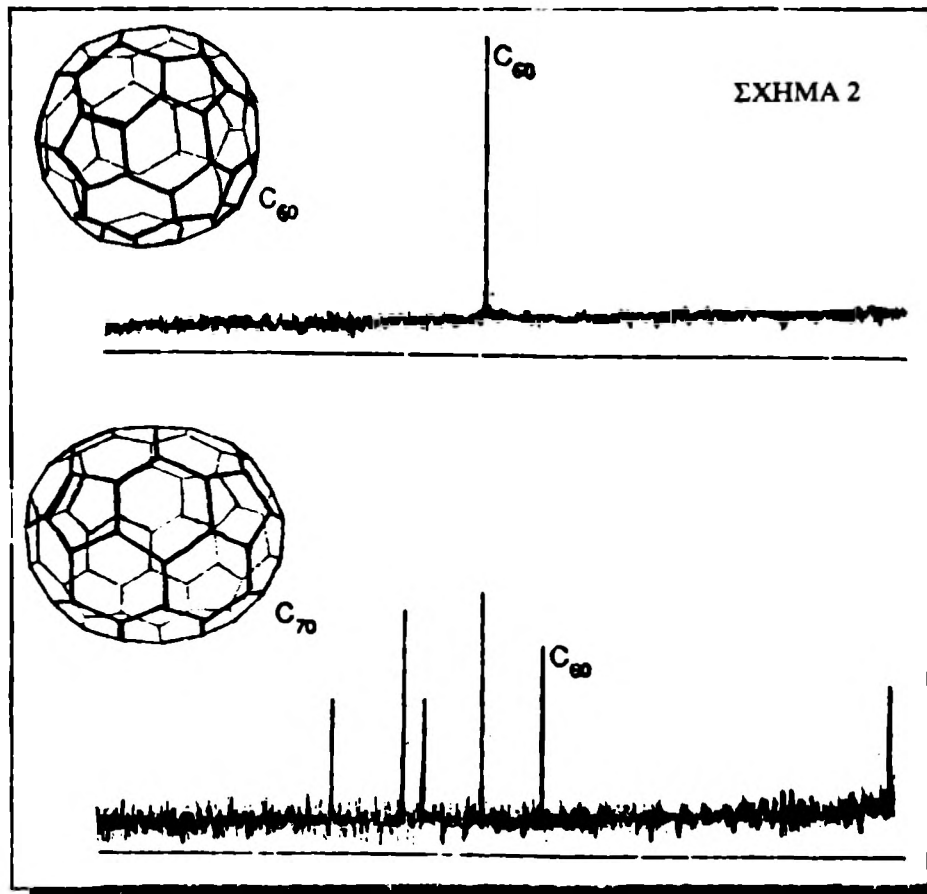
ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Πολυμορφισμός ή (αλλοτροπία): Λέμε ότι το οξυγόνο και ο άνθρακας εμφανίζουν πολυμορφισμό γιατί τα άτομά τους συντάσσονται με διαφορετικούς τρόπους, σχηματίζοντας διαφορετικές μορφές του στοιχείου. Το οξυγόνο απαντά σαν μοριακό οξυγόνο (O₂) και σαν όζον (O₃), ενώ ο άνθρακας σαν γραφίτη, διαμάντι και (όπως πρόσφατα ανακαλύφθηκε) «φουλλερένιο». Αν και οι όροι **πολυμορφισμός** και **αλλοτροπία** θεωρούνται ισοδύναμοι, ο πρώτος χρησιμοποιείται αποκλειστικά για στερεά σώματα.

Φάσματα απορρόφησης: Τα σώματα που φαίνονται χρωματισμένα απορροφούν την ορατή ακτινοβολία του ήλιου σε κάποιο συγκεκριμένο μήκος κύματος, ενώ πολλά από τα σώματα που φαίνονται αχρωμάτιστα απορροφούν στο υπεριώδες (UV). Η καταγραφή της έντασης απορρόφησης στο ορατό-υπεριώδες, σε σχέση με το μήκος

Η ΑΔΙΑΣΕΙΣΤΗ ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΓΙΑ ΤΟ ΕΙΚΟΣΑΕΔΡΟ

Ο πυρηνικός μαγνητικός συντονισμός (NMR) είναι μία τεχνική παρεμφερής με τη μαγνητική τομογραφία στην ιατρική. Τα φάσματα NMR χρησιμοποιούνται ευρύτατα στη χημεία και μετρούν το μαγνητικό (και χημικό) περιβάλλον ατόμων όπως το υδρογόνο και το ισότοπο -13 του άνθρακα (13). Σε αυτά τα φάσματα μία χαρακτηριστική κορυφή παράγεται από άτομα με το ίδιο μαγνητικό περιβάλλον. Το μόριο C₆₀ έχει και τα 60 άτομα άνθρακα με το ίδιο περιβάλλον, άρα αναμενόταν μία και μόνη κορυφή. Το φάσμα που φαίνεται παρακάτω δικαιολογεί τον ενθουσιασμό του Kroto και των συνεργατών του.

κύματος (λ), δίνει τα φάσματα απορρόφησης που καταγράφονται σε ειδικά φασματοφωτόμετρα. Για ορισμένες ενώσεις τα φάσματα αυτά είναι χαρακτηριστικά. Όμως, όπως αναφέρεται και στο κείμενο, σπάνια μπορούμε να δώσουμε την ταυτότητα μιας ένωσης από το φάσμα απορρόφησης και μόνο.

Κρυσταλλογραφία ακτίνων-Χ. Οι ακτίνες - Χ (ή Roentgen) έχουν μήκος κύματος παραπλήσιο με τις αποστάσεις των ατόμων στα στερεά. Αυτό τις κάνει να περιθλώνται και μάλιστα με χαρακτηριστικό τρόπο για κάθε τύπο κρυστάλλου. Η καταγραφή των εντάσεων περίθλασης σε σειρά φασμάτων και ο συνδυασμός των τελευταίων μπορεί να δώσει ακριβείς πληροφορίες για την κρυσταλλική δομή ενός στερεού.

Φάσματα μαζών: Είναι μία μέθοδος που μας επιτρέπει να πάρουμε πληροφορίες για την ταυτότητα μιας χημικής ένωσης. Για μια ένωση, αφού ιονιστεί (αποκτήσει θετικό φορτίο) και λό-

γω αστάθειας σπάσει σε μικρότερα θραύσματα, μπορούμε να υπολογίσουμε τα μοριακά βάρη των θραυσμάτων και να τα καταγράψουμε ανάλογα με τη σχετική τους ένταση σε ένα φάσμα. Κάθε ένωση κομματιάζεται με απόλυτα χαρακτηριστικό τρόπο, δίνοντας γένεση σε ομοίως χαρακτηριστικά φάσματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Newscientist, 13 Οκτωβρίου 1990, σελ. 18.
- Nature, 318, 14 Νοεμβρίου 1985 σελ. 162-163.
- Nature, 347, 27 Σεπτεμβρίου 1990, σελ. 336-337.
- Nature, 347 27 Σεπτεμβρίου 1990, σελ. 354-357.
- Nature, 331, 28 Ιανουαρίου 1988, σελ. 328-331.
- Acc. Chem. Res. Φεβρουάριος 1988, σελ. 25-33.
- Chemical Physics Letters, 132 σελ. 99-102 (1986).

ΟΠΩΣ ΤΟΝ ΘΕΣΠΙΣΕ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

του Κωστή Λιόντη

— Γνωρίσατε τον ποιητή, / ή κάτι τέτοιο, που έμενε τον περασμένο μήνα εδώ; / Το αίσθημα τ' ονομάζει παλίμψηστη λιβιδώ / πάρα πολύ ασυνήθιστος: τι θέλει / να πει, δεν ξέρει κανείς: κυνικός και φιλέλλην. / - Σώστροφος σνομπ. / - Κάποτε αστείος: τώρα είναι στα λουτρά. / - Στην Ιταλία καθώς άκουσα. / - Ναι κάποιο «σπα»...

Γ. Σεφέρης «Στα περίχωρα της Κερύνειας».

Χωρίς επιφυλάξεις, ασφαλώς αναγνωρισμένη η μυθιστορηματική ιδιοφυΐα του Άγγλου συγγραφέα Λ. Ντάρελ, αλλά δεν ξέρω κατά πόσο είναι «αθώο» ο Έλληνας αναγνώστης να παραμένει μόνο στη λογοτεχνική χροιά. Αν όχι τίποτα άλλο, υπάρχει παράλληλα η συγκίνηση: τα στοιχεία και τα καθέκαστα της «ελληνικής του εμπειρίας»: αυτή που συχνά με τόση αισθαντικότητα διαφήμιζε στις συνεντεύξεις το «καρδιά του Μεσογειακού πολιτισμού», — και αυτό ίσα ίσα θα ήταν αρκετό.

Κάπως βάνουσο και σίγουρα αντιδοντολογικό, ωστόσο γδερνοντας την έξω επιφάνεια και ανιχνεύοντας παραμέσα ως τα ενδότερα, ο Ντάρελ παρουσιάζει απ' αυτή την πλευρά ζωηρό και αξιοσημείωτο ενδιαφέρον. Εξαιρώντας, ίσως, το τελευταίο του σύνθετο έργο «Πενταλογία της Αβινιόν» μ' όλο που και εδώ, ανάμεσα στον ρεαλισμό, το τέντωμα και την επιμονή στην ηδονικότητα ως τη μεταφυσική, βόσκουν οι Γνωστικοί και ο Ηράκλειτος — (απ' το παράθυρο μεν, αλλά είδατε Κε Παπαγιαννάκη πως το ζήτημα του κλασικισμού στα συμφραζόμενα του Ντιροζέλ δεν αφορά αποκλειστικά και μόνο την επιστημονική κοινότητα!) — κι ας τον ξεσπαργάνωσε το άστρο του κάπου στα ριζά των Ιμαλαΐων: στα πόδια του Θιβέτ, εποχή ακόμη πυγμής και ζωντανού κύρους του βρετανικού στέμματος, πριν αναδιπλωθεί στο νησάκι του, γεμάτο συμπλέγματα σήμερα.

Γεννημένος κοσμοπολίτης, λοιπόν, και μποέμ ο Ντάρελ, το ίδιο όπως ο Ν. Καββαδίας, κάπου στη Μαντζουρία. Μόνο που ο τελευταίος ξεπατωνόταν

Κύπρος: στην Αχειροποίητο, Κυριακή 6/11/53. Γ. Σεφέρης, Λ. Ντάρελ, Αν. Διαμαντή, Μ. Κάρντιφ, και ο ζωγράφος Διαμαντής.

στα μπουρδέλα της Αλεξάνδρειας: την πλήρωνε κάποτε κι ο Τσίρκας, να τον τρέχει στους εξπέρ της δερματοστιξίας, ενώ ο πρώτος, Εντεταλμένος Τύπου (!) συντροφιά με τον Σπένσερ, τον Τίλλερ και τον Σεφέρη («οι φίλοι του άλλου πολέμου»), ψάρευε πράμα και υλικό, τσιμπούσε η ευαισθησία του το «Αλεξανδρινό Κουαρτέτο», κι αυτό στον παροξυσμό του πολέμου, μέσα στην ατμόσφαιρα των «Ακυβέρνητων Πολιτειών» του Τσίρκα — άσχετα από την εμβέλεια, δίδυμα πάντως έργα διαφορετικής οπτικής.

«— Στο μεγάλο πατητήρι του έρωτα, την Αλεξάνδρεια... Έχω έρθει εδώ για να ξαναχτίσω την πόλη τούτη μέσα στο μυαλό μου — τη μελαγχολική αυτή επαρχία που ο γέρος (Κ. Καβάφης) έβλεπε γεμάτη από "ερείπια μαύρα" (στίχος του ποιήματος: Η Πόλις) της ζωής του... Σ' εκείνο το μικρό καφενείο πηγαινε συχνά ο Βαλτάσαρ με το γέρο ποιητή της πόλης». Ποιός να είναι αλήθεια ο Βαλτάσαρ στον Α' τόμο του Κουαρτέτου;

Αιρετικά, λοιπόν, και παραλείποντας τα προσχήματα, με κεντρομόλο την κυπριακή εμπει-

ρία του Ντάρελ, κρυφακούω σαν ακομπανιαμένο ένα παλιό όνομα: Τον Μαρκαντώνιο Βραγαδίνο, γενναίο προβεδιτόρο της Αμμοχώστου, πρόσχαρο και αγαπητό ανάμεσα στους Έλληνες, με εκλεκτές φιλίες, όταν το 1571 απειλούσε την πόλη ο Μουσταφά Πασάς. «Βενετσιάνοι και Γραικοί μαζί μου για το Σταυρό». Εφτά έφοδοι χωρίς αποτέλεσμα και ο πολιορκητής μετρούσε 60.000 σκοτωμένους και ο Σουλτάνος γράφει: ή την Αμμόχωστο ή το κεφάλι σου! Αποκλεισμένη η πόλη στους 11 μήνες άρχισε να γέρνει. Ο Βραγαδίνο υπογράφει την παράδοση αφού ο Πασάς του ορκίζεται την μεταγωγή του στρατού με πλεύση στην Κρήτη, ελεύθερος. 4 Αυγούστου το πρωί αρχίζει το μπάρκο, στις 5 ο Αντώνιο και οι στρατηγοί σπεύδουν να χαιρετίσουν το νικητή πριν μαρκάρουν. Ο Πασάς τους δέχεται με τιμές: «Πόσο είναι σίγουρα τα καράβια μου στο Ηράκλειο σαν θα αποβιβάζουν το στρατό;» — «Μα η Σερενισιμα Ρεπούμπλικα δεν είναι κουρσάρος». Λόγο στο λόγο ο Πασάς κάνει πως θυμώνει και βάζει το χέρι του στο γιαταγάνι. Μπουκάρουν τότε από όλες τις πόρτες οι ακιντζήδες κι αλυσοδένουν τους στρατηγούς. Χτυπούν τον

Βραγαδίνο, τον φτύνουν και του χώνουν καβαλίνες στο στόμα —σκέτος διασυρμός για έναν περήφανο Βενετσιάνο. Τον δένουν μετά σ' ένα παλούκι, του κόβουν τ' αυτιά και του ξεριζώνουν τα νύχια από πόδια και χέρια. «Εφέντη μ' δεν έρχεται τώρα ο Χριστός σου να σε σώσει». Τον πιάνουν τότε οι μπόγħδες και σιγά σιγά με λεπίδια του κατεβάζουν το τομάρι. Όταν το ατσάλι έφτασε στη μέση του, άφησε μόνο έναν βόγγο κι έκλεισε τα μάτια. Τον ξεγδαραν νεκρό ολόκληρο, μαλάκωσαν το δέρμα σε ξύδι και παραγεμισμένο με άχυρα το κρέμασαν στον άλμπουρο μιας γαλέρας. Περιπλέοντας τα παράλια της Μικρασίας ως την Κων/πολη το έστειλε ο Πασάς στο Σουλτάνο. Με τη δίωρα που είχε για χρυσάφι ο Σελίμ ο Β', Ελ Μεστά, ο μεθύστακας, όπως έμεινε το όνομά του, πούλησε ακριβά το λείψανο στο Παλάτσο Δουκάλε στη Βρετανία. Αυτός ήταν ο Βραγαδίνο κι έτσι έφτασε το λείψανό του σε κρύπτη του ναού Αγίων Ιωάννη και Παύλου στη Βενετία.

Τον συναντά κανείς, στη «Διήγηση για την Άλωση της Αμμοχώστου» του στρατηγού Αγ. Γάττου, ένας από τους συμπολεμιστές του στην άμυνα. Στο «Κάτω στην Κύπρο, στην Αμμόχωστο» του Κ.Ν. Ράδου. Επίσης ενδόστροφα στη νουβέλα «Το πουκάμισό του Κένταυρου» του Χρ. Μηλιώνη με καθηγητική θητεία σε Γυμνάσιο της Αμμοχώστου και στη νουβέλα «Πολύδωρος» του Γ. Σπανδωνή. Παραγνωρισμένοι, λοιπόν, με τον Βραγαδίνο, τον συναντάμε και στα «Πικρολέμονα» του Ντάρρελ, όταν από τη Βενετία ετοιμάζεται να ταξιδέψει στην Κύπρο τέλος του '52, αφού έχει παρατήσει τη θέση Επιτετραμμένου στο Βελιγράδι —πάντα μποέμ.

«Ο κόσμος είναι ευγενικός, οι δρόμοι ωραίοι με φοινικόδενδρα. Πρέπει να 'ρθεις· πρέπει να δεις πού γεννήθηκε η Αφροδίτη· να δεις τα λουτρά της»: γράφει στον Μίλλερ. Πήγε στο νησί σαν απλός ιδιώτης και εγκαταστάθηκε σε ιδιόκτητο σπίτι στο ελληνικό χωριό Μπέλλαπαϊς στα περίχωρα της Κυρήνειας. Εργάζεται αρχικά ως καθηγητής αγγλικών στο Παγκύπριο και συνάμα ωριμάζει, τότε ακριβώς, η «Ιουστίνη» (Ιος τόμος του Κουαρτέτου) και, βέβαια, η φυσιογνωμία του Ντάρλεϋ, θεμέλιου χαρακτήρα του έργου. Μετά ήρθαν τα ζόρια.

Βράδυ. Μ.Σ. λέει για Larry Durrell· πρόκειται να πάρει θέση ως ιδιαίτερος γραμματέας Μαγκλή. Πρότεινε του δώσουν Ράδιο. Ζήτησαν πληροφορίες από Foreign Office: πρώτης τάξεως —τον διόρισαν. Από Γιουγκοσλ., λέει, έγινε πολύ εθνικιστής, και από αυτά που διηγείται Μ. βγαίνει ότι ούτε καν σκέπτεται πια ο ίδιος· ό,τι αποφασίσει η επίσημη πολιτική αυτό είναι: αν θεωρούν πως είναι απαραίτητος Κύπρος για Αυτοκρατορία, είναι απαραίτητος κλπ. Θυμάμαι όταν μούντζωνε τους Εγγλέζους στρατηγούς στο Κάιρο —και πριν όταν έβριζε την Αγγλία, την εποχή που ήταν racist: μας κοινολογεί με καταχώρηση 1/10/54 σίγουρα αποκαρδιωμένος ο Γ. Σεφέρης σε ταξίδι του στην Κύπρο. Τον είχε γνωρίσει το 1940. «Ο Durrell ξέρεις, ήταν πολύ νεότερος από μένα. Ήταν ένας πολύ ενδιαφέρον νέος όταν τον γνώρισα. Ήταν γύρω στα είκοσι πέντε. Τον γνώρισα μαζί με τον Henry Miller. Ήρθαν στην Αθήνα για να δουν τον Κολοσσό του Μαρουσιού, τον Κατσίμπαλη. Ήταν την ημέρα —αν δεν με απατά η μνήμη μου— που κηρύχτηκε ο πόλεμος...»: μνημονεύει λίγα χρόνια αργότερα, τέλη 12/68 θίγοντας ξανά το θέμα σε συζήτησή του με τον Ε. Κήλυ.

Στις πράξεις οδηγούν τὰ κίνητρα, υπάρχει η βούληση και δεν ορίζονται πάντα από συμπτώσεις· εκτός αν πρόκειται για κυνικότητα ή αφασία. Το πόσο ήταν φιλέλληνας ο Ντάρρελ νομίζω πως μπήκε σε έμπρακτη δοκιμασία και εν τέλει αμφισβητήθηκε στην Κύπρο. Παρέμεινε εκεί (ένα διάστημα στρατοπεδεύων) στην πιο κρίσιμη και δραστήρια περίοδο αναλαμβάνοντας χρέη σε καίρια διεύθυνση: ιθύνων του Γραφείου Πληροφοριών, αλλιώς συντονιστικό όργανο προπαγάνδας της αποικιακής κυβέρνησης. Αν δεν επιστατεί, παρακολουθεί πάντως ολοζώντανα και εκ των έσω το ξετύλιγμα του Κυπριακού Αγώνα και της ΕΟΚΑ ως το '56. Διηγείται αργότερα ως χρονοβίωμα τη μαρτυρία του στα «Πικρολέμονα» (1957). Το βιβλίο μεταφράστηκε στη γλώσσα μας από τον Αιμ. Χορμούζιο το '59. Εδώ θέλω να σταθώ με επιτομές όσο κι αν φαντάζει στενόκαρδα.

«Ο διορισμός μου, προς έκπληξή μου κάπως, επικυρώθηκε στα τέλη της άνοιξης και με κάλεσαν στη θερινή Διανομή του Τροόδου για την πρώτη συνάντησή μου με τον Αρμόστη... τα συνθήματα που διακοσμούσαν τους σαραβαλιασμένους άσπρους τοίχους των πόλεων, ΕΝΩΣΙΣ, ΝΑ ΦΥΓΟΥΝ ΟΙ ΑΓΓΛΟΙ. Με κόκκινα γράμματα κι όχι γαλάζια αυτή τη φορά, οι λέξεις ΘΑ ΧΥΣΟΥΜΕ ΑΙΜΑ... Μια σειρά από υπόκωφους κρότους από διαφορετικές συνοικίες ταυτόχρονα. (Ντ. «Πικρολέμονα»).

«Σε τόσο διαφορετικά μέρη. Τόσο μακριά; Περιεργό. Και την άλλη μέρα διαβάσαμε και το πρώτο πολυγραφημένο φυλλάδιο που το βρήκαμε σκορπισμένο στους δρόμους. Έλεγε πως "Με τη βοήθεια του Θεού, με πίστη στον τίμιο αγώνα... Από κάτω ήταν η υπογραφή που θα μας γινόταν ύστερα τόσο γνωστή και τόσο αγαπημένη: «Εόκα ο αρχηγός Διγενής"... Βόμβες! Δυναμίτες!». (Κώστα Μόντη «Κλειστές πόρτες» Λευκ. '64, με σημείωση στο εξώφυλλο: Μια απάντηση στα «Πικρολέμονα» του Λ. Ντάρρελ. Σε μεταγενέστερη έκδοση από το Ίδρυμα Λεβέντη της Κύπρου η σημείωση απουσιάζει).

Ντ.: ...γράφουσε σπασμωδικά σε μια ταινία μηνύματα σε δωρικά εγγλέζικα. «Αμμόχωστος μια βόμβα στον κήπο... Λάρνακα επίθεση κατά... μια βόμβα εξεράγει σε ένα σπίτι της Λεμεσού... Μάλιστα κύριε. Το χειρότερο ως την ώρα είναι ο ραδιοφωνικός σταθμός. Πέντε προσωπίδοφόροι έδεσαν τον φύλακα και τον ανατίναξαν... Οι επιθέσεις ήταν σε πανησιώτικη κλίμακα και συγχρονισμένες. Ήταν φανερό πως υπήρχαν δυο είδη εχθρών, η απέραντη άμορφη μάζα των μαθητών που έργο της ήταν να ρίχνει μπόμπες, να μοιράζει προκηρύξεις και να ενισχύει τη δημόσια αναταραχή —και μια ομάδα συμμοριτών (άμοιρε Λευκίε!) του βουνού που έργο τους ήταν οι επιδρομές. Σε αυτούς αργότερα και μια τρίτη, τελική, κατηγορία: τους «Φονιάδες».

Μον: Οι Εγγλέζοι είχαν ξαφνιαστεί...

Ντ.: Στο μεταξύ τα πράγματα πήγαιναν όλο και στο χειρότερο... Την άλλη μέρα δανείστηκα ένα πιστόλι από έναν ευγενικό Σκώτο ταγματάρχη γιατί η Κύπρος δεν ήταν πια τόσο πολιτικό πρόβλημα όσο στρατιωτικό —και το πρόβλημά της θα το ανέθεταν σύντομα σε κάποιον που θα ήταν ικανός να αντιμετωπίσει τα απρόοπτα που ενεφάνιζε.

Μον: Εκτός από τον καινούριο στρατό που έφερναν διαρκώς οι Εγγλέζοι, δημιούργησαν παράλληλα και φανάτισαν (και ξέρουν καλά να διεγείρουν) βοηθητικές δυνάμεις από Τούρκους — τους «επικουρικούς» όπως τους ονόμασαν. Τους μάζεψαν όπως μπορούσαν, γραμματισμένους και αγράμματους, τίμιους και τυχοδιώκτες, αφελείς και τρόφιμους των φυλακών... Την εξορία του Αρχιεπισκόπου ακολούθησε απίστευτο κύμα τρομοκρατίας. Στα κρατητήρια της Ομορφίτας τους έβγαζαν τα νύχια, τους έκαιγαν με αναμμένα κεριά τους έσπαζαν τις πλευρές, τους ξεριζωναν τα μαλλιά. Κι όταν δεν άντεχαν και πέθαιναν τους πυροβολούσαν κι ανακοίνωναν πως «σκοτώθηκαν προσπαθώντας να δραπετεύσουν».

Ντ.: Είπε μόλις με είδε: «Ακούσατε τα νέα;». Έγνεψα καταφατικά. «Για την εκτέλεση». Κοντανάσαινε και ξεφύσαγε από θλίψη. «Γιατί κάνουν τέτοια πράγματα;» Θύμωσα. «Όταν σκοτώνεις, πρέπει να πεθάνεις», είπα· ύψωσε το χέρι της σαν να ήθελε να με σταματήσει. «Όχι για την εκτέλεση. Μα δεν

θα δώσουν στη μάνα του το σώμα του, έτσι λένε. Είναι φρικτική τιμωρία αυτό, κύριε. Γιατί αν δεν κοιτάξεις τον αγαπημένο σου νεκρό, δεν θα ανταμώσεις ποτέ στον άλλον κόσμο». (Δεν μας σώζει η λογοτεχνική σπιρτάδα· αυτό Λάρυ στους αρχαίους τραγικούς ήταν ύβρη).

Μον: Τον Αύγουστο οι Εγγλέζοι απαγχόνισαν άλλα τρία παιδιά και τον Σεπτέμβρη ακόμα τρία... Ύστερα ξανά οι αντεκδικήσεις των αγωνιστών και οι απελπισμένες προσπάθειες των Εγγλέζων να αξιοποιήσουν την τρομοκρατία της αγχόνης... Κι ο Αγώνας συνεχιζόταν σκληρός και αδιάλλαχτος...

Ντ: «Η Κύπρος είναι σε τραγική κατάσταση. Δεν αντέχω να μιλάω γι' αυτήν· ίσως να μου έχουν κάψει και το σπίτι μου», γράφει στον Μίλλερ κάπου αρχές του '57, από την Αγγλία τώρα.

Δεν ξέρω αν δικαιολογείται, ίσως είναι και νοσηρό, αλλά παραμένω φιλοπερίεργος: τι να συλλογιζόταν άραγε το Φθινόπωρο του '74 ρεμβάζοντας στο Σομμιέ ο σεφερικός «Σώστροφος σνομπ» από τα περίχωρα της Κερύνειας, κι ακόμη όταν έχει αρπάξει την απανταχούσα από τους φιλολογικούς Μοντ για ιδιοποίηση της «Πάπισσας

Ιωάννας», θαμμένος κάπου στο εσώφυλλο ο Ροΐδης για να επιβεβαιωθεί άλλη μια φορά πως η γλώσσα παραμένει φράγμα και μετά στα ίχνη του Τσίρκα, όταν οι «Ακυβέρνητες Πολιτείες» έχουν πάρει το βραβείο ξένου βιβλίου στη Γαλλία και ήδη ο γέρος (το πρότυπο Καβάφη) του «Αλεξανδρινού Κουαρτέτου» έχει κάπως αποδεσμευτεί από την ελληνική γλώσσα με δόκιμες μεταφράσεις. Και αυτά Λάρυ (το La ουρανισκόφωνα, όπως επιβάλλει η οξφορδιανή) με πολλή λύπη και με αγάπη μόνο για τα «Πικρολέμονα».

Α διάλλακτα ως εδώ και πιθανόν πέρα από μέτρο, όμως δεν υπάρχει αμφιβολία για την μυθιστορηματική ιδιοφυΐα του Ντάρελ. Το «Αλεξανδρινό Κουαρτέτο» (εκδ. ΓΡΗΓΟΡΗ) και η «Πενταλογία της Αβινιόν» (Ευρωεκδοτική, 2 πρώτοι τόμοι) είναι από τα πολυσήμαντα έργα του αιώνα μας και δεν είμαι του μεγέθους επιτηδείου που θα κρίνει. Για κείνο πάντως που δυσφορώ και το βρίσκω επιλήψιμο, είναι η μνήμη και η απουσία της στο χρόνο καθώς πνίγεται στην αναι-

σθησία της καθημερινότητας. Σε δυο τρεις ξένες εφημερίδες που μπόρεσα να δω, η κυπριακή περίοδος του Ντ. παρακάμπτεται αόριστα· οι άνθρωποι έχουν τα δικά τους. Ανάλογη όμως εντύπωση έχω και για τα ελληνικά Μέσα (MASS MEDIA, βέβαια!) αφού ασφαλώς βομβαρδίζονται με μασούρια από ξένα ειδησεογραφικά πρακτορεία.

Θαρρείς μας φύτεψαν έποικους σε τούτο το γεωγραφικό πλάτος - γενναίοψυχοι πάντα, έχουμε κι από γονίδιο εμπειρία στη τραγωδία και νοτίζει καθαρή στη μνήμη όταν απονέμεται το Βραβείο Ωνάση στον Μακμίλαν· εμπνευστή του σχεδίου για την διευθέτηση του Κυπριακού, διχοτόμηση τελικά. Μάλιστα Κε Γεωργάκη, έλεος! —και σουζα στο παράγγελμα της εποχής, μνημονεύουμε τον φιλέλληνα Ντ. με τα ταξιδιωτικά αφηγήματα και την ποιητική: «...Συγχωνεύτηκα με τους Έλληνες... Ανεξίτηλα σφραγίστηκα με την Ελλάδα, αρχαία και νέα. Φαίνεται στα ποιήματά μου... Προτού με καταλάβετε πρέπει να εκτιμήσετε την Ελλάδα»: από συνέντ. του Ντ. το '72. □

μπορούμε
να ειμαστε
ΟΙ ΚΑΛΥΤΕΡΟΙ

ΟΤΕ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Ο ΛΟΓΟΣ ΣΤΟΥΣ ΕΙΔΙΚΟΥΣ

Αν στις μέρες μας ο πολιτικός λόγος βαρύνεται από αναξιοπιστία, αν ο Τύπος κλείνει προς ένα ρηχό λόγο στείρας ενημέρωσης και άγονης πολιτολογίας, ωστόσο υπάρχει τρόπος να διατυπωθούν απόψεις, να ακουστούν φωνές που και έγκυρες είναι και πιστοποιούν ότι είναι ενεργοί πολλοί και σημαντικοί θύλακες παιδείας, που δεν έχουν απορροφηθεί από τη γενικολογία και την επικαιρικότητα των κυρίαρχων μορφών έκφρασης.

Αρκετά είναι τα συνέδρια που διοργανώθηκαν στην Αθήνα τον τελευταίο καιρό. Συνέδρια επιστημονικά, φιλοσοφικά, περιβαλλοντικά, συνέδρια που κινούνται από ένα αυστηρά εντοπισμένο επιστημονικό ενδιαφέρον, αλλά και από επιθυμία παρέμβασης στην κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική ζωή.

● Ανάμεσα στα συνέδρια που φιλοξενήθηκαν στην Αθήνα, ήταν και αυτό που διοργάνωσε ο Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτών στο ίδρυμα Γουλανδρή - Χορν, το διήμερο 14-15 Δεκεμβρίου. Τίτλος του «Πόλη και Παιδεία» και θέμα του η ελληνική παιδεία στην Κωνσταντινούπολη τα τελευταία διακόσια χρόνια. Οι σύλλογοι και τα κέντρα διατήρησης του ελληνικού Πολιτισμού, ο ρόλος του Πατριαρχείου, οι ελληνικές εκδόσεις, το θέατρο, η οικονομική ζωή και οι

εκπαιδευτικές κοινότητες των Ελλήνων της Πόλης απασχόλησαν διεξοδικά τις εργασίες του συνεδρίου που φιλοδοξία των διοργανωτών του ήταν να ενεργοποιηθούν οι μνήμες για την παρουσία και τη συμβολή της πάλαι ποτέ βασιλεύουσας στον ελληνικό πνευματικό βίο, αλλά και τη σημερινή της συνεισφορά στην υπόθεση του Ελληνισμού.

● Παρέμβαση στο περιβαλλοντικό, το οικιστικό και το γενικότερο πρόβλημα της ποιότητας ζωής συνιστά το συνέδριο της εφημερίδας «Ελευθεροτυπία» (12-14 Δεκεμβρίου), με τίτλο: **Μπορεί να φύγει η πρωτεύουσα; Συνέδριο για την σωτηρία της Αθήνας.**

Κυρίαρχη άποψη —που υποστηρίζει και η εφημερίδα— είναι η ανάγκη μεταφοράς της πρωτεύουσας του ελληνικού κράτους γιατί δεν εξασφαλίζει τους βιολογικούς, οικολογικούς, κοινωνικούς, πολεοδομικούς και οικονομικούς όρους που είναι απαραίτητοι για τη λειτουργία μιας σύγχρονης πόλης. Περιορισμένος ζωτικός χώρος, έλλειψη υδάτινων πόρων, βρώμικη ατμόσφαιρα, άναρχη δόμηση, υπερσυγκεντρωτισμός οικονομικών δραστηριοτήτων, διασπορά και δυσκαμψία των δημόσιων υπηρεσιών είναι μερικοί παράγοντες που δυσκολεύουν τη ζωή μας. Γι' αυτό η πρωτεύουσα πρέπει να αλλάξει, χωρίς ωστόσο να χάσει η Αθήνα το ρόλο

της ως εθνικό κέντρο.

Μια τέτοια άποψη, αυτή τη στιγμή, δεν μπορεί παρά να εμφανίζεται ως πρόταση για συζήτηση. Και έτσι λειτούργησε. Γι' αυτό άλλωστε συνάντησε σοβαρές αντιρρήσεις από συνέδρους που υποστήριξαν ότι τα κέρδη από μια τέτοια μεταφορά θα είναι ελάχιστα κι ότι σημασία έχει ποιες διορθωτικές πρωτοβουλίες θα ληφθούν από το κράτος ώστε να καλυτερέψουν οι συνθήκες διαβίωσης —πρωτοβουλίες που πρέπει να θίξουν, είναι αλήθεια, συγκεκριμένα ισχυρά συμφέροντα.

● Άλλα συνέδρια που παρουσιάζονται στις επόμενες σελίδες είναι:

— Το συμπόσιο που διοργάνωσε το περιοδικό «Σπείρα» μαζί με το Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών, για την Προοπτική του πολιτισμού μας γίνεσθαι εν όψει του 2000.

— Το Β' διεθνές συμπόσιο με θέμα την **Επικοινωνία στο Βυζάντιο**, που διοργανώθηκε από το Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών.

● Από το συνέδριο του Ιδρύματος «Σάκη Καράγιωργα» στο Πάντειο Πανεπιστήμιο δημοσιεύουμε την εισήγηση του καθηγητή Γ. Παπαδημητρίου.

● Τέλος, παρουσιάζεται το 10ο διεθνές συνέδριο **Οικονομικής Ιστορίας** που πραγματοποιήθηκε στο Leuven του Βελγίου.

ΠΡΟΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ: ΣΚΕΨΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

«Ποια είναι η πολιτιστική μας παρακαταθήκη και σκευή, όπως διαμορφώθηκε κατά τον προηγούμενο (καταστατικό και θεμελιωτικό) και κατά το λήγοντα ήδη αιώνα (του οποίου ο χαρακτήρας προτείνεται προς διερεύνηση) ενόψει του 2000;».

Σ' αυτό το ερώτημα κλήθηκαν να απαντήσουν από το περιοδικό «Σπείρα» και το Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών έγκριτοι άνθρωποι της τέχνης και της θεωρίας το τριήμερο 29.11-1.12, στο συνέδριο που διοργανώθηκε, με τίτλο «Προς το τέλος του αιώνα: σκέψη και τέχνες στην Ελλάδα».

Στο πρώτο μέρος του συμποσίου εξετάσθηκε το ζήτημα

της πολιτιστικής και πνευματικής κληρονομιάς που παρέλαβε ο 20ός από τον προηγούμενο αιώνα —αιώνας καταστατικός και θεμελιωτικός, διότι, σύμφωνα με τον *Ανδρέα Μπελεζίνη*, «τότε παιχτήκαν τα μεγάλα παιχνίδια του ελληνισμού».

Στο δεύτερο μέρος (με τίτλο το σολωμικό απόφθεγμα: *Crecia - o altra cosa* (Την Ελλάδα —ή κάτι άλλο) εξετάσθηκε το πρόβλημα του σύγχρονου ελληνισμού, μέσα στους υπό διαμόρφωση υπερεθνικούς, οικουμενικούς πνευματικούς ορίζοντες— το πρόβλημα εντόπισαν, μεταξύ άλλων, στους ιδιαίτερους τομείς ενδιαφερόντων τους και οι *Άρης Μπερλής* (για τη μετά-

φραση), *Πέτρος Μαρτινίδης* και *Δημήτρης Φιλίππιδης* (για την αρχιτεκτονική), *Άρης Φακίνος* (για το εθνικό πολιτιστικό στίγμα μας).

Τέλος, την τρίτη μέρα, έγιναν προτάσεις για τις προοπτικές του ελληνικού πνεύματος ενόψει του 2000. Υφέρπυσα, στη διάρκεια στρογγυλού τραπέζιου, ήταν η σύγκρουση μεταξύ ελληνοκεντριστών (όπως ο *Κώστας Ζουράρις*, που αναφέρθηκε στο χαρακτήρα του δυτικού ρασιοναλισμού με προσφυγή στους προσφιλείς του Θουκυδίδη, αλλά και Μάξιμο τον Ομολογητή), και των οικουμενικών, που υπερασπίζονται την πρόοδο και το καινούργιο —και προσφεύγουν ακόμη

και σε λεκτικά παιχνίδια για να το στηρίξουν, όπως ο γλύπτης *Θόδωρος*.

Στην ουσία, πάντως, αν πάρουμε υπόψη μας και το γεγονός ότι, μολονότι βάθυναν τα ερωτηματικά, δεν απαντήθηκαν, εκκρεμής παραμένει η σύγκρουση των υπερασπιστών της παράδοσης με τους εκπροσώπους της modernité. Είναι φυσικό. Πρόκειται για μια σύγκρουση που έχει να κάνει με τα ρεύματα και τις τάσεις της έκφρασης, αλλά και με ολόκληρη την κοινωνία, που, ως γνωστόν η εξέλιξή της δεν καθορίζεται γραμμικά, δεν εξηγείται απλώς με την προσφυγή σε χρονικές περιόδους.

Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

*Β' Διεθνές Συμπόσιο, 4-6 Οκτωβρίου 1990, Κέντρο
Βυζαντινών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών*

Η λέξη «επικοινωνία» παρουσιάζει πολλές δυσκολίες, ως προς τον ορισμό της μια και είναι πολυσήμαντη, εύκολα διαφοροποιήσιμη μέσα στις πολυποικίλες χρήσεις της, πολύπλευρα σηματοδοτούμενη στα πλαίσια της ορολογίας των διάφορων επιστημών. Η διευρυμένη έννοιά της, τοποθετημένη στον τίτλο ενός Συμποσίου σχετικού με το Βυζάντιο, καθώς και η έλλειψη υποτίτλου, που, με τη σειρά του, θα καθόριζε σαφέστερα τις απαιτήσεις του όρου «επικοινωνία», διέυρνε αντίστοιχα κατά πολύ τη θεματική του Συμποσίου, τις υποχρεώσεις των επιστημόνων που συμμετείχαν σ' αυτό με ανακοινώσεις, καθώς και τις προσδοκίες των ακροατών.

Σκοπός του Συμποσίου δεν ήταν μόνον το να εξετάσει όπως την ορίζουν τα λεξικά που επεξηγούν την Ελληνική Μεσαιωνική γλώσσα, δηλαδή κυρίως ως *κοινωνία - κοινότητα*, αλλά να αναζητήσει, να διερευνήσει και να μελετήσει τις ποικίλες μορφές της —όπως κι αν γίνονται αυτές κατανοητές στο σύγχρονο άνθρωπο— κι αυτό καθ' όλη τη μακρά διάρκεια της βυζαντινής περιόδου. Η μελέτη μιας έννοιας τόσο ευρείας και τόσο σημαντικής, σε όλες της τις μορφές, για μια κοινωνία, είναι ακόμα περισσότερο σημαντική όταν αναφερόμαστε σε έναν κόσμο που εξήσε για μια χιλιετία, όπως ο βυζαντινός και ο οποίος έχει θεωρηθεί κατά βάσιν, ως κλειστός και άγονος. Το ποιές μορφές επικοινωνίας διακρίνονται ως υπαρκτές στο βυζαντινό κόσμο, σε ποιο βαθμό αναπτύχθηκαν και εξελίχθηκαν, το πώς ο ίδιος ο βυζαντινός τις αντιλαμβανόταν και τέλος το κατά πόσον αυτές χρησίμευαν στη σχέση του Βυζαντίου με τον εξωβυζαντινό κόσμο, είναι ερωτήματα που αν απαντηθούν θα βοηθήσουν σημαντικά στην κατανόηση της μεσαιωνικής αυτής κοινωνίας και στον τρόπο λειτουργίας της μέσα και έξω από τα γεωγραφικά σύνορά της. Η σκιαγράφηση των μορφών επικοινωνίας και των ορίων τους μέσα στο βυζαντινό κόσμο είναι ένα έργο επίπονο, που απαιτεί ιδιαίτερη μελέτη των κάθε είδους πηγών που διαθέτουμε από τη μακρόχρονη αυτή περίοδο, αλλά και εξαιρετική προσοχή σχετικά με το θέμα της προέλευσης των πηγών, ώστε να είναι διακριτά και η εξέλιξη των

μορφών επικοινωνίας μέσα στο χρόνο, μέσα δηλαδή στους έντεκα αιώνες ζωής του Βυζαντίου. Ένα επιπλέον πρόβλημα για την κάλυψη μιας τέτοιας θεματολογίας είναι η έλλειψη θεωρητικού - μεθοδολογικού οργάνου, μια και η παραδοσιακή βυζαντινολογία, φιλολογία και ιστορία, λίγο έχει έως τώρα ασχοληθεί με θέματα σαν κι αυτά. Αποτέλεσμα αυτής της ευρύτητας αλλά και της δυσκολίας που παρουσιάζει ένα τέτοιο εγχείρημα ήταν η ένταξη των πενήνταπέντε ανακοινώσεων του Συμποσίου σε οκτώ μεγάλες θεματικές ενότητες —που, σε μια περίπτωση, χρειάστηκε να χωριστούν σε υποενότητες— με ιδιαίτερα ευρείς τίτλους.

Η επικοινωνία στο βυζαντινό κόσμο ήταν η πρώτη μεγάλη θεματική ενότητα του Συμποσίου στα πλαίσια της οποίας παρουσιάστηκαν τέσσερις ανακοινώσεις:

André Guillou (καθηγητή της Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales): Pour quoi, pour qui communiquer dans un monde medieval, *Άννας Αβραμέα* (αν. καθηγήτριας παν. Κρήτης): Μορφές επικοινωνίας στα τέλη του 4ου αιώνα, *Οδυσσέα Λαμπιδή*, (δρ. Φιλολογίας): Η έκφραση γνώμης στο βυζαντινό κόσμο, *Χριστίνας Αγγελίδης*, (ερευνήτριας ΚΒΕ/ΕΙΕ): Συστήματα ελέγχου και τρόποι διάχυσης της πληροφορίας.

Αυτή η πρώτη ενότητα αποτέλεσε και την πιο γενική ομάδα θεμάτων του Συμποσίου, μια και παρ' όλο που περιείχε αναφορές σε συγκεκριμένες χρονι-

κές περιόδους και σε διαφορετικά επικοινωνιακά φαινόμενα, στην ουσία έθεσε στοιχειώδεις αρχές σε θέματα σχετικά με την επικοινωνία στην κυρίαρχη μορφή της όπου: «...επικοινωνώ-ώ τινί τινός: έχω αμοιβαίαν κοινωνίαν —ένωσιν— κοινότητα μετά τινός».

Η γλώσσα ως όργανο επικοινωνίας ήταν ο τίτλος της δεύτερης μεγάλης θεματικής ενότητας που παρουσιάστηκε στο Συμπόσιο. Στα πλαίσια αυτής της ενότητας παρουσιάστηκαν επτά ανακοινώσεις:

Gilbert Dagron, (καθηγητής του College de France): Strategies Linguistiques et communication, *Χρύσας Μαλτέζου*, (καθ. παν. Κρήτης - Διευθύντριας ΚΒΕ/ΕΙΕ): Diversitas linguae, *Αγνής Βασιλικοπούλου* (επικ. καθηγ. παν. Αθηνών): Η «πάτριος» φωνή, *Pedro Badenas* (καθηγ. Πανεπ. Μαδρίτης): Les problemes de la Frontiere linguistique dans le Balkans, *Νίκου Μοσχονά* (ερευνήτη ΚΒΕ/ΕΙΕ): Ετερόγλωσσοι πληθυσμοί και επικοινωνία στο Φραγκικό βασίλειο της Κύπρου, *Melek Delilbasi* (καθηγ. παν. Άγκυρας): Greek as a diplomatic language in the Turkish Chancery, *Jose Egea* (καθηγ. παν. Pais Vasko Irun): Η γλώσσα του Διγενή ως όργανο δημιουργίας άλλων ακριτικών.

Αυτή η ενότητα υπήρξε μια από τις πιο σημαντικές του Συμποσίου μια και, αν και παρουσίαζε μεγάλη ανομοιογένεια όσον αφορά τόπο και χρόνο, άγγιξε δηλαδή πολλές περιοχές της βυζαντινής επικράτειας σε διάφορες χρονικές περιόδους με απόσταση μεταξύ τους, έθιξε το σημαντικότερο θέμα της επικοινωνίας, μέσω του κυρίαρχου οργάνου επικοινωνίας ανάμεσα στους ανθρώπους της γλώσσας.

Σημαντικότερες αναφορές έγιναν στο θέμα της ετερογλωσσίας και πολυγλωσσίας που επικρατούσε μέσα στα όρια ενός πολυεθνικού «κράτους» όπως το Βυζάντιο, ενώ ιχνογραφήθηκε η θέση της ελληνικής μέσα σ' αυτό το σχήμα. Ακόμα διαγράφηκε σαφώς μέσα από τη μελέτη των πηγών η ασυνεννοησία που επικράτησε από κάποια χρονική στιγμή και μετά ανάμεσα στο Ανατολικό και το Δυτικό μέρος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, καθώς ο διαχωρισμός της διοίκησης και η υιοθέτηση διαφορετικών γλωσσών (ελληνικά και λατινικά αντίστοιχα) και διαφορετικών μορφών του ίδιου δόγματος (ορθόδοξια - καθολικισμός), επέφερε τη διαμόρφωση δυο εντελώς ξένων μεταξύ τους κι ανταγωνι-

στικών πολιτικοκοινωνικών μορφωμάτων, που απλά είχαν κοινή καταγωγή και σχέσεις πολιτικής γειτνίασης.

Τρόποι συνεννόησης τιτλοφορήθηκε η τρίτη μεγάλη θεματική ενότητα η οποία συμπεριέλαβε έντεκα ανακοινώσεις:

Αθανάσιου Μαρκόπουλου (αν. καθηγ. παν. Κρήτης): Η επικοινωνία της επιστολής στη μεσοβυζαντινή περίοδο, *Κατερίνας Νικολάου* (ερευνήτριας ΚΒΕ/ΕΙΕ): Γυναίκες επιστολογράφοι της μέσης βυζαντινής περιόδου, *Αντωνία Κιουσοπούλου*, (ειδ. επιστήμονας παν. Κρήτης): Ο κοινωνικός έλεγχος ως παράγοντας επικοινωνίας στο Βυζάντιο, *Ηλία Αναγνωστάκη* (ερευνήτρια ΕΙΕ/ΚΒΕ): «Πρόγνωσης» και «τελεσθέντων δήλωσις», *Igor Medvedev*, (καθηγ. Institut Istorii ANSSSR): Τα λεγόμενα θέατρα ως μορφή επικοινωνίας των διανοούμενων στους ύστερους βυζαντινούς χρόνους, *Σπύρου Τρωιάνου*, (καθηγ. παν. Αθηνών): Τύποι ερωτικής επικοινωνίας στις βυζαντινές νομικές πηγές, *Μαρίνας Μαροπούλου*, (επιστ. συνεργ. παν. Αθηνών): Γύρω από μερικά νομικά παράδοξα στη βυζαντινή, μεταβυζαντινή και ισλαμική παράδοση, *Πάρι Γουναρίδη*, (ερευνήτη ΚΒΕ/ΕΙΕ): Ο κώδικας του Θεοδώρου Στουδίτου, *Φλωρεντίας Ευαγγελάτου-Νοταρά*, (επικ. καθηγ. παν. Αθηνών): Μορφές επικοινωνίας στο έργο του Μιχαήλ Χωνιάτη, *Έρας Βρανούση*, (καθηγ. Ιονίου Πανεπιστημίου): Μορφές επικοινωνίας στο Βυζάντιο μέσα από τα κείμενα των διαθηκών, *Στέλιου Λαμπάκη*, (ερευνήτη ΚΒΕ/ΕΙΕ): Μορφές υπερβατικής επικοινωνίας στην ιστοριογραφία των παλαιολόγειων χρόνων.

Τα νομικά κείμενα και οι επιστολές αποτέλεσαν τις πηγές πάνω στις οποίες βασίστηκαν οι περισσότεροι από τους ομιλητές αυτής της συνεδρίας για να προσεγγίσουν πτυχές της επικοινωνιακής πράξης στο Βυζάντιο. Το αποτέλεσμα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρον καθώς προσεγγίστηκε η επικοινωνία όχι μόνο στο επίπεδο της «κοινωνίας» του λόγου μέσα από την κατά βάση λόγια βυζαντινή επιστολή και τα έργα των βυζαντινών προσωπικοτήτων, όπως του Θεόδωρου Στουδίτη και του Μιχαήλ Χωνιάτη, αλλά και στο επίπεδο της καθημερινότητας μέσα από την «κοινωνική κριτική», τα βιογραφικά στοιχεία, όπως αυτά αποτυπώνονται στα κείμενα των διαθηκών, κι ακόμα τις ερωτικές σχέσεις των απλών ανθρώπων, όπως αυτές

μπορούν να εντοπιστούν μέσα κυρίως από τις απαγορεύσεις που αναγράφονται σε εκκλησιαστικές και κοσμικές πηγές, σε συνοδικές αποφάσεις, στις διδασκαλίες των πατέρων, στις αποφάσεις των δικαστηρίων. Στο βαθμό που κι αυτή η ομάδα ανακοινώσεων διαμορφώθηκε στη βάση της θεματικής κοινότητας ή συγγένειας, άσχετα με τη χρονική περίοδο που η κάθε ανακοίνωση εξετάζει, το χρονικό φάσμα που καλύφθηκε ήταν αρκετά μεγάλο (από τον 8ο περίπου αιώνα μέχρι και το ύστερο Βυζάντιο).

Μορφές επικοινωνίας ήταν ο τίτλος της ευρύτερης θεματικής ενότητας του Συμποσίου. Αυτή η ενότητα εξαιτίας της ευρύτητας της παρουσιάστηκε χωρισμένη σε δυο θεματικές υποενότητες: *α. Η επικοινωνία στην πολιτική και εκκλησιαστική ζωή και β. Η διπλωματία.*

Στα πλαίσια της πρώτης υποενότητας παρουσιάστηκαν έξι ανακοινώσεις:

Βασιλικής Γεωργιάδου, (υποτρόφου ΚΒΕ/ΕΙΕ): Οι λιτανείες ως μέσο επικοινωνίας του πατριάρχη Αθανασίου Α' με το ποίμνιό του, *Johannes Irmischer*, (καθηγ. Ακαδημίας Επιστημών Βερολίνου): *Byzantinische Wallfahrten, Sábba Σπέντζα*, (καθηγ. ΣΣΕ): Η ναυτική δύναμη του Βυζαντίου και οι επιπτώσεις στην οικονομία, *Ιωάννη Κονιδάρη*, (αν. Καθηγ. παν. Αθηνών): Επικοινωνία και μοναστική ζωή, *Κωνσταντίνου Πιτσάκη*, (Δρ. Νομικής Σχολής παν. Αθηνών): Επικοινωνία και «κοινωνία» στο Βυζαντινό Εκκλησιαστικό δίκαιο: η περίπτωση των «ειρηνικών επιστολών».

Αικατερίνης Ασδραχά, (ερευνήτριας, CNRS, Paris): Η επιλεκτική επικοινωνία: η κινητικότητα του βυζαντινού διοικητικού προσωπικού.

Αντίστοιχα, στα πλαίσια της δεύτερης υποενότητας παρουσιάστηκαν έξι ανακοινώσεις: **Ανάγγελου Χρυσού**, (καθηγ. παν. Ιωαννίνων): Η διπλωματία ως οδός επικοινωνίας των λαών, **Vladimir Vavrinek**, (καθηγ. του Institute for Greek, Roman and Latin Studies, Praha: The Gurillo-Methodian mission. A Success or a failure of byzantine diplomacy. **Σοφίας Πατούρα** (ερευνήτριας ΚΒΕ/ΕΙΕ): Οι διπλωματικές αποστολές και η ειρηνική προσέγγιση Βυζαντινών και Ούννων: η μαρτυρία του Πρίσκου, **Δημήτρη Ναστάσε**, (ερευνήτη ΚΒΕ/ΕΙΕ): Διπλωματικές αποστολές κληρικών κατά την υστεροβυζαντινή περίοδο,

Σκηνή από το βίο του αγίου Ευσταθίου. Η απελευθέρωση της γυναίκας του αγίου από έναν κακό ναύκληρο. Ναός Παναγίας Ελεημονηρίας, Πάτμος.

Βασιλικής Βλυσίδου, (ερευνήτριας ΚΒΕ/ΕΙΕ): Σχετικά με την πρεσβεία του Φωτίου στους Άραβες, **Μόσχου Μορφακίδη**, (καθηγ. παν. Granada): Προβλήματα διπλωματικής ορολογίας και εθνολογικής σύστασης της Καταλανικής εταιρείας στον μεσαιωνικό ελληνικό χώρο.

Ο χωρισμός σε υποενότητες της μεγάλης αυτής θεματικής ενότητας κρίθηκε αναγκαίος μια και ήταν απαραίτητο να καλυφθούν από τη μια, θέματα σχετικά με την επικοινωνία σε πολιτικό και θρησκευτικό επίπεδο κι από την άλλη, η ιδιόμορφη και ιδιαίτερη μορφή επικοινωνίας μεταξύ του Βυζαντίου και των άλλων λαών, όπως αυτή διαμορφωνόταν, κάτω από τους ειδικούς όρους που υπαγόρευε η διπλωματία με τις διάφορες πρακτικές της. Έτσι, θέματα σχετικά με την εκκλησία, το μοναχισμό, το εκκλησιαστικό δίκαιο αλλά και το ναυτικό και την ιδιαίτερη συμβολή του, παρουσιάστηκαν, όπως άλλωστε γίνεται κατανοητό κι από τους τίτλους των ανακοινώσεων, στην πρώτη υποενότητα, ενώ τη δεύτερη μονοπώλησαν θέματα σχετικά με τη διπλωματία. Το ότι αυτή η υποενότητα ήταν πολύ συγκεκριμένη σε σχέση με τον πυρήνα της, το ότι δηλαδή εμφανίστηκε πολύ περισσότερο ενιαία από ίσως οποιαδήποτε άλλη μεγάλη ενότητα του Συμποσίου, δεν σήμαινε πως υστέρησε από τις άλλες σε ποικιλία

ή σε χρονολογική ευρύτητα —η διπλωματία, άλλωστε καθ' εαυτή είναι ένα τεράστιο θέμα με πολλές πτυχές. Έτσι οι ανακοινώσεις που παρουσιάστηκαν ή αποτελούσαν γενικές θεωρητικές αναφορές και συστηματοποιήσεις— μελέτες σημαντικών για τη διπλωματία φαινομένων και θεσμών που ισχύουν διαχρονικά ή έστω για μεγάλη χρονική περίοδο στη ζωή του Βυζαντίου, (όπως π.χ. οι πρεσβείες, είτε κοσμικές ήταν αυτές, που τις εντοπίζουμε σε όλη τη διάρκεια της βυζαντινής περιόδου και τις κατηγοριοποιούμε ανάλογα με τη συχνότητά τους, τη σκοπιμότητά τους, τον τρόπο ή τη διαδικασία σύστασης και λειτουργίας τους, είτε πρεσβείες κληρικών, συχνές όπως αποδείχθηκε στο ύστερο Βυζάντιο), οι συγκεκριμένες αναφορές - αναλύσεις σε παρόμοια φαινόμενα συνδεδεμένα με ορισμένα, χρονολογημένα, γνωστά από τις πηγές γεγονότα, (όπως οι συγκεκριμένες πρεσβείες του 5ου ή του 9ου αιώνα προς τους Ούννους ή τους Άραβες αντίστοιχα). Η διάταξη των ανακοινώσεων ήταν τέτοια που ήταν εύκολο στον ακροατή να κατανοήσει τις θεωρητικές αρχές της διπλωματίας που προτάσσονταν, μέσα από τα συγκεκριμένα παραδείγματα που ακολουθούσαν.

Χερσαίοι και θαλάσσιοι δρόμοι ήταν ο τίτλος της πέμπτης θεματικής ενότητας του Συνε-

δρίου και έξι οι ανακοινώσεις που συμπεριέλαβε:

Τηλέμαχου Λουγγή, (ερευνήτη ΚΒΕ/ΕΙΕ): Παραδείγματα έργων οδοποιίας στο Βυζάντιο, **Θεώνης Μπαζαίου** -

Μπαράμπας, (ερευνήτριας ΚΒΕ/ΕΙΕ): Θαλάσσιοι δρόμοι: δυνατότητες και δυσκολίες της θαλάσσιας επικοινωνίας μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα, **Johannes Koder**, (καθηγ. παν. Βιέννης): Νησιώτικη επικοινωνία στο Αιγαίο κατά τον Μεσαίωνα, **Ewald Kislinger**, (Institut für Byzantinistik, Wien): Sightseeing in the Byzantine Empire, **Μαρίας Λεοντσίνη**, **Αγγελικής Πανοπούλου**, **Δημήτρη Γκαγκτζή**, (ερευνητών ΚΒΕ/ΕΙΕ): Κάτω Ιταλία - Πελοπόννησος: επικοινωνία στη μέση βυζαντινή περίοδο. **Γεωργίου Πλουμίδη**, (καθηγ. παν. Ιωαννίνων): Δρόμοι και επαφές στον Ιόνιο και Ηπειρωτικό χώρο.

Η μετάβαση από την μια περιοχή στην άλλη κι η δυσκολία που παρουσίαζε η επικοινωνία ανάμεσα στους τόπους στο μεσαιωνικό κόσμο, μελετήθηκαν διεξοδικά σε αυτήν την ενότητα, καθώς διαγράφηκαν με αρκετή σαφήνεια οι δρόμοι, θαλάσσιοι και χερσαίοι, που ακολουθούσαν στα βυζαντινά χρόνια. Η ενότητα, σκιαγραφώντας, τους δρόμους ανάμεσα στους αιώνες, διαγράφοντας την ακμή και την παρακμή τους, όριζοντας κάποιους από τους βασικότερους συγκοινωνιακούς κόμβους κι αναφέροντας τα μέσα συγκοινωνίας της εποχής, αποτέλεσε και την εισαγωγή για την ενότητα που ακολούθησε, την εξίσου σημαντική ενότητα, τη σχετική με τα ταξίδια και τις περιηγήσεις.

Ταξίδια και περιηγήσεις: Η ενότητα αυτή συμπεριέλαβε συνολικά επτά ανακοινώσεις: **Ελεωνόρας Κουντούρα** - **Γαλάκη**, (ερευνήτριας ΚΒΕ/ΕΙΕ): Για τον κοινωνικό καταμερισμό των ταξιδιών των αγίων (8ος-9ος αι.), **Απόστολου Καρπόζηλου**, (καθηγ. παν. Ιωαννίνων): Ταξιδιωτικές περιγραφές και εντυπώσεις σε επιστολογραφικά κείμενα, **Sergei Karpov**, (καθηγ. παν. Μόσχας): From Syria to Modon and Venice: a difficult voyage of 1443 described in an unknown document, **Μιχαήλ Κορδώση**, (αν. καθηγ. παν. Ιωαννίνων): Από την Κίνα στο Βυζάντιο, **Jose Ochoa**, (Institut di Filologia, CS.I.C.-C/Madrid): The way toward Orient in the XVth century. The "Embajada a Tamerlan" from Trabzoun to Tabriz, **Ion Barnea**, (Institut D' Archeologie, Bucarest): Le Danube, voie de communication byzantine, **Vera**

Hrochova (καθηγ. παν. Πράγας): *Les chemins des voyageurs russes a Constantinople*.

Παρ' όλη τη δυσκολία που παρουσίαζαν οι μεταβάσεις από τόπο σε τόπο κατά τη διάρκεια του μεσαιώνα, απόλυτα εξαρτημένες από την καταλληλότητα των δρόμων, τις καιρικές συνθήκες και την εκάστοτε πολιτικοκοινωνική κατάσταση της περιοχής η οποία έπρεπε να διασχισθεί (πόλεμος, ληστεία, πειρατεία, στασιαστικό κίνημα), τα ταξίδια δεν ήταν ένα σπάνιο φαινόμενο, ιδίως για κάποιες συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες (διπλωμάτες, έμπορους, μοναχούς, διοικητικούς υπαλλήλους). Έτσι στάθηκε δυνατό στους μελετητές όχι μόνο να περιγράψουν πορείες, που ακολουθούμενες συνέδεαν την αυτοκρατορία με μέρη ιδιαίτερα μακρινά, όπως με την Κίνα, και συγκεκριμένα ταξίδια που έγιναν κάποια χρονική στιγμή, στον πρώιμο ή και όψιμο μεσαιώνα, αλλά και να διαγράψουν συνθήκες πορείες που ακολουθούσαν οι άνθρωποι στα ταξίδια τους (π.χ. οι μοναχοί, που δεν ταξίδευαν όλοι προς τις ίδιες κατευθύνσεις, ούτε επέλεγαν κοινούς τόπους προσκυνήματος, αλλά των οποίων οι δρόμοι παρουσίαζαν κοινότητα —θα λέγαμε κατά ενότητες— όταν δηλαδή, ανήκαν στην ίδια κοινωνική ομάδα ή έστω προέρχονταν από κοντινό μοναστικό κέντρο). Ακόμα σημαντική σ' αυτή τη συνεδρία ήταν ή, μέσα από τη μελέτη των ταξιδιωτικών κειμένων, παρουσίαση της «ταξιδιωτικής» επιστολής ως διαφορετικού, νέου είδους της βυζαντινής επιστολογραφίας, που αν και ως είδος παρουσιάζει δείγματα και στους προγενέστερους αιώνες, όμως ακμάζει κατά βάσιν στο ύστερο Βυζάντιο (14ος αι.).

Η γνώση των άλλων λαών, ήταν ο τίτλος της έβδομης θεματικής ενότητας που συμπεριέ-

λαβε επτά ανακοινώσεις: *Μαρίας Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου*, (καθηγ. παν. Ιωαννίνων): Βυζαντινοί όροι στη διοίκηση και την οικονομία των μεσαιωνικών βαλκανικών κρατών. *Λένου Μαυρομάτη*, (ερευνητή ΚΒΕ/ΕΙΕ): Μορφές και τρόποι επικοινωνίας μεταξύ Βυζαντίου, Σερβίας και Βουλγαρίας (11ος - 15ος αι.), *Γεωργίου Μακρή*, (επιστ. συνεργ. παν. Κολωνίας): Σλάβοι στη Βαλτική και Ζυγώτες στην Πελοπόννησο: επαναξιολόγηση των μαρτυριών του περιηγητή Λάσκαρη Κανανού, *Φαίδωνος Μαλιγκούδη*, (αν. καθηγ. παν. Θεσσαλονίκης): Από την ελληνοσλαβική συμβίωση κατά τους μέσους χρόνους: φαινόμενα θρησκευτικού συγκριτισμού, *Όλγας Αλεξανδροπούλου*, (υποτρόφου ΚΒΕ/ΕΙΕ): Η επικοινωνία ανάμεσα στο Βυζάντιο και τη Ρωσία μέσα από το Πατερικό της Λαύρας του Κιέβου, *Βασιλικής Πέννα*, (επιμελήτριας Αρχαιοτήτων, Νομισμ. Μουσείο): Το Βυζάντιο και οι λαοί της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, *Άννας Λαμπροπούλου* (ερευνητριας ΚΒΕ/ΕΙΕ): Μορφές επικοινωνίας Εβραίων και Χριστιανών στην Πελοπόννησο κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο.

Σ' αυτή την ενότητα τους ομιλητές δεν απασχόλησε τόσο η βυζαντινή οπτική, έως τώρα κυρίαρχη στις ανακοινώσεις του Συμποσίου, όσο η οπτική των άλλων λαών, το πώς δηλαδή οι άλλοι λαοί αντιλαμβάνονται την επαφή τους με το βυζαντινό κόσμο και πως αυτή αποτυπώνεται στη δική τους ζωή, στη δική τους πολιτική, νομική, εκκλησιαστική υπόσταση και ακόμα οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ του Βυζαντίου των μακρινών και κοντινών γειτόνων και των αλλόθρησκων, αλλόγλωσσων λαών που κατοικούσαν μέσα

στα σύνορά του. Ιδιαίτερη σε αυτή την ενότητα ήταν η ενασχόληση με τους λαούς των Βαλκανίων, εξαιτίας της γειννίας τους με την αυτοκρατορία καθώς και με τους Σλάβους, που η παρουσία τους ήταν σημαντική μέσα κι έξω από αυτήν. Ακόμα, οι εντός της αυτοκρατορίας Εβραίοι, οι Ρώσοι και οι λαοί της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης παρουσιάστηκαν ιχνογραφώντας αν και μερικά, λόγω και πάλι της χρονικής απόστασης ανάμεσα στα θέματα, την εικόνα των αλληλοεπηρεώων στο μεσαιωνικό κόσμο. Η λεπτομερής ενασχόληση με την «πολιτική» και «οικονομική» ορολογία, όπως αυτή διαμορφώνεται στα Βαλκάνια μέσα από την γειννίαση, την μίμηση, την αλληλεπίδραση καθώς κι η διαγραφή των άλλων τρόπων επικοινωνίας ανάμεσα στους Βαλκανικούς λαούς, η προσπάθεια να ανιχνευθεί η επικοινωνία μέσα από τη θρησκευτική κοινότητα ή απόκλιση, μέσα από την ομοιότητα της εκκλησιαστικής - μοναστικής ζωής κι ακόμα ο εντοπισμός επικοινωνίας του Βυζαντίου με την Ευρώπη, μέσα από τις νομισματικές μαρτυρίες, έκαναν την ενότητα αυτή να αποτελέσει μια σημαντικότερη συνέχεια, ένα ουσιαστικό συμπλήρωμα σε εκείνη της διπλωματίας.

Ονοματοδοσία των λαών τιτλοφορήθηκε η όγδοη και τελευταία θεματική ενότητα του Συμποσίου που συμπεριέλαβε τέσσερις ανακοινώσεις:

Βασιλικής Παπούλια, (καθηγ. παν. Θεσσαλονίκης): Τροπή Εθνικών ονομάτων σε γεωγραφικά, *Vasilka Tapkova - Zaimova*, (καθηγ. παν. Σόφιας): *Procédes d'archaization dans les appellations ethniques à Byzance*, *Αλέξη Σαββίδη*, (ερευνητή ΚΒΕ/ΕΙΕ): Η γνώση των Βυζαντινών για τον τουρκόφωνο κόσμο της Ασίας και των Βαλκανίων μέσα από την ονοματοδοσία. *Hrach*

Bartikian, (καθηγ. Παν. Erevan): Ονοματοδοσία λαών στις αρμενικές μεσαιωνικές πηγές.

Το πώς οι Βυζαντινοί ονομάζουν τους ξένους λαούς, πώς αντιλαμβάνονται τα ονόματα των αγγλογλώσσων, το πώς τα μεταστρέφουν, τα συνδυάζουν και τα ανασηματοδοτούν, είτε αυτά είναι τοπωνύμια είτε ονόματα ανθρώπων και τι σημαίνει αυτό για τη συχνότητα, την ποιότητα και το είδος της επικοινωνίας απασχόλησε τους ομιλητές σ' αυτή την μάλλον ιδιαίτερα ειδική, αλλά και ενδιαφέρουσα ενότητα που σφράγισε τις εργασίες του Συμποσίου.

★ ★ ★

Το Συμπόσιο χαρακτηρίστηκε επιτυχές, η συμβολή του στη μελέτη του μεσαιωνικού κόσμου, σημαντική, τα θέματα που έθεσε για περαιτέρω έρευνα, διευρύνοντας τους ορίζοντες της βυζαντινολογικής επιστήμης, ιδιαίτερα ενδιαφέροντα. Τα Πρακτικά, που όλοι ελπίζουμε να κυκλοφορήσουν σύντομα, θα αποτελέσουν ενδεχομένως μια καλή αφορμή για περαιτέρω εξέταση των μορφών επικοινωνίας στο Βυζάντιο, ενώ θα δώσουν ίσως εναύσματα για διάλογο περισσότερο επικοινωνιακό από αυτόν που επέτρεψε η περιορισμένη ώρα, η οποία προσφέρθηκε για συζήτηση ανάμεσα στις πάμπολλες ανακοινώσεις, κατά τη διάρκεια του Συμποσίου.

Η συμβολή του ΚΒΕ/ΕΙΕ, που φέτος κλείνει και τα τριάντα χρόνια ζωής του ήταν και πάλι ιδιαίτερη, τόσο ώστε οι βυζαντινολόγοι να ευχηθούν αφ' ενός την ανανέωση της προσπάθειας, που σημαίνει ένα τρίτο βυζαντινολογικό συνέδριο και αφετέρου την αναγνώριση του φιλόξενου αυτού Κέντρου ως του επίσημου χώρου συνάντησης των Ελλήνων βυζαντινολόγων σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Γιασμίνα Μωυσείδου

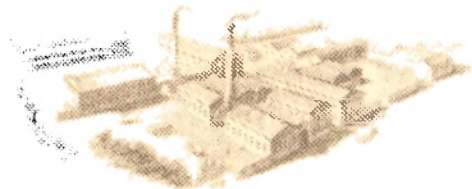
ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

«ΟΡΕΡΑ»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
«Π Ρ Ο Ο Δ Ο Σ»

10ο Διεθνές Συνέδριο Οικονομικής Ιστορίας Leuven, 1990

Τα διεθνή συνέδρια και συμπόσια έχουν αποκτήσει στη χώρα μας, όπως και αλλού, ασφαλώς και λόγω της πληθώρας συναντήσεων στην Ελλάδα, κακή φήμη: Περιττά, άσκοπα, σπατάλη χρόνου, ενέργειας και χρημάτων, κυνήγι διεθνών σχέσεων, είναι μερικά από τα στοιχεία που τονίζονται, ενώ συνήθως αποσιωπούνται το περιεχόμενο και η ουσία.

Δεν είναι δύσκολο για τον ερευνητή να διαπιστώσει ποια συνάντηση μπορεί να προσκομίσει πραγματικά ωφέλη για την επιστήμη του και στην προκειμένη περίπτωση αναφέρομαι στο 10ο Διεθνές Συνέδριο Οικονομικής Ιστορίας, που πραγματοποιήθηκε μεταξύ 19 και 24.8.1990 στο Leuven (ή Louvain) του Βελγίου.

Η εκδήλωση αυτή, κορυφαία, της Διεθνούς Εταιρείας Οικονομικής Ιστορίας, οργανώνεται κάθε τέσσερα χρόνια, με αφετηρία το 1960 και αντικατοπτρίζει τη συνεχή πρόοδο του όχι πια πολύ νέου αυτού κλάδου της Ιστορίας που φιλοδοξεί να ερμηνεύσει πιο αποτελεσματικά, χρησιμοποιώντας νέα εργαλεία και νέες μεθόδους, τις διαδικασίες ανάπτυξης του σύγχρονου κόσμου.

Τό ενδιαφέρον για τη χώρα μας, πέρα από το προφανές επιστημονικό επίπεδο, συνδέεται και με την πρόσφατη σύσταση της Ελληνικής Εταιρείας Οικονομικής Ιστορίας. Κατά τη διάρκεια της Γενικής Συνέλευσης της Διεθνούς Οργάνωσης που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια των εργασιών του Συνεδρίου, η Ελληνική Εταιρεία έγινε θερμά δεκτή ως πλήρες μέλος της, παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα στους Έλληνες οικονομικούς ιστορικούς να μετέχουν στο μέλλον περισσότερο ενεργά και μέσα από θεσμούς (και όχι πλέον μόνον σε προσωπικό επίπεδο) σ' ένα διεθνές forum ιδεών, ερευνών και συζητήσεων.

Οι έξι ημέρες του Συνεδρίου υπήρξαν πλούσιες σε εμπειρίες και επικοινωνία, προσέφεραν συμπυκνωμένη γνώση και άνοιξαν δυνατότητες συνεργασίας σε όσους το παρακολούθησαν. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι το Συνέδριο, όπως συμβαίνει με τα περισσότερα μεγάλα διεθνή συνέδρια, δεν είχε συγκεκριμένο κεντρικό θέμα αλλά επεδίωκε να παρουσιάσει:

- τις μεγάλες συζητήσεις των τελευταίων ετών στο χώρο της Οικονομικής Ιστορίας,
- ειδικότερα θέματα υπό επεξεργασία και έρευνα,
- ακόμη πιο εξειδικευμένους προβληματισμούς μικρότερων ομάδων και
- πρόσφατες διδακτορικές διατριβές ιδιαίτερου ενδιαφέροντος.

Ήταν εμφανείς οι καινούριοι προσανατολισμοί που τείνουν να κυριαρχήσουν στην Οικονομική Ιστορία, όπως η *Ιστορία των Επιχειρήσεων* ή η *Ιστορία των Τραπεζών* και άλλοι που αρχίζουν να απαντώνονται όπως η *Ιστορία της Οικολογίας*, ενώ περιοδολογικά καλύφθηκε πολύ περισσότερο η σύγχρονη Ιστορία (19ος - 20ος αι.).

Στο Συνέδριο μετέσχαν πάνω από 2.000 συνέδριοι απ' όλο τον κόσμο, ενώ αριθμητικά υπερέβαν χώρες που έχουν προωθήσει τα τελευταία χρόνια την Οικονομική Ιστορία, όπως η Ιαπωνία και οι χώρες της Λατινικής Αμερικής μαζί με την Ισπανία, ή άλλες που από παλιά δια-

τηρούν εύρωστα τμήματα Οικονομικής Ιστορικής στα Πανεπιστήμιά τους, όπως ΗΠΑ, Βρετανία, Σκανδιναβικές Χώρες, Ουγγαρία.

Η Ελλάδα εκπροσωπήθηκε μόνον από τις *Ιωάννα Μινογλου*, *Τζελίνα Χαριλάου* και τη *γράφουσα*, οι οποίες κλήθηκαν να μιλήσουν για το ρόλο των Τραπεζών στην περίοδο του μεσοπολέμου και τη Ναυτιλία. Η άρτια οργάνωση του Συνεδρίου το οποίο τελούσε υπό την αιγίδα του Βασιλιά του Βελγίου, της Βασιλικής Ακαδημίας του Βελγίου και του Καθολικού Πανεπιστημίου του Leuven, επέτρεψε ώστε οι περισσότερες από τις εισηγήσεις / ανακοινώσεις που έγιναν να έχουν ήδη εκδοθεί και διανεμηθεί στους συνέδρους πριν την έναρξη των εργασιών. Επίσης, η ταυτόχρονη λειτουργία πολλών «κύκλων» παρότι υποχρέωνε τους συνέδρους να παρακολουθήσουν μόνον λίγες συναντήσεις, είχε το πλεονέκτημα να συγκεντρώνει όχι περισσότερα από 50-70 άτομα, πράγμα που διευκόλυνε τη συζήτηση, και μέσα από διαξιφισμούς και αντιπαραθέσεις συχνά γνωστών «ιερών τεράτων» συνέτεινε στην ελεύθερη έκφραση γνώμων, απόψεων και προβληματισμών.

Από τις συναντήσεις που πρόλαβα να παρακολουθήσω θα μπορούσα να ξεχωρίσω τις ακόλουθες: Μία ανήκε στον πρώτο κύκλο των μεγάλων συζητήσεων με θέμα τη «Δομή και Στρατηγική των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων» από την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης τόσο στις ανεπτυγμένες χώρες όσο και σ' εκείνες που αναπτύχθηκαν αργότερα. Οι ανακοινώσεις αφορούσαν τις περιπτώσεις της Γαλλίας, Βρετανίας, ΗΠΑ, Ελβετίας, Βελγίου, Ουγγαρίας, Πολωνίας, Φινλανδίας (H. Siegenthaler, A. Chandler, L. Hannah, M. Levy-Leboyer, T. Csató, E. Ehrlich, R. Hjerpe, Z. Landau και J. Tomaszewski). Η εξέλιξη και τα προβλήματα των επιχειρήσεων παρουσιάστηκαν συγκριτικά ενώ οι ανακοινώσεις ακολουθούσαν τα δύο κυρίαρχα θεωρητικά σχήματα, δηλαδή τη θεωρία της τεχνολογίας και του νεωτερισμού (A. Chandler) και τη θεωρία της αγοράς (M. Lévy - Leboyer).

Η δεύτερη ενδιαφέρουσα συνάντηση, στην οποία μετέσχαμα μαζί με την *Ι. Μινογλου* (τρίτος κύκλος), αφορούσε το «Ρόλο των Τραπεζών στην Οικονομία του Μεσοπολέμου» και είχε οργανωθεί από την ομάδα *H. James* (ΗΠΑ), *H. Lindgren* (Σουηδία) και *A. Teichova* (Βρετανία), οι οποίοι συνεργάζονται εδώ και μερικά χρόνια σ' ένα κοινό ερευνητικό πρόγραμμα με θέμα

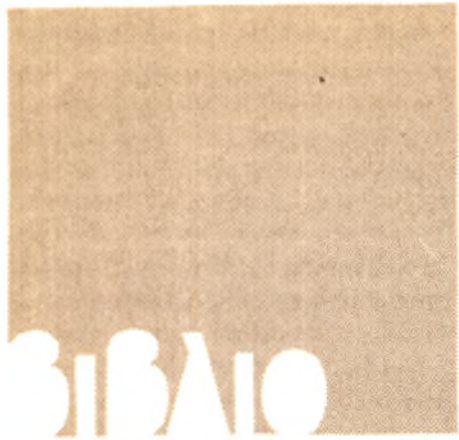
τη σχέση με τη βιομηχανία των γερμανικών, βρετανικών, σουηδικών και αυστριακών / ουγγρικών τραπεζών στην περίοδο του Μεσοπολέμου. Θα τολμούσα να πω ότι με την ευκαιρία αυτού αλλά και ενός προηγούμενου Συνεδρίου στην Uppsala, το Σεπτέμβριο του 1989, περιλαμβάνεται τώρα και ο προβληματισμός για την περίπτωση της Ελλάδας. Στην ίδια συνάντηση έγιναν επίσης ανακοινώσεις για αμερικανικά, ιταλικά και ισπανικά τραπεζικά ιδρύματα.

Για τους Έλληνες Ιστορικούς, ενδιαφέρον επίσης παρουσίαζαν και άλλοι «κύκλοι», όπως «Ξένα Δάνεια, Χρέος και Οικονομική Ανάπτυξη στον 19ο και 20ο αι.» με οργανωτή τον *N. Valerio* (Πορτογαλλία). Ακόμη, για την «Ιστορία των Επιχειρήσεων» υπήρχαν τουλάχιστον 6 συναντήσεις με ειδικά θέματα όπως «Χρήση των Αρχείων των Επιχειρήσεων και των Λογιστικών τους Στοιχείων», «Ρόλος και Σταδιοδρομία των στελεχών Επιχειρήσεων στον 20ο αι.», «Ο Κύκλος Ζωής των επιχειρήσεων στον 19ο και 20ο αι.». Η τελευταία αυτή συνάντηση είχε οργανωθεί από τον *Ph. Jobert* (Γαλλία) και εξέταζε συγκριτικά τις επιχειρήσεις στη Γαλλία και στη Σκωτία εκτιμώντας το ρόλο τους στη βιομηχανική επανάσταση και μετά.

Τα θέματα της Ιστορίας των Επιχειρήσεων, η οποία βρίσκεται στην αιχμή της Οικονομικής Ιστορίας εδώ και λίγα χρόνια, έχουν αρχίσει να μας ενδιαφέρουν και στην Ελλάδα. Μάλιστα τον περασμένο Απρίλιο, είχε οργανωθεί στην Αθήνα το πρώτο Συμπόσιο με θέμα την «Επιχείρηση στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, 19ος - 20ος αι.», με συμμετοχή Ελλήνων και ξένων Οικονομικών Ιστορικών. Έχει επίσης αρχίσει να γίνεται αισθητή η ανάγκη να συγκεντρωθούν αρχεία επιχειρήσεων, ιδιαίτερα ύστερα από το έργο που έχει επιτελέσει η Επιτροπή Ιστορίας της Εθνικής Τράπεζας Ελλάδος, τόσο με την ανάθεση μελετών για την Οικονομική Ιστορία της χώρας, όσο και με τη λειτουργία του πάρα πολύ σημαντικού για τον τόπο Ιστορικού της Αρχείου.

Παρότι η ελληνική παρουσία στο Leuven ήταν ισχνή, επέτρεψε να διαφανεί ότι στην Ελλάδα εκπονούνται αξιόλογες έρευνες, μελέτες και προσπάθειες από νέους επιστήμονες που θα καταλάβουν ασφαλώς το χώρο που τους ανήκει στο διεθνές επίπεδο: ένας από τους στόχους, εξάλλου, της Ελληνικής Εταιρείας Οικονομικής Ιστορίας που μόλις ιδρύθηκε.

Μαργαρίτα Δρίτσα

**Η Μάρη Θεοδοσοπούλου
γράφει για το βιβλίο του
Τόλη Καζαντζή, «Το
τελευταίο καταφύγιο», εκδ.
Νεφέλη, Αθήνα 1989**

Τέσσερις συλλογές διηγημάτων και ένα αφήγημα έως τη γενέθλια καμπή των πενήντα χρόνων ζωής και εικοσιοκτώ χρόνων συγγραφικής δραστηριότητας.

Σταθερά και αδιάλειπτα, ο συγγραφέας με αφηγηματικό οίστρο σαρκάζει πρόσωπα, πράξεις και καταστάσεις, αν και η διάθεση ποικίλλει από συλλογή σε συλλογή: Η εκκίνηση γίνεται με την άκακη, ειρωνική αντιμετώπιση των πρώτων διηγημάτων («Η παρέλαση» και το πρώτο μέρος της συλλογής «Ενηλικίωση») που προοριζόταν από την παιδική ταυτότητα του αφηγητή, συνεχίζει με την οργισμένη, σκωπτική πρόθεση που χαρακτηρίζει την εφηβεία (δεύτερο μέρος «Ενηλικίωση»), για να κορυφωθεί στα δυο αφηγήματα, «Οι πρωταγωνιστές» που αποδεσμεύονται υιοθετώντας τριτοπρόσωπη εξιστόρηση. Καθόλου τυχαία, ο Τ.Κ. επιλέγει έναν ιδιάτυπο, παραδοξολόγο ομότεχνό του, τον κατ'έξοχην σατιρικό Σκαρίμπα, για να στήσει το εκτενές αφήγημά του «Μια μέρα με τον Σκαρίμπα». Τέλος, η τέταρτη συλλογή («Καταστροφές») από σκόρπια, χρονικά, διηγήματα στρέφεται (με εξαίρεση τα δυο τελευταία διηγήματα που θα μπορούσαν, θεματικά τουλάχιστον, να ανήκουν σε προγενέστερες συλλογές) προς ένα διαφορετικό χώρο, το συνάφι των λογοτεχνών που ο συγγραφέας παραλαμβάνει με αμείωτη δριμύτητα στη γλώσσα για να το καταποντίσει, γελοιοποιώντας υποθετικά πρόσωπα αλλά προπάντων αληθοφανείς καταστάσεις.

Σε αυτήν την πεζογραφικά παραγωγή, όπως έχει ήδη υπογραμμισθεί από τους σχολιαστές του έργου του Τ.Κ., ο σαρκασμός στέκεται αρωγός στη λυτρωτική λειτουργία της μνήμης. Όμως με το βιολογικό κύκλο, φαίνεται πως συμπληρώνεται και μια πεζογραφική ενότητα. Η τελευταία συλλογή, πέμ-

πτη κατά σειρά, που κυκλοφορεί το 1989, αναδύει μια επιπρόσθετη αίσθηση ματαιότητας και απογοήτευσης που εκφράζεται με θεματική αλλά, και ως κάποιιο βαθμό, υφολογική διαφοροποίηση. Το στοιχείο της χλευαστικής ειρωνείας υπάρχει πάντα, μόνο που τώρα συστρέφεται σε έναν αμεσότερο αυτοσαρκασμό με υπόβαθρο, μια έντονη υπαρξιακή αγωνία που αφήνει τη στυφή γεύση της πικρίας.

Η συλλογή περιέχει οκτώ διηγήματα που θα μπορούσαν να χωρισθούν σε δυο ενότητες. Η πρώτη («Η Δροσούλα», «Αχ και να ξανάρχονταν», «Οδοιπορικό Γαλήνης» και «Αγία Σοφία η Δεύτερη») εφάπτεται θεματικά με τα παλαιότερα διηγήματα, διαφέρει όμως η τεχνική που ο αφηγητής παραθέτει κάποιες ενθυμήσεις και συνακόλουθα παραλλάσσει ο τρόπος λειτουργίας της μνήμης που φαίνεται πως αδυνατεί πλέον να δράσει απελευθερωτικά. «Η Δροσούλα», δάνειος τίτλος από τραγούδι του Τσιτσάνη, με πολλαπλά αφηγηματικά πρωτότυπα, περιθάλπει με τη συνήθη νοσταλγική, σχεδόν χαϊδευτική, διάθεση το μικρόκοσμο της λαϊκής συνοικίας, αναφέρεται με χιούμορ στον φτασμένο καλλιτέχνη που απαρνιέται τις ρίζες του και με σαρκασμό στα γηγενή πολιτιστικά και ιστορικά γεγονότα. Όμως στον πυρήνα, ενεδρεύει ο εμπαιγμός για τον διανοούμενο-αφηγητή, ξένο προς τα πολύπλοκα ανθρώπινα, αυτό το χωνευτήρι που δεν επιδέχεται εκλογίκευση. Στα υπόλοιπα τρία διηγήματα, με πλέον ευθύγραμμες αναδρομές, ο αφηγητής περισυλλέγει τις μνήμες του, παράλληλα όμως περιγελά τη συγγραφική τους καταγραφή και αυτοσαρκάζεται όπως το κουράγιο του συνεχώς λιγοστεύει. Όλα τα κείμενα του Τ.Κ., ιδιαίτερα το διήγημα «Αγία Σοφία η Δεύτερη», σε ωθεί να παραλλάξεις τα λόγια του Καρκαβίτσα για την παπαδιαμάντιο Σκιάθο, «*Ωμορφη είναι η Θεσσαλονίκη του Θεού· μα η Θεσσαλονίκη του Καζαντζή, όπως βυθίζεται στην Ιστορία, μου φαίνεται ωμορφώτερη!*».

Στη δεύτερη ενότητα («Το τελευταίο καταφύγιο», «Η αριθμητική των λέξεων», «Πες μου» και «Το κυνήγι του Θησαυρού»), ο αφηγητής εξελίσσεται σε κεντρικό ήρωα που διατηρεί μια συνεχή επαφή με έναν σιωπηλό αποδέκτη, μόνο στο διήγημα «Πες μου» μετατρέπεται και ο τελευταίος σε πρόσωπο της ιστορίας, κάποιος σύντροφος. Ο συνήθης, μικροπερίοδος αφηγηματικός λόγος ασφυκτιά και διευρύνεται όπως ο ενδοστρεφής μονόλογος προχωρά

στην ατέρμονη ανέλιξή του, μετατρέπόμενος σε ορμητικό καταιγισμό εικόνων και στοχαστικών παρεκβάσεων. Ο χαρακτήρας του αφηγητή αποκτά υπόσταση, κύρια μέσα από την ιδιοτυπία της γλώσσας που συγχωνεύει εύχρα διαφορετικά στρώματα παιδείας, από τη λαϊκή ιδιολεξία έως καθαρευουσιάνικους νεολογισμούς. Όπως υπερισχύει ο συνειρμικός λόγος, η πλοκή των περιστατικών εμφανίζεται ασθενής· η χαλαρή σύνδεση στη συσώρευση του υλικού γίνεται από τις σκέψεις που συνωθούνται με μνήμες αλλά και προαισθήματα.

Σε δυο διηγήματα —«Η αριθμητική των λέξεων» και «Πες μου»— υπάρχει εντονότερη η αμοιβαία διείσδυση ενθυμήσεων που όσο αυξάνει η απόσταση κατόπτευσης καταργούνται τα χρονικά στεγανά, οι μνήμες σχεδόν συμφύονται με κάποιες σημαίνουσες λέξεις ή φράσεις αποκτώντας αυτοτελή ύπαρξη. Κυκλοτερή αφήγηση, ξεκινά από το παρελθόν με ρυθμό που άλλοτε επιταχύνεται και άλλοτε επιβραδύνεται όπως παρακολουθεί τη συναισθηματική φόρτιση των περιστατικών.

Στο ομώνυμο διήγημα της συλλογής, «Το τελευταίο καταφύγιο», συνυπάρχει ο χλευασμός για ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πρότυπο με την περιπαικτική διάθεση για το ακριβώς αντίθετό του που εκπροσωπεί ο αφηγητής, τουλάχιστον όπως αυτός συνειδητοποιεί τον εαυτό του. Προσομοιάζει με το κατακλειδίο διήγημα, «Το κυνήγι του Θησαυρού», αν και στο τελευταίο σχεδόν απουσιάζει η μνημονική ανασκαφή. Όμως και στα δυο, οι εμμονές σπρώχνονται, με εσκεμμένη παραδοξολογία, στην ακραία τους εκδήλωση. Το υπαρξιακό κενό βιώνεται απειλητικό· για τον εξορκισμό πειθαναγκαστικών κοινωνικών περιορισμών ή ασυνειδητών φόβων, ο αφηγητής, είτε φαντασιώνει δράση για την κατανάλωση της συσσωρευμένης επιθετικότητας είτε αλληλεπιδρά προτρέχοντας, με νευρωτική επιμονή, τις αντιδράσεις του ουσιαστικά αμέτοχου περιγυρου.

Στα διηγήματα αυτής της ενότητας, αιωρείται στην ατμόσφαιρα η αίσθηση του θανάτου, σχεδόν σαν αποκρυστάλλωμα μιας υφέρπουσας εντύπωσης για το άσκοπο της ζωής, τουλάχιστον στη σύγχρονη εκδοχή της. Το ρίγος του θανάτου μένει μετέωρο όπως ο συγγραφέας καταλήγει και τα τέσσερα διηγήματα με την πεισιθάνατο αυτογνωσία του αφηγητή, μόνιμο αντίπαλο του εαυτού του καθώς υποδέχεται «την αυγή...λες και ήταν το φαρμάκι της νεογέν-

νητης μέρας», «ολομόναχος... με τους ανθοβολούντες...νεκρούς».

Ο Τ. Καζαντζής, πεζογράφος της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς, εισπράττει στο ακέραιο την απόγνωση των προγενέστερων —όπως παρατηρεί ο κριτικός Αλεξ. Αργυρίου— μαζί με την μικροψυχία της νεοελληνικής πραγματικότητας. □

**Ο Θανάσης Ντόκος γράφει
για το βιβλίο του Χρήστου
Βακαλόπουλου, «Νέες
Αθηναϊκές Ιστορίες», εκδ.
Εστία, Αθήνα 1989**

Το πρώτο πράγμα που παρατηρεί κανένας διαβάζοντας τις *Νέες Αθηναϊκές Ιστορίες* του Βακαλόπουλου είναι ότι ο συγγραφέας υιοθετεί δυο τουλάχιστον διαφορετικές τεχνικές. Την πρώτη χαρακτηρίζει μια εκτεταμένη χρήση του παράδοξου, η γρήγορη δράση και μια διάθεση μυστηρίου.

Στα διηγήματα του πρώτου μέρους εμφανίζεται εξοικειωμένος με το παράλογο, σε μια εκδοχή καθαρά παιγνιώδη που θυμίζει το θέατρο του Αρραμπάλ· προσπαθεί να μεταφέρει στην καθημερινότητα του αντιήρωα, την αινιγματική πλευρά της ζωής μέσα στο κλίμα της αστυνομικής λογοτεχνίας και σε ένα περιβάλλον καθαρά αθηναϊκό.

Στο τέλος κάθε διηγήματος ο αναγνώστης νιώθει αμηχανία και δεν μπορεί να δεχτεί τον αινιγματικό χαρακτήρα της ιστορίας, και συγχρόνως να οδηγηθεί σε κάποιο συμπέρασμα. Αντίθετα στο παιχνίδι που ο συγγραφέας παίζει μπροστά στα μάτια του, ο αναγνώστης βλέπει το ημίψηλο και το μαντήλι όχι όμως και το κουνέλι να πετάγεται από μέσα. Στο μόνο διήγημα που ο συγγραφέας φαίνεται να πετυχαίνει τον στόχο του είναι «Το νόημα της ζωής». Το παιχνίδι παίζεται, ο αναγνώστης το παρακολουθεί και το αποτέλεσμα είναι χειροπιαστό. Θα μπορούσε να διαμαρτυρηθεί κάποιος λέγοντας ότι τέτοιες ιστορίες έχουν γραφτεί πολλές και να αναγνωρίσει πάνω στη σελίδα τη σκιά του Μαρκέ. Δεν θα έχει δίκιο όμως αν δεν εκτιμήσει την αθηναϊκή εκδοχή της ιστορίας και κυρίως την οικονομία και την ακρίβεια της γλώσσας της.

Το πιο αδύναμο διήγημα του πρώτου μέρους είναι το «Στα νύχια της Νεράιδας», εκεί παρακολουθούμε μια σειρά παράδοξων καταστάσεων όπου δρουν ασύνδετα μεταξύ τους πρόσωπα, θέματα που ανοίγουν και κλείνουν, περιπλανήσεις στους δρόμους της Κυψέλης, αλλά χωρίς κανένα τελικό απο-

τέλεσμα. Αλλά και οι άλλες ιστορίες είναι μια σειρά από επινοήσεις που, όχι λίγες φορές, υποβιβάζονται στο επίπεδο του απλού αστεισμού.

Το δεύτερο μέρος χαρακτηρίζει μια άλλη τεχνική που φαίνεται να ταιριάζει περισσότερο στον Βακαλόπουλο. Η ειρωνική χρήση της γλώσσας αντικαθιστά το χιούμορ, η μίμηση θεμάτων ημερολογιακού ή επιστολικού χαρακτήρα αντικαθιστά την επινόηση και η συστηματική αφήγηση αντικαθιστά την εξζητημένη πρωτοτυπία.

Κι εδώ ο καθένας θα μπορούσε να προβάλλει τις αντιρρήσεις του. Για παράδειγμα στο διήγημα «Η μεγάλη περίληψη», που αποτελεί την περίληψη της υπόθεσης ενός φανταστικού μυθιστορήματος, φοβάμαι ότι ο αναγνώστης από τη δεύτερη κιόλας σελίδα έχει ήδη λησμονήσει τι συνέβη στην αρχή, με αποτέλεσμα να δυσκολεύεται να παρακολουθήσει τη συνέχεια. Παρά την σβελτάδα της ιστορίας, τις κοφτές και σφιχτές προτάσεις δεν μπορείς τελικά να αποσπάσεις την ουσία. Έχοντας διαβάσει έναν μάζορα του είδους, τον Μπόρχες, δεν είναι δυνατόν να συγκατανεύσει κανένας με το τελικό αποτέλεσμα. Ενώ η «Κοινή Γνώμη» είναι ένα διήγημα απολαυστικό. Ο Βακαλόπουλος με μεγάλη δεξιοτεχνία, ξυπνάει μέσα μας την ανάμνηση μιας ολόκληρης εποχής. Το ίδιο συμβαίνει και με τα άλλα δυο διηγήματα εποχής το «1965 μ.Χ.» και το «Έκθεση Ιδεών». Έστω κι αν είναι λίγο περισσότερο φλύαρο από ό,τι θα περίμενε κανείς, εν τούτοις η επιτυχημένη εφαρμογή της συστηματικής αφήγησης και η σωστή διεκπεραίωση της αρχικής σύλληψης τα καθιστά αξιανάγνωστα.

Άφησα τελευταίο το «Εικοσιτέσσερις ώρες για την Ακρόπολη». Είναι ένα από τα καλύτερα διηγήματα που έχω διαβάσει στα ελληνικά. Κατ' αρχήν συνδυάζει τις αρετές της πεζογραφίας του Βακαλόπουλου: το εύρημα, την γρήγορη δράση, την σταθερή (αιτιολογημένη) αφήγηση, τον αινιγματικό χαρακτήρα, το μυστήριο και όλα αυτά δοσμένα με εξαιρετική οικονομία και πλαστικότητα. Το μυστικό αυτού του διηγήματος, είναι ότι η κυριότερη σκηνή του, αυτή όπου ο ήρωας σώζει από τις φλόγες ένα μωρό, δίνεται μέσα σε έξι γραμμές και ασχολίαστη. Και ακόμη ότι η τελευταία φράση συνοψίζει την ουσία του. Ποια είναι η ουσία; Ότι υπάρχει η σιγουριά της επανάληψης των ιδιών και των ιδιών πράξεων μέσα στη δίνη της καθημερινότητας, αλλά και η υποψία ότι κάτι εξαιρετικό μας συνέβη που μό-

λις το αγγίξαμε.

Ο Βακαλόπουλος, σωστά επισημάνθηκε από τον Δημοσθένη Κούρτοβικ, διατρέχει πολλούς «κινδύνους»· παρ' όλα αυτά, όμως, είναι ένας έξυπνος και δεξιοτέχνης πεζογράφος όταν δεν πέφτει θύμα των αρετών του. Ίσως ο συνδυασμός των δυο τεχνικών που προανέφερα να ισορροπήσει πλήρως τον τρόπο της αφήγησής του και να ισχυροποιήσει το τελικό του αποτέλεσμα. □

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΒΛΑΣΗ ΑΓΤΖΙΑΗ

Ποντιακός ελληνισμός. Από τη γενοκτονία και το σταλινισμό, στην περεστρόικα.

Εκδ. Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1990

Μια ενδιαφέρουσα μελέτη —κυρίως περιγραφική— της περιπέτειας του ποντιακού ελληνισμού. Το ενδιαφέρον της εργασίας αυτής βρίσκεται κυρίως στη συγκέντρωση πλήθους αγνώστων ντοκουμέντων και στη διαμόρφωση ενός ιστορικού περιγράμματος.

Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ - Δ. ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ

Τοπική Αυτοδιοίκηση. Οδηγός μελέτης

Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1989

Συμβολή στη μελέτη του θεσμού της τοπικής αυτοδιοίκησης η εργασία αυτή είναι κυρίως χρησιμη, καθώς περιλαμβάνει τα κυριότερα ελληνικά και διεθνή νομοθετικά κείμενα για την τ.α. και μια συστηματική ελληνική βιβλιογραφία για το ίδιο ζήτημα. «Εργαλείο δουλειάς», μεθοδολογική κατεύθυνση για τη μελέτη και περαιτέρω έρευνα του θέματος.

ΗΛΙΑΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ρεμπετολογία

Εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1990

Ένα συνοπτικό μελέτημα του Ηλία Πετρόπουλου —που αρχικό προορισμό είχε τους Γερμανούς αναγνώστες του περιοδικού Lettre International— έχει τη θέση του και στην ελληνική του εκδοχή όχι τόσο για να μας πληροφορήσει τις γνωστές απόψεις του όσο για να μας υπενθυμίσει το ύφος του. Όσοι πιστοί, λοιπόν...

ΟΚΤΑΒΙΟ ΠΑΣ

Καθένας έχει τον παράδεισο που αξίζει

Μετάφραση: Νίκος Πρατσίνης
Εκδ. Απόπειρα, Αθήνα 1989

Δοκίμιο του φετεινού Νομπελίστα, Μεξικανού ποιητή αλλά και στοχαστή, Οκτάβιο Παζ (ή Παζ) για τις ουσίες που διευρύνουν τη συνείδηση. Γνώστης της ευρωπαϊκής κουλτούρας, των φιλοσοφικών συστημάτων της Ανατολής αλλά και των προκομβικών πολιτισμών της αμερικανικής ηπείρου, σκιαγραφεί ένα οδοιπορικό των ναρκωτικών, από τη χρήση τους για θρησκευτικούς σκοπούς μέχρι την κρατική καταδίκη τους ως έγκλημα.

Μπωντλέρ, Ντε Κούνσου, Α. Μισώ, Α. Χάξλεϋ πειραματίζονται και αντλούν έμπνευση από τις παραισθησιογόνες ουσίες. Μια άλλη άποψη, ποιητική.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΚΕΡΧΑΡΝΤ ΡΟΤ

Ο ανακριτής

Η ιστορία μιας έμπνευσης

Μετ. Γιώργος Στρώνης

Επιμέλεια: Τούλα Σιετή

Εκδ. Οδυσσεύς, Αθήνα 1990

Ποιος ο ρόλος της Δικαιοσύνης μέσα στην κοινωνία; Αυτό το ερώτημα βασανίζει τον ανακριτή που ασχολείται με την εξιχνίαση εγκληματικών ενεργειών.

Θύτης αλλά και θύμα καταστάσεων που όσο περνά ο καιρός αντιλαμβάνεται πως ελάχιστα ελέγχει, καταφεύγει στην ενδοσκόπηση προσπαθώντας να ανιχνεύσει τα εσώτερα και παράξενα τοπία της ύπαρξής του. Ο συγγραφέας, ως αφηγητής, εμπλέκεται στην ιστορία παρακολουθώντας την αγωνία του ανακριτή, ενώ παράλληλα εξομολογείται τις δικές του σκέψεις και βιώματα.

Η διήγηση του Αυστριακού συγγραφέα Γ. Ρ. συγκλίνει προς αυτήν του Ελβετού ομότεχνου του Φρίντριχ Ντύρενματ, τόπος συνάντησης η Δικαιοσύνη αλλά και μια γενικευμένη ενοχή, σχεδόν σύμφυτη με τον αποκλεισμένο αστικό χώρο.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΚΟΥΛΕΝΤΙΑΝΟΥ

Δύο φορές η Μαρία

Εκδ. Άγρωστις, Αθήνα 1990

Πρώτη εμφάνιση στην πεζογραφία της δημοσιογράφου Μ. Κ. Μία ανεξάρτητη μοντέρνα γυναίκα προσπαθεί να ξεπεράσει την τραυματική εμπειρία ενός «μεγάλου έρωτα». Με τη βοή-

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ

ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΚΑΙ ΤΡΑΓΩΔΙΑ

Πολιτικό πορτρέτο
του
Ι.Β.ΣΤΑΛΙΝ

Στα βιβλιοπωλεία Σύγχρονη Εποχή
τηλ. 36.40.713, 36.29.835

ΚΑΙ
ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

θεια μιας καινούργιας αισθηματικής ιστορίας. Το μυθιστόρημα διαδραματίζεται στην κοσμική Αθήνα των ημερών μας. Υπάρχει ατμόσφαιρα μυστηρίου, απρόοπτο τέλος και η «μυθολογία» της απελευθερωμένης Αθηναίας.

ΕΛΕΝΗ ΚΑΛΛΙΑ
Θέλω να μάθω περισσότερα για σας
Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1990

Συνεντεύξεις πενήντα —εμείς μετρήσαμε 49, ποια άραγε είναι η πεντηκοστή που διέλαθε;— προσωπικοτήτων του πνευματικού μας κόσμου που δόθηκαν στην ομώνυμη ραδιοφωνική εκπομπή της Ε.Κ. (Β' Πρόγραμμα, 1987-88).

Ανάμεσά τους και δύο που ήδη έφυγαν· ο Α. Μινωτής και η Ε. Βεργή, μιλούν εκτός των άλλων και για το εφήμερο της καλλιτεχνικής δημιουργίας του ηθοποιού. «... Δεν νομίζω ότι ο θάνατος του ηθοποιού είναι και ο θάνατος του καλλιτέχνη. Αυτό που υπήρξε δεν μπορεί να καταργηθεί, είναι το πιο στέρεο από όλα...» (Α. Μινωτής).

Όπως σωστά παρατηρεί η Ε. Κ.: «Ζώντας σε μία εποχή που λατρεύει την ταχύτητα κι έχει αναγάγει σε αυτόνομη αξία το «καινούργιο», έργο δικό μας να διαφυλάξουμε τη μνήμη».

ΑΝΡΙ ΤΡΑΟΥΑΓΙΑ
Αύριο, πάλι...
Μετάφραση: Ευαγγελία Ανδριτσάνου
Εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1990

Ο Α.Τ., ψευδώνυμο του Λεβ Ταράσσωφ, αν και Ρώσος στην καταγωγή —γεννήθηκε στη Μόσχα το 1911— είναι πολύ αγαπητός στη Γαλλία όπου ζει από τα νεανικά του χρόνια και απολαμβάνει ιδιαίτερων διακρίσεων —βραβείο Γκονκούρ 1938, εδώ και χρόνια ακαδημαϊκός. Εκτός από την πλούσια μυθιστορηματική του παραγωγή αφιερώνει σημαντικό χρόνο στη σύνθεση βιογραφιών κυρίως Ρώσων συγγραφέων.

Το «Αύριο, πάλι...» είναι μια τρυφερή, καθημερινή ιστορία στο σύγχρονο Παρίσι· ένα σύντομο μυθιστόρημα που ο Α.Τ. έγραψε, όπως και άλλα, παράλληλα με την ογκώδη βιογραφία του Γ. Φλωμπέρ που ετοίμαζε α-

καταπόνητος για χρόνια και τελικά κυκλοφόρησε στη Γαλλία, το 1988.

ΙΩΑΝΝΑ ΚΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗ
Η ώρα του λύκου
Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1990

Η Ώρα του Λύκου είναι η ώρα του ονείρου. Ενός ονείρου που μετατρέπεται σε εφιάλτη». Η Ι. Κ., στο ενδέκατο μυθιστόρημά της και δεκατοέβδομο βιβλίο της, δραπετεύει από την άμεση πραγματικότητα για να εισχωρήσει σε έναν υπερβατικό χώρο ανάμεσα στο μύθο και την αλληγορία. «Προσπαθώ και ανακαλύπτω πάλι τη γοητεία της λέξης», εξομολογείται όπως προσπαθεί να δώσει με συμβολική γραφή τη βαθύτερη υπαρξιακή αγωνία ενός εφιαλτικού κόσμου.

Κ. ΒΕΡΟΣ
«Το στρατόπεδο»
Εκδ. Π. Κουτσουμπός Α.Ε., Αθήνα 1990

Με την αμεσότητα της μνήμης και αυθορμησία στο γράψιμο, ο Κ.Β. περιγράφει έναν ε-

φιαλτικό τόπο εξορίας, ξερό και άνυδρο, από την οπτική του πάσχοντος υποκειμένου. Δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ψυχολογία του ανθρώπου που προσπαθεί να διασώσει την ακεραιότητά του μέσα στις πιο αντιξοές συνθήκες. Η διήγηση πάλαι από συναισθηματική φόρτιση και πηγαία ποιητική διάθεση. Μια αυθεντική ιστορία από το στρατόπεδο της Μακρονήσου, όταν η αυτοσυντήρηση υποχωρούσε μπροστά στην αυταπάρνηση σε έναν ύμνο ανθρωπιάς.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
Προβλήματα της θεολογίας στην Ελλάδα το 1989 μ.Χ.
Ανάτυπο Σύναξη, Αθήνα 1989

ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ ΚΛΕΟΠΑΣ
Ο Μαραθωνοδρόμος
Εκδ. Έψιλον, Αθήνα 1990

DOMENICA MINNITI
«Οι παρατηρήσεις του Γκράμσι»
γύρω από το δέκατο άσμα της Κόλασης
Ανάτυπο Διαβάζω, Αθήνα 1990

Μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις γκοβόστη

ROMAIN ROLLAN: ΜΙΧΑΗΛ ΑΓΓΕΛΟΣ

Ο Μιχαήλ Άγγελος και η Ιταλία της εποχής του. Μεγάλοι καλλιτέχνες, μεγάλα έργα, ατέλειωτες ίντριγκες. Η Αιώνια Ρώμη, η μαγευτική Φλωρεντία. Κάτι εντελώς άγνωστο στη χώρα μας: τα σονέττα του μεγάλου ζωγράφου και γλύπτη. Ένα έγχρωμο βιβλιόπανόραμα. Μεγάλο σχήμα. Βιβλιοδετημένο.

τη, Ζωοδόχου Πηγής 21, τηλ. 36.15.433 στου Γκοβόστη, Ζωοδόχου Πηγής 21, τηλ. 36.1

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Γκράχαμ Σουίφτ, Φτερωτό μπαλάκι, μτφ. Έρρίκος Μπελιές • Έε-θα Κίλπι, Ταμάρα, μτφ. Δημοσθένης Κούρτοβικ • Τ.Ε. Λώρενς, Έπτά στύλοι τής σοφίας, μτφ. Εὐαγγελία Κιζήλου • Μισέλ Μπυτόρ, Ἡ χρήση τοῦ χρόνου, μτφ. Γιώργος Σπανός • Μισέλ Μπυτόρ, Ἡ τροποποίηση, μτφ. Ἐφη Χατζηφόρου • Φράντς Βέρφελ, Οἱ σαράντα μέρες τοῦ Μουζά Ντάγκ, μτφ. Ἄγγελος Παρθένης • Κάζουο Ἰσιγκοῦρο, Ἐνας καλλιτέχνης τοῦ ρευστοῦ κόσμου, μτφ. Ν.Κ. • Ἀλεσσάντρο Μαντσόνι, Οἱ ἀρραβωνιασμένοι, μτφ. Δημήτριος Ἀργυρίου • Μάγδα Σάμπο, Τό ἐλαφάκι, μτφ. Γαλάτεια Σαράντη • Τούρ Τέ-γερνταλ, ΚΟΝ-ΤΙΚΙ: Μιά περιπέτεια στίς θάλασσες τοῦ Νότου, μτφ. Κοσμᾶς Πολίτης.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ Ἄγγελος Βλάχος, Πρωθύστερον • Γιώργος Μανιάτης, Ὁ Μίδας βασιλιάς ἔχει αὐτιά γαϊδάρου • Γιώργος Μανιάτης, Δραπέτευσα ἀπό τήν Λεγεώνα τῶν Ξένων • Γιώργος Μανιάτης, Ὁ σκύλος καί ἡ Χάρυβδη Ι: Πρώτη Ἀγάπη • Βασίλης Μοσκόβης, Γενεά ἔρχεται • Ἄγγελος Τερζάκης, Τό λυκόφως τῶν ἀνθρώπων • Τριαντάφυλλος Πίττας, Φαντασία • Δημήτριος Κολινιάτης, Ὁ ἐρχομός της • Ἀγγέλα Καστρινάκη, Φιλοξενούμενη • Ν.Α. Καθβαδίας, Δάφνη • Μιχάλης Δήμου, Πυρετός • Ἰσμήνη Καπάνταη, Ἀπειρωτᾶν καί Τούρκων • Φίλιππος Δρακονταειδῆς, Τό μήνυμα.

ΙΣΤΟΡΙΑ Κ. Καλλιατάκη-Μερτικοπούλου, Ἑλληνικός ἀλυτρωτισμός καί ὀθωμανικές μεταρρυθμίσεις: Ἡ περίπτωση τῆς Κρήτης (1868-1877) • Τηλέμαχος Λουγγῆς, Βυζαντινή κυριαρχία στήν Ἰταλία • Δημήτρης Βελισσαρόπουλος, Ἑλληνες καί Ἰνδοί • Διονύσιος Μαντζουλίνος, Ἰωάννης Καποδίστριας (1776-1831) • Δημήτρης Κιτσίκης, Συγκριτική ἱστορία Ἑλλάδος καί Τουρκίας στόν 20ό αἰώνα.

ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ Φρανσουάζ Ντολτό, Σεμινάριο ψυχανάλυσης παιδιῶν (Α' τόμος), μτφ. Ἐλισάβετ Κούκη • Ἰχνη, Κείμενα Ἑλλήνων καί Γάλλων ψυχαναλυτῶν (ἐπιμ. Θ. Ἀλεξανδρίδης - Ε. Ζαχαρακοπούλου) • Κώστας Γεμενετζῆς, Ἐπανεισαγωγή στήν ψυχανάλυση • Ἐντμόν Ζιγιερόν, Βραχεῖες ψυχοθεραπεῖες καί ψυχανάλυση, μτφ. Δ. Γεωργιάδης-Φ. Μπόμπος.

MARTYRIΕΣ Χρήστος Μπρατάκος, ΜΑΤ: Οἱ κρανοφόροι • Ἀνζέλ Κουρτιάν, «ΕΡΜΕΝΙ»: Τρεῖς μαρτυρίες Ἀρμενίων γιά τή γενοκτονία • Μαρία Ζαούση, «Μέ χρυσά γράμματα θά γράψουν τ' ὄνομά μας» • Μαρία Ρούσσου, «Τί θά πάθει μ' ἓνα χαστούκι».

ΜΕΛΕΤΕΣ - ΔΟΚΙΜΙΑ Ἄγγελος Σικελιανός, Ἀνέκδοτα ποιήματα καί πεζά (ἐπιμέλεια Β. Τσαρλαμπᾶ-Κακλαμάνη) • Τώνης Σπητέρης, El Greco: Ὁ ζωγράφος καί ἡ ἐποχή του • Γιάννης Βαρβέρης, Ἡ κρίση τοῦ θεάτρου (Β' τόμος)

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ
«ΕΣΤΙΑΣ»

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»
Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΣΟΛΩΝΟΣ 60 - 106 72 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ.: 361.5077 - 363.7324

ΓΙΑ ΤΟΝ ΦΑΝΤΕΓΙΕΦ

● Από την ποιήτρια Καίτη Δρόσου, πήραμε το γράμμα που ακολουθεί και αναφέρεται στην «περίπτωση Φαντέγιεφ». Το τελευταίο γράμμα του Φαντέγιεφ και σχόλιο του Μ. Αλεξανδρόπουλο δημοσιεύουμε στο ειδικό τεύχος 452 της 23/11/90:

Αγαπητοί υπεύθυνοι του ΑΝΤΙ, Σας γράφω με κόπο, οργή και θλίψη. Θέμα μου: ο τίτλος σας: Η (αξεδιάλυτη ως τώρα —όπως οι περισσότερες εξ άλλου) αυτοκτονία του Α.Α. Φαντέγιεφ. Το γράμμα: που γεννά πλείστα όσα

ερωτήματα ακόμα και για τους παροικούντες την Ιερουσαλήμ. Αφήνω πια τη λέξη «αυτοκτονία» γνωστή ως και το «αυτοκτονία». Το σχόλιο που συσκοτίζει και τείνει να ασπρίσει γνωστότατο καταδότη. Γιατί μόνον αυτόν; Επειδή είναι συγγραφέας που η ευθύνη του ως σκεπτόμενου είναι απροσμέτρητη; Και οι υποχρεούμενοι —λόγω επαγγέλματος— να εκτελούν διαταγές απανταχού της γης στρατιωτικοί και αστυνομικοί, διότι καμιά κοινωνία άνευ στρατού και αστυνομίας; Δικαιούμαι να συμπεράνω —και πιο κάτω θα το εξηγήσω— ότι το γράμμα —πριν δημοσιευθεί— δεν διαβάστηκε από τους υπευθύνους. Φταιει η επιμελήτρια του τεύχους;

Σ' αυτό το τέλος του 20ού αιώνα, προβάλλονται και μέσα από το γράμμα, οι ξεχαρβαλωμένοι ιστοί της κοινωνίας —του παράδεισου επί της γης— και οι απειράριθμοι κρίκοι που επιτρέπουν τον σχηματισμό αλυσίδας καταδόσεων, με αποτέλεσμα

φόνους αθώων. Φόνους νόμιμους και νομιμοποιημένους από, και, με κρατικά διατάγματα. Αποτέλεσμα η εκμηδένιση όχι πια του πολίτη, αλλά του ατόμου, σαν, για να ανήκει στο αποδεκτό σύνολο, να πρέπει να καταστραφεί η ίδια του η ανθρώπινη υπόσταση. Αυτό το νέο είδος, γίνεται φορέας ολέθρου, και του εαυτού του και των άλλων. Καμιά ανάγκη αναζήτησης σε ένα άλλο, Αλλού, ή άλλων αποδιοπομπαίων τράγων.

Ποιος ο Α.Α. Φαντέγιεφ ως άτομο και ως συγγραφέας;

Το 1929 ως κύριος καθοδηγητής της ΡΑΠΠ (τη διαλύσανε και τα μέλη της τουφεκίστηκαν ως τροτσκιστές) ρίχνει το σύνθημα της «Οδοσημασμένης Δημοσίας της προλεταριακής λογοτεχνίας». Δημοσία που δεν έβγαλε πουθενά. Το ομολογεί ο ίδιος στο γράμμα του. Όντας διάσημος και γενικός γραμματέας της Ενώσεως Συγγραφέων, πληροφορείται (πώς και από ποιους) την επικείμενη σύλληψη του επίσης συγγραφέα Γ.Ν. Λιμπεντίνσκη. Πάει σπιτί του ώρα που απουσίαζε και παίρνει όλη την αλληλογραφία που είχαν ανταλλάξει, μη και κακοχαρκτηρισθεί. Αντί —όχι να τον υπερασπιστεί, αλλά τουλάχιστον να τον ειδοποιήσει. Αυτόν, τον Γ.Ν.Α., που στο μακρινό παρελθόν ανακάλυψε έναν νεαρό επαρχιώτη με το υποκοριστικό Σάσα, τον βοήθησε να εγκατασταθεί από το μακρινό του Τβερ στη Μόσχα, τον επέβαλε, τον δημοσίεψαν. Έγραφε, ο Σάσα, ο Φαντέγιεφ, επί 35 χρόνια και τι άφησε; Τη «Συντριβή».

Ήταν 25 χρονών. Τη «Νέα Φρουρά» 44 ετών, βραβείο Στάλιν. Το 1951, την ίδια. Θεωρημένη και επαυξημένη. Ο Στάλιν, που του είχε δώσει το βραβείο Στάλιν έρριξε τ' αστροπελέκια του γιατί θυμήθηκε πως απουσίαζε ο καθοδηγητικός ρόλος της κομμουνιστικής νεολαίας, ο δε κεντρικός ήρωας δεν έχει ρωσικό όνομα, τον λένε Λέβινσον, άρα Εβραίος. «Το σιδηρομετάλλευμα» που έμεινε ατελείωτο. Γιατί; Την ίδια εκείνη χρονιά του 1951 του έδωσε εντολή ο Μαλένκοφ να γράψει μυθιστόρημα με θέμα τη νέα ανακάλυψη στον τομέα της μεταλλουργίας, που θα ανέτρεπε τα πάντα. Στο μεταξύ, το κόμμα αποφάσισε, πως οι εφευρέτες είναι τσαρλατάνοι. Οι γεωλόγοι λοιπόν τουφεκίστηκαν, επειδή έπεσαν θύματα συκοφαντίας, αποκαταστάθηκαν (αργότερα) κι ο Φαντέγιεφ παράτησε το γράψιμο. Το 1928 κατέκρινε το πολυστιχο ποίημα του Μαγιακόφσκη «Καλά Πάμε». Το 1938 το ονόμασε ιστορικό γεγονός. Καταφέρεται εναντίον του Πα-

στερνάκ, όχι για τον Ζιβάγκο, μα για την ποίησή του από το 1934 και αφού κατεβάσει μερικά κονιάκ απαγγέλλει στίχους του. Στα κρυφά. Δεν άλλαζαν τα κριτήριά του, αλλά η στάση της εξουσίας απέναντι στη λογοτεχνία. Ήξερε πως οι εκατοντάδες συνάδελφοί του συγγραφείς που στάλθηκαν στο γκουλάγκ ή στο απόσπασμα δεν ήταν προδότες, κι όμως κάθε σύλληψη έφερε την υπογραφή του. Το ομολογεί 25 μέρες πριν την αυτοκτονία του στη μυστική σύσκεψη της 19-4-1956 που προπαρασκεύαζε την ολομέλεια της Ενώσεως Συγγραφέων. «Με φώναξε νύχτα ο Στάλιν να ξεσκεπάσω το αντιπατριωτικό, προδοτικό μέτωπο». Μιλά για τους διωγμούς του 1949. Για άλλους διωγμούς όπως των κοσμοπολιτών, των γιατρών κλπ. υπάρχουν μαρτυρίες της Ν.Γ. Μάντελσταμ και της Λιούμπας Έρενμπουργκ. Το 1955 στη συνάντηση οπαδών της Ειρήνης στη Βιέννη προσπαθεί να πείσει τον ατομικό επιστήμονα, βραβείο Νόμπελ χημείας, Φρ. Ζολιό - Κιουρί να μην υποστηρίξει πως τα αποθέματα πυρηνικών βομβών μπορούν να καταστρέψουν τον πλανήτη! Η αυτοκτονία και η επίσημη ανακοίνωση; Αναφέρεται λακωνικότερα ότι ο Α.Α.Φ. υπέφερε από σοβαρά ασθένεια οφειλόμενη σε χρόνια αλκοολισμό. Η γραμματέας του Βαλερία Οσίποβνα λέει πως αυτοκτόνησε σε μια κρίση ψυχι-

κής κατάθλιψης. Η Αχμάτοβα λέει πως την υποχρέωσαν να το ισχυριστεί. Λέγεται επίσης: *Εκδοχή 1η*: απομόνωση και απελπισία. Όντως: τύπος δονζουανικός, μάτια ψυχρά, πίνει όλο και πιότερο μακριά από γνωστούς και όταν —κατόπιν αιτήσεώς του για να ασχοληθεί με το γράψιμο— τον απαλλάσσουν από ορισμένα διοικητικά καθήκοντα, του κακοφαίνεται. *Εκδοχή 2η*: αυτοκτονία προμελετημένη από καιρό.

Η σφαίρα του αυτόχειρα —οι οποίοι είναι άπειροι— αναστατώνει την Ένωση Συγγραφέων, την Κεντρική Επιτροπή, το Πολιτικό Γραφείο, όπως κάθε φορά όταν πρόκειται βεβαίως για άνδρες της βιτρίνας. Ο συντάκτης όμως του σχολίου, ντύνει αυτήν την πράξη —λέει— με «ηθικό αίσθημα». Άρα, μεγαλοψυχία και γιατί όχι, αντρεία. Μπρος στο παιδί του, που το

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Γ. Γραμματική: Η ΚΟΜΗ ΤΗΣ ΒΕΡΕΝΙΚΗΣ. Ένα συναρπαστικό βιβλίο για τη μαγεία του Σύμπαντος, αλλά και τον ανθρώπινο πολιτισμό, τις αντιφάσεις και τις προοπτικές του. Ένα βιβλίο για τον καθένα σας.

Ε. Οικονομολογία: Η ΦΥΣΙΚΗ ΣΗΜΕΡΑ. Οι μεγάλες ιδέες της Φυσικής που διαμόρφωσαν την εικόνα για τον σύγχρονο κόσμο μας. Για όσους αναζητούν έγκυρη και γλαφυρή ενημέρωση.

Ε. Σαββάνη: ΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ ΕΛΥΤΟΙ ΜΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΒΟΥΒΟ ΔΕΞΙ ΗΜΙΣΦΑΙΡΙΟ. Η ανθρώπινη νόηση μέσα από το πρίσμα της σύγχρονης νευροεπιστήμης. Ένα βιβλίο για εκπαιδευτικούς, γιατρούς αλλά και κάθε σύγχρονο άνθρωπο.

Β. Σανθόπουλος: ΠΕΡΙ ΑΣΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΑΝΤΩΝ. Ένα χρονικό της ιστορίας του Σύμπαντος και οι σύγχρονες επιστημονικές απόψεις πάνω στα μεγάλα εκκρεμή κοσμολογικά ερωτήματα.

Σ. Τραχανά: ΔΙΑΦΟΡΙΚΕΣ ΕΞΙΣΩΣΕΙΣ. Ένα πολύ πρωτότυπο βιβλίο, με σπάνια παιδαγωγικά χαρίσματα. Για φοιτητές Μαθηματικών, Φυσικής και Πολυτεχνείου.

Α. Οικονομολογία: ΠΥΡΗΝΙΚΑ ΟΠΛΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ. Πώς φτάσαμε στην ανακάλυψη της πυρηνικής ενέργειας; Έχει μέλλον η συμβίωση του ανθρώπινου πολιτισμού με τα σύγχρονα πυρηνικά οπλοστάσια; ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΡΑΔΙΟΕΝΕΡΓΕΙΑ. 7 Έλληνες ειδικοί γράφουν για το Τσέρνομπιλ και για τον μείζονα κίνδυνο της εποχής μας, τη ραδιενέργεια.

Γ. ΛΩΣΛΑΣ PASCAL - ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ ΑΛΓΟΡΙΘΜΩΝ. Δύο βιβλία για την εισαγωγή της Πληροφορικής στη Μέση Εκπαίδευση, δοκιμασμένα ήδη μετά από ζετή διδασκαλία σε Γυμνάσια και Λύκεια.

Σ. Τραχανά: ΚΒΑΝΤΟΜΗΧΑΝΙΚΗ Ι, ΙΙ, ΙΙΙ. Ένα καθιερωμένο πια βιβλίο πάνω στις αρχές και τα επιτεύγματα της Κβαντικής Θεωρίας. Για φοιτητές Φυσικής, Χημείας και Πολυτεχνείου.

Κεντρική διάθεση:
«ΤΡΟΧΑΛΙΑ»,
Γριβαίων 5,
τηλ: (011) 3646426
Για παραγγελίες με αντικαταβολή:
ΠΕΚ, Τ.Θ. 1527,
71110, Ηράκλειο,
τηλ. 231199-239779

κάλεσε επείγοντως στην ντάτσα; Αυτό δεν μας το αναφέρει. Δεν πήγαινε να χτυπηθεί στο διπλανό δασάκι που γειτονεύει με το Περντελκίνο, πλάι στις βίλες;

Για το γράμμα, (αν άφησε). *Εκδοχή 1η:* Απευθύνεται στην Κεντρική Επιτροπή όπου δηλώνει: «Αυτοκτονώ διότι άθελά μου, έγινα συνένοχος εγκλημάτων που αφανίσανε και εξοντώνανε τη ρωσική λογοτεχνία». Του πάει; Ίσως ναι, διότι δεν μιλά για ανθρώπους αλλά για μια έννοια. *Εκδοχή 2η:* Άφησε γράμματα με παραλήπτες γνωστούς του! *Εκδοχή 3η:* κατά την Ευγενία Κνίποβιτς (λογοτεχνική κριτικός, πιστή στην κομματική γραμμή και στον Στάλιν), που βρισκόταν στην ντάτσα την στιγμή του δράματος, δεν άφησε κανένα γράμμα. Η Αχμάτοβα λέει: «Αυτή η σύγχρονη λαίδη Μάκβεθ είναι άξια να τα κάψει, κατόπιν εντολής». *Εκδοχή 4η:* Άφησε γράμμα με άγνωστο περιεχόμενο, που βρήκαν και το παρέδωσαν (σε ποιον;) οι συγγραφείς Α. Φέντιν και Β. Ιβανόβ.

Το γράμμα που δημοσιεύει το *ΑΝΤΙ:* 1ον) προς ποιους ή ποιον απευθύνεται; και 2ον) —δεν το είδατε; Ποιο έντυπο το δημοσίευσε; Διότι, μια που τώρα ο Γκορμπάτσφ διέλυσε και το κόμμα και την Ένωση υπάρχουν πολλές δυνάμεις και τάσεις. Ήδη στη Βουλή αναγνωρίζεται για πρώτη φορά η ύπαρξη αντιπολίτευσης. Χώρια που οι Ρώσοι αδυνατούν να φέρουν στο φως τα αποτελέσματα της ανάκρισης, τις καταθέσεις των μαρτύρων, ας πούμε του γιού του. Κι εσείς, το δημοσιεύεται. Με αυτό το σχόλιο. Η δημοσίευσή του, που θα είχε τη θέση του, αλλά σε άλλο τεύχος αναιρεί όλη σας την ύλη. Διότι α) δείχνει έναν διανοούμενο —ξεχνώ την έπαρση— να θρηνεί το 20ό συνέδριο, ήτοι την επιστροφή αθώων από το γκούλάγκ. β) τα μέλη της Ένωσης Συγγραφέων, που κι αυτός ενέκρινε, υπάρχουν την 13-4-56· δεν γράφτηκαν άλλοι. Και τους θεωρεί αγράμματους υμνώντας τον Στάλιν ως «διαβασμένο». Μετά την έκθεση Χρουστσφ περί προσωπολατρείας κλπ.; Ρωτώ, ο κριματισμένος αυτόχειρας εξαγνίζεται; Το αίμα του ξεπλένει το αδικοχυμένο αίμα; Ποιος μπορεί να απαντήσει; Μόνο ο Θεός.

Δηλαδή κανείς. Ο Μ. Αλεξανδρόπουλος απαντά. Εδώ σιωπώ, τελειώνοντας με το εξής περιστατικό: Όταν δημοσιεύτηκε η αποκατάσταση της τελευταίας φουρνιάς των κατηγορουμένων που σώθηκαν, διότι στο μεταξύ πέθανε ο Στάλιν, ο Φαντέγιεβ πήγε ξαφνικά τα ξεμερώματα χωρίς να τηλεφωνή-

σει στον Έρενμπουργκ που ακόμα κοιμόταν. Έκατσε στο κρεβάτι του και είπε: «Εσείς δε θα με λιθοβολήσετε... έτσι δεν είναι... φοβάμαι». Κι ο Η.Γκ. Έρενμπουργκ τον ρώτησε: «Γιατί; Ακόμα και τώρα μετά τον θάνατό του;». Και ο Φαντέγιεφ του απάντησε: «Θέλω να ομολογήσω τα λάθη μου... νομίζω πως τώρα αρχίζει το πιο φοβερό».

Σε χρόνο παρωχημένο του είχε εξομολογηθεί: «Δυο ανθρώπους φοβάμαι. Τους φοβάμαι και τους αγαπώ. Την μάνα μου και τον Στάλιν».

Έχανε την αυτοκυριαρχία του κι είχε τα δάκρυα εύκολα, συμπεριφορά καθόλου αταίριαστη σε ψυχρά και άπονα άτομα. *Η απορία μου:* Πώς και αγνοούνται τα παραπάνω από τον Μ.Α. που έζησε εκεί, ασχολείται με τη ρωσική λογοτεχνία, τα δε ρωσικά μου θα ήταν γελοίο να τα συγκρίνω με τα δικά του. Μήπως παρά τη διαφημισμένη περεστρόικα, η γκλασνόστ παραμένει πλεονέκτημα της δύσης ως προς την πληροφόρηση;

Με φιλικούς χαιρετισμούς
Παρίσι 2/12/90
Καίτη Δρόσου

● Ο Μήτσος Αλεξανδρόπουλος στον οποίο θέσαμε υπόψη την παραπάνω επιστολή, σχολιάζει:

Καλύτερη ενημέρωση έπρεπε να διαθέτει η επιστολογράφος, μόνη της, από δικές της πηγές, να είχε λύσει τις απορίες της. Το όφειλε, αφού την ενδιαφέρουν τα ζητήματα αυτά και είναι ρωσομαθής (στο Παρίσι έχει πολύ περισσότερες δυνατότητες από ό,τι εδώ). Αλλά υποχρεωμένη ήταν και μόνο έστω από το γεγονός, ότι παρεμβαίνει με τον τρόπο που παρεμβαίνει. Στη θέση της, αφού θα διάβαζα το γράμμα και το σχόλιο στο «ΑΝΤΙ», δεν θα έπιανα αμέσως το ταχυβόλο, όση και να ήταν η οργή και πόνος μου, παρά θα εφρόντιζα να βρω μια ρωσική εφημερίδα των τελευταίων ημερών του Σεπτεμβρίου (όλες τους εδημοσίεψαν το γράμμα, και μάλιστα καταγγέλλεται ότι και αυτή τη φορά δόθηκε με κάποιες περιέργες παρεμβάσεις και μάλλον όχι όλο).

Ενόχλησε την επιστολογράφο το γεγονός της δημοσίευσης του γράμματος στο «ΑΝΤΙ» και του δικού μου σημειώματος. Δεν θα το σχολιάσω. Ας το κάνει, αν θέλει, το περιοδικό. Εγώ απλώς εκφράζω απορία: γιατί το «ΑΝΤΙ» —και σ' αυτό το τεύχος— να μη δημοσιέψει το γράμμα του Φαντέγιεφ, που έρχεται ξαφνικά στη δημοσιότητα έπειτα από τριάντα χρόνια σύγχυσης και παραπληροφόρησης, κι αν ακόμα ήταν ο συγγραφέας

του ο μεγαλύτερος κακούργος; Εκτιμώ το «ΑΝΤΙ» πρώτα απ' όλα σαν αντί στην μονοφωνία, στον οποιονδήποτε αμανέ. Ως τότε ακόμη η προσπάθεια να αναδειχθεί όλη η αλήθεια θα πρέπει να χαρακτηρίζεται μαύρισμα και άσπρισμα και πόση μπορεί να είναι η αντοχή του ανθρώπου να μένει από μόνος του μονόφθαλμος; Να ρωτήσω επίσης: γιατί ένας άνθρωπος να μη μπορεί να εκφέρει γνώμη για μια υπόθεση που συνέβη να την παρακολουθήσει επί σειρά ετών από πολύ κοντά, με ενδιαφέρον όχι ολιγότερο εκείνου της επιστολογράφου, και μάλιστα από την πρώτη στιγμή που ξεκίνησε; Και άραγε μόνο αυτός «απαντά»;

Έχω την ευθύνη της πρότασης για τη δημοσίευση και για το περιεχόμενο του δικού μου σημειώματος. Δεν βλέπω όμως στην επιστολή κάτι που να με σταματήσει για να τα ξανασκεφτώ αυτά που διαλαμβάνει το σχόλιο. Βλέπω ότι η επιστολο-

γράφος έχει αρκετά διαβάσματα, τα κινεί όμως σε ένα δίκό της μονόδρομο. Και ας μην ταυτίζει με τη δική της άποψη τον Έρενμπουργκ και τον Λιμπεντίνσκι: ο Έρενμπουργκ είδε σοφά τον άνθρωπο και το φαινόμενο και ο άλλος, ο Λιμπεντίνσκι, ως την τελευταία ώρα του Φαντέγιεφ έμεινε φίλος του. Πολύ παλιά η ενημέρωση της επιστολογράφου, το γράμμα της θυμίζει εκείνη την ατμόσφαιρα τότε που διάφοροι άνθρωποι συζητι-
ναν και έλεγαν τα πιο αντιφατικά πράγματα και για την αυτοκτονία και για το γράμμα, δηλώνοντας όλοι τους πως ήταν αυτόπτες μάρτυρες. Απορούσες πως σοβαροί άνθρωποι αφήνονταν έτσι στην αυθυποβολή. Δεν τα αγνοώ, όπως αναρωτιέται η επιστολογράφος —δεν τα παραγνωρίζω. Αλλά λέω πως όλα αυτά που γράφει αν τα πάρει εκείνη η ίδια και τα στίψει καλά-καλά, θα μείνει με δυο-τρεις σκέψεις που ίσως και να μην είναι σε διάσταση με ό,τι αντι-

ΠΩΣ ΝΑ ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ ΠΑΝΩ ΑΠΟ 1000 ΛΕΞΕΙΣ ΤΟ ΛΕΠΤΟ

Μήπως έχετε πάρα πολλά να διαβάσετε και δεν προλαβαίνετε; Προφέρετε ή «ακούτε» τις λέξεις όταν διαβάσετε; Έχετε προβλήματα αυτοσυγκέντρωσης; Δεν μπορείτε να συγκρατείτε αυτά που διαβάσετε;

Μπορείτε εύκολα να απαλλαγείτε από τέτοια προβλήματα που περιορίζουν σημαντικά τις δυνατότητες που έχετε για αποδοτικό διάβασμα. Με 20 μόνο ώρες εξάσκηση θα μπορείτε να διαβάσετε δυο και τρεις φορές πιο γρήγορα από ό,τι σήμερα και με μεγαλύτερο βαθμό αντίληψης. Θα συγκρατείτε περισσότερα και θα αξιολογείτε πιο μεθοδικά αυτά που διαβάσετε. Με ένα πρωτότυπο σύστημα αυτοδιδασκαλίας θα μπορείτε να εφαρμόζετε αποτελεσματικά τις νέες τεχνικές διαβάσματος για μελέτη, για ενημέρωση και για ψυχαγωγία. Σύντομα θα μπορείτε κι εσείς να διαβάσετε με ρυθμό 1000 λέξεις το λεπτό.

Για τη μοναδική αυτή Μέθοδο συμπληρώστε και ταχυδρομήστε το παρακάτω Δελτίο Παραγγελίας.

Ν. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗ, Ταξιαρχών 21, 174 55 ΑΛΙΜΟΣ
Τηλ. 9840352, 9830718

Παρακαλώ στείλτε μου αντικαταβολή Δρχ. 13.800
τη Μέθοδο «ΓΡΗΓΟΡΟ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΔΙΑΒΑΣΜΑ»
(3 κασέτες, βιβλίο, ασκήσεις).

Όνομα
Οδός-αρ.
Ταχ. Κώδικας Πόλη
Τηλ. Υπογραφή

Το ΓΡΗΓΟΡΟ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΔΙΑΒΑΣΜΑ διδάσκεται επίσης σε ειδικά σεμινάρια που διοργανώνει το ΕΛΚΕΠΑ (Τηλ. 8069901) και το Κολλέγιο Αθηνών (Τηλ. 6478160).

*Ὡς υἱὸς χρόνου, εἶμι
καὶ φίλος, ὁ ἀσπριζόμε-
νός μου ἐν χρονίᾳ με-
μνημένη, υἱά, μεφέ.
Ὡς ἀσπριζόμενος Δευ-
τέρα 31 τοῦ Δεκεμβρίου
ἀπὸ τῆς ἐντεῖας τοῦ ὡρι-
έως... (;).*

*Χίμης ἐντὶ καὶ
Χρόνια Πολλά*

ἡμ. 36.22.251

«ΣΤΟΥ ΓΚΟΒΟΣΤΗ»
Ζωοδόχου Πηγῆς 21
Τηλ. 36.15.433

στοίχως λέγεται στο σχόλιό μου. Πάντως αν το «ΑΝΤΙ» έχει ὄρεξη για τέτοια, ας της ζητήσει κι ἄλλα, του δίνω κι ἐγὼ ὅ,τι ἐ-
χω, κι ας μεταφράζει και δημο-
σιεύει σε ὅσα τεύχη θέλει.

Ας διαβάσει την «Λιτερα-
τοῦρναγια Γκαζέτα» ἐστῶ, που
εἶναι και πιο εὐκόλο να τη βρει
και το πιο ἐγκυρο, κατὰ τη γνώ-
μη μου, φύλλο, τώρα που ἔχει α-
πολύτως αποδεσμευθεῖ —και
νομικά— ἀπὸ παλιές κηδεμο-
νεύσεις και την γράφουν αρκετὰ
αξιόπιστοι ἄνθρωποι. Δημο-
σιεύουν κι αυτοὶ και σχολιάζουν
το γράμμα —το ἀναδημοσιεύ-
ουν ἀπὸ ἄλλα ἐντυπα που εἶχαν
προηγηθεῖ. Και μερικοὶ τουλάχισ-
τον εἶχαν αρκετὰ υποφέρει στο
παρελθόν, ἀπὸ τον ἴδιο ἴσως τον
Φαντέγεφ. Και δεν κακολογούν
τη μνήμη του (γράφει μετὰ τῶν
ἄλλων και ἡ γυναῖκα του
Λιμπεντίνσκι· γράφει και ὁ γιος
του Φαντέγεφ). Πολύ σοβαρά
και ευσυνειδήτητα, ὅπως ὅλοι οἱ
ἄνθρωποι που ἔχουν τη γνώση
τῶν πραγμάτων και ἐννοοῦν να
σκέφτονται με το δικό τους
μυαλό και ὅταν ἔχει περεστρόι-
κα και ὅταν δεν ἔχει, μιλάν και
ἐκεῖνοι για την τραγικὴ μοῖρα
του ἀνθρώπου. Δεν εἶμαι λοιπὸν
ἐγὼ μόνο (που θα μπορούσα και
να εἶμαι).

Και δεν βγάζει κανεὶς ἀθῶο
τον Φαντέγεφ. Λέμε ὅτι πρόκει-
ται για ἕναν τραγικὸ ἄνθρωπο
—ἐτσι τον λένε κι ἐκεῖνοι ἐκεῖ
πάνω: κάποιους σκότωνε, κά-
ποιους ἐσώζε, και με ὅλα αὐτὰ
μέσα του ρήμαζε. Δεν εἶπα κι ἐ-
γὼ τίποτε ἄλλο: μοιραζόταν μέ-
σα του ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ αὐτὰ
που γίνονταν κι ἔκανε κι ὁ ἴδιος.
Και πέθαινε ὁ συγγραφέας. (Και
ἦταν καλὸς συγγραφέας. Ἀλλὰ
κανένας ἰδιαίτερος θαυμασμὸς
ἐκ μέρους μου στον συγγραφέα
Φαντέγεφ. Λέω απλῶς πὼς ἦ-
ταν ἕνας καλὸς συγγραφέας.
Και ξεχώρισα ἕνα ἀπὸ τα βιβλία
του). Και ὁ αλκοολισμὸς του,
σκέφτηκε ἡ ἐπιστολογράφος,
μην ἦταν κι αὐτὸς μια ἄλλη αυ-
τοκτονία; Ἄλλοι ὅμως, κάνον-
τας τα ἴδια και χειρότερα, και
ποιητὲς ἐγιναν —παράλληλα με
αὐτὰ, κάποιοι και χάρη σ'
αὐτὰ— και μυθιστοριογράφοι
και οὔτε αλκοολικοὶ οὔτε αὐτό-
χειρες, και σήμερα αν ἦταν στη
ζωὴ θα τρέχαν με την καινούρια
σημαία πιο μπροστὰ ἀπὸ πολ-
λοὺς ἄλλους.

Δεν τον ἀσπρίζουν λοιπὸν τον
Φαντέγεφ ὅσοι τον βλέπουν ἐ-
τσι, ἀλλὰ ξεχωρίζουν το τραγι-
κὸ του παράδειγμα. Μέσα
στους κομμουνιστὲς διανοούμε-
νους που ἔλαβαν ενεργὸ μέρος
στα γεγονότα τότε, ὁ Φαντέγεφ
φαίνεται ὁ ἀντιπροσωπευτικό-
τερος για ὅλο τον τραγικὸ κύ-
κλο του δοῦναι και του λαβεῖν.
Κυριολεκτικὰ ἔρεψε, ἄνθρωπος
και ἔργο, στις καταστροφικὲς

συναναστροφές με την ἐξουσία.
Κι αν εἶχε για μένα κάποια ση-
μασία να θυμίσω το ὄνομά του
σήμερα, εἶναι κυρίως σε σχέση
με αὐτὸ το συμπέρασμα. Ὅλα
τα ἄλλα εἶναι ἱστορία, ἀλλὰ αὐ-
τὸ μένει ἐδῶ στη ζωὴ, ἕνα θέμα
πάντα παρὸν —ἡ τέχνη και ἡ ἐ-
ξουσία. Ὅποια ἐξουσία. Με τα
δεδομένα της ἐποχῆς του, που
ἦταν και δική μας, ὁ Φαντέγεφ
μένει ἕνα τραγικὸ ὄνομα ἀπὸ το
χρονικὸ αὐτῆς της διαμάχης.

Ἡ ἀναφορά του Φαντέγεφ στο
20ὸ συνέδριο δεν ἔχει την ἐννοια
που του ἀπέδωσε ἡ ἐπιστολο-
γράφος (γιατί να διαστρέφει τα
λόγια του;). Μιλὰ πολύ συγκε-
κριμένα για την χάραξη μιας
πολιτικῆς στον πολιτισμὸ και
την τέχνη κι αὐτὰ που εἶπε ἐπι-
βεβαιώθηκαν ἀπὸ γεγονότα τό-
σο γνωστὰ στον καθένα. Ἰδιαί-
τερα ἀπέναντι στην τέχνη, ἡ η-
γεσία (και του Χρυστσόφ και
μετὰ ἀπὸ κείνον· και εἶναι ἀ-
νάγκη να τον ἀσπρίζουμε τον
Χρυστσόφ;) υπήρξε τρομερὰ ἐπι-
θετικὴ και κατὰ βάθος ἀναι-
σθητὴ. Δεν χωρὰν καθόλου ἀν-
τιπαραθέσεις με ὅ,τι εἶχε προη-
γηθεῖ —ἐπὶ Στάλιν. Περίπου αὐ-
τὰ τα ἴδια συνεχίστηκαν. Και
ναι, παρ' ὅλη την ἀμορφωσιά
(και ὅ,τι ἄλλο πει κανεὶς) του
χαρακτῆρα του, ὁ Στάλιν ἦταν
διαβασμένος σε σχέση με αυ-
τοὺς που τον διαδέχτηκαν. Κα-
λὰ τα λέει ὁ Φαντέγεφ. Πιο δια-
βασμένος ἀπὸ ὅλους τους μαζί.

Ἀλλὰ ἐτούτοι την ἐλλειψη
μιας στοιχειώδους ἀντίληψης
την ἀναπλήρωναν με την ἐπίδει-
ξη της ἀγνοίας τους, την ξιπα-
σιά τους και την οργή τους —να
πάλι που βρέθηκε μπροστὰ αὐ-
τῇ ἡ λέξη. Ἀντὶ να ἀφήσουν
τους ἀνθρώπους να κάνουν ὅ-
πως ξέραν τη δουλειά τους, ἐξα-
κολουθοῦσαν να τους διατάζουν
και να τους μεταχειρίζονται,
λες και ὁ ἄλλος με το να ἔχει
πολιτικά και κοινωνικά ενδια-
φέροντα ἐγίνε κιόλας αὐλικὸς
της πολιτικῆς. Ἐτσι τους εἶδαν
ὅλους. Δεν μπορούσαν να τους
σκεφτοῦν αλλιῶς. Ὁ Στάλιν δεν
ἠθελε, ἐτούτοι δεν μπορούσαν
πια. (Πλήθος περιστατικῶν,
τραγικῶν και κωμικῶν, συνθέ-
τουν κι αὐτὸ το πολὺ γνωστὸ
και πρόσφατο στη μνήμη χρονι-
κὸ). Τι ευρύτερη σημασία ἔχει
το γεγονός; Δηλαδή και για ἐ-
κείνους που δεν τους ενδιαφέ-
ρουν τόσο τα ἰδιαίτερα προβλή-
ματα των διανοουμένων και
των καλλιτεχνῶν;

Ὁ Φαντέγεφ στο γράμμα του
ἔχει μια λέξη που λέει πολλὰ: ὁ
νεοπλουτισμὸς της ηγεσίας του
κόμματος. Ὅλη ἡ μετασταλινι-
κὴ ἐποχὴ, ὡς το τέλος, ἀπὸ
πλευρὰς ηγεσίας εἶναι κάτω ἀ-
πὸ αὐτὴ την ἐπικεφαλίδα. Φαι-
νόμενο που ἀγκάλιασε ὅλα τα
κομματικὰ ρεύματα. Ἡ χαριστι-
κὴ βολὴ μιας ἐποποιίας, του μύ-

θου της και της γοητείας της. Και όχι εκεί μόνο, στη Σοβιετική Ένωση — παντού. Έτσι εξελισσόταν το είδος σε όλα τα κλίματα. Και με γκρεμισμένον τον Στάλιν είναι κάτι στοιχειά που διατηρούν μια ακατανίκητη ζωτικότητα.

Τέλος, σχετικά με τον αλκοολισμό του Φαντέγεφ, στην ίδια εφημερίδα υπάρχει ένα ωραίο σχόλιο και γι' αυτήν την άποψη που τόσο την καλλιέργησαν προς αντιμετώπιση των όσων αναφέρονταν στο γράμμα για την ηγεσία. Είναι στο επιλογικό σημείωμα της σύνταξης και αρχίζει λέγοντας:

«Για να δυσφημίσει τις τελευταίες παραγγελίες του Λένιν, ο Στάλιν είπε:

— Δεν τα λέει αυτά ο Λένιν, τα λέει η αρρώστια του Λένιν.

Το μάθημα απέδωσε. Κι όταν οι αναθεματίσαντες τον Στάλιν πρώην συνεργάτες του βρέθηκαν μπροστά στο τελευταίο γράμμα του Φαντέγεφ, επέδειξαν αυτή την ίδια εκπληκτική συνέπεια στην παράδοση: αναγόρευσαν μοναδική αιτία της αυτοκτονίας του την αρρώστια του...».

Εγώ όμως εδώ τελειώνω, ευχαριστώντας για την αφορμή να αναπτύξω λίγο ακόμα το σχόλιό μου και δηλώνοντας ότι αν απειληθεί σήριαλ, δεν μετέχω.

Μήτσος Αλεξανδρόπουλος

ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΝΘΗ

• Ορισμένες σωστές παρατηρήσεις πάνω στο σημείωμα του τεύχους 451 για την Μελισσάνθη κάνει ο Θάνος Φωσκαρίνης στην επιστολή που ακολουθεί:

Αγαπητό ANTI

Διάβασα το νεκρολογικό σημείωμα για την Ποιήτρια Μελισσάνθη (τεύχος 451, σ. 47) και λυπάμαι που παρουσιάζει τέτοια πρωτοφανή προχειρότητα. Πόσο μάλλον όταν τα ανυπόγραφα κείμενα φαίνεται να εκπροσωπούν το ίδιο το περιοδικό. Λοιπόν:

1) Το αληθινό όνομα της Μελισσάνθης είναι Ήβη Κούγια-Σκανδαλάκη και όχι Δασκαλάκη.

2) Οι τίτλοι των δικών της ποιητικών βιβλίων είναι 13 και όχι 11.

3) Ποιο «σύνολο του ποιητικού της έργου συγκεντρώθηκε σε τρεις τόμους»; Ο μοναδικός ολοκληρωμένος συγκεντρωτικός τόμος είναι το «Οδοιπορικό» (Καστανιώτης 1986) που συμπληρώνει την έκδοση «Τα Ποιήματα» (Εκδόσεις των Φίλων, 1975) και κατά συνέπεια αποτελεί το σώμα των ποιητικών της Απάντων.

4) Στις μεταφράσεις της δεν αναφέρετε τις αυτοτελείς συλλογές, Πιερ Γκαρνιέ «Εκλογή» (1961) και Έμιλυ Ντίκινσον

«Ποιήματα» (1980), ενώ αναφέρεστε σε μικρότερες απόπειρες που δημοσιεύτηκαν παλιά και δεν μπορούν να χαρακτηρίσουν τις μεταφραστικές της επιδόσεις. (Αλήθεια μπορείτε να μας θυμίσετε τι έχει μεταφράσει από Μπρεχτ);

5) Δεν είναι ένα αλλά δυο τα παιδικά έργα: «Ο μικρός Αδελφός» (1960) και το «Με τους αρχαίους θεούς» (1986).

6) Ξεχνάτε να αναφέρετε ότι έχει μεταφραστεί στα αγγλικά: Melissanthi, Selected Poems μετ. Μαρία Voelker - Καμαρινέα, εκδ. Πρόσπερος 1987, ενώ επίσης έχει μεταφραστεί, όχι μόνο στα γαλλικά και γερμανικά που αναφέρετε, αλλά ακόμη στα ιταλικά, ισπανικά, βουλγαρικά, σουηδικά, πολωνικά, ρουμανικά και ινδικά.

7) Γράφετε: «Η ποίησή τους χαρακτηρίζεται από διάθεση εξήγησης του φαινομένου της ζωής κι από υπαρξιακή αγωνία που αναζητεί την τελείωση σε έναν κόσμο πέρα από τις δεσμεύσεις της επιβίωσης και της κοινωνίας». Λάθος. Δεν αναζητεί την τελείωση πέρα αλλά παρά τις δεσμεύσεις της επιβίωσης και της κοινωνίας.

8) Συνεχίζετε: «Ανάμεσα στους στίχους της ενεδρεύει μια υποψία θανάτου...». Νομίζω, πως αν είχατε διαβάσει τα ποιήματά της θα είχατε αντιληφθεί ότι δεν ενεδρεύει απλώς μια υποψία θανάτου, αλλά ότι ο θάνατος αποτελεί το κεντρικό μοτίβο, τη βάση των οραματισμών της και της διαρκώς αυτοελεγχόμενης συνειδήσής της.

9) Λέτε: «Από τη ζωή περίμενε πολλά — δεν τα αναζητούσε όμως στην κοινωνική πραγματικότητα». Πού το ξέρετε σεις αυτό;

10) Επίσης: «Μετά το 1985 είχε σταματήσει να γράφει». Ποιός σας το είπε; Το ότι το τελευταίο της ποίημα είναι το «Aurum Nostrum» (1984, βλ. «Οδοιπορικό» σ. 354) δεν σημαίνει ότι έκτοτε η Μελισσάνθη έπαψε να γράφει. Αντίθετα, έως το τέλος της εργαζόταν πάνω στις «Νύξεις» που θα κυκλοφορήσουν σε β' έκδοση συμπληρωμένη με νέα κείμενα και σε επιλογή των συνεντεύξεών της, τα «Ομιλήματα», που θα εκδοθούν και τα δυο από τις εκδόσεις Πρόσπερος, ενώ προετοίμαζε το βιβλίο «Τρεις Αμερικάνοι Ποητές» (Λονγκφέλσου - Ντίκινσον - Φροστ) με ξαναδουλεμένες μεταφράσεις της.

Αγαπητό ANTI, καταλαβαίνω τις συνθήκες μες στις οποίες γράφονται ορισμένα άρθρα, όπως αυτό για την Μελισσάνθη, όμως νομίζω ότι λίγη μεγαλύτερη συνέπεια και ακρίβεια είναι απαραίτητες για να δηλώσουν τον απαιτούμενο σεβασμό τόσο

ΑΝΤΡΕΪ ΤΑΡΚΟΦΣΚΙ

ΜΑΡΤΥΡΟΛΟΓΙΟ

Ήμερολόγια
1970-1986

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ
ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9, Αθήνα, Τηλ. 360.77.44

στο καθήκον της σωστής πληροφόρησης, όσο και στους εκλιπόντες καλλιτέχνες, ανεξάρτητα αν η οποιαδήποτε στάση ζωής και τέχνης τους συμβαδίζει με τις αντιλήψεις μας.

Η βασιλική του Λεχαιού

● «Αντί δευτερολογίας»
χαρακτηρίζει την επιστολή του ο κ. Δ. Πάλλας:

Στο άρθρο μου με τίτλο «Η Καταστροφή μιας Ανασκαφής» («Αντί» τεύχ. 443, 28 Ιουλίου 1990, σ. 52-57) απάντησε, αντί των σχετικώς αρμοδίων, τυπικώς τουλάχιστον, η δρ. κ. Άνι-τα Κουμούση («Αντί» τεύχ. 446, 7 Σεπτεμβρίου 1990, σ. 82-83). Η απάντηση αυτή ήταν περίπου λιβελος, πέρα από κάθε συναφή γνώση και ανασκαφική δεοντολογία και με συνειδητές αναληθείες. Συνέταξα μιαν επανορθωτική απάντηση, όπου με επιστημονική ευθύνη και σοβαρότητα εξέθετα την ορθή όψη των πραγμάτων. Παραδόθηκε στη σύνταξη του «Αντί» στις 27 Σεπτεμβρίου 1990, τότε όμως ο κ. Χρ. Παπουτσάκης έλειπε στην Αλβανία.

Σε ενοχλήματα προς τη σύνταξη του περιοδικού, όταν έγινεν αντιληπτό ότι εβράδυνε η δημοσίευση της δευτερολογίας μου, η απάντηση ήταν ότι θα δημοσιευθεί. Ύστερα από μιαν άμεση προσφυγή προς τον κ. Χρ. Παπουτσάκη, ο φίλος εκδότης του «ΑΝΤΙ» εξεδήλωσε με ζωηρό τρόπο την έκπληξή του για το πράγμα, με την ειλικρινή διαβεβαίωσή του, για την οποία δεν αμφιβάλλω με κανένα τρόπο, ότι είχε πλήρη άγνοια. Διατύπωσε την άποψη ότι το δακτυλογραφημένο κείμενό μου είχε χαθεί και ζήτησε επείγοντως αντίγραφό του, με την υπόσχεση μάλιστα ότι θα αιτιολογήσει την καθυστέρηση δημοσίευσης με σύντομο εισαγωγικό σημείωμα...

Παραδόθηκε το ζητούμενο αυτή τη φορά στα χέρια του κ. Παπουτσάκη. Αλλά απορρίφθηκεν αμέσως η δημοσίευσή του, με το αιτιολογικό ότι το κείμενό μου είναι μεγάλο, σε έκταση, που φθάνει περίπου τις έξι (6) σελίδες του περιοδικού (σημείωση: όσο περίπου και το πρώτο άρθρο μου στο τεύχ. 443), ότι το περιεχόμενό του είναι άσχετο προς τον χαρακτήρα του «Αντί» ως οργάνου με τον ιδιόμορφό του προορισμό, ότι το κείμενό μου έχει κατάλληλη θέση σε περιοδικό άλλου τύπου: προ πάντων δε ότι η άρνηση αυτή υπακούει στην εκδοτική αρχή, από την οποία διέπεται το «Αντί».

Σεβόμενος την εκδοτική αυτή αρχή, απέσυρα το κείμενό μου, αφού κρατήθηκε το φωτοαντί-

γραφό του. Ελπίζω να βρει φιλοξενία σε άλλες σελίδες.

Δ.Ι. Πάλλας

● Σ.Σ.: Διατηρούμε το σεβασμό και την αγάπη προς τον κ. καθηγητή και είναι ο λόγος αυτός που αφήνουμε ασχολίαστη την επιστολή του.

ΓΙΑ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ

● Διαφωνεί με την επιλογή της μελέτης Πασσαρέλι, που βραβεύτηκε, με βάση την οποία θα χτιστεί το νέο Μουσείο της Ακρόπολης, αναγνώστης μας και, μεταξυ άλλων, υποστηρίζει και τα εξής:

Όταν είδα τη μακέτα στην εφημερίδα, ο νους μου πήγε αμέσως στο δαίμονα του τυπογραφείου, όπως λένε, και είπα πως τύπων άλλο αντί άλλου. Γρήγορα όμως διαψεύστηκα κι έμεινα άναυδος. Κι όταν έτρεξα στο κτίριο Βάιλερ και την είδα βεβαιώθηκα.

Αυτό το πελώριο καπάκι των 160 μέτρων μήκους, που ανασπώνεται απ' τη μια μεριά με το τεράστιο βάρος του σαν ταφόπετρα, αυτό θα κλείσει μέσα του τα χαρωπά με το αρχαϊκό μειδίασμα γλυπτά και θα τους στερήσει απ' εδώ και πέρα στους αιώνες των αιώνων το φως του αττικού ουρανού; Πού να 'ξερε ο Φειδίας ότι κάποτε τα έργα του θα έχουν την άμεση και αποκλειστική ανάγκη της ΔΕΗ για να υπάρξουν... Στην τέχνη, βλέπετε, ό,τι δεν φαίνεται, δεν υπάρχει.

Με υπόγειους διαδρόμους, που προδιαθέτουν για κάποιο σκοτεινό μυστήριο, μπαίνει ο επισκέπτης στον εκθεσιακό χώρο, όπως στις πυραμίδες και στους ημισπήλαιους ναούς της Αιγύπτου. Εδώ πρόκειται για μια πλήρη αντιστροφή, όχι μόνο της ψυχολογικής ατμόσφαιρας, αλλά και του ήθους του αρχαιοελληνικού και μάλιστα του κλασικού γλυπτού.

Άλλη βαρβαρότητα που μ' εντυπωσίασε είναι το μέγεθος, το μονοκόμματο μέγεθος του κτίσματος, που δείχνει αρχιτέκτονα, που δεν γύρισε καθόλου να ιδεί τα κλασικά μας κομψοτεχνήματα, αλλά εμπνεύστηκε στο έργο του από γιγαντοτεχνήματα σαν το Κολοσσαίο και τον άγιο Πέτρο της Ρώμης. Αυτό το καταθλιπτικό ρωμαϊκό γούστο ήρθε να καπελώσει την ελληνική απλότητα.

Ύστερα, αυτό το κεκλιμένο επίπεδο, αυτή τη λοξή γραμμή, που την είδε στην Ελλάδα ο Ιταλός αρχιτέκτων, σε ποιο κτίσμα ή γλυπτό, σε ποιο γεωγραφικό στοιχείο ακόμα της ελληνικής γης είδε αυτή τη γραμμή; Ακόμα και στην αρχαία Ρώμη αυτό το γούστο, «fronte caesa», όπως το 'λεγαν, ήταν γούστο που χαρακτηρίζει την κόμμωση των

πορνών. Σαν κτίριο πάντως μόνον αντιαεροπορικό καταφύγιο θα μπορούσε να μας θυμίσει ή το πολύ πολύ χιονοδρομικό κέντρο σε κάποιο τεράστιο οροπέδιο.

Σπουδασμένοι κι αναθρεμμένοι στα βόρεια κλίματα, οι Ευρωπαίοι μας δεν υποπεύονται ότι οι Έλληνες τα καλλιτεχνικά κτίρια δεν τα έχτιζαν για να βολευτούν μέσα σ' αυτά, αλλά για να τα καμαρώνουν απ' έξω. Γι' αυτό το κυρίαρχο στοιχείο κάθε ελληνικού κτίσματος είναι η αυλή του και ο έξω από την αυλή ελεύθερος χώρος. Ακόμα και τα μοναστήρια μας δεν ζουν χωρίς αυλείο χώρο. Αντίθετα, όμως, οι Ιταλοί αρχιτέκτονες πλάκωσαν όλο το χώρο μ' έναν τεράστιο μαρμάρينو όγκο, έτσι ώστε βγαίνοντας απ' το κτίριο να χάνεις κάθε επαφή με το περιεχόμενό του και να μην έχεις πού να σταθείς για μια τελευταία ενατένιση. Κόβουν και τα λίγα πεύκα, που βρίσκοντα μπροστά του, για να πάει να πέσει επάνω στο κτίριο Βάιλερ, που μ' όλη τη μεγαλοπρεπή του απλότητα στέκει σαν παλούκι μπροστά του, σαν ανορθογραφία, γιατί το υπερμοντέρνο κατασκευάσμα του μουσείου δεν μπόρεσε να το ενσωματώσει αισθητικά.

Ένα τέτοιο σχήμα, που εμφανώς στοχεύει στην προβολή του μηχανοκρατικού ιδεώδους της εποχής μας, αποτελεί πρόκληση δίπλα στην Ακρόπολη, χλευασμό, για την ακρίβεια, της κλασικής αρχαιότητας, που αργοπεθαίνει ακριβώς απ' αυτό το ιδεώδες, που την χλευάζει παραδίπλα.

Και η κατάχρηση του λευκού μαρμάρου της τεράστιας οροφής των 160 μέτρων, αποβαίνει σε βάρος της λειτουργίας του κτιρίου απ' έξω, γιατί πρώτα πρώτα θα στραβώνει κυριολεκτικά τους επισκέπτες της Ακρόπολης, που θα στρέφονται προς τα νότια, για να αγναντέψουν το δρόμο, που έκανε ο Σωκράτης από τον Πειραιά προς το άστυ (βλ. την Πολιτεία του Πλάτωνος). Ύστερα, ένα τόσο τεράστιο κάτασπρο επίπεδο θα σβήσει κάθε άλλη εικόνα γύρω του, όπως μέσα σ' ένα εκτυφλωτικά φωτισμένο δωμάτιο δεν μπορούμε να προσέξουμε τίποτε άλλο από τους κάτασπρους τοίχους του. Χώρια που δεν θα γλιτώσει από τον πειρασμό να γίνει διαφημιστική επιφάνεια.

Βέβαια το βραβείο δόθηκε με δημοκρατικές διαδικασίες. Η δημοκρατία όμως, όταν καταργεί τις άλλες αρετές, αποβαίνει τυραννία, όπως συμβαίνει με την «άγαν δικαιοσύνη» που τελικά αποδεικνύεται «άγαν αδικία».

Κώστας Γανωτής
Φιλολόγος

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.49.300
72.32.819 — 72.48.240
FAX: 72.26.107
TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:
ΑΛΕΚΑ ΣΗΜΑΝΤΗΡΑ
- Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
- Φωτοστοιχειοθεσία —
Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.49.300
- Εκτύπωση:
«ΕΜΕΣ ΠΡΕΣ ΕΠΕ»
ΝΙΚΟΣ ΣΜΥΡΝΗΣ
ΔΡΑΚΟΝΤΟΣ 88
Τηλ. 51.48.983-51.23.290

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαμ. 2.200 δρχ. -
Ετήσια 4.400
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κτλ.: 15.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 3.800

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 25
ετήσια: δολ. 50
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 28
ετήσια: δολ. 56

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 200
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 300

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουκτσή και Σια Ε.Ε.
Λασσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
54 622 Θεσσαλονίκη

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΥ ΕΠΕ

Ένα σημαντικό γεγονός στο χώρο διακίνησης του βιβλίου: Πέντε εκδοτικοί οίκοι βρήκαν τον τρόπο να συμφωνήσουν δημιουργικά και να ενώσουν τις δυνάμεις τους σε μια κοινή προσπάθεια για σωστή διακίνηση του βιβλίου.

Οι εκδόσεις **ARS LONGA / NEMO, ΕΞΑΝΤΑΣ, ΜΕΛΟΥΣΑ, ΣΕΛΑΣ** και **ΤΕΚΜΗΡΙΟ** δημιούργησαν τη **ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ** κοινοπραξία διακίνησης βιβλίου, που από τις 17 Δεκεμβρίου άρχισε τη δραστηριότητά της.

Τι ακριβώς είναι η **ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ** και γιατί δημιουργήθηκε;

Το ελληνικό βιβλίο συναντά σήμερα τεράστια προβλήματα στη διακίνησή του. Ανάμεσα στην παραγωγή και στον τελικό προορισμό του (τον αναγνώστη) το ελληνικό βιβλίο πρέπει να διανύσει ένα μακρύ δρόμο πεζοπορώντας σε μια εποχή που η ταχύτητα και η οικονομία των μέσων έχουν πολύ μεγάλη σημασία.

Το βιβλίο πρέπει να φτάνει σε κάθε βιβλιοπωλείο, σε κάθε γωνιά της Ελλάδας, με τον ταχύτερο και τον πιο παραγωγικό τρόπο.

Η **ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ** δημιουργήθηκε για να προσφέρει στους εκδότες που την αποτελούν μια σύγχρονη οργάνωση διανομής. Πλήρης μηχανογράφηση, επαρκής εξοπλισμός με μεταφορικά μέσα, επάνδρωση με ενημερωμένα και ικανά στελέχη. Εξυπηρέτηση άμεση και του πιο μικρού βιβλιοπωλείου. Πληροφόρηση γενική και ειδική για κάθε βιβλίο.

Η έδρα της βρίσκεται στην Αθήνα, στην οδό **ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6**, και απαντά στα τηλέφωνα **3645133** και **3607878**

4 ΙΣΟΒΙΤΕΣ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΡΚΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ARS LONGA/NEMO

ΚΑΙ 11 ΑΚΟΜΗ ΞΕΚΑΡΔΙΣΤΙΚΑ ΑΛΜΠΟΥΜ ΤΟΥ **ΑΡΚΑ** ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΑΠ' ΤΗΝ **ARS LONGA/NEMO**. ♦ 7 ΑΛΜΠΟΥΜΑΚΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΟΥ ΗΡΩΪΚΟΥ ΚΟΚΚΟΡΑ ♦ 3 ΑΛΜΠΟΥΜ SHOW BUSINESS ♦ ΕΝΑ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΟ ΕΓΧΡΩΜΟ ΑΛΜΠΟΥΜ: **ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ**

αποκλειστική διάθεση: **ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ** ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ 10678 • ☎ 3645133 - 3607878

Η ΣΚΗΝΗ ΤΗΣ ΤΖΑΖ

**Bessie Smith
Charlie Parker
Duke Ellington
John Coltrane**

ΕΞΑΝΤΑΣ

*Κυκλοφορούν και όλα μαζί
σε συσκευασία δώρου.*

Klaus
MANN

**ΤΟ ΣΗΜΕΙΟ
ΚΑΜΠΗΣ**

ΚΛΑΟΥΣ ΜΑΝ Το σημείο καμπής

Μέσα από τη βιογραφία του Κλάους Μαν σκιαγραφούνται με συγκλονιστική αμεσότητα τα γεγονότα και η ζωή του μεσοπολέμου.

Julien
GREEN

**ΜΑΚΡΙΝΕΣ
ΧΩΡΕΣ**

ΖΥΛΙΕΝ ΓΚΡΙΝ Μακρινές χώρες

Στο Νότο της Αμερικής το 1850, παρά την απειλή του εμφύλιου πολέμου, η ζωή συνεχίζεται με την ίδια πληθωρική ένταση, όπως και ο απαγορευμένος έρωτας που θα σημαδέψει για πάντα την καρδιά της Ελίζαμπεθ.

William
THACKERAY

**ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ
ΤΗΣ ΜΑΤΑΙΟΔΟΞΙΑΣ**

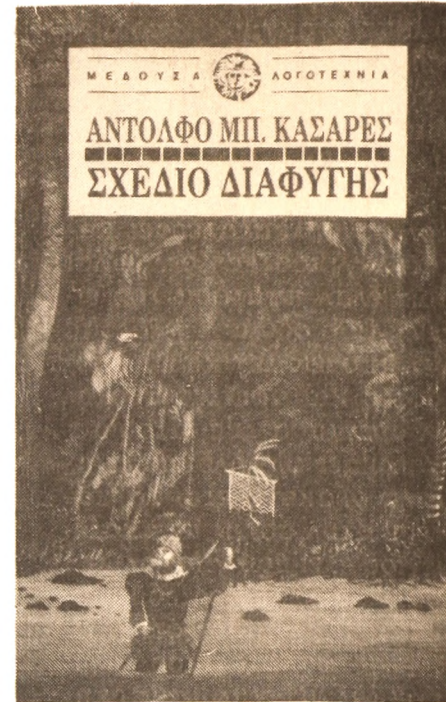
ΟΥΙΛΛΙΑΜ ΘΑΚΕΡΕΪ Το πανηγύρι της ματαιοδοξίας

Το αριστούργημα του Θάκερεϊ που με εκπληκτική μαεστρία και ένα χιούμορ αιχμηρό, κομψό, καταλυτικό, καταφέρνει να γελοιοποιήσει την υψηλή κοινωνία της Αγγλίας του 19ου αιώνα.

αποκλειστική διόθεση: **ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ** ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ 10678 • ☎ 3645133 - 3607878

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΕΔΟΥΣΑ

για σας ... και για τους άλλους

για μικρούς ————— και για μεγάλους

αποκλειστική διάθεση: **ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ** ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ 10678 • ☎ 3645133 - 3607878

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΕΛΑΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΤΙΣ ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ ΤΟΥ '90

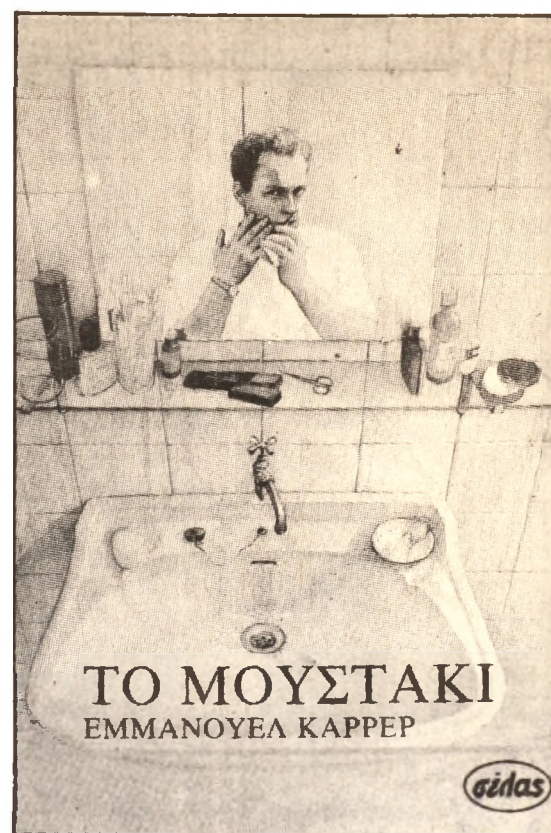

ΝΤΕΝΝΙΣ ΠΟΤΤΕΡ: ΜΑΥΡΑ ΜΑΤΙΑ

Το συναρπαστικό αστυνομικό μυθιστόρημα του Ντέννις Πότερ – ένα αριστουργηματικό παιχνίδι ανάμεσα στη φαντασία και την πραγματικότητα.

ΕΜΜΑΝΟΥΕΛ ΚΑΡΡΕΡ: ΤΟ ΜΟΥΣΤΑΚΙ

Ένα συγκλονιστικό ψυχολογικό θρίλερ του Εμμανουέλ Καρρέρ (βραβεία PASSION και PRIX DE LA VOCATION).

ΜΠΡΕΤ ΗΣΤΟΝ ΕΛΛΙΣ: ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΞΗΣ

Η επιστροφή του τρομερού παιδιού της νέας αμερικανικής λογοτεχνίας με το σατιρικό χρονικό της ζωής σ' ένα κολέγιο της Νέας Αγγλίας.

ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟ

ΤΖΙΑΝΙ ΠΟΝΤΑΡΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ

ΤΕΚΜΗΡΙΟ

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ – ΕΡΓΑΛΕΙΟ

Ο
ΝΤΑΝΙΕΛ
ΓΚΟΑΝΤΕΜΠΕΡΓΚ

μπαμπας κλώσα

Μυθιστόρημα

η
σπαρταριστή
σειρά
της
γαλλικής
ηλεκτρονικής

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΕΚΜΗΡΙΟ

ΕΝΑ ΞΕΚΑΡΔΙΣΤΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ
ΓΙΑ ΜΠΑΜΠΑΔΕΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ

ΤΖΕΡΟΜ ΤΖΕΡΟΜ
ΤΡΕΙΣ
ΑΝΤΡΕΣ
ΣΕ ΜΙΑ
ΒΑΡΚΑ
(ΧΩΡΙΣ Ο ΣΚΥΛΟΣ)

ΤΕΚΜΗΡΙΟ

ΜΟΝΤΕΡΝΟ ΧΙΟΥΜΟΡ ΗΛΙΚΙΑΣ
100 ΧΡΟΝΩΝ

ΚΡΙΣΤΙΝΕ ΝΕΣΤΛΑΙΝΓΚΕΡ
Η ΙΛΣΕ ΕΦΥΓΕ

ΑΠ' ΤΗ ΒΡΑΒΕΥΜΕΝΗ ΜΕ ΑΝΤΕΡΣΕΝ
ΑΥΣΤΡΙΑΚΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

αποκλειστική διάθεση: **ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ** ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ 10678 • ☎ 3645133 - 3607878

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 – Τηλ. 36.02.007

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΩΣΤΗΣ ΓΚΙΜΟΣΟΥΛΗΣ
Ο άγγελος της μηχανής

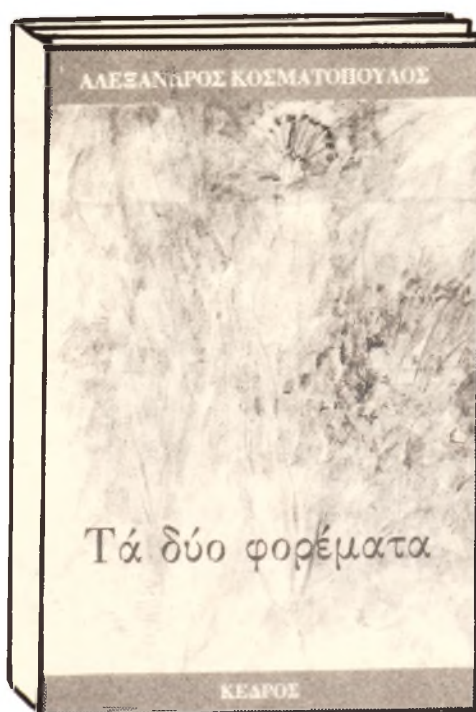
ΜΑΡΩ ΔΟΥΚΑ
Εις τον πάτο της εικόνας

ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΚΟΛΑΣ
Καταπάτηση

ΣΠΥΡΟΣ ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗΣ
Η κυρία της βιτρίνας

ΑΛΕΞ. ΚΟΣΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ
Τα δύο φορέματα

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ
Ο Εχθρός του ποιητή

